

EĞİTİM SEN

(Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası)

Adına Sahibi: Nejla Kurul

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: İkrâm Atabay

Yazışma Adresi: Cinnah Cad. Willy Brandt Sk. No:13

Çankaya / ANKARA 06680

Tel: (0.312) 439 01 14 (pbx) Fax: (0.312) 439 01 18

E-posta: bilgi@egitimsen.org.tr Web: www.egitimsen.org.tr

Hazırlayan: Prof. Dr. Mesut Gülmez

Sayfa Düzeni/Kapak Tasarımı: Gülûzar Ünver

Nisan 2023 - 3.000 adet

Tüm hakları Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (EĞİTİM SEN) adına.

Baskı: YORUM MATBAACILIK Yorum Basın Yayın Sanayi Ltd. Şti.

Başkent Organize Sanayi Bölgesi Recep Tayyip Erdoğan Bulvarı No: 12 Malıköy.

06909 Sincan – ANKARA

Telefon : 0312 395 21 12 – 394 11 06 • Faks : 0312 394 11 09

Prof. Dr. Mesut GÜLMEZ

**ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNİN VE
EĞİTİM EMEKÇİLERİNİN
ULUSLARARASI YASASI**

**Öğretmenlerin
Statüsü Tavsiyesi**

1966 ILO/UNESCO Ortak Belgesi

(Çeviri)

*Öğretmenlik Mesleği ve İlkeleri, Eğitim Politikası,
İstihdam ve Kariyer, Hak ve Özgürlükler,
Ödev ve Sorumluluklar, Güvenceler*

Ankara / Gölbaşı, Nisan 2023

İÇİNDEKİLER

İçindekiler	5
Kısaltmalar	15
Önsöz / Eğitim Sen Merkez Yürütme Kurulu	21
Önsöz ve Sonsöz Yerine / Mesut Gülmez	33
<i>“Ama Her Gün Daha Az Biliyorum”</i>	

Öğretmenlik Mesleğinin ve Eğitim Emekçilerinin Uluslararası Yasası

1. Bölüm: Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi’nin Adı ve Bilinirliği Sorunları	59
2. Bölüm: Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi Neden ve Nasıl Hazırlandı?	99
3. Bölüm: Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi Nedir?	117
4. Bölüm: Devletler ve Uluslararası Belgeler, Ortak Komite’nin İşlerliğe Geçirilmesi, Yapısı, Üyeleri, Çalışmaları ve Uygulamadan Bir Sendikal Yakınma Örneği	133
5. Bölüm: Ortak Komite’nin Çalışmaya Başlaması, Çalışma Yöntemi ve Gözden Geçirilmesi Toplantılar, Sorunlar, Kararlar, Öneriler	163
Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi (Çeviri)	198

1. BÖLÜM

ÖĞRETMENLERİN STATÜSÜ TAVSİYESİ’NİN ADI VE BİLİNİRLİĞİ SORUNLARI

I. TAVSİYE’NİN ADI SORUNU VE TAVSİYE KAVRAMI	62
1. Tavsiye’nin Adı Sorunu	62
2. Tavsiye Kavramı	64

II. TAVSİYE’NİN BİLİNİRLİĞİ SORUNU:

ANLAMI VE TÜRKİYE’DE TERSİNE EVRİM	67
1. Tavsiye’yi Bilmek Ne Demektir?	68
2. Fakir Baykurt’un Devrimci Eğitim Şurası’ndaki Konuşması	69
3. Fakir Baykurt’un TÖS’ün Kapatılması Davasında Savcılığa Verdiği ‘İfade’	73
4. TÖB-DER’in Demokratik Eğitim Kurultayı ve Tavsiye: Alpaslan Işıklı’nın ve FİSE Genel Sekreteri’nin Bildirileri	74
5. TÖB-DER’in Kapatılması Davası’nda Uluslararası Dayanaklardan Biri Olarak Tavsiye	75
6. Milli Eğitim Bakanlığı’ndan Çarpıcı Bir Örnek	77
7. Milli Eğitim Bakanlığı’ndan Başka Örnekler	79
8. Eğitim Sendikalarımız ve Bilinirlik Sorunu	80
a. Önce Özeleştiri: Eğitim-İş 1, Ben ve Tavsiye	80
b. Eğitim-İş 2 ve Tavsiye	84
c. Eğitim Sen ve Tavsiye	86
d. Alıntılar Konusunda Ortak Açıklamalar	89
e. Değerlendirme	91
9. Eğitim Bilimi Akademisyenleri ve Bilinirlik Sorunu	92
10. Eleştirilerin Olumlu Etkisi: 13 Eğitim Sendikasının Anayasa Mahkemesi’ne Ortak Dilekçesi	97

2. BÖLÜM

ÖĞRETMENLERİN STATÜSÜ TAVSİYESİ NEDEN VE NASIL HAZIRLANDI?

I. TAVSİYE’NİN HAZIRLIK SÜRECİNİN

ÜÇ BİLEŞENLİ VE YÖNLÜ İLK EVRESİ	101
---	------------

1. UNESCO’nun Çalışmaları	103
2. Uluslararası Eğitim Örgütlerinin Çalışmaları	104
3. ILO’nun Çalışmaları	106
II. TAVSİYE’NİN HAZIRLIK SÜRECİNİN	
İKİNCİ VE SON EVRESİ	107
1. Yol Haritasının ILO-UNESCO İş birliği Evresinin İlk Adımları	107
2. ILO ve UNESCO Genel Direktörlerinin Görüşmesi, Ortak Eylem ve Görev Dağılımı Konusunda Anlaşması	110
3. ILO-UNESCO Ortak Eyleminin Uygulamaya Konulması ve Görüşler	112
III. TAVSİYE’NİN KABUL EDİLMESİNE DOĞRU	113
1. ILO-UNESCO Ortak Eylem Programının Uygulamaya Konulması	113
2. Tavsiye Tasarısı, Tartışmalar ve Görüşler	114
3. Yönetim Konseyi’nin Tavsiye’nin Kabul Edilmesi Sonrasındaki Kararları	115

3. BÖLÜM

ÖĞRETMENLERİN STATÜSÜ TAVSİYESİ NEDİR?

I. GENEL OLARAK İÇERİĞİ VE DAYANDIĞI KAYNAKLAR	120
II. TAVSİYE’NİN GİRİŞ BÖLÜMÜ:	
YÖNLENDİRİCİ İLKELER VE DAYANAKLAR	123
III. TANIMLAR VE UYGULAMA ALANI	126
IV. TAVSİYE’NİN HUKUKSAL NİTELİĞİ SORUNU VE NEDEN ‘SÖZLEŞME’ DEĞİL ‘TAVSİYE’? SORUSU	128

4. BÖLÜM

DEVLETLER VE ULUSLARARASI BELGELER, ORTAK KOMİTE’NİN İŞLERLİĞE GEÇİRİLMESİ, YAPISI, ÜYELERİ, ÇALIŞMALARI VE UYGULAMADAN BİR SENDİKAL YAKINMA ÖRNEĞİ

I. DEVLETLERİN ULUSLARARASI BELGELER

KONUSUNDAKİ İKİLİ SÖYLEM VE EYLEMLERİ 135

II. ORTAK KOMİTE’NİN İŞLERLİĞE GEÇİRİLMESİ 138

III. ILO VE UNESCO SİSTEMLERİ VE ORTAK KOMİTE 139

1. ILO Denetim Sistemleri 139

2. UNESCO Denetim Sistemleri 141

IV. ORTAK KOMİTE’NİN YAPISI, ÜYELERİ

VE DAĞILIMI 142

V. ORTAK KOMİTE’NİN YETKİ VE GÖREVLERİ,

RAPOR VE KARARLARININ ÖNEMİ 144

VI. SENDİKAL YAKINMALAR YÖNTEMİ,

İNCELEME SÜRECİ VE UYGULAMADAN

BİR ÖRNEK 148

1. Yakınmalara Dayalı Yöntemin Esin Kaynağı,

Önemi, Kabul Edilebilirlik Koşulları ve İncelenmesi 148

2. Uygulamada Yakınmalara Dayalı Denetimler 151

3. Uygulamadan Bir Örnek Olay:

Japonya Öğretmenler ve Eğitim Personeli Sendikası’nın Yakınması 153

4. Saptamalar ve Yakınmanın Düşündürdükleri 158

5. BÖLÜM

ORTAK KOMİTE’NİN ÇALIŞMAYA BAŞLAMASI, ÇALIŞMA YÖNTEMİ VE GÖZDEN GEÇİRİLMESİ TOPLANTILAR, SORUNLAR, KARARLAR, ÖNERİLER

I. 2000 ÖNCESİ YILLAR: ORTAK KOMİTE’NİN

ÇALIŞMAYA BAŞLAMASI VE ÇALIŞMA YÖNTEMİ 165

1. Ortak Komite’nin İlk Kararları 167

2. Ortak Komite’nin Çalışma Yöntemi: Soru Kağıtları, Yanıtlar ve Sonuçları 167

3. Ortak Komite’nin Yetkisi ve Çalışma Yönteminin Gözden Geçirilmesi 172

II. 2000 SONRASI YILLAR: ÖRNEKLERİYLE GÜNDEMDEKİ

SORUNLAR, KARARLAR VE ÖNERİLER 173

1. Komite Gündemindeki Bazı Sorunlar,
Mesleksizleştirme Belirtileri, Saptamalar ve Öneriler 174

2. Öğretmenlerin Mesleksizleştirilmesi,
Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Mesleğe Etkileri Sorunları 177

3. Komite’nin Dünya Eğitim Forumu 2015 Bildirisi:
Gerekçeleri, Sorunlar ve Alınması Gereken İvedi Önlemler 180

III. ORTAK KOMİTE’NİN 2018 TOPLANTISI:

GÖRÜNÜRLÜK SORUNU, TARTIŞMALAR, ÖNERİLER VE DÜNYA ÖĞRETMENLER GÜNÜ BİLDİRİSİ 182

1. Tavsiye’nin ve Ortak Komite’nin Görünürlüğü Sorunu 183

2. 2018 Toplantısına Katılan Paydaşların Görüş ve Önerileri,
Ortak Komite’nin Saptamaları ve Tavsiyeleri 184

3. Dünya Öğretmenler Günü Bildirisi: Eğitim Bir Meta Değildir 186

IV. ORTAK KOMİTE’NİN 2021 TOPLANTISI 189

1. Gündemi, Sorunlar, Görüşler, Tavsiyeler 189

2. Ortak Komite’nin 2021 Dünya Öğretmenler Günü Bildirisi 193

ÖĞRETMENLERİN STATÜSÜ TAVSİYESİ

(Fransızca aslı temel alınarak yapılan çeviri)

GİRİŞ	
I. TANIMLAR	203
II. UYGULAMA ALANI	203
III. TEMEL İLKELER	203
IV. ÖĞRETİMİN AMAÇLARI VE EĞİTİM POLİTİKASI	205
V. ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNE HAZIRLAMA	206
Seçme	206
Öğretmen Yetiştirme Programları	207
Öğretmen Yetiştirme Kuruluşları	208
VI. ÖĞRETMENLERİN YETKİNLEŞTİRİLMESİ	209
VII. İSTİHDAM VE KARIYER	210
Öğretime Giriş	210
İlerleme ve Yükselme	210
İstihdam Güvencesi	211
Mesleki Kusur Durumunda Uygulanabilecek Disiplin Usulleri	201
Sağlık Muayeneleri	212
Aile Yükümlülüğü Olan Bayan Öğretmenler	212
Yarım Zamanlı Hizmet	213
VIII. ÖĞRETMENLERİN HAKLARI VE ÖDEVLERİ	213
Mesleki Özgürlükler	213
Öğretmenlerin Ödevleri	214
Öğretmenler ile Tüm Öğretim Arasındaki İlişkiler	215
Öğretmenlerin Hakları	216

IX. ÖĞRETİMİN ETKİLİLİĞİ İÇİN UYGUN KOŞULLAR	216
Sınıflardaki Öğrenci Sayıları	216
Yardımcı Personel	217
Öğretim Araç-Gereçleri	217
Çalışma Süresi	217
Yıllık Ücretli İzinler	218
Eğitim İzinleri	218
Özel İzinler	218
Hastalık yada Annelik İzinleri	219
Öğretmen Değişimi	219
Okul Yapıları	219
Kırsal yada Uzak Bölgelerdeki Öğretmenlere Uygulanacak Özel Kurallar	220
X. ÖĞRETMENLERİN AYLIKLARI	220
XI. SOSYAL GÜVENLİK	222
Genel Hükümler	222
Tıbbi Bakım	223
Hastalık Yardımları	223
İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları	223
Yaşlılık Yardımları	223
Sakatlık Yardımları	223
Sağ Kalanlara Yardımlar	224
Öğretmenleri Sosyal Güvenlikten Yararlandırma Araçları (Yolları)	224
XII. ÖĞRETMEN AÇIĞI	224
XIII. SON KURAL	226
KAYNAKÇA	227
AD VE KAVRAMLAR DİZİNİ	241
MESUT GÜLMEZ	257
Özgeçmiş ve Yayımlanmış Kitaplar	259

KISALTMALAR

AESK	: Avrupa Eğitim Sendikaları Komitesi (bkz. CSEE, ETUCEE)
AK	: Avrupa Konseyi
ATV	: Açık Toplum Vakfı
BIE	: Bureau international de l'éducation (de l' UNESCO) (bkz. UEB)
BIT	: Bureau international du Travail (bkz. ILO, UÇB)
BİT	: Bilgi ve İletişim Teknolojileri (bkz. TIC)
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler (bkz. NU, UN)
BMÖ	: Birleşmiş Milletler Örgütü
BUK	: Bağımsız Uzmanlar Komisyonu
CEART	: Joint ILO/UNESCO Committee of Experts on the Application of the Recommendations concerning Teaching Personnel Comité conjoint OIT-UNESCO d'experts sur l'application des Recommandations concernant le personnel enseignant (bkz. ILO/ UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi, UOK, ÖSTUOK)
CIE	: Conférence internationale de l'éducation (bkz. UEK)
CIIP	: Conférence internationale de l'instruction publique (bkz. UHEK)
CIT	: Conférence internationale du Travail (bkz. UÇK, ILC)
CIFE	: Commission international sur les futures de l'éducation
CMOPE	: Confédération mondiale des organisations de la profession enseignante (bkz. ÖMÖDK, WCOTP)
CR	: Comité sur les conventions et recommandations (bkz. STK)
CSEE	: Comité syndical européen de l'éducation (bkz. AESK, CSEE)
CSI	: Confédération syndicale internationale (bkz. USK, ITUC)
CSME	: Confédération syndicale mondiale des enseignants (bkz. DÖSK)
DEDF	: Dünya Eğitim/Öğretmen Dernekleri Federasyonu (bkz. WFEA)
DEP	: Déclaration sur l'éthique professionnelle (bkz. MED, DPE)
DEŞ	: Devrimci Eğitim Şurası
DÖG	: Dünya Öğretmenler Günü (bkz. JME, WTD)

DÖMÖ	: Dünya Öğretmenlik Mesleği Örgütü (bkz. OMPE, WOTP)
DÖMÖK	: Dünya Öğretmenlik Mesleği Örgütleri Konfederasyonu (bkz. CMOPE, WCOTP)
DÖSK	: Dünya Öğretmen Sendikaları Konfederasyonu (bkz. CSME)
DPC	: Développement professionnel continu (bkz. SMG)
DPE	: Declaration on Professional Ethics (bkz. DEP, MED)
DSF	: Dünya Sendikalar Federasyonu (bkz. FSM)
EE	: Eğitim Enternasyonalı (bkz. EI, IE)
EFE	: Education for everyone (bkz. EPT)
EFTP	: Enseignement et formation techniques et professionnels (bkz. TMÖY)
EGUK	: Eğitimin Geleceği Uluslararası Komisyonu (bkz. CIFE)
Eğitim-İş 1	: Eğitim İşkolu Kamu Görevlileri Sendikası
Eğitim-İş 2	: Eğitim ve Bilim İşgörenleri Sendikası
Eğitim Sen	: Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası
EI	: Education International (bkz. EE, IE)
EKİÖ	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (bkz. OECD)
EÖKUA	: Eğitim ve Öğrenme Konusunda Uluslararası Anket (bkz. TALIS)
EPT	: Education pour tous (bkz. HİE, EFE)
ETUCEE	: European Trade Union Committee for Education (bkz. AESK, CSEE)
EWI	: Education Workers' International (bkz. ITE)
FIAI	: Fédération internationale des associations d'instituteurs (bkz. UÖDF, IFTA)
FIPESO	: Fédération internationale des professeurs de l'enseignement secondaire officiel (bkz. ROPUF)
FISE	: Fédération internationale syndicale de l'enseignement (bkz. WFTU, UÖSF)

FSM	: Fédération Syndicale Mondiale (bkz. DSF)
GGASŞ	: Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı
HİE	: Herkes İçin Eğitim (bkz. EPT, EFE)
HÖK	: Hükümetlerarası Özel Konferans (bkz. ÖSHHÖK)
ICFTU	: International Confederation of Free Trade Unions
IFTU	: International Federation of Trade Unions (bkz. USF)
IFFTU	: International Federation of Free Teachers' Unions (bkz. UÖÖSF)
IFTA	: International Federation of Teachers' Associations (bkz. UÖDF, FIAI)
ILC	: International Labour Conference (bkz. UÇK, CIT)
ILO	: International Labour Office (bkz. UÇB, BIT)
ILO	: International Labour Organisation (bkz. UÇÖ, OIT)
ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi	: Öğretmenlerin Statüsüyle İlgili Tavsiyenin Uygulanması Hakkında ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi (bkz. CEART, UOK)
ILO/UNESCO UOK	: ILOUNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi (bkz. CEART, UOK)
ITST	: International Trade Secretariat of Teachers (bkz. UÖSS, SPIE),
ITE	: Internationale des travailleurs de l'enseignement (bkz. EWI)
IE	: Internationale de l'éducation (bkz. EE, EI)
ITST	: International Trade Secretariat of Teachers (bkz. SPIE, UÖSS)
ITUC	: International Trade Union Confederation (bkz. USK, CSI)
İHAM	: İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi
İHAS	: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
JME	: Journée mondiale des enseignants (bkz. DÖG, WTD)
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı

NU	: Nations Unies (bkz. BM, UN)
OCDE	: Organisation de coopération et de développement économiques (bkz. EİKÖ, OECD)
ODD	: Objectifs de développement durable (bkz SKH, SDGs)
ODD 4	: Objectif de développement durable 4 (bkz. SDG4)
OECD	: Organization for Economic Co-operation and Development
OIT	: Organisation internationale du Travail (bkz. UÇÖ, ILO)
OMPE	: Organisation mondiale de la profession enseignante (bkz. DÖMÖ, WOTP)
OSF	: Open Society Foundation (bkz. ATV)
ÖMK	: Öğretmenlik Meslek Kanunu
ÖSHHÖK	: Öğretmenlerin Statüsü Hakkında Hükümetlerarası Özel Konferans (bkz. HÖK)
ÖSTUUOK	: Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi'nin Uygulanması Uzmanlar Ortak Komitesi (bkz. CEART, UOK, ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi)
ROPUF	: Resmî Ortaöğretim Profesörleri Uluslararası Federasyonu (bkz. FIPESO)
SDG 4	: Sustainable Development Goal 4
SDGs	: Sustainable Development Goals
SGM	: Sürekli Mesleksel Gelişme (bkz. DPC)
SKH	: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (bkz. ODD)
SPIE	: Secrétariat professionnel international de l'enseignement (bkz. ITST, UÖMS)
STK	: Sözleşme ve Tavsiyeler Komitesi (bkz. CR)
TALİS	: Teaching and Learning International Survey
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TIC	: Technologies de l'information et de communication (bkz. BİT)

TMÖY	: Teknik ve Mesleki Öğretim ve Yetiştirme (bkz. EFTP)
TÖDMF	: Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu
TÖS	: Türkiye Öğretmenler Sendikası
TTF	: Teacher Task Force
UÇB	: Uluslararası Çalışma Bürosu (bkz. BIT, ILO)
UÇK	: Uluslararası Çalışma Konferansı (bkz. CIT, ILC)
UÇÖ	: Uluslararası Çalışma Örgütü (bkz. OIT, ILO)
UEB	: Uluslararası Eğitim Bürosu (UNESCO'nun, bkz. BIE)
UEK	: Uluslararası Eğitim Konferansı (bkz. CIE)
UHEK	: Uluslararası Halk Eğitimi Konferansı (bkz. CIIP)
UN	: United Nations (bkz. BM, NU)
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Organisation des Nation Unies pour l'éducation, la science et la culture

ÖNSÖZ

EĞİTİM SEN

Merkez Yürütme Kurulu

Öğretmenleri ve tüm eğitim emekçilerini doğrudan ilgilendiren uluslararası belgelerin en kapsayıcı olanlarından birisi **Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi**'dir. Tavsiye, UNESCO ve ILO arasında sağlanan iş birliği ve ortak eylem kararının sonucunda 5 Ekim 1966'da Paris'te yapılan hükümetler arası özel konferansta ortak belge olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Sendikamız, değerli hocamız Prof. Dr. Mesut Gülmez'in çok değerli Önsözü ve Tavsiye'nin çevirisinin basımını Eylül 2010'da gerçekleştirmişti. Bu bası, daha sonra Sendikamızın internet sitemizde tüm okurların erişimine açılmıştır. Ülkemizde kamusal eğitimin tasfiye edildiği ve öğretmenlik mesleğinin parçalandığı ve değersizleştirildiği bu dönemde Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi'nin anlamı, değeri ve güncelliği bir kez daha ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Eğitim Sen, ilk basıdan yaklaşık 12 yıl sonra Tavsiye'nin yeni basısını öğretmenler ve eğitim emekçileri ile buluşturmaktan onur duymaktadır. **Öğretmenlik Mesleğinin ve Eğitim Emekçilerinin Uluslararası Yasası, Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi** yeni adıyla kitabın yeni basısını, Prof. Dr. Mesut Gülmez'in yazmış olduğu beş yeni bölümü ve Tavsiye'nin çevirisini eğitim emekçisi okurlarımıza armağan ediyoruz. Tüm emekçiler, kamu emekçileri ve eğitim emekçilerinin mücadelesine büyük katkılar sunan değerli hocamız Prof. Dr. Mesut Gülmez'e, Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi'nin yeni basısı için ayırdığı zaman ve büyük bir özenle verdiği emekten dolayı en içten duygularımızla teşekkür ediyoruz.

Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (Eğitim Sen) olarak Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi'ni eğitim kamuoyu ve üyelerimizle buluşturmak ve Sayın Gülmez'in ifadesiyle, kabul edilmesinin üzerinden 56 yıl geçmesine karşın "Tavsiye'nin bilinirliği sorununu" aşmak üzere basmış ve internet sitemiz üzerinden erişime açmıştık. Ancak bununla yetinmemiş, her yıl 5 Ekim Dünya Öğretmenler Günü kutlamalarında Tavsiye'yi eğitim kamuoyuna ve üyelerimize anımsattık, anlattık, Tavsiye'nin anlaşılması için çaba gösterdik. Tavsiye'ye uygun yasal düzenlemelerin yaşama geçirilmesi konusunda çalışmalar yürüttük. Bununla birlikte Tavsiye'nin "bilinirliği sorunu"nu aşamadığımızı üzümlere gözlemledik. Bu gereksinmeyi görerek ve Tavsiye'nin güncellenmiş ve gözden geçirilmiş yeni basısının yapılmasını eğitim emekçileri mücadelesine önemli katkılar sağlayacağını düşünerek yeni basım için değerli hocamız Mesut Gülmez ile iletişim kurduk. ILO-UNESCO ortak belgesi olan Tavsiye'yi güncelleyerek yayınlama talebimizi geri çevirmeyen, tersine çok yoğun bir dönemde yoğun bir emek veren Prof. Dr. Mesut Gülmez'e şükranlarımızı iletiyoruz. Böylece çalışma, değerli hocamızın önerisiyle **"Öğretmenlik Mesleğinin ve Eğitim Emekçilerinin Uluslararası Yasası, Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi"** adıyla yeniden basılmış oldu. Ancak bu yeterli değil kuşkusuz, kitabın, dolayısıyla Tavsiye'nin hem eğitim kamuoyuna hem de eğitim emekçilerine anımsatılması, tanıtımı ve hükümet politikalarına dönüşmesi için etkin çalışmalar yürütmeliyiz. Bu çalışmalardan bir kısmı aşağıda özetlenmiştir:

1. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nun, kutlanacak günler listesine koymuş olmasına karşın 1966 Tavsiyesi konusunda neden hiçbir etkinlikte bulunmamış olmasını anlamak üzere uluslararası girişimlerde bulunacağız.

2. ILO-UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi'ne sunulan Milli Eğitim Bakanlığı raporlarını talep edeceğiz. MEB'in bu belgeleri vermemesi durumunda ILO ve UNESCO'ya başvurarak edineceğiz ve belgelerde değinilmeyen konuları, eğitimin sorunlarını ve Tavsiye'ye aykırılıkları içeren karşı raporları sunmak konusunda daha etkin çalışmalar içinde bulunacağız.
3. Tavsiye'nin kapsadığı “çalışma” ve “eğitim” alanlarındaki uluslararası gelişmeleri de çok yönlü bir yaklaşımla izleyecek, böylece emek, demokrasi ve barış mücadelemizin küresel ve ulusal dayanaklarının çerçevesini genişleteceğiz.
4. Bu konuda sendika, dernek ve vakıf adı altında etkinlik yürüten ulusal eğitim örgütleriyle ve uluslararası eğitim sendikaları ve konfederasyonlarıyla, güncel eğitim gereksinimleri doğrultusunda Tavsiye'nin yaşama geçirilmesi için iş birliği, eş güdüm ve dayanışma çalışmalarını genişleteceğiz.

Türkiye'nin gündemine yerleşen Öğretmenlik Meslek Kanunu tartışmaları içinde Tavsiye, öğretmenlik mesleğini değerli kılmak, güçlendirmek ve eğitim emekçilerinin ekonomik ve sosyal haklarını iyileştirmek için oldukça değerli bir “uluslararası yasa” olarak özellikle Eğitim Sen'in ve eğitim alanının gündemine yerleşti. Tavsiye'nin bilinmesi ve yaşama geçirilmesi için yeni basımın çok önemli bir işlev göreceğini düşünüyoruz.

Öğretmenlik Meslek Kanunu Neye Hizmet Etti?

Hatırlanacağı üzere, 30.06.2004 tarihinde öğretmenlerin yükselebilecekleri kariyer basamaklarını oluşturmak ve bu basamaklarda yükselmelerini sağlamak amacıyla 657 ve 1739 sayılı yasalarda değişiklik yapılmasını öngören 5204 sayılı Yasa yürürlüğe konulmuştu. 5204 sayılı Yasanın 1. maddesiyle, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 43. maddesinin üçüncü fıkrasından sonra gelmek üzere yedi fıkra eklenerek, öğretmenlik mesleğinin kariyer basamaklarına ayrılması düzenlenmiş, 5204 sayılı Yasanın 1. maddesinde “Öğretmenlik kariyer basamaklarında yükseleceklerin gireceği sınav, sınava katılacaklarda aranacak en az çalışma süresi, hizmet içi eğitim veya lisansüstü eğitim nitelikleri, her bir değerlendirme ölçütüne ilişkin hususlar ve puan değerleri, alanında ya da eğitim bilimleri alanında tezli yüksek lisans veya doktora öğrenimini tamamlamış olanlardan uzman öğretmenlik veya branş öğretmenlik için aranacak kıdem, hizmet içi eğitim, etkinlikler (bilimsel, kültürel, sanatsal ve sportif çalışmalar) ve sicil (iş başarımı) şartları ve puan değerleri, branşlar temelindeki uzman öğretmenlik ve başöğretmenlik sayıları, yükselmeye ilişkin usul ve esaslar ile diğer hususlar Maliye Bakanlığı ve Devlet Personel Başkanlığı'nın uygun görüşleri alınarak Millî Eğitim Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.” kuralına yer verilmişti. Bununla birlikte, 5204 sayılı Kanunun 1. maddesinin tüm fıkralarının iptali istemi ile Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açılmış ve Anayasa Mahkemesi, Yasanın bazı hükümlerini Anayasaya aykırı bularak iptaline karar vermişti (21 Mayıs 2008 tarih ve 2004/83 Esas sayılı karar).

Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararının ardından 2006'da sadece bir kez yapılan sınavla eğitim sistemi içinde yer alan 106 bin 536 öğretmen uzman öğretmen olarak atandıktan sonra sınav tekrarlanmamıştır. Bu deneyim sonucu Milli Eğitim Bakanlığı, yapay bir şekilde uygulanan kariyer hiyerarşisinin, öğretmenlerin statülerinin iyileştirilmesine, mesleki ve kişisel gelişimlerinin sağlanmasına katkı sağlayamayacağı, eğitim sistemini çağdaş bir yapıya kavuşturma amacına hizmet etmediği için uygulamaya devam etmemiştir. O dönemde sınavı geçen uzmanlara (bugün 75 bin 506 uzman öğretmen var) ve başöğretmenlere (halen 89 başöğretmen bulunuyor) ¹ sınıfı ve branşı farklı olsa da benzer işleri yapan öğretmenlerden farklı maaş ödemesi haksızlık olarak değerlendirilmiş ve benzer işi yapan öğretmenlerin Milli Eğitim Bakanlığı'ndan alacağı olduğu yakınması sıklıkla söz konusu edilmiştir.

AKP-MHP iktidarının, bu deneyimden 16 yıl sonra 2021'de yeniden gündeme taşıdığı Öğretmenlik Meslek Kanunu taslağına ilişkin itirazlarımızı, 15 eğitim sendikası olarak ve “Yargının Dostları” (Amicus Curiae) şeklinde, Kasım 2022'de Anayasa Mahkemesi'ne verdiğimiz dilekçede iletmiş, bu dilekçede kariyer basamaklarına ilişkin araştırma sonuçlarından da söz etmiştik. Araştırmalarda 16 yıllık kariyer sisteminin eğitimde olumlu etkiler oluşturmadığına ilişkin sonuçlara ve betimlemelere ulaşılmıştır. Öğretmenlerin yeni sisteme yükledikleri anlama ilişkin yapılan akademik araştırmada, öğretmen ve yöneticilerin çoğunluğunun, sistemin ‘**adaletsiz, gereksiz, ayırıcı ve yetersiz**’ olduğu görüşünü benimsedikleri saptanmıştır. Öğretmenlerle yapılan nitel görüşmelerde, yeni sistemin gerekli olduğunu düşünenler olduğu kadar, sistemin ayrıcalıklar ve ikilikler yaratacağını düşünenlerin de bulunduğu görülmüştür. Araştırmaların önemli bulgulardan biri ise kariyer sisteminin kendisi olmasa bile, sınavın içeriğinin yanlış ya da hatalı olduğu bazı öğretmenlerce ifade edilmiştir. ² Yine araştırmalarda **kadın öğretmenlerin uzman öğretmenlerin toplamına oranının oldukça düşük** olduğu saptanmıştır. Bu bulgu kadın öğretmenlerin evdeki rol ve işlevlerinin ağırlığının sınava olumsuz yansımaları olarak değerlendirilebilir. ³ Öğretmenlerin uzman öğretmenliğe ilişkin “**boş bir unvan, çıkarıcılık, sosyal sermaye genişlemesi**” şeklinde yargı ve değerlendirmeleri araştırmalarda öne çıkmıştır. ⁴ Bu bağlamda Milli Eğitim Bakanlığı öğretmenlik mesleğinin kariyer sistemine uygun olmadığını, mesleğe bir katkı sağlamadığını, alışlageldik uygulamalarda bir fark yaratmadığını 2006'dan bu yana deneyimlemiş, ancak kariyer sisteminde ısrar etmiştir.

1 <https://www.yenisafak.com/gundem/bakan-ozerden-uzman-ogretmen-ve-basogretmen-aciklamasi-yazili-sinavdan-muaflar-3868701>

2 Kariyer Basamaklarında Yükselme Sistemi ve Sınavına İlişkin Uzman Öğretmen Görüşleri-Kerim Gündoğdu & Emine Kızıltaş DergiPark-<https://dergipark.org.tr>

3 Dağlı, A. (2007) İlköğretim Öğretmenlerinin Öğretmenlik Kariyer Basamaklarında Yükselme Sistemine İlişkin Görüşleri, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 184-197.Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/esosder/issue/6136/82302>

4 Prof. Dr. Ayşen Bakioğlu, Köksal Banoğlu, Bakioğlu (2013). Öğretmenlikte Kariyer Basamakları Uygulamasına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Metaforlar Ve Sosyal Ağ Analizi Yöntemiyle İncelenmesi. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 28-55, Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/maruaebd/issue/386/2554>

AKP-MHP iktidar bloğu, önce 1-3 Aralık 2021’de açılışı Saray’da yapılan hızlandırılmış ve katılımcı olmayan 20. Milli Eğitim Şurası’nda alınan kariyer basamakları sistemini olumlayan ‘güdümlü’ bir tavsiyeye istinaden aralık ayının sonunda Öğretmenlik Meslek Kanunu teklifini jet hızıyla TBMM’ye getirdi. ‘Öğretmenlik Meslek Kanunu Teklifi’, AKP Konya Milletvekili Orhan Erdem ve 67 milletvekilinin imzasıyla 31 Aralık 2021’de TBMM’ye sunuldu. Muhalefetteki siyasi partilerin ve üye sayısı 200 bini aşan eğitim sendikalarının, özellikle Eğitim Sen’in hem TBMM’de hem de alanlarda çok ciddi karşı çıkışına karşın 7354 sayılı Öğretmenlik Meslek Kanunu, 3 Şubat 2022 tarihinde TBMM’de kabul edildi ve 15 Şubat 2022’de Resmi Gazete’de yayınlandı. Bu yasa yetkili sendika dışında, eğitim sendikalarının görüşleri, itirazları, önerileri dikkate alınmadan, yani Öğretmenlerin Statüsü Tavsiye’sine aykırı bir süreç işletilerek hazırlanmıştır.

Eğitim Sen, eğitim emekçilerinin 7354 sayılı Öğretmenlik Meslek Kanunu hakkındaki görüşlerini almak amacıyla 02-15 Eylül 2022 tarihleri arasında internet sayfasında bir anket çalışması başlatmış, 10 bin 628 öğretmenin katılım gösterdiği anketin sonuçları, Öğretmenlik Meslek Kanunu’na dair eğitim emekçilerinin bakış açısını net biçimde ortaya koymuştur. “*Mevcut Öğretmenlik Meslek Kanunu’nun haklarımız açısından güçlendirici etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz?*” sorusunu 51 kişi boş bırakırken, aynı soruya 10 bin 214 kişi “Hayır” yanıtı, 363 kişi ise “Evet” yanıtı vermiş, ankete katılan öğretmenlerin % 96,57’sinin Öğretmenlik Meslek Kanunu’nun haklarını güçlendirmediklerini düşündükleri anlaşılmıştır. “*Öğretmenlik Meslek Kanunu’nu mevcut haliyle destekliyor musunuz?*” sorusunu 47 kişi boş bırakırken, 10 bin 418 öğretmen “Hayır”, 163 kişi ise “Evet” şeklinde yanıtlamış, öğretmenlerin % 98,46’sının kanunu desteklemediği görülmüştür. “*Seminere başvuru gerekçeniz ya da gerekçenize en yakın seçenek aşağıdakilerden hangisidir?*” sorusuna, öğretmenlerin % 76,22’si “Ekonomik ihtiyaçlarımdan dolayı başvurdum” yanıtını, % 21,94’ü “Seminere başvurmam” yanıtını vermiştir. “*Öğretmenler için kariyer basamakları düzenlemesini desteklediğimden dolayı başvurdum*” diyenlerin oranı ise %1,85’te kalmıştır. Bu soruya verilen yanıtlar, enflasyonun artışıyla birlikte ekonomik krizin derinleştiği dönemde öğretmenlerin geçim derdiyle baş başa bırakıldıklarından, desteklemedikleri bir yasanın ekonomik getirilerinden yararlanmak amacıyla sınava hazırlandıklarını göstermesi açısından önemlidir. “*Öğretmenlik Meslek Kanunu kapsamında getirilen kariyer basamakları sınavına girecek misiniz?*” sorusunu 186 kişi boş bırakırken, aynı soruya öğretmenlerin % 49,87’si “Evet” (5207 kişi), % 50,13’ü “Hayır” (5235 kişi) yanıtı vermiştir. Anket sonucunda ortaya çıkan genel sonuç, öğretmenlerin “haklarını güçlendirmeyen” ve “desteklemedikleri” bir kanun karşısında “ekonomik gerekçelerle” kanunun kendilerine dayattığı seminer ve sınava girmek mecburiyetinde bırakıldıkları yönündedir.⁵

5 <https://egitimsen.org.tr/iste-sahanin-sesi-anketimizin-sonucu-ogretmenlik-meslek-kanununu-desteklemeyenlerin-orani-%98-bakan-mahmut-ozer-bu-sesi-duymalidir/>

Türkiye’de yaklaşan seçim süreci siyasal iktidarın seminer süreci ve kariyer basamakları sınavını da ivedilikle planlayıp uygulamaya geçirmesine yol açmıştır. Böylece öğretmenler için de ‘kariyerist” yeni bir çalışma rejimi başlamıştır:

1. Öğretmenler artık yaz tatilinde seminer sürecini izleyecek ve sınava hazırlanacaklar. Bu olgu, öğretmenlerin tam yıl çalıştırılması anlamına gelmektedir.
2. Kariyer sistemi, öğretmenlerin birlikte çalışma ve dayanışma kültürünü tehdit etmektedir, sınav rekabeti ve yarışmacı kültür okullardaki çalışma barışını olumsuz etkilemektedir.
3. Ücretli öğretmen, sözleşmeli öğretmen, öğretmen, uzman öğretmen ve başöğretmen statüleri öğretmenler arasında bir hiyerarşi oluşturmaktadır ve öğretmenler arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemektedir.
4. Özellikle kariyer sistemi hizmet yılı düşük genç öğretmenlerin düşük ücretle ve güvencesizlik tehdidi altında çalıştırılmasına yol açmaktadır.
5. Öğretmenlik Meslek Kanunu ne ücretli öğretmenleri, ne özel sektörde çalışan öğretmenleri görmekte ve duymaktadır ne de KPSS sınavına başvuran sayıları 500 bine yaklaşan öğretmen işsizliği ile yüzleşen ve çözüm üreten kapsayıcı bir yasa niteliği taşımaktadır.

Sonuç olarak öğretmenlik mesleğinin özgül yönlerine uygun, kapsayıcı, katılımcı ve çok yönlü bir yasa ile karşı karşıya değiliz. Öğretmenler odasında, alanlarda, sosyal medya ve kitle iletişim araçları kanalıyla yapılan itirazları görmeyen ve duymayan Saray ve Milli Eğitim Bakanlığı, Öğretmenlik Meslek Kanunu’nun iptali için başlatılmış olan yargı sürecini de yavaşlatmaya çalışmaktadır. Yukarıda ifade edilen nedenlerle, Öğretmenlik Meslek Kanunu ana muhalefet partisinin başvurusu ile “yürürlüğü durdurma istemli” olarak Anayasa Mahkemesi’nde beklemektedir. Eğitim Sen, 12 Mayıs 2022’de yayınlanarak yürürlüğe giren “Aday Öğretmenlik ve Kariyer Basamakları Yönetmeliği”nin yürürlüğünü durdurmak amacıyla Danıştay’a başvuruda bulunmuştur. Hâlihazırda Öğretmenlik Meslek Kanunu hakkında yargı süreçlerinin tamamlanması beklenmektedir.

Bugün öğretmenlik mesleğinin değersizleştirilmesi ve parçalanması süreci Öğretmenlik Meslek Kanunu ile daha da derinleşmekte ve çalışma rejimi değiştirilmektedir. Tam yıl çalıştırma, hafta sonu çalıştırma, hafta içi uzun saatler çalıştırma, hiyerarşik ve eşitsiz çalıştırma, cezacı ve korporatist sendikal yaklaşımla gerçek örgütlenme olan sendikal anlayıştan uzak örgütlenme biçiminde yeni bir çalışma rejimi hayata geçirilmiştir.

Kamuda istihdam edilen toplam 975 bin öğretmen (ücretli öğretmen dâhil değil) Öğretmenlik Meslek Kanunu ile **nöbetleşe yoksulluk ve ayrımcılıkla** karşı karşıyadır. Öğretmenlik mesleği artık adalet duygusunu yaralayacak düzeyde çok parçalıdır. Çalışma barışı ciddi biçimde yara almıştır:

1. Öğretmen olarak atanmak için KPSS sınavına giren işsiz/atanmayan öğretmen sayısı 500 bine yaklaşırken ve bu öğretmenler kadrolu olarak atanmazken, güvencesiz ve eşitsiz çalışma koşullarına sahip ücretli öğretmen sayısı 90 bine yakındır.
2. Hizmet yılı 10 yılın altında olan, sınava girmemiş ve çeşitli nedenlerle girememiş (96 bini bulan sözleşmeli konumda çalışanlar dâhil) genç öğretmenlerin sayısı 392 bindir. Kariyeri olmayan bu öğretmenler, düşük ücretlerle ve güvencesiz çalıştırılma tehdidi altındadır.
3. MEB'in "kolay" bir sınav olarak tanımladığı kariyer basamakları sınavını geçerek ya da yüksek lisansını tamamlayarak uzman olan öğretmen sayısı 517 bindir. 10 yıldır uzman kadrosunda çalışmış ve başöğretmenlik sınavını geçmiş veya doktora programını tamamlamış başöğretmen sayısı 66 bindir. Uzman ve başöğretmen sayısı toplam 583 bindir.

Şunu açıkça ifade edebiliriz ki Öğretmenlik Meslek Kanunu, Türkiye'nin de çalışmalarına dâhil olduğu ve denetim mekanizmaları ile karşı karşıya kaldığı ILO ve UNESCO ortak belgesi olan Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi görmezden gelinerek hazırlanmış bir düzenlemedir.

Özellikle Mesut Gülmez'in çerçevesini çok etkili biçimde çizdiği Uzmanlar Ortak Komitesi'nin, 4-8 Ekim 2021'de yaptığı 14. olağan toplantısında dile getirdiği öneriler, gerek Öğretmenlik Meslek Kanunu'nun hazırlanmasında ve gerekse COVID-19 sonrası öğretmenlik mesleğinin yeniden tanınması konusunda Milli Eğitim Bakanlığı'nın çalışmalarına hiçbir biçimde yansımamıştır. Bu gözlemimiz Bakanlığın Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi'nin bağlayıcılığını görmediğini ortaya koyar niteliktedir. Kamu ve özel sektörde çalışan 1 milyon 200 bin öğretmenin yaşamını etkileyecek olan Öğretmenlik Meslek Kanunu çıkarılırken, öğretmenlerin ve eğitim emekçilerinin demokratik katılımını sağlayan mekanizmalar kurulmadığı gibi, Milli Eğitim Bakanı verili biçimiyle meslek kanununa karşı çıkan 15 eğitim sendikasının görüşme talebine yanıt dahi vermemiştir.

Adı geçen toplantının önerileri arasında yer alan "öğretmenlerin eylem ve özerkliğine saygı göstermek, onlara eğitim profesyonelleri olarak güvenmek ve değerleri tanınmak" konusunda MEB tarafından bir adım atılmamakta, öğretmenlerin sendikal etkinlikleri bile suç sayılarak, bu etkinlikler soruşturma, sürgün ve ihraç için neden olarak görülmektedir. "Öğretmenlerin güvenliği, sağlığı ve iyiliği korunmalıdır" önerisinin tersine, öğretmenler geçim sıkıntısı ile boğuşturulmakta, soruşturma açılma ve ceza alma tehdidi ile kaygı içinde yaşamaya mahkûm edilmektedir.

Sadece 13 maddeden oluşan Öğretmenlik Meslek Kanunu'nda öğretmenlerin ne başlangıç eğitimini ne de sürekli mesleksi gelişmelerini sağlayacak bir düzenleme önerilmiştir. Seminer ve kariyer basamakları sınavı için yüz binlerce öğretmene yaz tatilinde video izlettirilerek ve öğretmenlik mesleğinin çerçevesini ve anlamını içermeyen yüzlerce sayfa metin okutturularak, sözde mesleki gelişim sağlanmaya çalışılmış-

tır. Eşit işe eşit ücret ilkesinin ihlal edildiği bu uygulama, öğretmenler arasında ciddi kırılmalara yol açmış ve çalışma barışı bu süreçten çok olumsuz etkilenmiştir.

MEB, gerek eğitim yöneticisi atamalarında ve gerekse aday öğretmenlerin seçiminde siyasal kayırmacılığı ve ayrımcılığı sürekli hale getirmiştir. Oysa öneriler arasında, “Eğitimde bir ortak çalışma kültürü ve cinsiyete, etnik aidiyete ya da kırsal ve kent- sel bölgeler arasındakileri de kapsamak üzere, tüm ayrımcılık ve dışlama biçimlerinin elenmesine katkıda bulunacak bir önderlik tarzı geliştirilmesi” yer almaktadır. Ayrımcı olmayan önderlik tarzının tersine MEB’in eğitim yöneticilerini atamada başvurduğu ölçüt siyasal kayırmacılıktır. Ayrıca “Öğretmenleri; özerklik ve akademik özgürlük- lerinin ya da hatta salgın bağlamında bu denli hızlı uyum sağlamalarına olanak veren mesleksel beceri, yetenek ve değerlerinden hiçbirinin her yönden kısıtlanmasına yöne- lik girişimlere karşı korumak” gerektiği ifade edilmiştir. Ancak Türkiye’de gerek aka- demisyenlerin ve gerekse öğretmenlerin ifade özgürlüğü çok ciddi bir tehdit altındadır.

Öğretmenlik Meslek Kanunu’nun Tavsiye İle Çelişen Yönleri

Uzmanlar Ortak Komitesi’nin son yıllarda dile getirdiği ve önerdiği politikalar ve yaklaşımlarla Türkiye’deki eğitim politikaları ve uygulamaları arasında büyük çeliş- kiler bulunmaktadır. Özellikle Öğretmenlik Meslek Kanunu ile Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi arasında çok sayıda çelişki olmasına karşın burada sadece bazılarına değİ- nebileceğiz.

Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi’nin 7. maddesine göre, “Öğretmenlerin yetiştİ- rilmesi ve istihdam edilmesi; soy, renk, cinsiyet, din, siyasal görüşler, sosyal ya da ulusal köken, ekonomik durum temellerine dayalı hiçbir ayrımcılık biçimine yol açma- malıdır.”. Ancak Öğretmenlik Meslek Kanunu’nda aday öğretmenlerin seçilmesinde merkezi sınav kaldırılmış, aday öğretmenlerin atanması illerde Adaylık Değerlendirme Komisyonu’nun keyfi yaklaşımına terkedilmiştir.

Tavsiye’nin 8. maddesine göre, “Öğretmenlerin çalışma koşulları, eğitimin en yüksek derecede etkililiğini sağlayacak nitelikte olmalı ve öğretmenlere, kendilerini tümüyle mesleki uğraşlarına (görevlerine) adanma olanağı vermelidir.” Öğretmenlik Meslek Kanunu çok dar bir kapsamda hazırlanmıştır. Öğretmenlik Meslek Kanunu’nda değişen koşullar karşısında öğretmenlik mesleğinin önemi, değeri, anlamı ve çalışma koşulları, yetiştirme, nitelikli ve katılımcı bir mesleki gelişim, yükselme, disiplin vb. konular yer almamıştır.

Öğretmen örgütlerinin politika oluşturma sürecine katılımı, Tavsiye’nin 9. mad- desinde ele alınmış ve başka maddelerde de yinelenmiştir: “Öğretmen örgütleri- nin, eğitimin ilerlemesine büyük ölçüde katkıda bulunabileceğini ve dolayısıyla bu örgütlerin eğitim politikasının oluşturulmasına (belirlenmesine) katılmaları gerek- tiğini kabul etmek uygun olacaktır.” Öğretmenlik Meslek Kanunu’nun hazırlan- masında, yetkili sendika dışında eğitim sendikalarının, veli derneklerinin, eğitimle ilgili sivil toplum kuruluşlarının görüşlerine başvurulmamıştır. Daha önce ifade edildiği gibi, 200 binin üzerinde üyesi olan 15 eğitim sendikasının Milli Eğitim

Bakanı ile görüşme talebine yanıt bile verilmemiş, MEB önünde basın açıklaması yapmak istediğimiz için Sendikamızın Genel Merkezi, MEB'e gidişi önlemek için kolluk güçleri tarafından abluka altına alınmış, çıkışımıza izin verilmemiştir. Türkiye'nin tüm kentlerinde çeşitli zamanlarda yapılan basın açıklamaları, okullarda kokart eylemleri, öğretmenler odalarındaki açıklamalarımız, Eğitim Sen'in Ankara'da yaptığı "Emeğimiz, Onurumuz ve Çalışma Barışımız İçin 15 Ekim'de (2022) Ankara'da'yız" şiarlı, güçlü merkezi mitingimizde yaptığımız ciddi itirazlar dikkate alınmamıştır. Ayrıca 13 eğitim sendikasının 2 Kasım 2022'de yaptığı bir günlük iş bırakma eylemine karşın MEB, Öğretmenlik Meslek Kanunu'nda değişiklik yapmak için geri adım atmamıştır.

Öğretmen örgütleriyle ilişkiler bakımından Tavsiye'nin 38. maddesi oldukça önemlidir: "Öğretmenleri hizmete alma politikasının, uygun düzeyde açıkça belirlenmesi gerekir. Bu hükümet politikası, öğretmen örgütleriyle iş birliği yaparak, uygun düzeyde belirlenmelidir. Öğretmenlerin hak ve yükümlülüklerini düzenleyen bir yönetmelik hazırlanmalıdır." Türkiye'de öğretmenleri hizmete alma politikası, işe alma politikası, Öğretmenlik Meslek Kanunu ile keyfi, kayırmacı ve ayrımcı bir sürece gerilemiştir.

Tavsiye'nin 46. maddesine göre, "Öğretmenler, mesleki durumlarını ya da kariyerlerini etkileyecek nitelikteki keyfi eylemlere karşı etkili bir biçimde korunmalıdır." Tersine Türkiye'de OHAL döneminde on binlerce eğitim emekçisi, öğretmen ve akademisyen "kurum kanaati" ile haksız ve hukuksuz bir biçimde ihraç edilmiştir. OHAL kaldırıldıktan sonra bile eğitim ve bilim emekçileri işlerine döndürülmemiştir.

Tavsiye'nin 61. maddesine göre, "Öğretmenlik mesleği üyelerinin, görevlerinin yerine getirilmesinde akademik özgürlüklerden yararlanması gerekir." Ne var ki Türkiye'de öğretmenlik mesleği, siyasal iktidar lehine ise konuşturulan ancak iktidarın aleyhine ise konuşması engellenen bir meslek haline dönüştürülmek istenmektedir. Bu konu eğitim emekçileri kadar Sendikamızın üyesi olan ve olmayan bilim emekçileri için de geçerlidir.

MEB, sınıflardaki öğrenci sayısı konusu özenli bir biçimde incelemekten uzak durmaktadır. Oysa Tavsiye'nin 86. maddesine göre, "Sınıflardaki öğrencinin, öğretmenin öğrencilerinden her birine özel dikkat göstermesine olanak verecek sayıda olması gerekir." Var olan Öğretmenlik Meslek Kanunu'nda pek çok konu gibi sınıflardaki öğrenci sayısı da yer almamıştır. İkili öğretim, kalabalık okullar ve kalabalık sınıflar konusu eğitimin önemli sorunları arasındadır.

Bir meslek kanununda yer alması gereken en önemli konulardan birisi olan "çalışma süresi", Tavsiye'nin 89. maddesinde ele alınmıştır. Bu maddeye göre, "Öğretmenlerden, haftalık ve günlük olarak istenen çalışma süreleri, öğretmen örgütlerine danışılarak saptanmalıdır." Tavsiye'nin 90. maddesinde, ders saatleri saptanırken göz önünde bulundurulması gereken etkenler şu şekilde sıralanmıştır:

“Öğretmenin, günde ve haftada, kendileriyle çalışmak zorunda olduğu öğrencilerin sayısı”, “derslerin iyi hazırlanması ve ödevlerin düzeltilmesi için ayrılması gerekli olan zaman”, “her gün verilecek değişik derslerin sayısı”, “öğretmenlerin araştırmalara, okul dışı etkinliklere katılmaları, öğrencileri denetlemeleri ve onlara öğütlerde bulunmaları için gerekli gördükleri zaman”, “öğretmenlere, anne-babaları/velileri bilgilendirmek ve öğrencilerin ilerlemesi konusunda onlarla görüşmek için bırakılması istenen zaman”. Tavsiye, nitelikli bir öğretmenin tüm görevinin ders vermek olmadığını açık biçimde ortaya koymaktadır. Öğretmenlik Meslek Kanunu’nda, öğretmenlik mesleğinin genel kültür, özel alan bilgisi, eğitim ve öğretmen yeterlilikleri olarak ifade edilen üç boyutu ve çalışma süreci içinde nitelikli bir eğitim için yerine getirilmesi gereken etkenler hemen hemen hiç dikkate alınmamıştır.

Öğretmenlerin maaşları asıl olarak Tavsiye’nin 114., 115., 116. ve 117. maddelerinde ele alınmıştır. Tavsiye’ye göre, öğretmenlerin ücretleri şu etkenler dikkate alınarak belirlenmelidir: “Öğretmenlik görevinin ve dolayısıyla bu görevi yerine getirenlerin, toplum için taşıdığı önem.” Benzer ya da eş değer nitelikler gerektiren öteki mesleklerde ödenen aylıklarla, elverişli biçimde karşılaştırılabilme. Öğretmenlere, (hem) kendileri ve aileleri için makul bir yaşam düzeyi, (hem de) bilgilerini geliştirerek ve kültürlerini zenginleştirerek mesleki niteliklerini iyileştirme araçları (olanakları). Kimi makamların, daha büyük bir deneyim ve daha yüksek nitelikler gerektirdiği ve daha geniş sorumluluklar içerdiği olgusu göz önünde bulundurulmalıdır. Öğretmenlik Meslek Kanunu, Milli Eğitim Bakanı Mahmut Özer’in ifade ettiği gibi, tüm öğretmenlerin maaşlarını iyileştirmek için yapılmış bir düzenleme olmamıştır. Kariyer sistemi, eşit işe eşit ücret ilkesini ihlal etmek üzere, kadrolu öğretmenleri, öğretmen, uzman öğretmen ve başöğretmen biçiminde, görev ve yetki ve sorumluluklarını yasa ile düzenlenmeden ayırtırmak ve seminer ve sınav süreci ile öğretmenler arasında yaratılan hiyerarşik düzeni meşrulaştırmak üzere düzenlenmiştir ve maaşlar da bu düzene göre farklılaştırılmıştır.

Öğretmen maaşlarının belirlenmesinde Tavsiye’nin 116. maddesi, “Öğretmenlere, kendi meslek örgütleriyle tam anlaşarak oluşturulan aylık basamakları temeline dayalı ücret verilmelidir.” demektedir. Ayrıca ekleme yapılmakta ve “Nitelikli öğretmenlere, hazırlık/adaylık süresinde ya da geçici olarak çalıştırıldıklarında, hiçbir durumda asıl olarak atanmış öğretmenlerin ücretinden daha düşük bir oranda ücret verilmemelidir.” Daha önce de ifade edildiği gibi, Öğretmenlik Meslek Kanunu öğretmen örgütlerinin pek çoğu ile görüşülmeden hazırlanmıştır, geçici konumlarda çalıştırılan ücretli öğretmenlerin karşı karşıya kaldığı ekonomik ve özlük haklarındaki eşitsizlikler kanunun gündeminde bile yer almamıştır.

Asıl olarak Sendikamızın 2005-2006 yılından beri dile getirdiği kariyer basamakları sisteminin, okullarda çalışma barışını bozacağı iddiası okullarda fiilen yaşanmaktadır. Kariyer basamakları sistemi ile öğretmen maaşlarının yapısı bozulmuştur. Tavsiye’nin 117. maddesi açıkça ihlal edilmiştir. Bu maddeye göre, “Öğretmen aylıklarının yapısı, farklı öğretmen grupları arasında kırgınlıklar

doğurma tehlikesi taşıyan her tür haksızlığı ve her tür kural dışılığı önleyecek biçimde düzenlenmelidir.” Tavsiye’nin öğretmen aylıkları konusunda burada değinemediğimiz başka önerileri de bulunmaktadır.

Sonuç olarak şunu ifade edebiliriz: Öğretmenlik Meslek Kanunu, ILO-UNESCO ortak belgesi olan Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi’ne uygun değildir, Tavsiye’ye aykırı çok sayıda madde bulunmaktadır ki bunlar bir Önsöz’ün sınırlarını aşacak düzeydedir. Biz de sözümüzü Tavsiye’nin 124. maddesi ile bitirelim: **“Liyakate göre (belirlenecek) hiçbir ücret sisteminin, ilgili öğretmen örgütlerinin ön görüşü ve onayı alınmadan kararlaştırılmaması ve uygulamaya konulmaması gerekir.”**

Tüm bu değerlendirmeler bağlamında şunu açıkça ifade etmeliyiz ki Öğretmenlik Meslek Kanunu iptal edilmelidir. Yerine eşit işe insan onuruna yaraşır eşit ücret ilkesini yaşama geçirecek ve öğretmenler ve eğitim emekçilerinin gerçek sorunlarını çözebilecek kapsayıcı, bütünsel ve eğitim emekçileri ve onların sendikaları ile birlikte katılımcı demokratik mekanizmalarla hazırlanmış, böylece eğitim emekçilerine yönelik politikalarında devleti bağlayan Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi’ne uygun bir hukuki düzenleme konusunda mücadele etmeye devam etmeliyiz. Eğitim Sen, bu mücadelenin etkin bir bileşeni olacaktır.

Merkez Yürütme Kurulu

ÖNSÖZ VE SONSÖZ YERİNE

“AMA HER GÜN DAHA AZ BİLİYORUM”

Mesut Gülmez

“AMA HER GÜN DAHA AZ BİLİYORUM”

I.

Kitaplarımdan birine yazdığım Önsöz, Pablo Neruda'nın bir şiirinden aldığım bu dizeyle başlıyordu.

Bu kez, **Önsöz Yerine**'nin ilk cümlesi yerine Başlığı oldu.

Düşündüm ki, **Sonsöz Yerine** de olabilir. Hatta hem Başlık, hem de Önsöz ve Sonsöz'ün kendisi.

Daha doğrusu, özü.

Sanırım, satırlar ve sayfalar ilerledikçe, güç olmayacaktır anlamak nedenini...

II.

Sözü önce, belki “aşırı ve abartılı” sayılabilecek bir duygusallık göstererek eleştirdiğim Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi konusundaki “bilinmezlik ve ilgisizlik” sorun ve olgusuna getireceğim için, seçtiğim birkaç tarih vereceğim:

1966.

1991, 2010 ve 2023.

1968, 1972, 1978 ve 1981.

Bir de, 1994.

Başlarken “birkaç” dediğim tarihler, bitirirken “birçok” oldu!

İlk sırada, resmî adıyla Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi'nin kabul edildiği tarih var; günü de 5 Ekim.

İkinci sıradakiler ise, ilk ikisi “elkitabı” olarak birinci ve ikinci basılarının yapıldığı tarihlerdir.

İlki, ilk kez Eğitim-İş 1 yayını olarak çıktığı tarihtir. ¹

1 Elkitabı öncesinde de, 1966 Tavsiyesi'ne “*Memurlar ve Sendikal Haklar*” kitabında kısaca değinmişim (Gülmez, 1990: 204-206).

Tavsiye'ye ilişkin belgeleri de, 1980'li yılların ikinci yarısında, aralıklı olarak iki kez, “*Sendikal Hakların Uluslararası Kuralları ve Türkiye*” kitabıyla (1988) sonuçlanan araştırma ve çalışmalarımı ILO Arşivinde ve Kitaplığında yaptığım yıllarda edinmişim.

Elkitabının yayınlanmasını izleyen yıllarda ise, sendikal hakların yanı sıra, özellikle katılma, insan hakları ve demokrasi eğitimi ve insan haklarının uluslararası korunması konularıyla ilgili kitap, makale ve yazılarımda, Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi'ni ele alıp incelemeyi, kısacası uluslararası belgeler arasındaki varlığını duyurmayı sürdürdüm (örneğin bkz. 1991a, 1991b, 1991c, 1991d, 1995, 1996, 2000a, 2001a, 2001c, 2002b, 2004).

Ama duyuramamışım yeterince!

İkincisi ve üçüncüsü, Eğitim Sen'in yayınladığı tarihlerdir.

Ama üçüncüsü, artık “elkitabı” olarak tanımlanamayacağını düşündüğüm bu kitabın ilk basısının tarihidir.

“Üçüncüsü” dedim ama, artık **Öğretmenlik Mesleğinin ve Eğitim Emekçilerinin Uluslararası Yasası** başlığını, “elkitabı” baskılarında kullandığım resmî başlığın önüne geçirdiğime ve “elkitabı” sınırlarını aştığına göre, üçüncü değil “yeni ve ilk baskı” demem daha doğru olacak.

Bir “uluslararası hukuk metni” için özellikle “Yasa” terimi nedeniyle yadırganmakla kalmayıp eleştirilere de yol açacağını düşündüğüm bu başlığı neden yeğlediğimi ilk bölümde açıkladım.

Kuşkusuz, kitap için kullandığım bu başlıkla, Tavsiye'nin adını değiştirmiş değilim. Tavsiye'nin tam resmî adını bölüm başlıklarında ve çeviri metninde korudum. Metin içinde de, “Tavsiye” ve “1966 Tavsiyesi” gibi resmî adındaki kavramı kullanmayı sürdürdüm.

III.

Üçüncü sıraya bıraktığım tarihler ne olabilir? Ne anlatmak ister dersiniz?

Öncekilerden bağımsız olmayan, sözü getirmek istediğim sorun ve olguyla ilgilidir kuşkusuz.

Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi'nin çevirisinin; nitelik, içerik ve uygulanmasının izlenip denetlenmesi konularını kapsayan oldukça ayrıntılı bir Sunuş eşliğinde, elkitabı olarak ilk baskısı yapıldığında, kabul edilmesinin üzerinden tam çeyrek yüzyıl geçmişti!

Küçümsenecek bir süre değildir bu!

Dilerim yanılmış olurum ama öncesinde, bilebildiğimce, “yayınlanmış” bir çevirisi bile yoktu o tarihte Tavsiye'nin!

Olmasa da, özellikle konusuyla doğrudan ilgili bilim çevreleri için bilinmezlik ve ilgisizlik gerekçesi sayılabilir miydi?

Milli Eğitim Bakanlığı'na da, şu soruları yöneltiyorum:

Bakanlık, Fakir Baykurt'un 1968 yılında sayısını da verdiği bir UNESCO yayını olduğu anlaşılan Tavsiye metnini bilmiyor muydu? Bilmiyorsa, Devrimci Eğitim Şûrası'na katılan beş kişiden “MEB Genel Müfettişi” olan ikisinden öğrenememiş midir? Tavsiye'yi imzalayanlardan biri, Paris Büyükelçiliği'nde görevli olan ve Fransa'daki görev süresi dolduğu için Şûra'nın toplanmasından birkaç gün önce

Ankara'ya dönen *Osman Bener* değil miydi? UNESCO'nun yanı sıra Osman Bener de, katıldığını ve görüşmeleri izlediğini sandığım Hükümetlerarası Özel Konferans'ta kabul edilmesinden sonra Tavsiye metnini Bakanlığa iletmemiş miydi? İletmediyse de, Bakanlığa döndüğünde getirmemiş miydi? MEB biliyorsa, neden çevirisini yap(tır)arak ve yayınlayarak öğretmenlere ve öğretmen yetiştirmekle görevli kuruluşlara göndermeyi düşünmemişti?

Böyle bir “MEB yayını” yoksa, neden örneğin Dışişleri Bakanlığı ile birlikte çevirisini yap(tır)arak yayınlamamıştı?

IV.

Benzer sorular, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu için de geçerlidir. En az, Bakanlık kadar!

Çünkü hâlâ, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nun web sayfasında, tüm eğitim düzeyleri ve eğitim çalışanları ile ilgili 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin çevirileri yoktur! Adları da!

Neden?

Oysa, 1. Bölümde de kısaca belirteceğim gibi, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nun amaçları arasında, UNESCO'nun başlığında da yer alan kuruluş amaçlarından ikisini oluşturan “Eğitim ve Bilim” vardır. UTKM'nin; “işler” olarak tanımladığı eğitim ve bilim görevlerini üstlenen “kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlar” için yükümlülükleri bulunmaktadır. UTKM; en başta tüm ilgili ve bağlı kuruluşlar ile merkez ve taşra birimlerini de kapsamak üzere Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere, ister “kamusal” ister “özel” olsun tüm resmi kuruluşlar ile “eğitim ve bilim” alanlarında kurulmuş özel hukuk tüzel kişileri olan örgütleri, ***“UNESCO tarafından yürütülen çalışmalar konusunda bilgilendirmek(le), bunların faaliyetlere katkı ve katılımlarını sağlamak(la)”*** yükümlüdür.

1966 Tavsiyesi, “eğitim” alanında izlenecek politikaların belirlenmesi, kararların alınması, uyum sağlayıcı yasal düzenleme ve değişikliklerin yapılması vb. konularda, bu kuruluşlardan örneğin öğretmenlerin “sendika”, dernek vb. adlarla oluşturdıkları örgütlerle iş birliği yapmasını, görüşlerini almasını ve karar süreçlerine katılmalarını öngörmüştür.

UTKM, bu kurallara işlerlik kazandırmanın ön koşulu olan “bilgilendirme” görevini “eğitim ve bilim işleri” ile doğrudan ilgili 1966 Tavsiyesi konusunda yapmış mıdır? Sayılan bu kamusal ve özel kuruluşların, özellikle öğretmen sendika, dernek, vakıf vb. nitelikteki örgütlerin çalışmalara “katkı ve katılımlarını sağlama” görev ve sorumluluğunu yerine getirmiş midir?

Bu sorular, 1997 Tavsiyesi için de geçerlidir kuşkusuz.

Yanıtını, ileride kısaca vereceğim ve ilgili Bölümlerde değineceğim, bir soru daha yönelteyim UTMK'ye:

“Dünya Öğretmenler Günü”; UNESCO’nun kararı uyarınca, tüm üye devletlerce ve dolayısıyla, öncelikle Milli Eğitim Bakanlığı’nca da ulusal düzeyde kutlanması gereken, hiç değilse yılda bir kez UNESCO’nun eğitim ve bilim alanlarında gerçekleştirdiği yarım yüzyılı aşan bir belgesi ve çalışmaları konusunda “bilgilendirme” görev ve sorumluluğunun yerine getirileceği bir gün değil midir?

V.

Öğretmenler, Tavsiye’nin varlığını öğretmenlerin ilk sendikasının Genel Başkanı Fakir Baykurt’un 1968 sonbaharında yaptığı açılış konuşmasından öğrendi! Hem de, kabul edilmesinden yalnızca iki yıl sonra!

Gerçi 1966 Tavsiyesi’nin, altına imza atan üç kişinin adlarını da belirttiği metnin varlığını Ankara’dan duyurmuştu ama, bunun “Türkçe çeviri mi”, yoksa –değineceğim gibi, Fakir Baykurt’un konuşmasından anlaşıldığı kadarıyla– “Fransızca metni mi” olduğunu kestirmek güçtür. Eğer bu metin Türkçe çeviri ise, Türkiye’de yayınlanmış değildi.

İzleyen yıllarda, yayınlanmış bir Türkçe çevirisi şöyle dursun, Tavsiye bir makale, hatta yazı konusu bile olmamıştı, olamamıştı! 1990’lı yılların başlarına değin...

Ama 1978’de, Alpaslan Işıklı’nın Fransızca kaynaklı “Tavsiye’ye özgü” olmayan bir makalesinde, öğretmenlerin sendikal haklarının uluslararası dayanakları arasında anılmıştı... Öncesinde de, yine Fakir Baykurt, 1971’de TÖS davasındaki *İfade*’sinde anmıştı Tavsiye’yi...

VI.

Sıraladığım tarihlerden sonuncusu 1994’e gelince, bu bir uluslararası tarihtir: Tavsiye’nin kabul edildiği 5 Ekim günü, ancak 28 yıl sonra **Dünya Öğretmenler Günü** (DÖG) olarak kutlanmaya başlandı...

Eğitim-İş 1 de aynı tarihte, Eğitim-Sen ile birleşip Eğitim Sen’i kurmalarından birkaç ay önce, Türkiye’de ilk kez “sıcağı sıcağına” Dünya Öğretmenler Günü’nü kutlamıştı...

Öyle sanıyorum ki, bu da ilk ve son kutlama oldu!?

VII.

Evet 1968’de, kabul edilmesinin henüz ikinci yılında ve denetim sistemiyle uygulanmaya başlanmasının da ilk günlerinde iken, Türkiye Öğretmenler Sendikası

Genel Başkanı Fakir Baykurt, “karar” ve “belge” olarak andığı Öğretmenlerin Statüsü Tavsiye’sini biliyordu.

Yalnızca varlığını ve adını değil! Katılma süreçleriyle ilgili maddelerin sayısı ve yaptıkları düzenlemenin içeriği ile de biliyordu Tavsiye’yi! Öğretmen örgütlerinin izlenen eğitim politikaları ve eğitim emekçilerinin hakları, çalışma koşulları vb. sorunlarıyla ilgili olarak yetkili makamlar, yani Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapmasını ve bu süreçlere katılmasını öngören bu maddelerinin hangileri olduğunu da biliyordu!

İlgili maddelerin toplam sayısını bile verdiğine göre, “Elimizde ... var” dediği Tavsiye’yi dikkatle okuyup incelemiş olmalıydı!

Ve, bunlardan aralarından özenle seçtiğini düşündüğüm ikisini de, seçkin bir izleyici topluluğu önünde, “iki maddenin çevirisini okuyorum” diyerek örnek veriyordu.

Nerede mi?

***Devrimci Eğitim Şûrası’nda* (DEŞ).**

1968 sonbaharı başlarında, Ankara’da Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde toplanan, daha doğrusu “toplana” değil, TÖS’ün “henüz üç yıllık bir kuruluş iken” (TÖS, 1969a: 5) topladığı ve 1962’den beri toplanmayan Şûra’da.

Kısacası, Şûra açılış konuşmasında, adından “Belge” ve “Karar” olarak söz ettiği Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi’nin bir metninin Fakir Baykurt’un elinde olduğu anlaşılıyordu...

VIII.

Ama ben, Fakir Baykurt’un aktardığı iki maddesi için “çevirisini okuyorum” demiş olmasına karşın, eğer çeviri okuduğu bu iki maddeyle sınırlı olmayıp Tavsiye’nin tüm metnini kapsıyorsa, belirtiyim ki ne ilk baskı öncesinde ve ne de sonrasında, sınırlı soruşturmalarına karşın, bu çeviri metnini görmüş değilim hâlâ!

Bir görene ve gördüğünü söyleyene de, yazana da rastlamadım. Tavsiye’den söz edildiğini bilenlerin sayısı da, çok çok sınırlıydı zaten! Onlar da, Baykurt’un 1968 Devrimci Eğitim Şûrası kitabındaki açılış konuşmasını dikkatle okuyanlardı!

2022’nin sonlarına gelindiğinde bile, farksız değildi durum...

55 yıl önce yapılan Devrimci Eğitim Şûrası’na katılanlardan görüştüğüm “yaşayan tanıklar” da; Baykurt’un açılış konuşmasında “Genel Başkan” olarak ilk kez adını söylediği bir uluslararası belgeden, yani Öğretmenlerin Statüsü

Tavsiyesi’nden söz edildiğini anımsayamıyordu.² Delege ve katılımcılara “elinde olduğunu” belirtmeye özen göstermiş, “çevirisi” olduğunu söylediği birkaç madde-sini okumuş, yetinmeyip UNESCO Genel Merkezinde basıldığına ve imzalayanla-rın adlarına ilişkin bilgileri de eklemiş olmasına, benim de bu bilgilerin tümünü aktarıp kendilerine anımsatmış olmama karşın...

Haksız sayılmazlar değil mi?

Şûra’yı izleyen yıllarda süregiden bilinmezlik ve ilgisizlik olgusu anımsandı-ğında, Tavsiye’nin, gerek Şûra delegeleri üzerinde, gerekse Baykurt ve yöneticile-rinin tutuklandığı kapatılan Türkiye Öğretmenler Sendikası’nın³ Şûra sonrasın-dan 12 Mart 1971’e değin ancak ikibuçuk yıl süren etkinlik döneminde herhangi bir kalıcı etkisinin olmamasını; Şûra’da, eğitim sorunlarıyla karşılıklı bağımlılığı tartışmasız daha büyük ve güncel yurt ve dünya sorunlarının enine boyuna tartışıl-masına öncelik verilmiş olması karşısında, gerek bildiri sunan akademisyenlerin, gerekse katılan tüm delege ve temsilcilerin, hatta yöneticilerin de ilk kez duyduk-larını düşündüğüm bu belgenin ilgilerini çekmemiş olmasını olağan ve anlayışla karşılamak gerekmez mi?

IX.

Bu satırlardan Fakir Baykurt’un “elimizde” dediği “belge”nin Türkçe çevirisi mi, yoksa Fran-sızca metni mi olduğu konusundaki görüşüm anlaşılıyor mu?

Çetin bir soru bu! Kesin bir sonuca ulaşabilmiş olsaydım, bu denli uzatmazdım!

Yine de, bu bilgiler ile ilk Bölümde Baykurt’un konuşmasından yaptığım alıntılar da göz önüne alındığında, TÖS Genel Başkanı’nın elindeki belgenin Tavsiye’nin tümünün *Türkçe çevirisi* olduğunu düşünüyorum. Bu çeviri, sayısı da belirtilen bir UNESCO yayınıdır. Çeviriyi de, Baykurt’un adlarını verdiği üç resmi görevlinin yaptığı ve Tavsiye’nin Fransızca orijinalini temel aldıkları anlaşılıyor. Çünkü, Tavsiye’yi kabul eden Özel Konferans’ın adı için “... *Durumu*” sözcü-ğü kullanılmıştır. Ve çünkü Baykurt, “belge”nin yalnızca okuduğu iki madde için “çeviri” demiş olsa da, Tavsiye’nin içeriğini ana başlıklarını sayarak özetlemiştir. “Tam 12 maddesi”nin, öğretmenlerin ve örgütlerinin katılması konusuyla ilgili olduğuna dikkat çekmiştir.

2 Adlarını *Devrimci Eğitim Şûrası* kitabının “Şûra’ya Katılanlar” listesinde bulduğum (TÖS, 1969a: 509-523) “Yaşayan Tanıklar”dan **Muzaffer Ersoy**, **Nevzat Helvacı**, **Zeki Sarıhan** ve **Fahri Aral** ile görüştim. Fakir Baykurt’un Devrimci Eğitim Şûrası’nda yaptığı açılış konuşmasının Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi’ne ilişkin açıklamalarıyla ilgili olarak bkz. Çerçeve Yazı 1.

3 Muzaffer Ersoy’un Kayseri olayları ve Nevzat Helvacı’nın da TÖS Belgeleri konularında yaptıkları açık-lamalar için bkz. Çerçeve Yazı 2.

X.

Aslının UNESCO ve ILO arşivlerinde olduğunu düşündüğüm bu Türkçe çeviri peşine düşen bir araştırmacı çıkar umarım...

Ama bu konudaki belirsizlik bir yana, Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi'nin varlığının; son derece önemli ve nitelikli, sorunla doğrudan ilgili kişilerin delege, temsilci ve izleyici olarak katıldığı, yetkin akademisyenlerin komisyonlarda tartışılan bildiriler sundukları önemli bir toplantıda, iki yıldır TÖS Genel Başkanı olan Fakir Baykurt gibi bir yazın insanının kalemi ve diliyle, bir açılış konuşmasında görece geniş bir yer ayırarak gündeme getirilmiş olması, görmezden gelinecek, birkaç satırla geçirilebilecek bir olay değildir.

XI.

Bana gelince; elkitabının ilk baskısı sırasında, Fakir Baykurt'un ne Devrimci Eğitim Şurası'nda yaptığı konuşmayı biliyordum, ne de değineceğim –o tarihte henüz basılmamış– *İfade*'sinde Tavsiye'den söz ettiğini!

1990 ortalarında ilk kez öğretmenlerce kurulan memur sendikalarının kuruluş öncesi ve sonrası yıllarda, Ankara'da ve Ankara dışında onca toplantıya birlikte katıldığımız Alpaslan Işıklı'nın, Fakir Baykurt'tan on yıl sonra Demokratik Eğitim Kurultay'ında (DEK), –anımsayabildiğimce aramızda hiç sözünü etmediğimiz– Tavsiye'ye değindiği bildirisi de gözümden kaçmıştı nasıl olduysa...

TÖB-DER'in kapatılması davasında, Halit Çelenk'in sıraladığı uluslararası hukuksal dayanaklar arasında Tavsiye'ye yer verdiğini de bilmiyordum bu ilk baskı sırasında ne yazık ki!

Bu kaynakların hiçbirini edinebilmiş değildim bu yıllarda. Kaldı ki, gündemimde Tavsiye vardı ama, gerek dünya ve gerekse Türkiye için, “Tavsiye'nin bilinirliği sorunu” yoktu...

Elkitabının, tam 19 yıllık aradan sonra yapılan ikinci baskısına ayırabildiğim zaman ise, ancak ve yalnız sınırlı bir güncelleme içindi...

XII.

Bu kez, sevgili Niyazi Altunya'nın anımsatmasıyla peşine düştüm Fakir Baykurt'un DEŞ açılış konuşması ile TÖS savunması “İFADE”sinde yaptığı açıklamalardaki anlatımların ve içerikle-rinin.

Çünkü önemli olan, konuşmanın Tavsiye'ye ayrılan satırlarında konunun hangi sözcük ve cümlelerle, hangi bağlamda ve hangi amaçla ele alındığını görmek ve okumaktı benim için.

Tavsiye'nin, TÖS sonrası dönemde bilinirliği sorunu üzerinde tüketici olmayan bir araştırma yaparken de, *Halit Çelenk*'in TÖB-DER davasıyla ilgili kitabına bakmışım yeniden...

Çünkü, 1966 Tavsiyesi'nin kabul edilmesinden 56 yıl sonra, **“Tavsiye'nin bilinmezliği”** ve **“Tavsiye'ye yönelik ilgisizlik”**, yaygın bir olgu ve sorun olmayı sürdürüyordu, 2022 Sonbaharı'nın son günlerinde de...

Eğitim sorunları ve görevi ile ilgili, sorumlu ve yetkili olan tüm resmî kuruluş ve kişiler, Milli Eğitim Bakanlığı ve yetkilileri başta olmak üzere, gerek sendikal olan ve olmayan örgütler, ge-rekse bilimsel çevreler ve özellikle eğitim bilimleri öğretim üyeleri için...

XIII.

Oysa Fakir Baykurt; Devrimci Eğitim Şûrası'ndaki açılış konuşmasından üç yıl kadar sonra, TÖS'ün kapatılmasının ardından, Askeri Savcılığa verdiği, kendisinin **“duruşma İFADE'si”** olarak adlandırdığı TÖS Savunmasında da, Şûra'daki konuşmasını, dayanaklardan biri olarak yinelemişti.

Ve “İFADE”, ancak yirmi yılı aşkın bir süre sonra 1994'te, ilk kez, Eğitim-İş 1 yayını olarak basılabilmişti, sevgili Niyazi Altunya'nın girişimiyle.

İFADE'de, öyküsünü kendisi anlatıyor Fakir Baykurt...

Düşünebiliyor musunuz?

1968 ile 1991 arasında 23 yıl, 1968 ile 2023 arasında da tam 55 yıl var!

Tavsiye ise, 2023'te, ikinci yarıyüz yılının birinci on yılının ikinci yarısının sonlarına yaklaşmaktadır...

Bu, ister ulusal ister uluslararası olsun, her yazılı hukuksal metin gibi Tavsiye'nin de yaşlandığını gösterir.

Kaldı ki Tavsiye, henüz birinci on yılının içindeyken, güncellenmesine ilişkin görüşler ileri sürülmeye başlanmıştı...

Kaçınılmaz bir yazgıdır bu! Ama, çaresi yok değildir.

Uluslararası hukuksal metinlerin, “yaşayan belge” olarak varlıklarının sürdürülmesini sağlayan ve bu amaçla bağımsız ve yetkin uzmanlardan oluşturulan, ulusal düzenleme ve uygulamaları Tavsiye ilke ve kuralları ışığında inceleyip değerlendirerek görüş ve önerilerini rapor ve kararlarıyla ortaya koyan yetkili denetim organları vardır.

Ve, onlara katkıda bulunan bağımsız ve uzman kişiler, uluslararası kuruluşlar ve örgütler de...

Bunun yetersiz görüldüğü durumlarda başvurulacak bir yöntem de, belgelerin “gözden geçirilmiş” yeni metinlerinin, eksiklik ve/ya da kimi boşluklarının giderilmesinin amaçlandığı ek protokollerin kabul edilmesidir...

XIV.

Bunları neden mi yazıyorum?

Çünkü öğretmenlerin ve örgütlerinin çok büyük bir çoğunluğu, “yeterince” diyerek eleştirilerimi yumuşatıp belirteyim ki Tavsiye’yi bilmiyor; bilenler de eksik, hatta yalnızca adıyla biliyor!..

Bilenler de, adına bir ekleme yaparak, “Öğretmenlerin Statüsü Tavsiye Karar(lar)ı” diyorlar! “Toplu sözleşme” benzetmesi bile yapılmış, yapılıyor!

“Adını bile duymamış olanlar, bilmemekte direnenler bile vardır” dersem, alınmasın kimse!

Bazı örneklerini verdim, beni bu ve o satırları yazmak zorunda bırakan...

Bu düzeyde olabileceğini, içtenlikle itiraf ediyorum, ben de beklemiyordum.

Çıldırmanın eşiğinden döndüğüm anlar oldu!

Onun içindir ki, bu kez, Tavsiye’nin “bilinirliği sorunu ve olgusu” üzerinde ilk kez genişçe durdum. Vurgulamaktan da bıkmadım!

Çünkü Pablo Neruda bana, farklı anlatımlı özdeyişlerde dile getirilen gerçeği bir kez daha anımsattı!

Bu kez, Tavsiye’yi biraz daha öğrendim, ama daha az bildiğime kuşku yok!

Daha az bilmek için de, durmaksızın öğrenmek gerekiyor!

XV.

Sorun, yalnızca eğitim emekçileri ve örgütleri için değil, en başta birincil ve doğrudan sorumluluk taşıyan Milli Eğitim Bakanlığı yetkili ve yöneticileri için de söz konusu.

Bunlara, ortak belgenin mimarları UNESCO ve ILO’nun Türkiye’deki temsilcilerini, yani yukarıda değindiğim UNESCO Türkiye Milli Temsilciliği ile Türkiye ILO Ofisi’ni de ekliyorum.

Dünya Öğretmenler Günü’ne, hazırladığı Belirli Gün ve Haftalar Çizelgesi’nde yer vermeyen, bunun için olsa gerek, 5 Ekim 2022’de bir mesaj bile yayınlamayan, “Öğretmenler Günü” olarak yalnızca 24 Kasım için bir yönetmelik çıkaran MEB için ne denilebilir ki?!

XVI.

Ama, en düşündürücü ve üzücü olanı, eğitim bilimi alanındaki meslektaşların Tavsiye’ye yönelik “topyekûn” ilgisizlikleridir!

Eğitim Sen’in düzenlediği Demokratik Eğitim Kurultaylarına önemli katkılarda bulunan Eğitim Fakülteleri öğretim üyelerinin öğretmenlik mesleği ve eğitim konusunda onca ilke ve kuralı olan Tavsiye’den hiç söz etmemiş, yarım yüzyılı aşkın birikim ve deneyimi bulunan denetim organının raporlarından, toplantılarına isteği üzerine hazırlanıp sunulmuş, karar ve önerileri öncesinde tartışılmış araştırmalarını anmamış, görüş ve eleştirilerini belirtmemiş olmalarını açıklamakta zorlanıyorum gerçekten!

Hele hele, Öğretmenlik Meslek Kanunu’nun eğitim gündemine girmesinden başlayarak, 1966 Tavsiyesi’nin yıllar içinde dünyada ve ülkemizde aşındırılan “öğretmenlik mesleği”ne ilişkin ilke ve kurallarından, özellikle de Tavsiye’nin “yaşayan belge” olarak “dijital çağ”ın yeni koşullarına uyarlanmasına çaba gösteren ve katkı sağlayan denetim organı ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi’nin bu konudaki rapor, karar, yorum ve önerilerinden “uluslararası dayanak” olarak yararlanılmasının yaşamsal önem taşıdığı, taşımayı sürdürdüğü ve sürdüreceği bir dönemde, Tavsiye’nin “yok sayılması” anlaşılabilir mi?

“Bilinmezliği” kabullenilebilir mi?

Hatta, bağışlanabilir mi?

Sanılmasın ki abartılı bulunabilecek (?) söylediklerim, salt 1966 Tavsiyesi’ne özgüdür!

Yok sayılan, 1966 Tavsiyesi’ni çok çok aşan, hatta 1997 Tavsiyesi’ni de kapsayan, “uluslararası boyut”tur aslında. Çünkü uluslararası boyut, sanıldığıının tersine, ne karşılaştırmalar yapmak amacıyla bazı yabancı ülkelerdeki duruma değinmektir, ne de ilgili uluslararası belgelerden bazı maddeleri irdelemeksizin sıralamaktan ibarettir.

XVII.

Özellikle de, son onyıllardan beri ekonomik, sosyal, siyasal, teknolojik, demografik vb. alanlarda dünyada ve ülkemizde, uluslararası ve ulusal düzeylerde tanık olunan baş döndürücü gelişme, değişim ve dönüşümlerin eğitim hakkı, eğitim sis-

temleri, öğretmenlik mesleği, eğitim emekçilerinin sosyal insan hakları ve akademik özgürlükleri, çalışma koşulları ve işverenleriyle ilişkileri, kısacası tüm yönleriyle “statüsü” üzerinde kendini gösteren olumsuz etkileri, aynı zamanda derinleştirdiği ve yarattığı yeni sorunlar ve meydan okumalar, özellikle mesleksizleştirme, güvencesizleştirme, ticarileştirme, metalaştırma gibi sonuçları ortadayken, doğrudan ilgili, sorumlu ve yetkili çevrelerde, başta bilim çevreleri olmak üzere kişi, kuruluş ve örgütlerde var olan ve süre giden ilgisizlik ve bilgisizlik olgusunu açıklamak olanaklı mıdır?

XVIII.

Adından ya da birkaç maddesinden söz etmek, Tavsiye’yi bilmek değildir!

Bir özdeyişe dayanarak yazıyorum bunları, bu eleştirileri, açık yüreklilikle...

Ve, özeleştirisinin de, bir erdem olduğu inancıyla...

XIX.

Yıllar sonra, yok hayır, hemen her gün aslında, “daha az bildiğimi” gördüğüm, bilmediklerimin durmaksızın büyüyen buzdağının görünmeyen yüzü olduğunu öğrendikçe neredeyse her an anımsadığım için yazıyorum bunları...

Ve de anımsatmak için!

Ve artık, *Öğretmenlik Mesleğinin ve Eğitim Emekçilerinin Uluslararası Yasası*’nın, “Tavsiye’nin ‘bilinmezlik’ ma’kûs tâlihi”nin sona ermesinde yeni bir başlangıç olması, “ilgisizlik kısır döngüsü”nün kırılması umuduyla...

Ve, önerdiğim gibi, bu kitabı aşacak ve uluslararası boyutu tüm yönleriyle göz ardı etmeyecek kapsamlı bilimsel araştırmaların yapılması dileğiyle...

Ve, aynı zamanda öğretme ve yaşam boyu öğrenme ve yetkinleşme yönleriyle insana odaklanan nitelikli eğitimin; beşikten mezara bireyi, toplumu ve dünyayı evrensel değer ve ilkeler yönünde biçimlendirmenin, değiştirme ve dönüştürmenin, durmaksızın geliştirmenin, kısacası özgülleştirmenin biricik yolu ve aracı olduğu inanç ve düşüncesiyle...

XX.

Başlarken, bu satırların aynı zamanda **Sonsöz Yerine** de geçebileceğinden söz etmiştim...

Ne var ki, izleyen satırlar, genel ve/yada özet bir değerlendirme olmayacaktır. Tek ve temel bir konusu vardır: ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi'nin Covid-19 salgını sonrasında yönelik olarak, geniş biçimde değindiğim 5 Ekim 2021 Dünya Öğretmenler Günü Bildirisi'nde yaptığı "1966 ve 1997 Tavsiyelerinin gözden geçirilmesi" önerisini bir adım öteye götürmektir.

Dolayısıyla da son satırları; Tavsiye'yi daha az bildiğimi bilsem de, gerek oluşturulmasının mimarları olan ILO ve UNESCO'ya, gerekse üye devletlerce uyulmasını ve uygulanmasını izleyip sağlamakla görevli Uzmanlar Ortak Komitesi'ne, ama özellikle ve tarihsel olarak hazırlık sürecine katılan uluslararası eğitim sendikalarına, aynı zamanda sendikal nitelik taşıyan ve taşımayan uluslararası ve ulusal eğitim örgütlerine yönelik olmak üzere, **1966 ve 1997 Tavsiyeleri'nin güncellenerek tek sözleşmede birleştirilmesi** konusundaki önerilerime ayıracağım.

Ve tartışmayı, uluslararası düzeye taşımaya yönelik olarak başlatabilecek ilk düşünce ve önerilerimi, sıradüzeni kaygısı taşımaksızın açıklamaya çalışacağım.

1.

Hemen belirteyim: Bunlar, ister karşı çıkarak, ister destekleyerek, isterse farklı görüş, eleştiri ve öneriler dile getirerek olsun, sonuçlanmasını dilediğim **sürekli bir tartışmayı açmaya**, özellikle her iki Tavsiye'nin öncelikle ve doğrudan ilgilendirdiği hak öznelere ile örgütlerinden başlatmaya yönelik "ilk" düşüncelerdir.

İnsan hakları alanında yürürlükte olan uluslararası kurallar ile çalışmalarını sürdüren koruma ve denetim sistemleri açısından, XXI. yüzyılın son çeyreğinin son yıllarındaki durumun, **1966 ve 1997 Tavsiyelerini tek bir uluslararası belgede birleştirmeye yönelik bir sözleşme hazırlanması önerisi** için çok daha elverişli olduğu kanısındayım.

İçereceği ilke ve kurallar yönünden büyük ölçüde "derleme" niteliği taşıyacak bu yeni sözleşmeye kaynaklık yapacak zengin bir uluslararası belgeler ve yerleşik kararlar sisteminin bulunması, bu tarihsel birikim ve deneyimin devletlerin ve denetim organlarının üzerinde uzlaştıkları kurallar ve içtihatlar niteliği taşıması, küçümsenemeyecek bir avantajdır. Alt sınır oluşturan evrensel ölçekli bu kurallar ve kararlar sisteminin yanı sıra, bölgesel ölçeklerde kabul edilmiş belgeler ile denetim organlarının kararları da, göz ardı edilmemesi gereken kaynaklardır.

Kuşkusuz yeni Sözleşmede, temel kaynağı, uluslararası hukukun eğitim ve çalışma alanlarında kabul edilmiş kuralları olsa da, sürekli vurgulanan çok yönlü değişim ve dönüşümlerin gelecekte bu iki ana alandaki etkilerini öngören ve düzenleyen yeni amaç, ilke ve kurallara da yer verilmesi gerekecektir.

Bazı çevrelerin ve hatta devletlerin, bu öneriye karşı çıkmaları olasılığının bulunduğu, kısacıkta yaşama geçirilmesinin hiç de kolay olmadığı, bir gerçektir.

Görüş ve önerilerin, öncelikle durum saptaması yapılmasına yönelik araştırma ve incelemeleri gerçekleştirecek çok yönlü bir gönüllüler grubu oluşturulmasını, araştırmalarda ulaşılan sonuçların daha geniş gruplarda tartışılmasını gerektireceği açıktır...

Uzmanlar Ortak Komitesi'nin, çalışmalarının erken dönemi sayılabilecek kesitinden başlayarak uluslararası gündeme taşıdığı ve sonunda sözleşmeden söz ettiği bu sorunu tartışmanın ve sonlandırmanın aşamaları neler olabilir?

2.

Artık, birçok konu ve sorunun uluslararası düzeyde benzer ilke ve kurallarla düzenlendiği, büyük bir bölümünün de devletleri bağladığı olgusu göz önüne alındığında, 1966 Tavsiyesi bağlamında Ortak Komite raporlarında ve uluslararası gündemde zaman zaman yapılan tartışma ve öneriler, 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin gözden geçirilmesiyle sınırlı kalmamalıdır.

Ve kuşkusuz, ikisinin, gözden geçirilmiş tek “Tavsiye” olarak birleştirilmesiyle de yetinilmemelidir.

Amaç, her iki Tavsiyenin, “Sözleşme” olarak ve yenilenerek, **Eğitim Emekçileri Uluslararası Sözleşmesi** başlığıyla,⁴ tek bir metinde birleştirilmesi olmalıdır.

Bu Sözleşme de, 1966 ve 1997 Tavsiyeleri gibi, yürürlükte olan uluslararası belgelerin kaynaklık edeceği bir “kurallar derlemesi” niteliği taşıyacağından, ilke ve kurallarıyla içeriğinin düzenlenmesinde; öncelikle BM, UNESCO ve ILO üyesi olan devletleri, hem –kurucu belgeleri onaylamakla kazanılan– “üye devlet” sıfatıyla, hem de onaylamışlarsa “taraf devlet” sıfatıyla bağlayan, uluslararası hukuk yönünden yürürlükte olan “eğitim” ve “çalışma” alanlarındaki tüm uluslararası bildirge, sözleşme ve tavsiyeler ile yetkili denetim organlarının yerleşik kararları “alt sınır” olarak göz önüne alınmalıdır.

Aynı zamanda, kabul edilecek yeni Sözleşmenin uygulanmasının sağlanması amacıyla; raporlara ve yakınmalara dayalı denetim sistemlerinin daha etkili ve hızlı biçimde işlemesi, denetim organının üye sayısının artırılması ve daha sık aralıklarla toplanması düşünülmeli ve önerilmeli; yetkileri, çalışma yöntemi, takvimi vb. yönlerden güçlendirilmiş kurallarla düzenlenmelidir.

Sorun, içerik kuralları ve devletlerce uygulanmasının sağlanması boyutlarıyla uluslararası gündeme taşınmalıdır. Başlatılacak tartışmanın asıl amacı da budur. Bunun için de, 1966 Tavsiyesi'nin hazırlık ve oluşum sürecinin son üç yılında izlenen yöntem ve edinilen deneyimler örnek olarak alınabilir.

3.

Farklı nitelikli uluslararası eğitim örgütleri, sendikal olsun yada olmasın, bu sürece küresel düzeyde katılmakla yetinmemelidir. Yanı sıra, bilgi, deneyim vb. yönlerden destekleyecekleri üyeleri ulusal örgütler aracılığıyla ulusal düzeylerde başlatılmasında ve sürdürülmesinde de etkin bir rol üstlenmelidir.

4.

Eşzamanlı olarak, yetkili karar organlarınca görevlendirilen ILO ve UNESCO'nun Genel Direktörleri, bu konuyu kendi aralarında görüşüp, sürece, yönleme ve temel noktalara ilişkin ilkesel bir uzlaşma sağlamaya yönelik çalışmalarla, sürecin en önemli boyutunu başlatmalıdır.

Bunu, yine her iki kuruluşun yetkili karar organlarının alacağı **“ortak eylem ve işbirliği yapma kararı”** izlemelidir. Belirleyecekleri bir ortak takvim çerçevesinde, sürecin diğer paydaşlarını da kapsayacak biçimde işlerliğe geçirilip sürdürülmesi sağlanmalıdır.

İzlenecek yöntem, ilkece uluslararası sözleşmelerin yerleşik hazırlık ve oluşum süreçlerinden farklı olmayacaktır.

5.

ILO ve UNESCO'nun yetkili karar organları; bu sürecin başında ve sonuçlanmasını beklemeksizin, **“üye devletlerdeki bölgesel ve/yada ulusal temsilciliklerinin** sürece destek vermelerini, etkin ve düzenli biçimde katılmalarını sağlayıcı kararlar almalıdır.

Gerek kendilerinin, gerekse üye devletlerin 1966 ve 1997 Tavsiyeleri konusunda süregelen ilgisizlik ve bilgisizliklerini sonlandırıcı, bu konuda özellikle her düzeydeki yöneticilerini de kapsamak üzere eğitim örgütlerini, üyelerini ve sendikalı olmayan eğitim emekçilerini bilgilendirici çok yönlü araştırma, çalışma, toplantı ve yayınlar yapılması öngörülmesi, çeşitli eğitim etkinlikleri düzenlenmeli ve kararların yerine getirilmesi titizlikle izlenmelidir.

6.

Kuşkusuz, bu düşünce ve önerileri gerçekleştirmenin en önemli ilk adım ve koşullarından biri şudur: İnsan haklarının evrensel ilkeleri olarak “birbiriyle karşılıklı bağımlılığı, bütünsellik ve bölünmezliği” tartışmasız olan “eğitim” ve “çalışma” hakları alanlarında, son derece zengin ve kapsamlı birikim ve deneyimleri bulunan UNESCO ve ILO'nun yanı sıra, uzman ve akademisyenlerce de bilimsel araştırma ve incelemeler yapılması ve desteklenmesi.

Ardından da, bu çalışmaların sonuçları, yapılacak olası öneriler ve UNESCO ile ILO'nun uluslararası eğitim örgütleriyle işbirliği yaparak belirleyecekleri bir uluslararası ortak uzmanlar grubunca hazırlanacak ön taslaklar; ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde düzenlenecek, ilgili ve yetkili kişilerin, örgüt ve kuruluşların temsilcileri ile uzmanların katılacağı toplantılarda tartışılmak üzere, ILO ve UNESCO'ya iletilmelidir.

7.

Kuşkusuz, belirtmeye gerek yok: ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi'nin zaman zaman gündemine giren gözden geçirme ve/yada yeni sözleşme sorununun, Ortak Komite'nin yaşayan önceki ve görevdeki üyelerinin destek ve katkılarıyla soyut bir “söylem” olmaktan çıkartılıp “eylem” aşamasına taşınması gerekir.

Bu da öncelikle, sendikal olan ve olmayan, sorunun “eğitim” ve “çalışma” boyutlarıyla doğrudan ve/ya da dolaylı ilgisinin bulunduğu uluslararası ve ulusal eğitim örgütlerinin, 1966 ve 1997 Tavsiyeleri arasındaki ayrılığa son vererek daha etkili ve hukuksal bağlayıcılık içeren bir *Uluslararası Eğitim Emekçileri Sözleşmesi* kabul edilmesi düşünce ve önerisini benimsemesine, bunu “küresel bir hak istemi”ne dönüştürme irade ve çabası göstermesine, kararlı biçimde sürdürmesine bağlıdır.

8.

Kanımca, karşılıklı etkileşim ve bağımlılık içinde olan “nitelikli eğitim” ve “nitelikli öğretmen”nin, çocuklar ve gençler başta olmak üzere hem bireylerin ve hem de genel olarak toplumların geleceği için taşıdığı tartışmasız değer ve önem, 1966 ve 1997 Tavsiyelerini güncelleyerek ve geliştirerek tek bir Sözleşmede birleştirmeyi dayatmaktadır.

“Küresel hak istemi”nin, söylem ve eylem olarak kararlı biçimde uygulamaya konulması sürecini başlatması, ILO ve UNESCO'nun gündemlerine, kısa ve orta erimli çalışma programlarına yazılması ve sistemli biçimde gerçekleştirilmesi için ilk adımları atması gerekenler, yineliyorum, uluslararası ve ulusal eğitim örgütleridir.

1966 Tavsiyesi'nin hazırlık sürecinin olabildiğince ayrıntılı biçimde değinmeye özen gösterdiğim ilk uzun evresi, bu yönden öğreticidir.

9.

Kuşkusuz, yeni ve tek bir sözleşme sürecinin başlatılıp sonlandırılması, çetin bir süreçtir. Önceden kestirilmesi olanaksız uzun bir zaman gerektirecektir. Bu nedenle, yürürlükteki 1966 ve 1997 Tavsiyelerine yönelik bilinirlik ve ilgisizlik olgu ve sorunlarının aşılmasına çaba göstermek, üye devletlerce tam olarak uygulanmasına yönelik istemleri yoğunlaştırmak ve çalışmaları sürdürmek gerekir.

10.

Yeni bir *Uluslararası Eğitim Emekçileri Sözleşmesi* oluşturma sorununun, “uzun ince bir yol” olduğu açıktır. ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi’nin değişik toplantı dönemlerinde, farklı kavram, anlatım ve içeriklerle dillendirdiği bu önerinin önce ulusal düzeyde tartışmaya açılması, sürdürülmesi ve olgunlaştırılmasında ilk adımı kimlerin atacağı, atması gerektiği bellidir.

Bu görev ve hatta yükümlülük, öncelikle, uluslararası eğitim örgütlerine üye olan ulusal eğitim sendikalarına, varsa uluslararası ilişkileri olan eğitimle ilgili diğer örgütlere düşer. Çünkü, bir *Uluslararası Eğitim Emekçileri Sözleşmesi* oluşturma sürecinin ön aşamasının birincil amacı, bu önerinin ulusaldan uluslararası düzeye taşınmasıdır.

Bunu üstlenecek ve katıldıkları uluslararası toplantılarda dillendirmeye başlayacak olan eğitim örgütleri, sendikalar da bellidir: Eğitim Enternasyonaline üye olanlar ve uluslararası ilişkileri bulunanlar.

Türkiye açısından da, “sendika” olarak görev, Eğitim Sen’e düşmektedir.

Eğitim Sen bu süreci, “ilkesel görüşünü oluşturmak üzere, önce kendi yapısı içinde sorunu ve öneriyi tartışmakla başlatabilir. Öneriyi Eğitim Enternasyonaline sunmadan önce, destek halkasını genişletmek amacıyla, ulusal düzeyde diğer eğitim örgütleri ve sendikaları ile paylaşıp görüşmeler yapabilir. Çünkü sorun, tüm eğitim emekçilerini, eğitim ve öğretim mesleğini tüm kademelerde yapan öğretmenleri, akademisyenleri, yardımcı personeli, veli örgütlerini de ilgilendirmektedir.

Bu çerçevede, önerinin Eğitim Enternasyonaline götürülmesinden önce, ILO ve UNESCO’nun Türkiye’deki iki temsilcisiyle de bu sorunu görüşmelidir. Çünkü ILO/UNESCO Ortak Uzmanlar Komitesi, birçok kez 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin tanıtılması sorunu konusunda bu iki temsilciliğin katkılarının alınması için ILO ve UNESCO’nun karar organlarınca görevlendirilmelerini istemiştir.

XXI.

Ramazan Gürbüz, 2010’da basılan el kitabını yeniden yayınlama önerisini Eğitim Sen yönetimi adına ilettiğinde, çalışmalarımı bölmeme kaygısıyla duraksayarak karşılamıştım...

İnternet olanaklarının güncelleme için yeterli olabileceğini, artık 1980’li yılların sonlarında ve 1990’lı yılların başlarında olduğu gibi, ILO ve UNESCO arşivlerinde çalışıp o yıllarda edindiğim belgeleri güncellemek için Cenevre ve Paris yollarına düşmeye gerek kalmadığını görünce, karar vermekte gecikmedim...

Düşünüldüğü gibi, önce 5 Ekim’e, sonra da 24 Kasım’a yetişmedi ama, düşündüğüm güncelleme çerçevesini aştı.

Ne var ki, edindiğim her yeni bilgi, eklediğim her yeni satır, Tavsiye’yi “her gün daha az bildiğimi” anımsattı!

Olsun!

Öğrenerek daha az bilmek, hiç bilmemekten daha güzel değil mi?

İçten teşekkürlerim:

Bu olanağı bana sağlayan Eğitim Sen’e, Genel Başkan *Nejla Kurul*’a, öneriyi ileten *Ramazan Gürbüz*’e, Eğitim Sen MYK üyelerine, 2010 baskısı için de borçlu olduğum *Gülizar Ünver*’e;

Eğitim-İş Bülteni ve Eğitim Dünyası’nın bendeki eksik sayılarını tarayıp bana ileten sevgili *Feyzi Coşkun*’a;

Beni, hem “bilinirlik sorunu”nun geçmişini araştırmaya yönelten anımsatmalarda bulunan ve ilgili bazı kaynakları ileten, hem de özellikle nokta koymak üzere olduğu “*Uzunkoşu*”dan (2022) zaman ayırarak Tavsiye’nin çevirisini okuyup önerilerini bildiren sevgili *Niyazi Altunya*’ya;

Ve yarım yüzyıldır “evimizin başöğretmeni” *Sevinç*’e...

Mesut Gülmez

Ankara / Gölbaşı

Eylül 2022 – Şubat 2023

Çerçeve Yazı 1

Devrimci Eğitim Şûrası'na, "TÖS görevlisi" sıfatıyla bildiri sunarak ve "şube delegeesi", "yüksek okullar" ve "Fikir Kulüpleri temsilcileri olarak katılan, dördünü de yakından tanıdığım "yaşayan tanıklar" ile Tavsiye sınırlarını aşan ve hatta ikinci planda bırakan görüşmeler yaptım.

İlki, 1966 sonlarında TÖS Hukuk Bürosu Müdürü olarak göreve başlayan, 19 Ekim 2022 ve 28 Kasım 2022'de telefonla, 24 Ocak 2023'te ise yazlıktan döndüğü Ankara'da yüz yüze görüştüğüm Nevzat Helvacı'dır.

DEŞ'te sunulan, "Öğretmenin Geçimi ve Güvenliği" başlıklı bildirinin (s. 442-458) iki yazarından biri olan **Nevzat Helvacı**, Fakir Baykurt'un bazı maddelerini de okuduğunu belirttiğim, 4 Eylül 1968 tarihinde yaptığı açılış konuşmasında Tavsiye'den söz ettiğini, "yıllar önce..." diyerek "**anımsayamadığını**" belirtti.

İkinci tanık **Muzaffer Ersoy**, 3 Ekim 1966'da kurulan *Acıpayam İlkokul Öğretmenleri Sendikası*'nın üyesidir. Bu sendika, öğretmen sendikalarının 38. kuruluş sırasında yer alıyordu (Mıhçıoğlu, 1968: 101 vd.).

Ekim ve Kasım 2022 ile 17 Aralık 2022 ve 13 Ocak 2023 tarihlerinde görüştüğüm Muzaffer'in, "TÖS Şube Temsilcileri" listesinden (s. 510), "Acıpayam (Denizli)" temsilcisi olarak DEŞ'e katıldığını, ne yazık ki ancak yıllar sonra kitaptaki katılımcılar listesinden öğrendim!

Muzaffer, DEŞ'in 10 Komisyonundan –Prof. Dr. Fehmi Yavuz'un sunduğu– "Din Eğitimi" başlıklı bildiriye (s. 219-237) inceleyen (s. 224) 3. Komisyon üyelerindendir (s. 117).

Bu bildiriyle ilgili tartışmalar sırasında söz alıp, bir "köy öğretmeni" olarak konuşan (s. 239) Muzaffer de, Fakir Baykurt'un konuşmasından yaptığım Tavsiye'ye ilişkin alıntıları okuyarak anımsamasına yardımcı olmaya çalışsam da, "aradan çok uzun yıllar geçtiği için", bu ayrıntıyı "**hatırlayamadığını**" söyledi.

Devrimci Eğitim Şûrası kitabındaki “Katılanlar” listesini bir süre sonra yeniden gözden geçirdiğimde, iki yaşayan dost tanıdıkla karşılaştım.

“Gençlik Temsilcileri” grubundan Şûra katılımcıları arasında bulunan, 27 Ocak 2023’te görüştüğüm **Zeki Sarıhan**, Ankara Yüksek Okullar Talebe Birliği’ni temsil ediyordu. Ama “Devrimci Eğitim Şûrası Andı” ile ilgili anısını aktaran Zeki Sarıhan da, Baykurt’un Tavsiye’ye ilişkin sözlerini anımsamadığını belirtti. Tavsiye için, “demek ki Şûra temsilcilerinin ilgisini pek çekmemiş” diyerek, katıldığım bir saptamada bulundu.

Adını “İstanbul Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği” listesinde (s. 519) görünce şaşırdığım **Fahri Aral**, 28 Ocak’ta yaptığım görüşmede, önce bu yanlışı düzeltti.

Fikir Kulüpleri Federasyonu temsilcisi olarak Şûra’ya katıldığını söyleyen Aral, “Türk Eğitiminde Öğretmenin Yeri ve Sorunları”nı inceleyen 9. Komisyon üyeleri arasında bulunuyordu (s. 423).

Aral da, Fakir Baykurt’un konuşmasının Tavsiye’ye ilişkin bölümünü anımsamıyordu.

Çerçeve Yazı 2

Tavsiye'ye ilişkin görüşmelerim sırasında, “yaşayan tanıklar”dan Muzaffer Ersoy’un Kayseri olayları ve Nevzat Helvacı’nın da TÖS Belgeleri konularında yaptıkları önemli tarihsel açıklamalara ilişkin kısa eklemeler yapacağım:

Muzaffer Ersoy, Devrimci Eğitim Şûrası’nın yanı sıra, TÖS ile Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu’nun ertesi yıl Kayseri’de yapacakları –Fakir Baykurt’un “üç gün TÖS iki gün TÖDMF için çalışacağız” dediği– tarihsel genel kurul(lar)a, Acıpayam’dan kendisinin yanı sıra Federasyon delegesi olarak *Kâzım Kural*’ın katıldığını da ekledi.

Haklı olarak Muzaffer, belleğinde kalıcı izler ve anılar bırakan Kayseri genel kurulu sırasında yaşanan, kimilerinin görebildiğim yazılı kaynaklarda yer almadığını düşündüğüm bazı olayları da anlattı. Ricam üzerine, tanıklıklarını “seve seve” yazmayı kabul etti. TÖS’ten tek belgeler olarak elinde kalan Devrimci Eğitim Şûrası’dan bazı fotoğrafları da iletti.

Kendi el yazısıyla kaleme alacağı tanıklıklarını, bu fotoğraflarla birlikte daha sonra yayınlamayı düşünüyorum.

Muzaffer; benim MEB bursuyla Fransa’da doktora öğrencisi olduğum bu yıllarda, 1960’ta Akşehir Erkek İlköğretmen Okulu’nu bitirerek “ilkokul öğretmeni” olan, atandığı yakın bir köyde 11 yıl çalışan, aynı zamanda 1970’te Ankara Hukuk Fakültesi’ni dışardan bitiren, ertesi yıl da istifa ederek avukatlığa başlayıp yaşamını avukat olarak sürdüren hemşehrim ve arkadaşımıdır.

Muzaffer’in Kayseri olaylarını anlatırken, TÖDMF delegesi olduğunu belirttiği ve bir girişiminden söz ettiği Kâzım Kural da (1914-1974), yakından tanıdığım, kendi tanımlıyla bir “Cumhuriyet öğretmeni” idi.

Sevgili Nevzat Abi, TÖS Davası’na ilişkin kitaplaştırmak istenen elindeki tüm belgelerin ne yazık ki SEKA’da sonuçlanan talihsiz öyküsü konusunda, şimdilik özetle aktarmak istediğim şu açıklamaları yaptı:

“TÖS Davası’nın tüm belgeleri bende idi. Dava, benim büromda hazırlandı. *Karanlıkta Yol Aramak* kitabımda, TÖS’e ve Devrimci Eğitim Şûrası’na da genişçe yer verdim (s. 79-86 ve 86-91).

TÖS davası belgelerinin benden istenmesi üzerine, Osman Korkut Akol’un TÖS Davası’nı ‘Kitap haline getirmesi ve kitap olarak basılması için’, bizzat kendim, bu düzenlemeyi yapması istenen Akol’un Tandoğan’daki evine gittim. DEŞ Kitabını da düzenleyen Osman K. Akol’a tüm belgeleri kendim teslim ettim. Ancak Akol, belgeleri kitap haline getiremeden öldü. Sonra da Akol’un kızları, öğrendiğime göre, belgeleri TÖB-DER yöneticilerine teslim ettiler. TÖB-DER’in kapatılması davasında da, geri almak için peşine düştüğüm bu belgerin ise SEKA’ya gönderildiğini öğrendim.”

Nevzat Helvacı, bunu daha ayrıntılı biçimde, bana henüz adının konulmasından önce okuma ayrıcalığı tanıdığı –ama ilk görüşmeler sırasında elimin altında olmayan, ancak dizgi aşamasında kitaplığımda bulabildiğim (!)– kitabında anlattı (s. 115-116). Ve TÖS Hukuk Bürosu Müdürlüğü’ne atanması ve Devrimci Eğitim Şûrası konularını da daha geniş biçimde görüştüğümüz Ankara buluşmasında, TÖS belgeleri sorunu ile kitapta yer almayan başka bazı noktalara açıklık getireceğini düşündüğüm yönleriyle yazması önerimi de kabul etti.

1. BÖLÜM

ÖĞRETMENLERİN STATÜSÜ TAVSİYESİ'NİN ADI VE BİLİNİRLİĞİ SORUNLARI

“Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi Nedir?”, “Neden ve Nasıl Hazırlandı?” başlıklı ilk iki Bölümde yer vereceğim içerik ve hazırlık süreciyle ilgili temel konulardan önce, 1966’nın 5 Ekiminde Hükümetlerarası Özel Konferans’ın kabul ettiği bu uluslararası belgenin “adı” ve “bilinirliği” sorunlarına değinmek istiyorum.

Çünkü, hazırlık sürecinin 1946 ile 1963 yılları arasındaki üç bileşenli ve yönlü ilk evresinin ardından iki uluslararası Örgüt arasında sağlanan işbirliği ve ortak eylem kararının sonucunda kabul edilen Tavsiye’nin “bilinirlik”, daha doğru bir tanımla “bilinmezlik” ve “ilgisizlik” olgusu ve sorunu, Tavsiye’nin 1966’da Paris’te kabul edilmesinden 56 yıl ve Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi’nin “elkitabı” olarak yapılan ilk baskısından da 31 yıl geçmiş olmasına karşın sürmektedir.

Sorun, gerek Tavsiye’nin uygulanmasından birinci derecede sorumlu olan Milli Eğitim Bakanlığı’nı, gerek öğretmenleri ve eğitim alanındaki her türden örgütlerini kapsamak üzere, Türkiye’ye özgü değildir.

Bilinmezlik ve ilgisizlik sorunu, söz ettiğim işbirliği ve ortak eylem kararını uzun hazırlık sürecinin son ve kısa ikinci evresinde alan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ile Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (UÇÖ/ILO/OIT) ulusal düzeydeki temsilcilikleri olan UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ¹ ve ILO Türkiye Ofisi için de bir olgudur.

1 UNESCO Türkiye Milli Komisyonu’nun web sayfasında, “eğitim” ile ilgili olmasına karşın, 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin çevirilerinin neden bulunmadığını sormuştum.

Yanıt olarak, kısaca bazı ilgili bilgileri aktarıp birkaç soru yönelteceğim.

UTMK web sayfasında, “Eğitim Sektörü”ünde oluşturulmuş şu üç komitenin adı ve görevleriyle ilgili açıklamalar bulunmaktadır: Eğitim İhtisas Komitesi, Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim ve Herkes İçin Eğitim (<http://www.unesco.org.tr/Pages/48/10/Eğitim>).

Yanı sıra, eğitimle ilgili “Sözleşmeler” başlığı altında, yalnızca onaylanmış beş sözleşmenin Resmî Gazete’de yayınlanmış Türkçe çevirileri vardır (<http://www.unesco.org.tr/Pages/207/181/Sözleşmeler>).

“Tavsiye Kararları” başlığı altında da, çevirisini sektör uzmanı Esra Hatipoğlu’nun yaptığı belirtilen 19 Kasım 1974 tarihli “Uluslararası Anlayış, İşbirliği ve Barış İçin Eğitim ve İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerle İlgili Eğitime İlişkin Tavsiye” bulunmaktadır (<http://www.unesco.org.tr/Pages/502/194/Tavsiye-Kararları>).

25 Ağustos 1949’da kurulan UTMK’nın amaçlarından biri, şöyle tanımlanmıştır:

“Eğitim, bilim, kültür ve iletişim işleriyle yükümlü kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşları, UNESCO tarafından yürütülen çalışmalar konusunda bilgilendirmek, bunların faaliyetlere katkı ve katılımlarını sağlamak.”

Bu durumda UTMK’ya, şu soruları yöneltmek gerekmez mi?

- 1) Gerek 1974 Tavsiyesi örneği, gerek aynı uzmanın çevirdiği “Bilgi ve İletişim” sektöründe yer alan “Dijital Formdaki de Dâhil Belgesel Mirasın Korunmasına ve Belgesel Mirasa Erişime İlişkin Tavsiye Kararı” örneği (<http://www.unesco.org.tr/Pages/505/193>) ve gerekse “Kültür” sektörüyle ilgili “Tavsiye Kararları” başlığı altında dört Tavsiyenin çevirilerinin bulunması (<http://www.unesco.org.tr/Pages/157/176/Tavsiye-Kararları>)- karşısında, UTMK’nın web sayfasında 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin adına bile rastlanmaması hangi gerekçeyle açıklanabilir?
- 2) Hiç değilse, UNESCO’nun kabul ettiği tüm Sözleşme ve Tavsiyelerin başlıklarının bulunduğu bir listenin yayınlanması gerekmez miydi?
- 3) UNESCO’nun kabul ettiği Tavsiyeler için “Kararlar” eklemesi neden, hangi hukuksal gerekçeye dayanarak yapılmıştır? Çevirileri yapılan Tavsiyelerin İngilizce ve Fransızca orijinal başlıklarında “Kararlar” olarak eklenen sözctüğün karşılığı var mıdır?

Belirteceğim gibi, Tavsiye'nin üye devletlerce uygulanmasının sağlanması amacıyla izleme ve denetleme yetkisi bulunan ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi de (UOK), toplantılarında sorunun varlığını gündeme getirmiştir. Gerek üye devletlere, gerek ILO ve UNESCO'nun merkezi düzeydeki yetkili organları ile ulusal ve/veya bölgesel düzeylerdeki Büro/Ofis ve Temsilciliklerine, gerekse ulusal ve uluslararası öğretmen/eğitim örgütlerine, bu sorunu aşmaya yönelik çeşitli çözüm önerilerinde bulunmuş, çağrılar yapmıştır.

Bilinmezlik ve ilgisizlik sorunu; hem Tavsiye'nin özellikle ve öncelikle ilgilendirdiği öğretmenlik mesleğinin ama gövdesini oluşturan üyeleri ve farklı hukuksal nitelik taşıyan örgütleri, yani birey olarak eğitim emekçileri ile sendika, dernek vb. örgütleri için, hem de Tavsiye'nin ilke ve kurallarına uymak ve onları uygulamaya aktarmakla yükümlü resmî kuruluşlar ve ilgili başka çevreler için, süre giden bir olgudur ne yazık ki.

I. TAVSİYE'NİN ADI SORUNU VE TAVSİYE KAVRAMI

Bilinen ve yerleşen başlığıyla Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi'nin 2. Savaş'ı izleyen yıllara değin uzanan tarihçesinden, üç yönlü bir evrimle başlayan hazırlık sürecinden, esinlendiği uluslararası belgelerden, dayandığı yol gösterici ilkelere, somut içeriğini oluşturan kapsayıcı kurallarından, uygulamaya aktarılmasını sağlamakla görevli izleme ve denetim sisteminden ve hukuksal niteliğinden izleyen bölümlerde söz edeceğim.

Ama önce, “**Tavsiye Nedir?**” sorusunun yanıtlarına geçmeden, Tavsiye'nin adı/başlığı sorunu üzerinde duracağım.

1. Tavsiye'nin Adı Sorunu

Kanımca, üç sözcükten oluşan uluslararası resmî başlıktaki “**Öğretmenler**” özne, “**Statü**” içeriği, “**Tavsiye**” de belgenin uluslararası hukuktaki resmî ve doğru adını belirtir, anlatır. Ama bu üç sözcük birlikte okunduğunda, kanımca Tavsiye'nin ne uygulama alanı ve kapsamı, ne de özellikle içeriği konularında doğru ve yeterli bir izlenim edinilebilir.

1966 Tavsiyesi'nin resmî başlığında, “Uluslararası” sözcüğüne yer verilmemiş olması da, kanımca önemli ve eleştiriye açık bir eksikliktir. Tavsiye'nin “uluslararası” bir belge olduğunun belirtilmesi, bu eleştiriye doyurucu bir yanıt olamaz. Örneğin, “Öğretmenlerin Uluslararası Statüsü Tavsiyesi” başlığı konulabilirdi.

Dünyada, kimi ülkelerin, öğretmenleri de kapsayan “genel” nitelikli kamu görevlileri ve ülkemizde olduğu gibi “devlet memurları” ile ilgili yasaları vardır. Kimi ülkelerde de, öğretmenlerin statüsü özel yasalarla ayrıca düzenlenmiştir... Tavsiye de, Giriş paragraflarından birinde, hazırlık/adaylık sürecinde göz önüne alınan ulusal düzenleme ve eğitim sistemleri konusundaki çeşitlilik ve farklılıklardan söz eder. Ama haklı olarak bu olgunun, ortak sorunlar bulunması nedeniyle uluslararası düzenleme yapılmasına engel olmadığı gibi, kanımca dayattığını da vurgular.

Tavsiye, kişiler yönünden uygulama alanına, en geniş anlamda eğitim emekçilerini alan, hem kamu ve özel kesim ayrımı yapmayan, hem de işverenleriyle ilişkilerinin hukuksal niteliğinin farklı olmasına göre ayırım gözetmeyen bir uluslararası belgedir.

“Tavsiye Nedir?” sorusunun yanıtlarının da ortaya koyacağı gibi, aslında Tavsiye, eğitim emekçilerinin ana gövdesini oluşturan ve “öğretmenlik mesleği”nin birincil ve temel üyeleri olan öğretmenlerin **“Uluslararası Yasası”**dır. Ama uygulama alanı, öğretmenleri aşar.

Başlığındaki “Statü” kavramının geniş anlamda tanımı ve temel amacı, özünde, Tavsiye’nin bu niteliğini anlatmaktır. Ama, redaksiyon komitesince, gerek İngilizce başlıkta ve metin içinde kullanılan “Status”, gerekse Fransızca başlıkta ve metinde “Statut” yerine yeğlenen “Condition” terimlerinin,² Tavsiye’nin bu niteliğinin, içerik yönünden geniş kapsamlı, eğitim emekçileri için “eğitim” dışındaki çok sayıda konu ve sorunu da düzenleyen ayrıntılı ve zengin bir uluslararası belge olduğunun yeterince anlaşılmasına olanak verdiği söylenemez.

Bununla birlikte, bu iki kavramdan görece daha kapsayıcı ve içeriğini açıklayıcı nitelik taşıdığını, aynı zamanda daha yaygın biçimde kullanıldığını düşündüğüm İngilizce orijinaldeki “Statü” kavramını yeğlediğimi, bir kez daha belirtmek isterim.

Kanımca her iki kavram, 1966 Tavsiyesi’nin, yıllardır düşündüğüm ama resmî başlığının önünde olmak üzere ilk kez kullandığım **“Öğretmenlik Mesleğinin ve Eğitim Emekçilerinin Uluslararası Yasası”** olduğunu anlatmaz. Tavsiye’nin, örneğin eğitimin örgütlenmesi ve yapısı, öğretmenlik mesleğinin ilkeleri, eğitim politikası, hak ve özgürlükler, ödev ve sorumluluklar ve ortak güvenceler gibi pek çok ortak soruna ilişkin somut içerikli ilke ve kuralların yer aldığı uluslararası bir belge niteliği taşıdığının farkına varılmasını sağlamaz.

Oysa Tavsiye; gerek kişiler yönünden uygulama alanı, gerekse maddi içeriği göz önüne alındığında, insan hakları ve özgürlüklerinin, ödev ve sorumlulukların, öğretmenlik mesleğinin uluslararası ilke ve değerlerinin, en geniş anlamda çalışma koşullarının, eğitim emekçilerine sağlanan güvencelerin, vb. sorunların yer aldığı bir belgedir.

Kanımca, hak ve özgürlüklerle sınırlı olmayan Tavsiye’yi, bilinmezlik ve ilgisizlik sorunlarının aşılmasına da katkı sağlayacağı düşüncesiyle yeğlediğim **Öğretmenlik Mesleğinin ve Eğitim Emekçilerinin Uluslararası Yasası** olarak tanımlamak olanaklıdır.

2 Tavsiye’nin, yaptığım çeviride temel aldığım Fransızca metninde, “Status” yerine **“Condition”** kavramı kullanılmıştır.

Çeviride, Fransızca orijinal metindeki “condition” (durum) yerine, Tavsiye’nin tüm metninde, içeriğini ve eğitim emekçilerini hukuksal durumunu tüm yönleriyle kapsadığını düşündüğüm “Statü” kavramını yeğledim.

Ayrıca, çeviriye ilişkin açıklamalarımda daha geniş biçimde belirttiğim üzere, başka bazı kavram ve anlamlar konusunda da, zaman zaman İngilizce orijinali göz önüne aldım.

Tavsiye'nin İngilizce resmî başlığında ve dolayısıyla Giriş niteliğindeki yol gösterici ilkelerin sıralandığı paragrafları ile somut ve yerleşik kurallardan oluşan maddelerinde sıklıkla yinelenen “Statü” kavramı da, aslında bunu anlatmak ister. İçerik olarak, “Durum” a oranla görece daha geniş kapsamlı ve hukuksal bir kavramdır “Statü.”

Kapsamının genişliğinin bir başka önemli boyutu, altını önemle çizdiğim gibi, salt öğretmenlere ilişkin olmamasıdır. Kişiler yönünden uygulama alanı, öğretmenlerle sınırlı değildir. Öğretmenler dışında, farklı ve hatta öncelikle, kimi kez güvencesiz bir çalışma ilişkisi çerçevesinde istihdam edilenleri de kapsar.

Sözcüğün tam anlamıyla, tüm eğitim emekçileri için genel bir uluslararası kurallar belgesidir Tavsiye. Kuşkusuz “tüm” kapsamında, statüsü 31 yıl sonra ayrı bir Tavsiye ile düzenlenen yüksek öğretim eğitim personeli” yoktur.

Bu nedenle, öteden beri resmî adının/başlığının temelde “Statü” ve “Durum” kavramlarından kaynaklanan bir “zaafî” olduğunu düşünürüm. Ama ilk iki baskıda kullanmadığım başlığı, bilinmezlik sorununun da aşılmasına katkıda bulunacağı düşüncesi, dileği ve umudu ile bu kez hiç duraksamaksızın kullanıyorum.

Bilebildiğimce, resmî başlığın kullanıldığı uluslararası söylem ve yazılarda, açıklayıcı bir altbaşlık olmak üzere de benzer bir tanımlama yapılmış değildir Tavsiye için.

Ancak, Tavsiye'nin hukuksal niteliğine gelmeden hemen belirtmeliyim: Önerdiğim başlıkta geçen “*Yasa*” sözcüğünü, “*Code*” anlamında kullanıyorum. Bu da, “belirli bir çalışanlar grubuna ve sosyal sorunlarına ilişkin yasalar ve yasal düzenlemeler bütünü”, kısacası “*Yasalar Derlemesi*” demektir.

Dolayısıyla “*Yasa*” sözcüğü, Tavsiye için iç hukukta olduğu gibi yayınlanmakla doğrudan hukuksal bağlayıcılık kazanan ve uygulanması gereken bir belge olduğu anlamına gelmez. Böyle bir nitelik taşıması da söz konusu değildir, çünkü bu ortak belge Sözleşme değil Tavsiye'dir. Ama devletlerin, Tavsiye kurallarını iç hukuka aktarmalarına ve bu yoldan yasal bağlayıcılık kazandırmalarına da herhangi bir engel yoktur. Tersine, “ILO ve UNESCO üyesi devlet” olarak yapılması gereken de budur.

Hükümetlerarası Özel Konferans, Tavsiye ile birlikte kabul ettiği kararda, üye devletlerin uygulamaya konulması konusunda atacağı ilk adımın, bunun iç hukuk alanında yasalaştırılmasıyla ilgili önlemler olduğunu açıkça belirtmiştir. Bu da, Bildirgeler, örneğin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi gibi, Tavsiye'nin salt “ahlâkî” yükümlülük doğuran, üye devletlerce uyulması ve uygulanması izlenip denetlenmeyen bir belge olmadığının kanıtlarından biridir.

2. Tavsiye Kavramı

Kısaca belirtiyim: Uluslararası hukuk alanında “Tavsiye” olarak nitelenen uluslararası belgeler, sözleşme ve antlaşmalardan farklı olarak, ilgili “uluslararası kuruluşun üyesi devlet” sıfatıyla kabul eden üye devletlerin *onaylamasına* açık değildir.

Tavsiyeler, hükümetler için, izleyecekleri politikalar, alacakları önlemler ve yapacakları yasal değişiklik ve düzenlemeler konularında *yol gösterici* olmaya yönelik belgelerdir.

Onay koşullu bir belge değildir Tavsiye. Kural üretme ve uygulanmasını denetleme yetkilerini kapsamak üzere iki uluslararası kuruluşun anayasal görev ve yetkileri alanına giren birçok somut sorunu son derece ayrıntılı kurallarla düzenlemiş, bununla yetinmeyip uyulmasını sağlayıcı bir denetim sistemi getirmiş olması da, bunu gösterir. Onaylanmasa da, tüm üye devletler için uluslararası yükümlülükler doğuran bir belgeler.

Tavsiyelerin en eski ve yaygın uygulaması, Uluslararası Çalışma Örgütü sisteminde görülür. Kuruluşundan beri, başvuru kural üretme yöntemlerinden biridir (Gülmez, 2013: 73-76, 205-206).

Ama Tavsiyelerin bu niteliği, uyulması ve uygulanmasının tümüyle hükümetlerin takdirine bırakılmış olduğu anlamına gelmez. İlgili bölümde daha geniş belirteceğim gibi, kabul eden uluslararası kuruluşun üyesi olan ve yetkili organında delege ve/veya temsilci sıfatıyla bulunan üye devletlerin, Tavsiyelerin kabul edilmesinin ardından yerine getirmeleri gereken bir dizi yükümlülüğü vardır: Bunlardan biri ve birincisi, Tavsiye'nin, kabul eden Hükümetlerarası Özel Konferans Başkanı ile UNESCO Genel Direktörünce imzalanmasının ardından, belirli bir süre içinde **yetkili ulusal organlara sunulmasının zorunlu olmasıdır**. Bunu, belirli bir süre içinde, hükümetçe Tavsiye'ye ilişkin rapor sunma yükümlülüğü izler. Böylece de, öngörülen denetim sisteminin işlerliğe geçirilmesi sağlanır. Devletler, yetkili denetim organının karar, istem ve önerileri çerçevesinde, Tavsiye kurallarının gereğini yerine getirmekle yükümlüdür.

Özetle Tavsiye, günlük dilde “öğüt” anlamında bir “tavsiye” değil, sözleşmelere oranla daha esnek olsa da, uluslararası yükümlülükler içeren, uyulması ve uygulanması özel denetim sistemiyle izlenen bir hukuksal belge türünün adıdır. Tekil yada çoğul, “Karar” sözcüğü eklenmesine gereksinimi yoktur. 1966 Tavsiyesi de böyledir.

Tavsiyeler, ILO'daki uygulamada, çoğu zaman sözleşmelere eşlik ederler. Ama, devletlerin hukuksal bağlayıcılık doğurmaya yönelik bir “uluslararası sözleşme” olarak düzenlenmesini istemedikleri konu ve sorunlarda, bağımsız ve tek belge olarak kabul edildikleri de olur, olmuştur. Bu konuda, yani kabul edilecek uluslararası belgenin türünün belirlenmesinde, genellikle devletlerin hazırlık sürecinde ortaya koydukları genel tutum belirleyici olmaktadır.

Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi'nin uluslararası belge olarak önde gelen özelliği, iki uluslararası kuruluşun işbirliği yaptığı bir belge olmasıdır. İşbirliği yapan iki kuruluş da, Birleşmiş Milletler ailesinin, kendi görev ve yetki alanlarına giren sorunlarda, yani “çalışma/emek” ile “eğitim, bilim ve kültür” alanlarında uluslararası sözleşmeler, tavsiyeler ve zaman zaman da bildirgeler kabul eden ILO ve UNESCO'dur.

Bu nedenle, özellikle bu iki uluslararası kuruluş arasındaki resmî işbirliği süreci nedeniyle, 1966 Tavsiyesi, kısaca “ortak belge” olarak da anılır.

Ne var ki bu işbirliği, belirteceğim gibi, belgenin hazırlık sürecinin son aşamasında, kabul edilmesinden üç yıl önce resmen gerçekleşmiştir. Uzun bir dönemi kapsayan ilk aşamada ise, önce UNESCO ve bir süre sonra ILO, resmen işbirliği yapmaksızın, kendi organlarının etkinlikleri çerçevesinde “Öğretmenler Şartı” hazırlanması düşüncesiyle ilgili çalışmalarını sürdürmüştür.

Hazırlık sürecinin bu ilk evresinin üçüncü ve etkin bir bileşeni, aktörü daha vardır: Uluslararası öğretmen örgütleri.

Tavsiye'nin kabul edilmesinden üç yıl kadar önce resmen kararlaştırılan ILO/UNESCO işbirliği, uygulanmasının denetlenmesini de kapsamak üzere sürmektedir.

1966 Tavsiyesi, örneğin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi gibi, öğretmenlerin statüsünü düzenleyen uluslararası bir *Bildirge* değildir. Yine, Tavsiye, ne bir *uluslararası toplu sözleşme*dir, ne de bir *Manifesto*!

Uluslararası iki resmî kuruluşun hazırlayıp kabul ettiği, yalnızca bağımsız uzmanlardan oluşan, devletlerin yükümlülüklerini ne ölçüde yerine getirdiğini inceleyip önerilerde bulunan bir ortak denetim organının görev yaptığı bir sistem için, ne *Bildirge*, ne *Manifesto*, ne de özellikle uluslararası toplu sözleşme olduğu söylenebilir. Tavsiye'yi, hazırlık sürecinin ilk evresinden başlayarak yaptıkları çalışmalara değineceğim uluslararası eğitim örgütlerinin *kabul ettiği* gibi söylemler de doğru değildir.

İlerleyen sayfalarda örnekleri görüleceği gibi, Tavsiye'nin niteliğini anlatmak için bu kavramlara başvurmak doğru değildir, yanıltıcıdır. Özellikle de, Tavsiye sözcüğünden sonra bir de *Karar* sözcüğü eklemek, hele hele 1966 Tavsiyesi için “*Tavsiye Kararları*” demek, hem hukuksal olarak doğru değildir, hem de uluslararası hukuk belgesi olarak niteliği konusunda yanıltıcıdır, denetim mekanizmasından yoksun olduğu izlenimi doğmasına yol açabilir..

1966 Tavsiyesi konusunda ILO ve UNESCO'nun hazırlık sürecinin ikinci evresinden başlayarak yaptıkları ortak çalışmanın ve işbirliğinin görünürlük ve süreklilik özelliklerini sağlayan organ, ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi'dir. Ortak Komite, Hükümetlerarası Özel Konferans kararı gereğince, Tavsiye metninin içeriğinin yanı sıra, kurallarının uygulanmasını da sağlamak ereğiyle yetkili organlarının kararlarıyla işlerliğe geçirildi.

“Ortak” sıfatı, Komitenin tam ve kısa adlarında da sürekli olarak kullanılır (Comité conjoint / Joint Committee). Bağımsız uzmanlardan oluştuğu için, örneğin ILO'da olduğu gibi kısaca Uzmanlar Komitesi/Komisyonu olarak bilinen denetim organıyla karıştırılmasını önlemek amacıyla da kullanılması gerekir.

Aynı zamanda, Tavsiye'nin bilinirliği sorunuyla da doğrudan ilgili olan Uzmanlar Ortak Komitesi, Tavsiye'ye uygulama ve hukuk planlarında gereğince uyulması ve

uygulanmasını izleme ve denetleme görevini, hükümetlerin, ulusal ve uluslararası eğitim örgütlerinin gönderdikleri raporlara, karşı raporlara ve başka belgelere dayanarak inceler ve hükümetlere gerekli önlemleri almaları için önerilerde bulunur. Ne ölçüde yerine getirildiğini de aynı yöntemle izlemeyi sürdürür.

Ortak Komite, *hükümet raporlarının* yanı sıra, özellikle ulusal öğretmen örgütlerinin *yakınmalarını* da inceleyen bir denetim organıdır. Bu yönüyledir ki, eğitim sendikalarını özellikle ilgilendirir.

II. TAVSİYE’NİN BİLİNİRLİĞİ SORUNU: ANLAMI VE TÜRKİYE’DE TERSİNE EVRİM OLGUSU

Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi’nin “bilinirliği”, daha doğrusu “bilinmezliği”, genel ve eski bir sorundur. Hatta, yalnızca Türkiye için değil, çok sayıda başka, özellikle az gelişmiş ülkeler için de.

Sorun, belirteceğim gibi, zaman zaman Uzmanlar Ortak Komitesi toplantılarında da, “görünürlük” kavramıyla tanımlanarak tartışılmış, çeşitli önerilerde bulunulmuş, çalışmalar yapılmıştır.

Bu konuda, 1991’de, ilk baskıdaki Sunuş’un sonlarında, şunları yazmıştım:

“Hak ve özgürlüklerin uluslararası boyut ve dayanaklarının çok önem kazandığı, sendikal örgütler arasındaki ilişki ve dayanışmanın yoğunlaştığı bir dünyada yaşamamıza karşın, ***Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi’nin ülkemizde yeterince bilinen bir belge olduğu söylenemez.*** Gerek ulusal eğitim yetkililerinin, gerekse öğretmenlerin ve öğretmen örgütlerinin bu belgeyi yakından tanımlarının, daha önemlisi metniyle sınırlı kalmaksızın Ortak Komite’nin yirmibeş yıldan beri (1966-1991 arasında) ortaya koyduğu görüş ve yorumlar çerçevesinde bilmelerinin taşıdığı önem açıktır. Hak ve özgürlükleri uluslararası ölçüler düzeyinde gerçekleştirmenin önkoşulunu oluşturan ***insan hakları belgeleri konusunda ayrıntılı ve sağlam bilgilerle donatılmış olma, özellikle emeğini ve yaşamını öğretmenlik mesleğine adanmış olanlar için çok daha ivedi bir gereksinimdir.***

Öğretmenler ve öğretim mesleği ile ilgili tüm sorunları kapsayan bu önemli belgenin tanıtılması yolunda yalnızca bir başlangıç olan bu kitapçığın, öğretmenlerimizin ufkunun genişlemesine ve özellikle danışmadan toplu pazarlığa değin uzanan katılma mekanizmaları oluşturulması için hak istemlerini yükseltmelerine katkıda bulunmasını diliyorum.”

Tavsiye’nin kabul edilmesinin ikinci yarı yüzyılında da, bilinmezlik sorunu ve olgusu sürmektedir ne yazık ki! 1991’de “yeterince” diyerek altını çizdiğim bu sorunun varlığını daha sert betimlemelerle anlatmak zorunda kalmak, üzücüdür.

Her ne kadar, bu konuda kapsamlı bir araştırma yapabilmiş olmasam da, yapılan ve yayınlanan uluslararası çalışma, rapor ve makalelerde, sorundan söz etmenin

ötesinde ayrıntılı ve karşılaştırmalı bilgilere rastlamamış bulunsam da, Türkiye'deki denli üzücü boyutlarda olmamakla birlikte, sorunun başka ülkeler için de farksız olmadığını düşünüyorum. Bu, Ortak Komite raporlarında yapılan tartışmalardan edindiğim bir görüştür. Eğitim örgütlerinin uygulamada yakınmalara dayalı denetim yolunu kullanmamış olması da, bu görüşü desteklemektedir. Bunun temel nedeni, Tavsiye'nin dünyada "az, yetersiz ve kötü" bilinmesi olgusudur.

1. Tavsiye'yi Bilmek Ne Demektir?

ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi, hükümet raporlarına ve eğitim örgütlerinin Tavsiye ilke ve kurallarının uygulanmadığına ilişkin yakınmalarına dayanan denetim yöntemleri çerçevesinde, bu soru ve sorundan, yani "Tavsiye'yi bilme" ve/veya "Tavsiye'nin bilinirliği"nden, sıklıkla kullandığı "az", "kötü", "yeterince" gibi sıfatlarla söz etti. İlgili devletlere, ILO ve UNESCO'nun yetkili organları ile üye devletlerdeki temsilciliklerine yönelik, dolayısıyla her ikisi de Ankara'da olan Türkiye ILO Ofisi ile UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nu da kapsayan çözüm önerilerinde bulundu.

Bu soru ve sorundan ne anlaşılması gerektiği konusundaki görüşümü, ardı sıra kuracağım şu üç yalın cümleyle anlatabileceğimi düşünüyorum:

Tavsiye'yi bilmek, adını/başlığını bilmek değildir!

Başlığı bilmek, maddelerini bilmek değildir!

Maddelerini bilmek de, Tavsiye'yi bilmek değildir!

Peki, Tavsiye'yi bilmek nedir, ne demektir?

Ayrıntısını, izleyen sayfalarda, özellikle son bölümde açıklayacağım ilk yanıtlım şudur:

Tavsiye'yi bilmek, gerçekten biliyor sayılmak için, maddelerinin ötesinde Uzmanlar Ortak Komitesi'nin rapor, karar ve önerilerini de bilmek gerekir.

Çünkü, hangi tür ve nitelikte olursa olsun, tüm uluslararası belgeler, kabul edildikleri tarihin, dönemin, çağın gerisinde kalır. Çünkü, çoğu kez, gerek genel ve soyut anlatımlı olmaları, gerekse çıkabilecek olası uyuşmazlıklar vb. nedenlerle, görevlendirilen ve bağımsız uzmanlardan oluşan uluslararası yetkili organlarca yorumlanması kaçınılmazdır. Çünkü uluslararası sözleşme ve belgeleri, her devlet yada hükümet, dilediği gibi yorumlayıp uygulayamaz. Özellikle de, alt sınır oldukları için, daha geri düzenlemeler yapamazlar. Tavsiyeler için de geçerlidir bu.

"Bilmek"ten ne anlaşılması gerektiğini anlatmaya yönelik cümleleri, 1966 Tavsiyesi'nin birçoğundan esinlendiği uluslararası insan hakları bildirgeleri, sözleşmeleri ve tavsiyeleri için de yineleyebilirim.

Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi insan hakları sözleşmeleri sistemlerinde, her sözleşmeye özgü uluslararası koruma ve denetim organları oluşturulmuştur. Ço-

ğunluğu, özellikle kararlarının hukuksal bağlayıcılığı yönünden, “yargısal” nitelik taşımaz. Ama, Komite ve/yada Komisyon olarak adlandırılan bu uluslararası denetim organları, çalışma ve inceleme yöntem ve süreçleri yönünden “yarı-yargısal” olarak tanımlanır.

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün öngördüğü uluslararası koruma ve denetim sisteminde, Birleşmiş Milletler sisteminden farklı olarak, sözleşme ve tavsiyelere özgü “genel ve tek” bir denetim sistemi ile sendikal haklara özgü ayrı, “özel ve tek” bir denetim sistemi vardır (örneğin bkz. Gülmez, 2004a: 43-113; 2008: 255-320; 2014: 565-662).

Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi’nin “bilinirliği”, daha doğrusu “bilinmezliği” yada “az, kötü, yetersiz bilinirliği” sorununa, Milli Eğitim Bakanı’ndan, daha doğru ve genel bir dille Milli Eğitim Bakanlığı’ndan çarpıcı ve şaşırtıcı bir örnek vereceğim. Bu örnek, AKP Hükümetlerinin Milli Eğitim Bakanlarından İsmet Yılmaz’ın, 2016’nın 5 Ekiminde, yani Tavsiye’nin 50. yılında yayınladığı kutlama mesajıyla ilgilidir.

Ama ilkin, bu mesajdan 48 yıl önce ve Tavsiye’nin kabul edilmesinden de yalnızca iki yıl sonra, kanımca doğal olarak resmî adını anmaksızın da olsa, Tavsiye’den “geçerken” söz edilmesinin çok çok ötesinde, metninin baştan sona okunup incelenmiş, özellikle de öğretmen örgütlerinin rolüne ilişkin kurallarına özel bir dikkat gösterilmiş olması anlamında bilindiğini açıkça ortaya koyan tarihsel bir örneğe değineceğim.

Sonra da, bilinmezlik ve ilgisizlik sorunu ve olgusunun “tersine evrimi”nden örnekler vereceğim.

2. Fakir Baykurt’un Devrimci Eğitim Şurası’ndaki Konuşması

Fakir Baykurt, Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS), henüz üç yıllık bir kuruluş iken, 4-8 Eylül 1968 tarihlerinde Ankara’da topladığı Devrimci Eğitim Şurası’nın açılış konuşmasında, resmî başlığındaki “Tavsiye” terimine yer vermeksizin “karar” ve “belge” olarak adlandırdığı Tavsiye’den söz etti.

Belirteyim ki DEŞ’in bu toplantısıyla eş zamanlı olarak, Tavsiye’nin denetim organı Uzmanlar Ortak Komitesi Cenevre’de, çalışma yöntemine ilişkin ilk kararlarını aldığı birinci olağan toplantısını yapıyordu...

Baykurt, “yazılı” yaptığını belirttiği (1999: 126) konuşmasının 1966 Tavsiyesi konusundaki açıklamalarına bir tür giriş sayılabilecek satırlarında önce, Tavsiye’den söz etmesinin temel nedenlerinden birini oluşturduğunu düşündüğüm sorun, milli eğitim yönetiminin, öğretmenin ve örgütlerinin karar süreçlerine “danişsal” düzeyde bile katılımsızlığı olgusudur. Baykurt, kamu yönetiminde genel olarak uygulanan katılım karşıtı katı tutumun bir parçası olan bu soruna, Devrimci Eğitim Şurası katılımcıları ve temsilcilerimize üyelerine seslenerek, özetle şöyle vurguda bulundu:

“... Meslek kuruluşlarıyla Milli Eğitim ve Devlet otoriteleri arasındaki ilişkiler üstüne çok konuşmaya gerek yoktur. Biz kurulduğumuz günden beri iki ayak, beş ayak gittik, bir ayak gelinmedi bize doğru. (...)”

Öğretmen çoğunluğumuz, eğitimin yönü ve yönetimi konusunda, resmî otoritelerle mutabakat halinde değildir. (...) Laik eğitimi, çağdaş pedagojiyi bir yana itip, **tek yanlı karar ve tasarılarla eğitimi planlamak ve yürütmek, bir demokratik ülkede olacak işlerden değildir**” (s. 24).

Ardından, “uluslararası hukuksal dayanak” olmak üzere maddelerini aynen okuyarak aktaracağı Tavsiye için, **“Elimizde UNESCO Genel Merkezinin (ED. 226) numara ile bastırıldığı bir belge³ var”** diyerek sürdürdüğü konuşmasında, özetle söz edeceği bu belgenin başlığını şöyle açıkladı:

“21 Eylül ile 5 Ekim tarihleri arasında Paris’te toplanmış olan ‘Öğretmenlerin Durumu Hakkında Devletlerarası Özel Konferans’ın kararlarını kapsayan bu belgeyi kısaca gözden geçirmekte fayda vardır.”

Hangi dilde olduğunu belirtmeksizin baskı sayısını da verdiği bu belge, DEŞ’ten iki yıl ve bir ay önce kabul edilen 1966 Tavsiyesi’dir. Ve başlıktaki “Durumu” sözcüğünden de anlaşıldığına göre, “Elimizde” dediği belge, Fransızca orijinal metninden yapılmış Türkçe bir çeviridir. Gözden kaçırılmaması gereken özelliği, “yayın” anlamına gelen “édition” sözcüğünün kısaltması olduğunu düşündüğüm “ED” ve “226” yayın sıra sayılı olan bir belge olmasıdır.

Baykurt, “bu belgeyi kısaca gözden geçirmekte fayda vardır” dedikten sonra, bu Konferansı UNESCO’nun ILO ile birlikte düzenlediğini söyler. Hazırlık sürecine ilişkin bölümde belirteceğim gibi, Konferansı UNESCO düzenlemiştir. Ama Tavsiye, ILO ve UNESCO ortak belgesidir. İşbirliği, belirteceğim gibi, yalnızca kabul edilmesi öncesindeki üç yıllık dönemde yapılmamış, ILO temsilcilerinin Özel Konferans’a başından sonuna ve Tavsiye’nin kabul edilmesine değin oylamaya da katılmasıyla sürmüştür.

Karara, yani Tavsiye’ye, “UNESCO üyesi devletlerin temsilcileri yanında bizim de üç temsilcimizin imza koyduğu(na)” dikkat çeken Baykurt, sonra da bazı başlıklarını sayarak değindiği içeriğiyle ilgili şu özet bilgileri aktarır:

“... karar, kısaca eğitimin önemini, uygulanmasında göz önünde bulundurulacak ulusal ve uluslararası ilkeleri, öğretmenlerin görevlerini, sorumluluklarını, haklarını ve yetkilerini saptamaktadır. **Kararın tam 12 maddesi, ulusların eğitim politikasının öğretmenlerle birlikte çizilmesini, güçlüklerin**

3 Baykurt’un konuşmasına değinmeden hemen bir saptama yapmak gerekiyor: Milli Eğitim Bakanlığı’nın DEŞ’ten iki yıl sonra 28 Eylül-3 Ekim 1970 tarihleri arasında düzenlediği Sekizinci Milli Eğitim Şurası’na sunulan yayınlar arasında, Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi’ne ilişkin dolaylı da olsa hiçbir kaynağa rastlamadım (s. 160-163).

giderilmesi için öğretmen kuruluşlarının görüşlerinin alınmasını, anlaşmazlıkların birlikte yapılacak görüşmelerle çözülmesini öngörmektedir” (DEŞ, 1969: 24; vurgu benim).

TÖS Genel Başkanı Baykurt, hem “belge” ve hem de “karar”, “UNESCO kararı” terimlerini kullanarak söz ettiği Tavsiye metninden, Tavsiyenin çeşitli konularda öğretmen örgütlerinin katılımını ve onlarla işbirliği yapılması konusundaki maddelerinden ikisini okur. Bunlar; “Temel İlkeler”den sonuncusu olan 9. maddesi ile “Öğretmenlerin Hakları ve Ödevleri” başlıklı VIII. bölümünün “Öğretmenler ve Eğitim Sisteminin Tümü Arasındaki İlişkiler” alt başlığındaki 76. maddesidir.

Bununla kalmaz, Tavsiye’yi Türkiye adına imzalayanların adlarını da sayar. “UNESCO kararının altında imzası bulunan üç hükümet temsilcimizin adları”nı verir. Görev ve sıfatları belirtilmeyen bu kişiler şunlardır: *Osman Bener, Aysel Yücecişik, Güngör Salman* (s. 25).⁴

Fakir Baykurt’un 1968’de, Tavsiye’den ve içeriğinden söz etmiş, daha önemlisi öğretmen örgütü olarak TÖS’ü ve başka eğitim örgütlerini doğrudan ilgilendiren katılımcılık ve işbirliği konusunu düzenleyen Tavsiye maddelerinin toplam sayısını vermiş ve 12 madde arasından ikisini, elindeki Türkçe çevirisi olduğunu düşündüğüm belgeden, yani çeviriden aynen aktarmış olması, her şeyden önce Tavsiye’yi okuyup incelediğini gösterir.

Fakir Baykurt’un, DEŞ konuşmasında ve üç yıl sonra da TÖS savunmasında Tavsiye’den uluslararası dayanak olarak söz etmiş olması, kuşkusuz bilinirlik sorunu yönünden çok değerlidir. Çünkü özünde, Tavsiye’nin uygulanmasının, belirttiği ilke ve kurallara uyulmasının istenmiş olması vardır. Çünkü, DEŞ’in Ankara toplantısı ile Tavsiye’nin denetim organı ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi’nin Cenevre’deki birinci olağan toplantısı eşzamanlıdır. TÖS savunması sırasında ise, Tavsiye henüz beş yaşındadır ve UOK ikinci toplantısını, savunmadan birbuçuk yıl kadar önce 1970 İlkbaharında yapmıştı.

4 Bu üç kişiden *Osman Bener*, benim Milli Eğitim Bakanlığı burslusu olarak doktora öğrenimi için Fransa’ya gittiğim 1967 İlkbaharı başlarında, Paris’te Öğrenci Müfettişi ve Kültür Ataşesi olarak bulunuyordu. Fransa’da Besançon Üniversitesi Fen Fakültesi’ni bitiren Bener, 10.08.1965 ile 01.09.1968 yılları arasında bu görevde bulunmuştu (Sorguç, 1982: 250). Sonra da bu göreve, Süreyya Günay getirilmişti (s. 333).

Osman Bener, 1966 Tavsiyesi’nin görüşülüp kabul edildiği tarihte, bir yıl iki aydan beri Paris’te idi. Dolarıysıyla, katıldığı Hükümetlerarası Özel Konferans, yüksek öğrenimini bir başka kentinde yaptığı ve dilini bildiği ülkenin başkentinde düzenlenmişti.

Tavsiye’yi imzalayan diğer iki temsilcinin ise, güçlü bir olasılıkla, Dışişleri ve Milli Eğitim Bakanlıklarının Paris Büyükelçiliği’ndeki diplomatik görevlilerinden konferansa katılmaları için görevlendirilen kişiler olduğunu sanıyorum.

Fakir Baykurt’un, söz ettiği o tarihte basılı olmadığını düşündüğüm “belge”nin, yani 1966 Tavsiyesi’nin yayınlanmayan Türkçe çevirisini, resmî metinlerinden biri olan Fransızcasını temel alarak, Osman Bener ile Dışişleri Bakanlığı görevlilerinin yapmış olmaları güçlü bir olasılıktır.

Araştırmalarımda, arşivlerde bulunduğu kuşku duymadığım bu belgenin herhangi bir izine rastlamadım.

Altunya, Baykurt'un konuşmasını aktarmaksızın ama her iki kaynağa göndermede bulunarak, açılış konuşmasında ve savunmada yapılan açıklamaları, TÖS'ün, "Öğretmenlerin Statüsü Tavsiye Kararları"nın **hayata geçirilmesi için çaba göstermiş**" olduğu biçiminde yorumlamıştır (Altunya, 2008: 138; 2015: 197).

Bu çabanın, daha doğrusu Tavsiye'yi Bakanlığın öğretmen ve örgütlerinin katılımına karşı olan katı yaklaşımı nedeniyle temelde bir "uluslararası dayanak" olarak anmış olmanın TÖS etkinliklerini de kapsayan bir süreklilik kazandığı, özellikle sendikal eğitim çalışmalarında Tavsiye'nin "eğitim" alanına ilişkin ilke ve kurallarından yararlanıldığı kuşkuludur.

TÖS'e ilişkin tüm birinciel belgeleri kapsamlı biçimde incelememiş olmakla birlikte, örneğin ilk Çalışma Raporunda, ⁵ görebildiğim bazı elkitaplarında ve DEŞ'ten on ay kadar sonra 7-9 Temmuz 1969 tarihlerinde Kayseri'de toplanan ikinci olağan genel kurulda yaptığı açılış konuşmasında Tavsiye'den söz edilmiş değildir. Eğitim ve öğretmenlerin sorunlarına, TÖS ve TÖDMF'nin toplantılarını "dünyanın ve ülkemizin son derece önemli, olağanüstü sorunlarla yüklü, kıvılcımlı günlerinde yapmaktayız" (s. VIII) diyerek değindiği yurt ve dünya sorunlarından soyutlamadığı açılış konuşmasında Tavsiye'nin bu konudaki ilke ve kuralları anılmamıştır (TÖS, 1969b: VII-XXII). Genel kurula sunulan Çalışma Raporu'nun, toplantıda ele alınan bazı konu başlıklarının sıralandığı, örneğin "Sendikal Eğitim" ile Uluslararası Eğitimciler Sendikaları Federasyonu'na (FISE) üye olma kararı alındığının, ancak hükümetin izni gerektiği için ⁶ Başbakanlığa başvuru yapıldığının belirtilmesiyle yetinildiği "Dış İlişkilerimiz" başlıklı sayfalarında da Tavsiye'ye değinilmemiştir (TÖS, 1969b: 30-31 ve 44-45). ⁷

Ama kanımca, uluslararası boyut konusundaki suskunluk, gerek DEŞ'in açılışındaki konuşmanın, gerekse değineceğim İFADE'deki göndermenin değerini azaltmaz. Özellikle çok sayıda seçkin öğretim üyesinin bildirileriyle katıldığı ve kitap olarak da yayınlandığı düşünüldüğünde, DEŞ sonrası yıllarda Tavsiye'nin akademik çevrelerin ilgisini çekmemiş olması dikkat çekicidir.

Öte yandan, bu konuşmanın ve TÖS savunmasının, dikkat çekmek gereken bir başka yönü daha vardır. Aşağıda değineceğim 1968 Sonbaharı ile 2022 Sonbaharı arasındaki dönemden –ama kesintisiz tüm yılları kapsamaksızın– vereceğim bazı

5 TÖS'ün kuruluş ve "örgütlenme dönemi" olan 8 Temmuz 1965 ile Ağustos 1967 arasındaki ilk iki yıla ilişkin çalışma raporunda (TÖS, 1967), aslında doğal olarak, Tavsiye'ye herhangi bir gönderme yoktur. Doğaldır, çünkü Tavsiye henüz 10 aylık bir belgedir.

6 8 Haziran 1965 tarihli ve 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu, "Bakanlar Kurulundan **bir kararnameyle izin almadıkça milletlerarası teşekküllere katılamazlar**" (m. 14/k) diyerek, üyelik düzeyinde uluslararası dayanışmayı izin koşuluna bağladı ve "dış kaynaklardan yardım alma yasağı" da getirdi. Oysa bu yasak, 274 sayılı Sendikalar Kanunu ile işçi sendikaları için kaldırılmıştı (Gülmez, 2002a: 39-45).

7 Fakir Baykurt'un Bir TÖS Vardı, Özyaşam başlıklı kitabı (Baykurt, 1999) ile "Öğretmenin Uyandırma Görevi" başlığıyla, 1965-1971 döneminde yayınlanan yazılarını kapsayan derlemede de (Baykurt, 2000), Tavsiye'den söz edilmemiştir.

örnekler, Tavsiye'nin 2022 sonlarına değin süre gelen bilinmezliği sorununun ve ilgisizlik olgusunun tersine evrimini ortaya koyar. Yarım yüzyılı aşkın bir süre sonra, bu konuda nereden nereye geldiğini gösterir.

Üzücü, üzücü olmasından çok düşündürücü değil midir bu durum?

3. Fakir Baykurt'un TÖS'ün Kapatılması Davasında Savcılığa Verdiği 'İfade'

Fakir Baykurt yukarıdaki açıklamalarını, öğretmenlik mesleğinin “ilk sendikası” olarak 8 Temmuz 1965'te kurulan Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın kapatılması davasında verdiği *İFADE*'de, yani yaptığı TÖS Savunması'nda da yineledi. Kapatma davası, 12 Mart 1971 Muhtırası'ndan sonra açılmıştı. Böylece TÖS, 1961 Anayasası'nın “çalışanlar” olarak tanımladığı sendika hakkının öznesinin, Baykurt'un sözleriyle “kurtça bir sözcük oyunuyla” “işçiler” olarak değiştirilmesiyse, ⁸ ancak “hepi topu altı yılcık yaşa(mıştı)” (s. 13).

Baykurt; göçmen olarak bulunduğu Duisburg'ta 18 Mayıs 1993'te kaleme aldığı Sunuş'ta yaptığı açıklamada, bu savunmanın, yani Savcılığa verdiği *İFADE*'nin, DEŞ konuşmasından üç yıl sonra 9 Ekim 1971 tarihinde yazıldığını belirtir. Yeri, Mamak Askeri Ceza ve Tutukevi'dir. Sunulduğu makam da, 2 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'dir. ⁹ TÖS Savunması, Baykurt'un diliyle, “Mamak Askeri Ceza ve Tutukevi'nde Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'ne sunulmak üzere, Askeri savcının Esas Hakkında Mütalaası”na, yani “şanlı” (!) sıfatıyla tanımladığı “İddianamesi'ne karşılık *duruşma İFADE'si*” olarak yazıl(mıştır)” (Baykurt, 1994: 7 ve 14).

İFADE'nin “Örgütlenme Öğretmenlik Görevinin İçindedir” alt başlıklı satırlarında; “karar” olarak tanımladığı Tavsiye'nin kabul edilmiş olmasıyla, “Öğretmenlerin örgütlenmesi konusu(nun), hükümetimiz temsilcilerinin de katıldığı birtakım uluslararası anlaşmalarla da ciddilik kazanmış” olduğuna vurguda bulundu. Paris'te toplanan “Öğretmenlerin Durumu Hakkında Hükümetlerarası Özel Konferans”ta, yukarıda sıraladığı konularda “karar” alındığını belirtti. “Bu kararın 12 maddesi(nin), *ulusal eğitim politikasının öğretmenlerle birlikte çizilmesi*, güçlüklerin giderilmesi yolunda *örgütlerinin görüşlerinin alınması*, doğacak anlaşmazlıkların karşılıklı görüşmelerle çözülmesi üstüne” olduğunun altını çizerek, Tavsiye'de öğretmenlerin ve örgütlerinin katılımını öngören kurallarını anımsattı. Altında adlarını andığı

8 Bu konuda geniş bilgi için, örneğin bkz.: Gülmez, 1990: 1-12 ve 88-113; Gülmez, 2002a: 9-22 ve 109-134.

9 T. C. Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi'nin, Gerekçeli Hüküm TÖS (Türkiye Öğretmenler Sendikası) başlıklı belgesinin açılış konuşmasına ilişkin sayfalarında, doğal olarak Tavsiye'nin adı geçmemektedir (s. 70-75). Gerekçeli Hüküm, 26 Aralık 1972 tarihli ve Evrak No: 1972/3, Esas No: 1972/3, Karar No: 1972/144 sayılıdır. Mahkeme de, üç askeri hakimden oluşuyordu.

Gerekçeli Hüküm'de, TÖS'ün “Dış İlişkileri” ile ilgili olarak ise, “‘FİSE’ (FİSE'ye) üye olmaya karar verdikleri ve Bakanlığa müracaat ettikleri”nin belirtilmesiyle yetinilmiştir (s. 128).

2 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi, Fakir Baykurt'un, Türk Ceza Kanunu, ünlü madde 141 “uyarınca, Sekiz Yıl Ağır Hapis Cezasıyla Tecziyesine”, oyçokluğuyla karar vermişti (s. 429).

–yukarıda belirttiğim– hükümet temsilcilerinin “imzalarının bulunduğu **bu geniş karardan** iki örnek okuyalım” diyerek de, 12 maddeden seçtiği 9. ve 76. maddeleri aktardı (s. 64-65).

“Örgütlenme(nin), ... “Sadece bir hak değil, görev ve sorumluluk” olduğunu da vurgulayan Baykurt’un, DEŞ konuşmasında “karar” ve “belge” olarak söz ettiği Tavsiye için bu kez altını çizdiğim “geniş karar” tanımında bulunmuş olması ilginç ve önemlidir. Çünkü bununla, resmî adı bu kez de belirtilmeyen Tavsiye’nin 146 maddelik ayrıntılı bir belge olduğu anlatılmak istenmiştir.

Bir başka önemli ayrıntı da şudur: Tavsiye’nin kabul edildiği Özel Konferans için “Devletlerarası” yerine, daha doğru ve yaygın, özellikle de Tavsiye’nin Fransızca ve İngilizce metinlerinde kullanılan terimle “Hükümetlerarası” denilmiş olması.

4. TÖB-DER’in Demokratik Eğitim Kurultayı ve Tavsiye: Alpaslan Işıklı’nın ve FISE Genel Sekreteri’nin Bildirileri

TÖB-DER’in 4-11 Şubat 1978 tarihlerinde Ankara’da düzenlediği Demokratik Eğitim Kurultay’ına “Dünya Öğretmen Örgütlenmesinin Tarihçesi” başlıklı bir bildiri sunan Alpaslan Işıklı, öğretmenlerin sendikal haklarının dayanakları arasında 1966 Tavsiyesi’ne de değindi (Işıklı, 1978: 75-86). Sendikal hakları güvenceye bağlayan 87 ve 98 sayılı ILO sözleşmeleri, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme’nin yanı sıra, “öğretmenler açısından önemli bir aşamayı ve kazanımı ifade etmekte” olduğunu belirttiği Tavsiye’yi şu başlıkla andı: “*Öğretim Personelinin Durumuna İlişkin Tavsiye Kararı*” (s. 79).

Işıklı’nın başlıkta “Statü” yerine “Durum” terimine yer vermiş olması, açıklamalarında Tavsiye’nin Fransızca metnini temel aldığını göstermektedir. Ancak, Tavsiye’nin Fransızca ve İngilizce asıllarında yer almayan “Karar” sözcüğünü Tavsiye’ye eklemiş ve yinelemiştir. Sanıyorum ki bildiri, Baykurt’un da “Karar” sözcüğünü kullandığını unutmamakla birlikte, Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi’nden “Tavsiye Kararı” olarak söz edilmesinin kaynaklarından biridir.

Kuşkusuz bu durum, tüm yayınlarını özenle izlemeye çalıştığım Işıklı’nın benim gözümünden kaçan bu bildirisinin Tavsiye’nin bilinirliği sorunu açısından taşıdığı önemi azaltmaz. Bildirinin vurgu gerektiren özelliği, Tavsiye’nin yalnızca metninin (Işıklı’nın uluslararası yayınlarda da yaygın olarak kullanılan “paragraflar” dediği maddelerinin) değil, Uzmanlar Ortak Komitesi’nin 5. bölümde değindiğim raporunun da (CEART, 1976), yani ilgili maddelere ilişkin yorum ve kararlarının göz önüne alınmış olmasıdır.

Işıklı’nın değindiği Tavsiye’nin öğretmenlerin katılma, sendika, toplu pazarlık ve grev hakları konusundaki kurallara ve çeşitli ülkelerdeki duruma ilişkin bilgilerin ve sayısal verilerin kaynağı, Ortak Komite’nin ilk yıllarda uyguladığı üye devletlere “soru kağıtları” gönderme yöntemi çerçevesinde verilen yanıtlardan derlediği bilgilerdir.

Kurultay konukları arasında olan **FISE Genel Sekreteri Daniel Retureau**, konuşmasının çevirisinden anlaşıldığına göre, “... öğretmenin kişisel konumu hakkında UNESCO-ILO’nun 1966 tarihli kararında belirlenen hak ve özgürlüklerden yararlanmalıdır” diyerek Tavsiye’ye değinmiştir. Uluslararası Çalışma Konferansı’nın Haziran 1978’de Kamu Yönetiminde Çalışma İlişkileri Sözleşmesi’ni kabul ettiğini belirtmek istediği anlaşılan Retureau, kanımca Tavsiye’nin üye devletlerce uygulanmasında ulusal öğretmen örgütlerine düşen görev ve sorumluluğu şöyle belirtmiştir:

“FISE, tüm öğretmen örgütlerini, hükümetler üzerinde baskı yapmaya ve kendi ülkelerindeki merkezi sendikalara (konfederasyonlara) seslenmeleri için çağrıda bulunmaktadır; böylelikle Uluslararası Çalışma (İş) Konferansı’nın önümüzdeki oturumunda (Haziran 1979’da), UNESCO-ILO’nun 1966’daki Tavsiye Kararları’nda öğretmenlere tanınan hakların hiçbir sınırlama ve kısıtlama yapmaksızın tekrar onaylanmasını istemektedir ki, ILO’nun konferansına sunulan taslakta bu tür kısıtlamalar mevcuttur” (TÖB-DER, 1978: 26-27).¹⁰

Ne var ki Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi’nin adı, gerek Genel Başkan *Gültekin Gazioğlu*’nun TÖB-DER’in FISE’ye üyeliğinin kabul edildiğini ama yeni hükümetten izin verilmesini beklediklerini belirttiği açış konuşmasında (s. 15-24), gerek Demokratik Eğitim Kurultayı Çalışma Programı kapsamında yer alan ve örneğin “öğretmen yetiştirme”, “özlük ve meslek sorunları, “teftiş ve değerlendirme” sorunlarının ele alındığı bildirilerde anılmış değildir! Yalnızca bildiri başlıklarında değil, metinlerinde de! Tartışmalarda da, panellerde de!

Yayınlanmış Türkçe çevirisi olmayınca, Tavsiye nasıl anılsın ve bilinsin ki!

5. TÖB-DER’in Kapatılması Davası’nda

Uluslararası Dayanaklardan Biri Olarak Tavsiye

1966 Tavsiyesi, 12 Mart sonrasında TÖS’ün kapatılması davasından on yıl sonra, bu kez 12 Eylül sonrasında TÖB-DER’in kapatılması davasında, ikinci kez “uluslararası dayanaklar” arasında yer aldı.

Tavsiye, DEŞ ve TÖS savunmasından sonra, 3 Eylül 1971’de Türkiye Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği (TÖB-DER) adıyla kurulan ve adı iki kez değiştirilen (Coşkun, 1999: 16-19) “TÖB-DER Davası”nda da uluslararası dayanak olarak ileri sürüldü.

Ankara Sıkıyönetim Savcılığı’nın 15 Nisan 1981 günlü iddianamesiyle 3 numaralı askeri mahkemede açtığı ve 25 Aralık 1981 tarihli kararla sonuçlanan bu davadaki suçlamalardan biri, “FISE (Uluslararası Öğretmen Sendikaları Federasyonu) ile ilişkiler kurarak sendika gibi çalıştığı” savı idi.

¹⁰ Bu alıntının, çeviriden kaynaklandığını düşündüğüm nedenlerle, son bölümünü anlamakta ve yorumlamakta zorlanıyorum.

Bu suçlamaya karşı verilen yanıtta, uluslararası dayanışmanın taşıdığı öneme şöyle vurgu yapıldı:

“Türkiye Öğretmen hareketi de dünya öğretmen hareketiyle birlikte eğitim-öğretim sorunlarının çözümünden yararlanmanın çağdaş dünyada zorunlu olduğunun bilincindedir... **Bizim de öğretmen hareketiyle Uluslararası planda bağlar kurmak istememiz doğaldır.** Bunun doğal olduğunu devletimizin de imza koyduğu uluslararası anlaşmalar doğrulamaktadır” (Çelenk, 1990: 81).

Uluslararası belgelerden 87 sayılı ILO sözleşmesi, BM'nin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa Konseyi'nin İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Koruma Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Yasası (Şartı) ve Helsinki Konferansı metni (Senedi), sendika özgürlüğü ve örgütlenme hakkına ilişkin maddeleri aktararak, bu ilişkilerin uluslararası dayanaklarını oluşturduğu belirtildi.

Öğretmenleri de kapsayan bu belgelerden “sözleşme” niteliği taşıyanlar, eğitim emekçilerinin uluslararası sendikal örgütlerle ilişki ve dayanışma içinde olmasının “doğal” olduğunu göstermesinin ötesinde, bunu bir insan hakkı olarak uluslararası hukuk güvencesine alan belgelerdir.

Yapılan bazı sözcük değişiklikleriyle –belki de bir dava dilekçesi olması nedeniyle adı belirtilmeyen– Alpaslan Işıklı'nın bildirisinden yararlanılarak suçlamaya verilen yanıtta, Tavsiye'ye geniş biçimde değinildi. Katılım ve sendikal haklarla ilgili bazı maddeleri aktarıldı. “Öğretim Personelinin Durumuna İlişkin Tavsiye Kararı”nın, “Üyesi olduğumuz UNESCO ve ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) tarafından ortaklaşa kabul edilmiş” olduğu, bunun “öğretmenler açısından önemli bir aşamayı ve kazanımı ifade et(tiği)” yineleni.

Aktarılan kurallar, Işıklı'nın da andığı, “Öğretmenlerin Hakları” ile ilgili olanlardan 79., 82. ve “GREV hakkını öngör(düğü)” belirtilen 84. maddelerde yer alıyordu. Bunlar, dilekçede aktarılan biçimiyle şunlardır:

- 1) “Öğretmenlerin toplumsal ve kamusal hayata kendi çıkarları, eğitim ve tüm toplumun yararı açısından katılımda bulunmaları”;
- 2) “Öğretmenlerin çalışma koşullarının ve öğretmenlere ilişkin uygulamaların, öğretmen örgütleriyle işverenler arasındaki toplu pazarlıklar yoluyla belirlenebilmesi”;
- 3) “... taraflar arasındaki pazarlıklar kesildiği vakit öğretmen örgütleri diğer örgütlerin meşru çıkarlarını korumak amacıyla normal olarak sahip oldukları diğer eylem yollarına başvurmak hakkını haiz” olmaları.

Belirttiğim uluslararası belgelerin ilgili maddelerine ve Ortak Komite'nin araştırmasına değinildikten sonra, o tarihte yürürlükte olan 1961 Anayasası'nın uluslararası antlaşmalar konusundaki 65. maddesi de aktararak, “Yorum yapmıyoruz” denildi. Tüzük maddesi anımsatılarak, şöyle bağlandı:

“TÖB-DER’in savunduğu ve yükselttiği ‘GREVLİ VE TOPLU İŞ SÖZLEŞMELİ SENDİKA HAKKI’ Uluslararası Anlaşmaların (.) Anayasamızın ve Tüzüğümüzün verdiği bir haktır.

TÖB-DER’in Grevli ve Toplu Sözleşmeli Sendika Hakkı için faaliyet göstermesini **FİSE ile ilişkilere girmesini, uluslararası alanda doğan** ve Anayasal olan **hakların** kullanılmak istenmesini suç olarak göstermek mümkün değildir” (s. 82-83).

Böylece Tavsiye, TÖS’ün düzenlediği DEŞ’in açılışında ve kapatılması davasında Genel Başkanı Fakir Baykurt’tan sonra, tutuklu TÖS yöneticilerinin uygun gördükleri TÖS üyelerince kurulan TÖB-DER’in kapatılması davasında da “uluslararası dayanak” olarak unutulmadı.

Oysa bu tarihlerde, uluslararası dayanak olarak başvurulabilecek 87 ve 98 sayılı ILO sözleşmeleri vardı. 98 sayılı sözleşme de onaylanmıştı. Her iki uluslararası sözleşmedeki hak, özgürlük ve güvencelerin ihlâl edilmesine karşı, 1966 Tavsiyesi’nden çok daha etkili bir denetim mekanizmasının organı olarak 1951’den beri Sendika Özgürlüğü Komitesi vardı. DEŞ’e katılan ve katılmayan İş Hukuku ve Sosyal Politika alanlarındaki bilim insanlarının, TÖS’ü bu konuda bilgilendirmedikleri anlaşılıyor.

6. Milli Eğitim Bakanlığı’ndan Çarpıcı Bir Örnek

24 Mayıs 2016 ile 1 Temmuz 2018 tarihleri arasında Milli Eğitim Bakanı olan *İsmet Yılmaz*,¹¹ bu görevi üstlenmesinin beşinci ayının başlarında, Dünya Öğretmenler Günü dolayısıyla bir kutlama mesajı yayınladı. Mesajın ilk paragrafının ilk iki cümlesi aynen şöyle idi:

“Dünyanın çeşitli ülkelerinde yer alan öğretmen teşkilatlarının üst kurulları 5 Ekim 1966’ da öğretmenlerin okul ve toplum hayatındaki önemi, statüleri ve mesleki sorunlarını ele alan ortak bir metin oluşturmuşlardır. Bu metin, Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (İLO)’nun tavsiye kararları üzerine uluslararası düzeyde tüm öğretmenleri kapsayan ortak belge olarak kabul edilmiştir (vurguları ben yaptım).”¹²

Önce belirtiyim ki, başka bir örneğini bilmediğim, varsa da çok seyrek olduğunu sandığım bu kutlama mesajı anlamlıdır, önemlidir. Ve, bu iki cümlemin içerdiği hataları Bakana yüklemek de haksızlık olur elbette.

Bilinmezlik sorununu tüm çıplaklığıyla sergileyen hatalar nelerdir mi? Sıralayayım:

¹¹ <http://www.meb.gov.tr/meb/>

¹² <http://www.meb.gov.tr/mill-egitim-bakani-ismet-yilmazin-5-ekim-dunya-ogretmenler-gunu-mesaji/haber/11992/tr>, 5 Ekim 2016, 09:58

Hataların birincisi, en büyüğüdür: Dünya Öğretmenler Günü'nün adını aldığı belgenin kabul edildiği tarihten ve özellikle **hazırlık ve kabul süreçlerinde işbirliği yapan uluslararası kuruluşlardan söz edilmemektedir**, daha doğrusu yanlış söz edilmektedir. Tavsiye'nin resmî adı belirtilmemiş, “ortak metin” olarak tanımlanmıştır. **Mesaja göre, bu ortak metni oluşturan kuruluşlar ILO ve UNESCO değildir!** “Dünyanın çeşitli ülkelerinde yer alan öğretmen teşkilatlarının üst kuruluşları”dır! Dolayısıyla, tarihi de 5 Ekim 1966’dır!

İkinci cümleye göre de, bu iki uluslararası kuruluşun adlarının açılımları atlanarak kısaltmalarıyla belirtmek gerekirse, bu “ortak metin” “... UNESCO ve ... ILO’nun tavsiye kararları üzerine ... kabul edilmiştir!

Mesajın bu iki cümlesinin özeti şudur:

Tavsiye’yi, UNESCO ve ILO’nun tavsiye kararları üzerine uluslararası öğretmen kuruluşları oluşturmuş, yani kabul etmiştir!

Doğrusu, Tavsiye’nin oluşturulmasına, sundukları görüş ve önerilerle katkıda bulunan uluslararası öğretmen örgütlerinin ve benzer kuruluşların, Birleşmiş Milletler ailesinin kendi alanlarında uluslararası sözleşmeler kabul etmeye yetkili bulunan ve kabul eden iki önemli uzmanlık kuruluşu olan ILO ile UNESCO yerine, Tavsiye’yi “kabul eden” kuruluşlara dönüştürmek gibi güç bir işin başarılmış olduğuna şaşımamak elde değildir! Bunu ancak bilgisizlik sayesinde başarinca, Tavsiye’yi “ortak belge” olarak birlikte kabul eden iki resmî uluslararası kuruluş ILO ve UNESCO’yu “tavsiye kararları” sunan kuruluşlara dönüştürmek, hatta indirgemek hiç de zor olmamıştır!

Adını bile anmadıkları Tavsiye’nin 50. Yılında, uygulanmasından birinci derecede sorumlu olan ve hükümetin bu amaçla göndermesi gereken raporların hazırlanmasında görev aldıklarını düşündüğüm MEB üst yöneticilerine şaşımamak olanaklı mı?

Neyse ki, yukarıdaki alıntıyı izleyen aşağıdaki iki cümle doğrudur:

“Metnin ortak belge olarak kabul edildiği 5 Ekim, 1994 yılından itibaren birçok ülkede ‘Dünya Öğretmenler Günü’ olarak kabul edilmiş, bazı ülkelerde ise Öğretmenler Günü ülkelerinin tarihi ve kültürel değerlerine göre belirlenmiştir. Millet Mekteplerinin açılışı ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Millet Mektepleri Başöğretmeni olduğu 24 Kasım, ülkemizde Öğretmenler Günü olarak kabul edilmiş ve 1981 yılından itibaren Öğretmenler Günü olarak kutlanmıştır.”¹³

MEB Bakanı İsmet Yılmaz’ın, ÖST’nin, yayınlanan mesajda söz edilmeyen “50. Yılı”ndaki kutlama mesajı, aşağıdaki son cümleyle noktalanıyordu:

“Dünyanın en fedakâr ve değerli insanları, yarınlarımızın mimarı çocuklarımızı yetiştiren tüm özverili öğretmenlerimize sevgi ve saygılarımı sunuyor, 5 Ekim Dünya Öğretmenler Günü’nü en içten dileklerle kutluyorum.”

13 Aynı mesaj.

7. Milli Eğitim Bakanlığı’ndan Başka Örnekler

Milli Eğitim Bakanlığı’nın, 1966 Tavsiyesi ve kabulü nedeniyle 1994’ten beri kutlanan Dünya Öğretmenler Günü konusundaki tutum ve yaklaşımını görmek için, yayınladığı **Belirli Gün ve Haftalar Çizelgesi**’ne bakmak yeterlidir.¹⁴

Bu çizelgede, “süt, diyabet, felsefe, çocuk hakları, engelliler, insan hakları, kadınlar, tiyatrolar, otizm ve sağlık” konularında, her birinin başında “*Dünya*” sözcüğünün bulunduğu uluslararası düzeyde kutlanan “Günler” yer almaktadır. Ama bu listede, T. C. Devleti’nin üyesi olduğu iki uluslararası kuruluşun ortaklaşa oluşturduğu ve uygulama yükümlülüğünün yerine getirilip getirilmediğini denetleme görevini sürdürdüğü Tavsiye’nin kabul edildiği tarihte okullarda anılması ve kutlanması kararlaştırılan, doğrudan ve öncelikle, kendi görev ve sorumluluk alanına giren **Dünya Öğretmenler Günü yoktur** nedense!

Olmadığı için de, örneğin Milli Eğitim Bakanlığı’nın 1992 ve 2019 yıllarında yayınladığı Öğretmenler Günü Kutlama Yönetmeliklerinde de adı geçmez ve geçmiyor doğal olarak!¹⁵

15 Ekim 2019’da Resmî Gazete’de yayınlanan MEB Öğretmenler Günü Kutlama Yönetmeliği’nde, yalnızca “Atatürk’ün Millet Mektepleri Başöğretmenliğini kabul buyurdıkları **24 Kasım tarihinin Öğretmenler Günü olarak kutlanması**” düzenlenmiştir.

Tavsiye’yi ve Dünya Öğretmenler Günü’nü yok sayan aynı yaklaşım, örneğin 2018 ile 2022 yılları arasında yayınlanan konuyla ilgili MEB genelgelerinde de görülmektedir.¹⁶

14 <http://www.meb.gov.tr/belirli-gun-ve-haftalar-cizelgesi/duyuru/11814> (1217370, 14:13, 2 Eylül 2016), Erişim: 18.09.2022.

Bu çizelge, Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği’nin (RG, 08.06.2017, Sayı: 30090) 8 sayılı Ekinde yer almaktadır.

Yönetmeliğin dayanağı, “14/6/1973 tarihli ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile 25/8/2011 tarihli ve 652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin 2 nci maddesi”dir.

Yönetmeliğin “Belirli Gün ve Haftalar ile Bayrak Töreni” başlıklı Beşinci Bölümünde, “Belirli gün ve haftaların anma ya da kutlanmasında” göz önünde bulundurulacak “hususlar” açıklanmıştır (m. 18/1, a). Buna göre, “Eğitim kurumunun türü ve özelliğine göre anılacak ya da kutlanacak belirli gün ve haftalar(ın), EK-8’de yer alan belirli gün ve haftalar arasından sene başı öğretmenler kurulunda belirlen(mesi)” öngörülmüştür.

“24 Kasım Öğretmenler Günü”nün de bulunduğu 61 gün ve haftanın yer aldığı Ek 8’deki çizelgede Dünya Öğretmenler Günü yoktur.

15 Resmî Gazete, 26 Kasım 1992, Sayı: 21417; Resmî Gazete, 15 Ekim 2019, Sayı: 30919.

16 - <https://www.trthaber.com/haber/egitim/mebden-ogretmenler-gunu-genelgesi-609724.html>

- <https://www.mebpersonel.com/meb-personel/mebden-24-kasim-ogretmenler-gunu-genelgesi-h257312.html>

- <https://www.kamumeb.net/egitim-personeli/ogretmenler-gunu-genelgesi-20206-h2287.html>

- https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_09/21142441_2020-6_sayYIY_Genelge.pdf

- <https://www.kamumeb.net/egitim-personeli/ogretmenler-gunu-genelgesi-20189-h377.html>

Milli Eğitim Bakanlığı'nın, göz atmakla yetindiğim birkaç belgesinde de, Tavsiye'nin adına bile rastlanmıyor! ¹⁷

8. Eğitim Sendikalarımız ve Bilinirlik Sorunu

2022 Ekimi itibarıyla, Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi'nin kabul edilmesinin üzerinden 56 yıl geçti. Tavsiye'nin “bilinirliği sorunu”nun, yalnızca Türkiye için söz konusu olmadığı yolundaki düşüncemi yineliyorum.

Türkiye'ye gelince; yukarıda değindiğim gibi, TÖS kuruluşun başlarında ve sonlarında, üç yıl arayla, 1968 ve 1971 yıllarında, uluslararası hukuksal dayanaklardan biri olarak Tavsiye metni ve maddeleri biliniyordu. Bundan on yılı aşkın bir süre sonra, bu kez “sendika” olan TÖS yerine “dernek” olan TÖB-DER'in kapatılması davasında anılmıştı. Ama sonra da unutulup gitmişti ne yazık ki!

a. Önce Özeleştiri: Eğitim-İş 1, Ben ve Tavsiye

Tavsiye'nin kabul edilmesinden ancak çeyrek yüzyıl sonra, 12 Eylül 1980 sonrası dönemin ilk memur sendikası olarak 28 Mayıs 1990'da kurulan Eğitim İşkolu Kamu Görevlileri Sendikası (Eğitim-İş 1), ¹⁸ birbuçuk yıl kadar sonra, Tavsiye'nin çevirisini Eğitim-İş Elkitapları dizisinin 5. olarak Kasım 1991'de yayınladı (Gülmez, 1991). *Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi* başlıklı elkitabı, salt Tavsiye'nin çevirisinden ibaret değildi. Oldukça ayrıntılı ve açıklayıcı Sunuş yazısında, “Hazırlanması ve Kabulü”, “Genel Olarak İçeriği ve Dayandığı Kaynaklar”, “Tavsiye'nin Giriş Bölümü”, “Tavsiye'nin Hukuksal Niteliği ve Denetim Mekanizması”, “Tanımlar ve Uygulama Alanı” konularında tanıtıcı ilk bilgi ve açıklamalar vardı...

Ne var ki, Eğitim-İş'in 13 Kasım 1990'da kurulan Eğitim-Sen ile birleşmesiyle Eğitim-Sen'in kurulduğu 23 Ocak 1995'e değin geçen –demek ki elkitabının basılmasını izleyen üç yılı aşkın– süre içinde Eğitim-İş, merkezi düzeyde önemli bir bölümüne katıldığım konferans, panel, sempozyum, seminer vb. nitelikte “*Tavsiye'ye özgü*” herhangi bir toplantı düzenlemedi. Tavsiye'nin uygulanmasının önerildiği belirtilen “veli katılımı” ile ilgili –değineceğim– bir panelin düzenleyicisi Eğitim-İş değildi. Aynı durumun, Ankara dışında katıldığım benzer toplantılarla sınırlı olmak üzere, Temsilcilik ve Şubeler için de geçerli olduğunu sanıyorum. Başka konulara, örneğin o yıllarda görece öncelikli sendikal haklara ilişkin benzer toplantıların, yanı sıra sendika yöneticisi yetiştirme ve sendika eğiticisi seminerlerinin programlarında, anımsadığım kadarıyla Tavsiye ilke ve kuralları yer almadı (Altunya, 1996: 140-144).

Kendi adıma da, Ankara'da ve Ankara dışındaki bu gibi toplantılarda, Tavsiye'ye ilişkin herhangi bir konuşma yapmadım ve bir öneri de almadım.

¹⁷ Bunlar, Öğretmen Strateji Belgesi, 2017-2023; Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri (2017) ve Talis Raporu (2018) başlıklı belgelerdir.

2017'de yayınlanan ilk ikisinde, Sunuş yazısının altında Bakan Dr. İsmet Yılmaz'ın imzasını vardır.

¹⁸ “Eğitim-İş 1”, 28 Mayıs 1990'da kurulan Eğitim İşkolu Kamu Görevlileri Sendikası'dır. “Eğitim-İş 2” ise, 17 Ekim 2005'te kurulan Eğitim ve Bilim İşgörenleri Sendikası'dır.

Kuşkusuz, bunun belirli ölçüde geçerli sayılabilecek, örneğin konu ve sorun öncelikleri gibi haklı nedenleri vardır. Ama hiç değilse, makale ve yazılarımda ele aldığım “öğretmen ve örgütlerinin katılımı ve katılımsızlığı sorunu” da, “Tavsiye’ye özgü” bir toplantıda işlenemez miydi?

Bunlara girmeksizin belirtiyim: Ben de, Tavsiye konusunda Ankara’da ve Ankara dışında benzer toplantılar yapılması yada düzenlenenlerde Tavsiye’ye yer verilmesi için Eğitim-İş yönetimine öneride bulunmadım. Ankara dışında katıldığım bazı toplantılarda da, bu konuda ne bir öneri aldım, ne de düzenleyenlere önerilerde bulundum!

Oysa kitapçığın yanı sıra, bir de Tavsiye’nin Fakir Baykurt’un 1968’de altını çizdiği danışma ve katılma, kısacası sosyal diyalog ile ilgili ilke ve kuralları üzerine ayrıntılı ve Türkiye’de kimi yasalarda yer alan ama uygulanmayan danışsal mekanizmalarla karşılaştırmalı makale ve yazılar kaleme almış, özellikle Eğitim-İş’in varlığının sona erdiği yıl Milli Eğitim Personel Kanunu Taslağını bu yönüyle bir makalede eleştirip değerlendirmiş olmak yeterli değildi (Gülmez, 1991b, 1991c, 1991d, 1995, 2002b). Tavsiye’yi tanıtmaya, bilinirliğini yaygınlaştırma, o yıllarda görece öncelik taşıyan sorunlara ilişkin ilke ve kurallarını açıklama ve kullanılmasını sağlama, özellikle de öngördüğü denetim yöntemini işletmek için girişimlerde bulunma, MEB’den Tavsiye’nin uygulamasını isteme, sorunları kendisiyle doğrudan görüşerek ve tartışarak çözülmesini önerme, ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi’ne gönderdiği dönemsel raporları edinme vb. konu ve sorunlarla ilgili görev ve sorumluluğumu yerine getirmedim. Bunun için, bana Tavsiye’nin çevrilmesini öneren Eğitim-İş 1 yönetiminden öneri gelmesini beklemem de gerekmiyordu...

Eğitim-İş ile Tavsiye’nin adının ilk kez birlikte anıldığı belge, Avrupa Eğitim Sendikaları Komitesi’nin (ETUCE/CSEE) 17-18 Aralık 1990 tarihlerinde Lüksemburg’ta yaptığı yıllık olağan genel kurulunda kabul edilen Sonuç Bildirgesi’dir. Bildirgede, açığa alındığı için pasaport verilmeyen Genel Başkan yerine Genel Sekreter’in temsil ettiği Eğitim-İş’in 1-2 Aralık 1990’da yapmayı öngördüğü genel kurulun yasaklanması ile insan hakları ve sendikal haklara yönelik kısıtlamalar, şiddetle protesto edilmiştir. Bu ihlallerin, uluslararası hukuksal dayanak olarak, bu tarihte henüz onaylanmayan ama “üye devlet” sıfatıyla Türkiye’yi bağlayan ama hükümetin bağlamadığını ileri sürdüğü 87 sayılı sözleşme ile onaylanan 98 sayılı sözleşmenin yanı sıra, **“Öğretmenlerin statülerine ilişkin UNESCO ve ILO’nun tavsiye kararlarıyla çelişkili”** olduğu da vurgulanmıştır (Eğitim-İş Bülteni, 1993, Sayı 7, s. 9).

Eğitim-İş’in 1966 Tavsiyesi’yle ilgili etkinliklerine gelince; Eğitim-Sen ile birleşme öncesindeki dört buçuk yıllık bu dönemde, Temmuz 1990 ile Aralık 1994 arasında yayımlanan Eğitim-İş Bülteni ile Eğitim Dünyası’nda, ¹⁹ benim belirttiğim yazılarımla Bahadır

19 Eğitim Dünyası’nın, 12. sayısının izleyen son sayılarının koleksiyonumda olmamasından mıdır bilmiyorum ama, 15. ve 16. sayılarda yayınlanan Tavsiye’ye ilişkin yazıları ilk kez gördüğümü ve okuduğumu “itiraf” ediyorum. Olanları da, ancak Aralık 2022 sonlarında bulabildim!

Başlangıçta bu denli ayrıntıya girmeksizin salt son aylarda yapılan bazı açıklamalarla yetinmişken, kitabın 5 Ekim ve 24 Kasım yetişmemesi üzerine, “bilinirlik sorunu”na ve Eğitim-İş 1 dönemine de daha geniş zaman ayırma fırsatı buldum.

Gülmez'in bir yazısı (1991: 14-15) dışında yazılar da yayınlanmıştır. Bunlardan bazılarında, Tavsiye'den söz edilirken, bazılarında Tavsiye anılmamıştır. Oysa, yazıların konusu, Tavsiye'de düzenlenen kurallarla doğrudan ilgilidir. Öte yandan, birkaç haberden anlaşıldığına göre, Tavsiye'den söz edilen ve edilmeyen birkaç etkinlik düzenlenmiştir.

Örneğin, öznenin nedense çoğul kullanılmadığı “*Öğretmen Statüsü Tavsiyesi*” başlığıyla *Eğitim Dünyası*'nda yayınlanan imzasız ve kaynakları belirtilmeyen bir yazıda, Tavsiye'nin 1940'lı yılların ikinci yarısından başlanarak kısaca geçmişine değinilmiş; kapsamı, temel ilkelerinden bazıları, uygulanması, Ortak Komite'nin yapısı konularında çok kısa bilgiler verilmiştir (Eğitim-İş 1, 1994a: 18).

Aynı sayıda yer alan “1994 Dünya Öğretmenler Günü Eğitime ve Gelişmeye Katkımızı Kutluyoruz” başlıklı imzasız yazıda da; UNESCO'ya göre, Tavsiye'nin kabul edildiği 5 Ekimin, “öğretmenlerin eğitime ve gelişmeye yaptığı yaşamsal katkının anlaşılması, bilince çıkması ve takdir edilmesinin bir göstergesi olaca(ğ)ı” belirtilmiş, Evrensel Bildirge ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin eğitim hakkına ilişkin maddeleri aktarılmıştır (s. 19-20). Kuşkusuz, Dünya Öğretmenler Günü'nün, kabul edildiği yıl ilk kez dünya ile birlikte Türkiye'de de kutlanması olması anlamlıdır. Ama izleyen yıllarda sürdürüldüğü kuşkuludur?

Yine, neredeyse eşzamanlı olarak, Çağdaş Türkiye Platformu, 1 Ekim 1994'te Ankara'da, “*Eğitim Sürecinde Veli Katılımı*” paneli düzenlemiştir. Katılımcılar arasında Eğitim-İş Genel Sekreteri'nin de bulunduğu panele ilişkin kısa habere göre, bu önemli sorun konusunda dile getirilen çeşitli görüşler arasında, “*ILO/UNESCO Tavsiyesinin ülkemizde de hayata geçirilmesi gerek(tiği)*” de yer almıştır (s. 43).

Tavsiye'den söz edilen bir başka örnek de, “... tamamı henüz baskıya girme(yen) bir araştırmanın özeti” olduğunun belirtildiği “*Dünyada Öğretmen Yetiştirme*” başlıklı ve imzalı yazıdır (Demir, 1994a: 22-25). Uluslararası ve bölgesel kuruluşların, “öğretmen yetiştirme ve öğretmenlerin çalışma koşulları üzerinde durmakta, ortak izlenceler ve ölçütlerin saptanmasının yanı sıra, karşılıklı işbirliği ve deneyim aktarımı olanakları araştırmakta” olduklarının belirtildiği ve ardından da yedi temel ilkesinin sıralandığı yazıda, Tavsiye'den şöyle söz edilmiştir:

“Bu çalışmalar içinde en eski, kapsamlı olması, varlığını sürdürmesi ve başka çalışmalara kaynaklık etmesi bakımından ILO/UNESCO ve öğretmen çatı örgütlerinin katkılarıyla hazırlanan, 1966 ILO/UNESCO ortak belgesi diye anılan **Öğretmenlerin Statüsüne İlişkin Öğüt Kararı**’ndan kısaca söz etmenin yararlı olacağı kanısındayım. Ortak Belgenin tam metni Eğitim-İş Sendikası’nın ‘Elkitapları Dizisi’nde ²⁰ yayınlandığı için ayrıntılara girmeden temel ilkeleri anımsatmakla yetineceğim” (s. 23).

20 Bu sayı, yazıda gösterilen 1 sayılı dipnottur. Aynı cümledeki “temel ilkeler” için 2 ve Ortak Uzmanlar Komitesi için 3, sonraki sayfalarda da 4, 5 ve 6 olmak üzere dipnot sayıları verilmiştir. Ne var ki, ne her birinin sayfa altında, ne de son sayfada toplu olarak, belki de “teknik” bir nedenle, ilgili kaynaklar belirtilmemiş, yani dipnotlar yer almamıştır.

Özellikle belirttiğim ilk üç dipnot kaynakları, yazarın yararlandığı yayınlar açısından, benim de özellikle bilmek istediklerimdir.

Bu arada, gerek değindiğim tek sayfalık “Öğretmen Statüsü Tavsiyesi” başlıklı imzasız ve yine kaynakları belirtilmeyen yazı, gerekse Eğitim Dünyası’nın izleyen 16. sayısındaki “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme” başlıklı imzalı yazı göz önüne alındığında, Tavsiye ile ilgili açıklama ve alıntılarda, yazarın “... **Öğüt Kararları**” yanı sıra “ortak belge” olarak da andığı Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi (1966 ILO/UNESCO Ortak Belgesi) başlıklı elkitabından yararlanılmamıştır.

Öncelikle belirtiyim ki yazar, 1966 Tavsiyesi'nin başlığında, “Kararları” eklemesi yapmakla kalmayıp, Tavsiye’yi de “**Öğüt**” olarak çevirmiştir. Yanlış bulduğum, önceki yıllarda da kullanıldığını belirttiğim “Karar yada “Kararlar” eklemesi artık çoktan “galat-ı meşhur” olarak yaygınlık kazanmıştır ama, Türkçe karşılık bulma çabasının ürünü olduğunu düşündüğüm “Öğüt”, izleyen yıllarda bilebildiğimce hiç kullanılmamıştır iyi ki! Öte yandan, yazının temel ilkeleri izleyen sayfalarında, Uzmanlar Ortak Komitesi’yle ilgili tek cümlede, şu yanlış anlatıma yer verilmiştir: Ortak Komite, “... **hem ülke temsilcileri, hem de öğretmen örgütleri temsilcileriyle ortak çalışma yapmakta**, edilen sonuçları yazanaklara geçirerek yayınlamaktadır” (s. 23). Komite, denetim görevini, “ülke” ve “öğretmen örgütleri” temsilcileriyle yapmaz. Bağımsız ve kişisel olarak görev yapan 12 üyesiyle, kapalı toplantılarda belgeleri inceler, saptamaları yapar ve raporunda yayınlar. 12 bağımsız Ortak Komite üyesi, yurttaş olduğu ülkeyi (devleti, hükümeti) temsil etmez. Sözü edilen temsilciler, ancak davet üzerine katıldıkları toplantılarda görüş ve önerilerini açıklar. Ama belgeleri inceleyen ve raporu hazırlayan Ortak Komite üyeleridir.

Buna karşılık, Genel Merkezin 20 Mart 1993’te Ankara’da düzenlediği *Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu*’nda, Eğitim Fakülteleri öğretim üyeleri ile bir MEB genel müdür yardımcısının yaptığı konuşmalarda Tavsiye anılmamıştır (*Eğitim Dünyası*, 1993, Sayı 3: 20-27). Tavsiye’nin söz konusu edilmediği bir başka örnek de, ilk bölümü yukarıda değindiğim “*Dünyada Öğretmen Yetiştirme*” başlıklı yazının “*Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme*” başlıklı ikinci bölümüdür (Demir, 1994b: 8-10).

Genel Başkan Niyazi Altunya’nın *Eğitim-İş Deneyimi* kitabındaki bilgilerle sınırlı olarak saptayabildiğim etkinliklere gelince; ilki, Altunya’nın “yıllarca öğretmenlerden saklan(dı)” dediği elkitabının, 1991’de “bastırılıp, örgüte, *Milli Eğitim Bakanlığına* ve kamuoyuna iletilmiş” olmasıdır (Altunya, 1996: 162). Elkitabının, MEB’ye iletilmekle kalmış olduğunu söylemek, yanlış olmaz sanırım!

İkinci ve asıl önemli etkinlik, Tavsiye’nin, Eğitim-İş’in 1993’te yürürlüğe giren III. Dönem Çalışma Programı’na girmiş olmasıdır. Aşağıdaki satırlar, Tavsiye’ye gönderme yapılmasının ötesinde, özüne uygun bir yaklaşım içermektedir:

“Bizler, 1966 yılında kabul edilen Öğretmenlerle ilgili ILO/UNESCO Ortak **Tavsiye Kararları doğrultusunda, eğitimde yetki ve sorumluluk üstlenmeliyiz** ve buna gönüllü olmalıyız. Gelişen bilim ve teknoloji karşısında **kendimizi yenilemeli ve yetkinleştirmeliyiz**. Eğitim sistemindeki **tüm katılım mekanizmalarını zorlayarak** eğitime sahip çıkmalıyız ve çalışma koşullarımızın elverişsizliği bizi sorumluluklarımızdan alıkoymamalı” (Altunya, 1996: 166-167).

Üçüncüsü de, yukarıda değindiğim Dünya Öğretmenler Günü’nün kutlanmasıyla ilgilidir. 1992 sonrasında ve dolayısıyla Eğitim-İş’in son Çalışma Programının uygulandığı dönemde gerçekleştirilen “eğitimle ilgili belli başlı kalıcı etkin-

likler arasında”, Dünya Öğretmenler Günü’nün kutlanması da vardır. Altunya’nın aşağıdaki anlatımla belirttiği bu etkinliğin altı çizilmek gereken özelliği, 1994 yılının 5 Ekiminin dünyada ilk kez Öğretmenler Günü olarak kutlanmasıyla eşzamanlı olmasıdır:

“Öğretmenlerin Statüsü Tavsiye’sinin yıldönümü olan 5/6 Ekim 1994 tarihlerinde ‘Dünya Öğretmenler Günü’nün yaygın biçimde kutlanması etkinlikleri” (s. 169).

Altunya, “*Öğretmenlerin Sendikası Nasıl Olmalı / Neler Yapmalı?*” başlıklı el kitabının “Milli Eğitim Personeli Yasası” başlıklı bölümünde, değindiği yasaların, ilgili uluslararası sözleşmelerin yanı sıra, “1966 yılında Türkiye’nin de imza koyduğu *Öğretmenlerin Statüleri İle İlgili ILO/UNESCO Ortak Tavsiye Kararları*”nın getirdiği birçok çağdaş ilke karşısında da yetersiz kalmış” olduğunu belirtmiş, Tavsiye için “dikkate alınmalıdır” demiştir (Altunya, 2000a: 60 ve 62).

Kuşkusuz, yasaların “yetersiz kalmış” olması gerçeğinin nedeni, MEB’nin ve hükümetlerin genel olarak uluslararası sözleşmeleri ve özel olarak da Tavsiye’yi yok sayma politikalarıdır.

Aynı başlık, *Eğitimde Geleceğe Bakış*’ta da yinelenmiştir. Ne var ki, “önemini ve tazeliğini bugün de koru(duğu)” belirtilen Tavsiye’nin birçok maddesi de aktarılarak anımsatılmıştır (Altunya 2000b: 127-131).

Öyle sanıyorum ki Tavsiye’ye yapılan bu göndermeler, izleyen yıllarda Tavsiye’nin bilinirliğine katkı sağlamamıştır.

Bu örneklerin, elkitabının 1991 Sonbaharında basılması ile 1995 Kışında gerçekleşen birleşme arasındaki sürenin kısalığına karşın, Tavsiye’ye özgü yazı ve özellikle etkinliklerin yeterli görülmesine olanak verdiği söylenemez. Ama, aşağıda değineceğim eğitim sendikalarımızın 21. yüzyılın ikinci onyılındaki durumu, Eğitim-İş 1’in 20. yüzyılın son onyılıının üç yıllık kesitindeki durumundan “fersah fersah” geridir. Özellikle de, Eğitim-İş 2’nin durumu!

b. Eğitim-İş 2 ve Tavsiye

17 Ekim 2005’te kurulan Eğitim ve Bilim İşgörenleri Sendikası’nın (Eğitim-İş 2) web sayfasındaki kitap, araştırma, rapor başlıkları altında sıralanan son derece sınırlı sayıda ve görece eski tarihli yayınların, Tavsiye’yi anmadıkları başlıklarından da kolayca anlaşılabilir. Bunlardan, içeriklerini de incelediğim ikisi, özellikle ilköğretim programları ve eğitim sistemi konularıyla ilgili ve yazarlı olan ilkinde de geçmiyor Tavsiye’nin adı.²¹

²¹ Çakıroğlu, Ali (2008) *Eğitim Çalışanları Bakış Açısından İlköğretim Öğretim Programları ile Eğitim Sisteminin Erişilebilirliği, Uygulanabilirliği ve Kabul Edilebilirliğine İlişkin Bir Değerlendirme*, Ankara: Eğitim-İş Yayını.

Eğitim-İş (2009) *Bölge Toplantıları Sonuç Raporu*, Ankara: Eğitim-İş Yayını.

Yine, Merkez Yönetim Kurulu imzasıyla, örneğin 16 Mayıs ile 28 Kasım 2022 tarihleri arasındaki altı aylık dönemde, *ÖMK konusunda* “Sendika Haberleri” olarak kamuoyuna yapılan açıklamalarda da, Tavsiye’nin ilgili ilke ve kurallarına herhangi bir gönderme yapılmış değildir.²²

Yalnızca, Dünya Öğretmenler Günü dolayısıyla bir gün önce yayınlanan 4 Ekim 2022 günlü kutlama mesajında Tavsiye anılmıştır. Mesajda, vurguların yanı sıra altını da çizdiğim üç önemli konuda, kaynağını bilmek istediğim hatalı anlatımlara yer verilmiştir.

Eğitim-İş 1’in, açıklamalı bir çeviri olarak 1991’de yayınladığı Elkitabına da göz atılmaksızın kaleme alındığı anlaşılan 5 Ekim 2022 mesajı şöyledir:

“5 Ekim tarihi, 1966’da **uluslararası öğretmen meslek örgütleri ile ILO ve UNESCO tarafından düzenlenen toplantıda** öğretmenlerin toplumsal statüsü ve haklarına yönelik çok önemli kriterlerin belirlenmesi ve **tüm ülkeleri bağlayan ‘Öğretmenlerin Statüsüne İlişkin Tavsiye Kararları’**nın alınması nedeniyle, Dünya Öğretmenler Günü olarak kutlanmaktadır.

Söz konusu ‘**Tavsiye Kararları**’, öğretmenlerin sadece mesleki hakları ve çalışma koşulları değil, toplumdaki yeri ve toplumların daha üst medeniyet seviyelerine gelmesi konusundaki kıymetlerinin de altının çizilmesi ve **uluslararası bir toplu iş sözleşmesi anlamı taşıması** açısından büyük önem arz etmektedir. Bu belgeye Türkiye imza atmış bulunsa da, maddelerin neredeyse hiçbirinin uygulanmaması nedeniyle 5 Ekim, ülkemizde bir kutlamanın değil, hak aramanın günü haline gelmiştir.”²³

Öncelikle, 1966’nın 5 Ekimi, ILO ve UNESCO’nun “uluslararası öğretmen meslek örgütleri ile” düzenlediği bir toplantı değildir. Toplantının başlangıçta bu iki Ör-

-
- 22 “Öğretmenleri Kategorize Eden, Anayasa’ya Aykırı Yönetmeliğin İptali İçin Danıştay’da Dava Açacağız”, 16 Mayıs, 2022, 87, <https://www.egitimis.org.tr/guncel/sendika-haberleri/ogretmenleri-kategorize-eden-anayasa-ya-aykiri-yonetmeliğin-iptali-icin-danistay-da-dava-acacagiz-3894/#.Y5jF6C3BKqA>
“Öğretmenlik Meslek Kanununa Dair Yalanlar Ve Gerçekler”, 14 Ağustos, 2022, 126, <https://www.egitimis.org.tr/guncel/sendika-haberleri/ogretmenlik-meslek-kanununa-dair-yanlar-ve-gercekler-3968/#.Y5jE9y3BKqA>
“ÖMK’nın İptali İçin Girişimlerimiz Devam Ediyor”, 14 Kasım, 2022, 48, <https://www.egitimis.org.tr/guncel/sendika-haberleri/omk-nin-iptali-icin-girisimlerimiz-devam-ediyor-4047/#.Y5jDoC3BKqA>
“Eğitim Emekçisinin Haklı Taleplerine Kimse Tepeden Bakamaz!”, 17 Kasım, 2022, 20, <https://www.egitimis.org.tr/guncel/sendika-haberleri/egitim-emekcisinin-hakli-taleplerine-kimse-tepeden-bakamaz-4053/#.Y5jDli3BKqA>
“Riyakâr Övgülere Değil Acil Sorunlarımızın Çözülmesine İhtiyacımız Var”, 23 Kasım, 2022, 6; <https://www.egitimis.org.tr/guncel/sendika-haberleri/riyakar-ovgulere-degil-acil-sorunlarımızin-cozulmesine-ihitiyacimiz-var-4063/#.Y38sGC3BLUo>
“Gerçek Bir Meslek Kanunu İçin Gerçek Sendika Eğitim-İş’in Kararlı Mücadelesi Devam Edecektir”, 28 Kasım 2022, 13; <https://www.egitimis.org.tr/guncel/sendika-haberleri/gercek-bir-meslek-kanunu-icin-gercek-sendika-egitim-is-in-kararli-mucadelesi-devam-edecektir-4067/#.Y5jBcC3BKqA>
- 23 “5 Ekim Dünya Öğretmenler Günü Kutlu Olsun”, 04 Ekim, 2022, <https://www.egitimis.org.tr/guncel/sendika-haberleri/5-ekim-dunya-ogretmenler-gunu-kutlu-olsun-4007/#.YzxucS3BKgQ>

gütçe düzenlenmesi öngörülmüşse de, daha sonra bu görevi UNESCO'nun yerine getirmesi, ILO'nun da toplantıda Yönetim Konseyi'nin kendi üyeleri arasından belirlediği bir delegasyonla ve Genel Direktör'le temsil edilmesi konusunda anlaşmaya varıldı. Uluslararası eğitim sendikaları ise, hazırlık sürecinin ilk aşamasında etkin rol oynadı.

İkinci nokta, "Tavsiye'nin resmî başlığına "Kararları" eklemesinin yapılmış olmasıdır.

Üçüncü olarak da, aşağıda görüldüğü gibi, taşıdığı "anlam" olarak bile olsa kullanılmasını doğru bulmadığım bir anlatımla, Tavsiye için "uluslararası bir toplu iş sözleşmesi" tanımlaması yinelenmiştir. Altında Hükümetlerarası Özel Konferans Başkanı ile UNESCO Genel Direktörü'nün imzalarının bulunduğu bir metin, toplu sözleşme olabilir mi?

Öte yandan, açıklamadaki "toplumların daha üst medeniyet seviyelerine gelmesi ..." yolundaki anlatımlar, metnin okunmadığını ortaya koyan Tavsiye'nin öngördüğü ilke ve kurallarda geçmez!

Belirtildiği gibi, Tavsiye'nin "maddelerin neredeyse hiçbirinin uygulanmaması", genel bir söylem olarak doğrudur ama, bu maddelerin uygulanması ve uygulanması için de bilinmesi gerektiği konularında neler yapıldığı çok daha önemlidir!

Bu hatalar konusunda, Eğitim-Sen'e de değindikten sonra ortak açıklamalar yapacağım.

c. Eğitim Sen ve Tavsiye

Elkitabı, ilk basıdan neredeyse iki onyıllık ve Eğitim Sen'in kurulmasından da 15 yıl sonra Eylül 2010'da, önerisi üzerine Eğitim Sen yayını olarak basıldı.²⁴ Sunuş yazısının yanı sıra kaleme aldığım "İkinci Basiya Önsöz"de, 1991-2010 yılları arasındaki gelişmeleri bazı özetlediğim güncellemeler yaptım. Çeviri metnini gözden geçirdim.

Ve bu basıdan 12 yıl sonra 2022'de, yine Eğitim Sen'in Eylül başlarında yaptığı öneri üzerine, artık "ikinci" diyemeyeceğim "yeni basısı" yapıldı.

²⁴ Bu öneri öncesindeki 15 yıl boyunca, Tavsiye konusunda Eğitim Sen'den bir öneri almadım, ben de öneride bulunmadım. Yalnızca 1998 Demokratik Eğitim Kurultayı için, Genel Başkanın çok kısa bir süre önce yaptığı öneri üzerine bildiri sundum (1998c). Ama konusu, Tavsiye değil, insan hakları ve demokrasi eğitimi idi.

Öte yandan, 2005'te kurulan Eğitim-İş 2'den de, Tavsiye'ye ilişkin bir öneri almadım, ben de öneride bulunmadım. Bu yıllar, hatta daha da öncesinden başlayarak, çalışma ve araştırmalarımı sendikal hakların uluslararası boyutları, insan haklarının uluslararası korunması sistemleri, insan hakları ve demokrasi eğitimi, uluslararası sosyal politika ve tarihi konuları üzerinde yoğunlaştırdığım yıllardır.

2010'daki öneri üzerine Tavsiye'ye daha çok zaman ayıramamış olmamın asıl nedeni de buydu.

İtiraf edeyim: 2022'deki öneri için de aynı yaklaşımla başladım, ama giderek kendime koyduğum sınırı aştım!

Bilinmezlik olgusu karşısında başka bir seçeneğim yoktu çünkü.

Eğitim Sen’e yönelik bu son satırların “kinayeli bir eleştiri” içerdiğini yadsıyacak değilim!

Ama içtenlikle söylemeliyim: Bu kadarı bile, teşekkürü fazlasıyla hak ediyor!

Çünkü, Tavsiye’ye yönelik ilgisizlik, Kitapçığın ilk baskısından sonra ancak üç yıl kadar varlığını ve etkinliklerini sürdüren Eğitim-İş 1 ile sınırlı değildir. Diğer eğitim/öğretmen sendikaları da Tavsiye’ye karşı tam anlamıyla ilgisiz kalmıştır. Aşağıda değindiğim örnekler, bunun sonucudur öncelikle.

Tavsiye’nin “bilinmezliği sorunu” konusunda, 5 Ekim 2022 öncesinde ve sonrasında eğitim sendikalarımızın web sayfalarında yaptığım hızlı bir tarama, bu sorunun –bir izlenim yada kestirim olmanın ötesinde– genel bir olgu ve tam anlamıyla “kronik” bir sorun niteliği taşıdığını ortaya koymaktadır ne yazık ki!²⁵

Eğitim Sen de, bu saptamanın dışında değildir. 5 Ekim 2022 öncesine ilişkin döneme ve günlere değin yaptığım, yalnızca web sayfalarındaki haberleri, basın açıklamalarını, broşürleri kapsadığını düşündüğüm, dolayısıyla **kitap ve dergi nitelikli yayınları kapsamayan**, başlangıçta çok sınırlı tuttuğum ilk taramada, Tavsiye’nin 2010 baskısı²⁶ ile Genel Başkan’ın, 1966 Tavsiyesi’nin adının geçtiği, ama içeriğinden söz edilmediği, 7 Eylül 2022 günlü bir mektubuna erişilebiliyordu yalnızca.²⁷

Öğretmenlik Meslek Kanunu (ÖMK) Tasarısı ve Kanunu ile ilgili iki broşürde, 1966 Tavsiyesi’nin hukuksal niteliğine ilişkin görmezlikten gelinemeyecek hatalar vardır. Oysa, Eğitim Sen yayını olan Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi’nde bunları açıklamıştım!

ÖMK Tasarısının geri çekilmesinin istendiği Ocak 2022 tarihli ilk broşürde; tasarının eleştirel bir bakışla değerlendirilmesinden sonra, “Öğretmenlik Meslek Kanunu Nasıl Olmalıdır?” sorusuna, Tavsiye’ye “uygun bir düzenleme yap(ılması)” gerektiği yanıtı veriliyor. Ama, ilkece doğru olan yanıt, bundan ibaret değildir:

“Siyasi iktidar bir meslek kanunu yapmakta samimi ise yapması gereken tek şey öğretmenlik mesleği açısından uluslararası düzeyde kabul gören en

²⁵ <https://www.egitimis.org.tr/arama/?query=ÖĞRETMENLERİN+STATÜSÜ+Tavsiyesi;>
<https://turkegitimsen.org.tr/?s=ÖĞRETMENLERİN+STATÜSÜ+TAVSİYESİ>
<https://www.ebs.org.tr/ebs-arama?sayfa=2&q=ÖĞRETMENLERİN%20STATÜSÜ%20TAVSİYESİ>
(Not: Eğitim Bir-Sen’e ilişkin taramada, “Öğretmen”, “Statü” vb. sözcüklerin geçtiği, konuyla tilgisiz 437 kayıt çıkmaktadır!)

“Öğretmenlik Meslek Kanunu, İhtiyaçlar, Öneriler” başlıklı ve 23 sayfalık (tarihsiz) bir yayında, Tavsiye’nin öngördüğü ilke ve kurallar ile örtüşen öneriler vardır ama, Tavsiye’den hiç söz edilmemiştir. Ekim 2022 tarihli Öğretmenlik Meslek Kanunu, Taslak Önerisi’nin özetinde de Tavsiye anılmamıştır. Bir kez daha altını çizeyim: Yaptığım taramalar, Eğitim Sen’in incelediği Kurultay ve Sempozyum kitapları dışında, diğer eğitim sendikalarının kitap, rapor, dergi gibi yayınlarını kapsamamaktadır. Ama, ÖMK konusundaki açıklamalarda ve gelişmelerde, Tavsiye’nin anımsanmamasını, ilgisizlik olgusunun göz ardı edilmemek gereken bir belirtisi olarak görüyorum.

²⁶ <https://egitimsen.org.tr/ogretmenlerin-statusu-tavsiyesi/>

²⁷ <https://egitimsen.org.tr/genel-baskanimiz-nejla-kurulun-egitim-emekcilerine-mektubu/>

önemli belge olan “Öğretmenlerin Statüsüne İlişkin Tavsiye Kararı”na uygun bir düzenleme yapmaktır. ILO ve UNESCO ortak belgesi olarak 5 Ekim 1966 yılında kabul edilen ve **Türkiye tarafından da onaylanan tavsiye kararı**, öğretmenlerin toplumsal statüsüne yönelik olarak bugüne kadar atılmış en önemli ve kapsamlı adımdır.” (...)

Tavsiye kararı, öğretmenlerin konumlarını güçlendirmeyi, haklarını geliştirmeyi ve korumayı amaçlarken, aynı zamanda **uluslararası düzeyde yapılmış bir toplu sözleşme** niteliği taşımaktadır” (Eğitim Sen, 2022a: 6 ve 7).

Tasiye'nin uluslararası düzeyde taşıdığı önemi ve alıntıyı izleyen satırlarda özetlenen içeriği konularındaki kısa saptamalar doğru ve yerindedir. Yine, broşürde belirtilen, **“Bu metin dikkate alınmadan hazırlanan bir Meslek Kanunu'nu kabul etmemiz mümkün değildir”** yolundaki eleştiri de, yerindedir ve haklıdır kuşkusuz. Ne var ki genel anlatımlı bu görüşün, Tavsiye ilkeleri ve kuralları ile temellendirilmesi beklenir ve gerekirdi. Broşürlerden, bunun karşılaştırmalı biçimde yapılmadığı anlaşıyor.

Ocak 2022 tarihli broşürdeki, altını özellikle çizdiğim iki konuda yapılan saptamalar doğru olmadığı gibi, şaşırtıcıdır da.

Yıllardır eleştirdiğim –ve kaynaklarını tam olarak belirleyemediğim– ilk hataya, yani Tavsiye'ye bir de “Karar” sözcüğünün eklenmiş olmasına, İş Hukuku alanındaki bazı yayınlarda da sıkça rastlıyordum. Işık'ın 1978 bildirisinde de olduğuna değinmiştim.

Ama ikinci hata, sendikacı diliyle “niteliksel” olarak benzetme amaçlı gibi görünmekle birlikte, yaygınlaşmaya yüz tutmuş olmasının da gösterdiği gibi, kanımca göz ardı edilemez.

Tavsiye'nin, gerek “onaylandığı”na ve gerekse “toplu sözleşme” olduğuna ilişkin aynı hatalar, çıkarılan ÖMK'nın “iptal” edilmesinin istendiği ve önceki broşürde yer alan Tavsiye'nin içeriğine ilişkin bilgilerin birkaç cümleyle özetlendiği Eylül 2022 tarihli broşürde de, şu anlatımlarla yinelenmiştir: “... Türkiye tarafından da **onaylanan** tavsiye kararı, ...”; “... bir toplu sözleşme niteliği taşımaktadır” (Eğitim Sen, 2022b: 5-6).

Eğitim Sen'in, Dünya Öğretmenler Günü'nü kutlama amacıyla yayınladığı iki mesajından 3 Ekim günlü olan ilkinde; önce Tavsiye'nin, doğru ve yerinde olarak, “1966 yılında çıkarıldı(ğı) ve 56 yıldır güncellenerek yaş(adığı)” belirtilmiş, “adeta öğretmenlerin ve eğitim emekçilerinin uluslararası yasası” olduğuna dikkat çekilmiştir. İlgili bölümlerde değineceğim gibi, doğal olarak, 1966 koşullarının gerisinde kalan Tavsiye, ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi'nin rapor ve kararlarıyla “yaşayan bir belge”ye dönüştürülmüştür.

Ne var ki, 3 Ekim günlü mesajın izleyen iki cümlesi, bir yandan önceki bilgilerle çelişti, öte yandan onlara eklenen son derece şaşırtıcı yeni hatalar da içeriyordu:

“Tavsiye’yi, *UNESCO ve ILO’nun tavsiye kararları üzerine uluslararası öğretmen kuruluşları oluşturmuştur*. Metnin ortak bir belge olarak *kabul edildiği 1994 yılından beri* 5 Ekim Dünya Öğretmenler Günü olarak kutlanıyor.”²⁸

Alıntılarda eleştirdiğim noktalarla ilgili genel açıklamalara geçmeden belirtiyim ki Eğitim Sen’in, 5 Ekim günlü ikinci mesajında da, 3 Ekim günlü mesajda yer alan açıklamalar ve aktardığım alıntı yineleni: Hem, Tavsiye’yi, “uluslararası öğretmen örgütleri ve sendikaları oluşturmuştur” denildi. Hem de, kabul edildiği tarihin 1994 olduğu ve Dünya Öğretmenler Günü’nün, bu tarihten beri kutlanmakta olduğu ileri sürüldü.²⁹

Bu, yukarıda değindiğim Milli Eğitim Bakanı’nın 5 Ekim 2016 kutlama mesajını çağrıştırmaktadır.

d. Alıntılar Konusunda Ortak Açıklamalar

Yukarıdaki alt başlıklarda yaptığım alıntılar konusunda aşağıdaki açıklamaları yapmak zorundayım:

- 1) Önce, alıntıların ortaya koyduğunu düşündüğüm genel bir saptama yapmak isterim.

Eğer, Tavsiye’nin ilk basısındaki Sunuş’ta ve ikinci basısındaki Önsöz’de yaptığım açıklamalar ile resmî adı Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi olan çeviri metni okunmuş olsaydı, ilk kaynakları olduğunu düşündüğüm konuşmalarda geçen “Tavsiye Karar(lar)ı”, “uluslararası toplu sözleşme”, “Tavsiye’nin onaylandığı” vb. hatalara düşülmezdi.

Kuşkusuz çok daha önemlisi, özellikle ÖMK için devleti bağlayan bir uluslararası hukuk belgesi dayanak olarak kullanılabilirdi. Bu konudaki açıklama ve önerilerde, temel ilke ve kurallarından yararlanılabilirdi.

- 2) 1966 Tavsiyesi’nin başlığındaki “Tavsiye” (Recommandation), uluslararası kuruluşların kabul ettikleri hukuksal belge türlerinden biridir. Tavsiye’nin resmî başlığında, bu terim tekil olarak kullanılır, kullanılmalıdır. “Karar”, ne tekil ve ne de çoğul olarak eklenmemelidir. Çünkü uluslararası hukukta, uluslararası kuruluşlar, bazı konuları “Kararlar” (Résolutions) olarak adlandırılan işlemlerle düzenlerler. “Karar” eklemesi, hatta çoğu zaman “Tavsiye Kararları” denilmesi, hem hukuksal olarak yanlıştır, hem de yanıltıcıdır. Tavsiye ilke ve kurallarının öğütler anlamı taşıdığını izlenimi yaratmaktadır. Tavsiye, hükümetlerce uyulması ve uygulanması, “isteğe ve takdire bağlı” bir belge değildir. Hele hele “Öğüt” hiç değil!

²⁸ <https://egitimsen.org.tr/genel-baskanimizdan-5-ekim-dunya-ogretmenler-gunu-icin-mektup-var/>, 3 Ekim 2022.

²⁹ “5 Ekim Dünya Öğretmenler Günü Kutlu Olsun!”, 5 Ekim 2022, 40; <https://egitimsen.org.tr/5-ekim-dunya-ogretmenler-gunu-kutlu-olsun-12/>

Doğrudan 1966 Tavsiyesi ile ilgili bir örnek vererek açıklayayım: Hükümetlerarası Özel Konferans'ın, 146 maddelik Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi'ni oybirliğiyle kabul ettiği işlemin adı “Karar”dır. Karar, kabul edilen belgenin adı değildir. Yine, Tavsiye'nin üye devletlerce uygulamaya konulması amacıyla oluşturulan denetim sisteminin de oybirliğiyle kabul edilmesiyle ilgili işlemin hukuksal adı da “karar”dır. Bu sözcük, 146 maddelik belgenin başlığına eklenemez, eklenmemelidir.

Tavsiye'nin resmî başlığındaki tekil “Statüsü” yerine çoğul “Statüleri” de denilmemelidir.

- 3) Tavsiye'yi, “uluslararası öğretmen kuruluşları *oluşturmuş*”, yani kabul etmiş değildir. ILO ve UNESCO da, böyle bir belge oluşturmaları (hazırlamaları) için “tavsiye kararları” almış değildir. 5 Ekim, yalnızca UNESCO'nun düzenlediği toplantının, Tavsiye'nin kabul edildiği son günüdür.

2. Bölümde geniş biçimde belirteceğim gibi uluslararası eğitim örgütleri, Tavsiye'nin 1940'lı yılların ikinci yarısına değin inen hazırlık ve oluşum sürecinin ilk evresinde sürece katkıda bulundular, bazı belgeler hazırladılar. Ancak Tavsiye'yi, gerek üye devletlerin, gerekse uluslararası eğitim örgütlerinin görüş, gözlem ve önerilerini göz önüne alarak kabul edenler, sürecin ikinci evresinde bu amaçla işbirliği yapan ve ortak eylem için anlaşılan bu iki uluslararası kuruluştur. Tavsiye metnine ve uygulamaya konulmasına ilişkin belirttiğim kararları kabul eden, yalnızca hazırlanan tasarıyı görüşmek üzere özel olarak oluşturulan ve UNESCO'nun davetiyle toplanan, üye devletlerden belirli sayıda temsilcilerin katıldığı Hükümetlerarası Özel Konferans'tır.

- 4) Türkiye, “UNESCO üyesi devlet” sıfatıyla, UNESCO'nun belirlediği sayıda resmî temsilciyle Tavsiye'yi oybirliğiyle kabul eden Hükümetlerarası Özel Konferans'a katılmıştır. Ama Tavsiye'yi, üye devletlerin temsilcileri değil, yalnızca iki kişi imzalamıştır. Bunlar; katılan tüm temsilciler (delegeler) adına imzalayan bu özel *Konferans Başkanı* ile düzenleyen Örgüt adına imzalayan *UNESCO Genel Direktörü*'dür.

- 5) 1994 yılı, ILO ve UNESCO'nun hazırlık sürecinden denetlenmesine değin “ortak belgesi” olan ve olmayı sürdüren 1966 Tavsiyesi'nin “kabul edildiği” tarih değildir. Yalnızca, 21 Eylül 1966 Çarşamba günü başlayan Hükümetlerarası Özel Konferans'ın Tavsiye'nin kabul edilmesiyle sona erdiği 5 Ekim (Çarşamba) gününün ancak 28 yıl sonra “*Dünya Öğretmenler Günü*” olarak kutlanmasının kabul edildiği tarihtir. Yani 1994 öncesinde, dolayısıyla elkitabının ilk kez basıldığı tarihte öğretmenler için böyle bir “uluslararası gün” yoktu.

- 6) Tavsiye, “uluslararası bir toplu iş sözleşmesi anlamı taşıma(z).” Kendine özgü ve “ortak” bir izleme/denetim organı bulunan bir uluslararası hukuk belgesidir. Bu “ortak belge”yi kabul edenler, eğitim emekçilerinin işverenleri ile ör-

gütleri değildir. ILO ve UNESCO'dur. Özgün yapıli denetim organının amacı, “tüm devletlerin” değil, temelde aynı devletleri kapsayan “ILO ve UNESCO üyesi devletlerin”³⁰ Tavsiye ilke ve kurallarına uyup uymadıklarını incelemek ve yerine getirmediikleri yükümlölükleri konusunda almaları gereken önlemler ve yapmaları ve/yada düzeltmeleri gereken yasal düzenlemeler konusunda önerilerde bulunmaktır.

- 7) Tavsiye, bir “uluslararası toplu iş sözleşmesi” değildir. Ne “adeta”, ne de “nitelik” olarak denilerek, böyle bir benzetme yapılamaz, yapılmamalıdır. Çünkü Tavsiye’yi “kabul eden” taraflardan biri, uluslararası öğretmen/egitim örgütleri değildir. Karşı tarafında da, uluslararası işverenler yoktur! “Uluslararası toplu sözleşme” nitelemesi, Tavsiye’ye hiçbir ek hukuksal değer, güç, etki kazandırmaz!
- 8) Üye devletlerin, Tavsiye’nin geniş anlamda “çalışma hak ve özgürlükleri” alanındaki ilke ve kurallarına uymaması durumunda, Tavsiye’nin denetim sisteminin yanı sıra, Uluslararası Çalışma Örgütü’nün oluşturduğu kurallar üretme ve uyulmasını güvenceye bağlama sisteminde, öngörülen koşulları yerine getirerek daha hızlı biçimde işletilebilen güçlü ve etkili, ulusal ve uluslararası eğitim sendikaları ile üst örgütlerinin başvurularına açık denetim ve koruma mekanizmaları vardır.
- 9) Bu nedenledir ki “uluslararası boyut”un, Tavsiye’nin, kabul edildiği tarihte yürürlükte olan uluslararası Sözleşme, Tavsiye ve Bildirgelerden derlenen “eğitim” ve “çalışma” alanlarına ilişkin ilke ve kurallarıyla sınırlı olmadığını yineleyerek ve altını çizerek anımsatıyorum.

e. Değerlendirme

Kuşkusuz, Tavsiye’nin uygulanmasında birincil sorumluluk, Milli Eğitim Bakanlığı ve yetkililerindir. Bu sorumluluğunu ne ölçüde yerine getirdiği, Tavsiye’nin uygulanmasına ilişkin dönemsel raporlarını süresi içinde ve gerektiği gibi gönderip göndermediği, Uzmanlar Ortak Komitesi’nin önerileriyle ilgili uyum sağlayıcı önlemler alıp almadığı, düzenlemeler yapıp yapmadığı vb. konularda yapılacak araştırmalarla saptanabilir. Salt Ortak Komite raporları, böylesi bir değerlendirme yapmak için yeterli değildir. Yanı sıra, hükümet raporlarını, MEB ile Ortak Komite Sekreterliği, ILO ve UNESCO’nun yetkili organları arasında yapılan ve internet ortamında olmayan raporları, yazışmaları vb. belgeleri de incelemek gerekir.

Bununla birlikte, son yıllarda ve özellikle ÖMK’nın hazırlanması ve yasalaştırılması sürecinde, gerek benimsenen yaklaşım ve izlenen politikaları, gerekse alınan önlemler ve yapılan düzenlemeleri kapsamak üzere, Türkiye’nin (MEB’nin ve aynı zamanda ÇSG Bakanlığı’nın) 1966’da devlet/hükümet olarak üstlendiği yükümlü-

30 2022 sonunda, ILO’nun 188, UNESCO’nun 193 üyesi vardır:

<https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/how-the-ilo-works/member-states/lang--fr/index.htm>; <https://www.unesco.org/fr/member-states-portal>

lükleri gereğince yerine getirdiği söylenemez. Uygulamalar da, bu konudaki görüş ve eleştirileri doğrulamaktadır.

Ne var ki, gerek bu ısrarlı tutumu, gerekse izlenen eğitim politikaları, yapılan yasal düzenlemeler ve uygulamalar boyutlarıyla aykırılıkları, Tavsiye ilke ve kuralları ile Ortak Komite karar ve önerilerine dayanmaksızın salt söylem olarak dile getirmek ve eleştirmek asla yeterli değildir. Tavsiye'yi gerçekten bilen, gerektiği gibi uygulanmasının sağlanmasında sorumluluğu olan her tür ve nitelikteki eğitim örgütlerinin, ama öncelikle öğretmen/eğitim sendikalarının, Tavsiye'nin uygulanmasına ilişkin sorunları, hem raporlar ve hem de yakınmalar boyutlarıyla iki kanaldan, ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi'ne taşınması gerekir.

Bazı açıklama ve mesajlar dolayısıyla kaçınılmaz olarak ve eleştirerek değindiğim bu tür nitelme ve anlatımlara düşülmemesi için, Tavsiye'nin hukuksal niteliğine 2. Bölümde daha geniş biçimde değineceğim. Bağlayıcılığı sorunundan da, denetim sistemine ilişkin bölümlerde söz edeceğim.

Çünkü, bilebildiğim kadarıyla, Tavsiye konusunda, ne benzer bir başka yayın vardır, ne de özellikle, örneğin belirli bir başlığını temel alıp inceleyen bir yazı yada makale.

9. Eğitim Bilimi Akademisyenleri ve Bilinirlik Sorunu

Bu kitaba yönelik çalışma ve araştırmalarımın başlangıcında –kitabın önce 5 Ekim ve sonra da 24 Kasım için öngörülen basımının gecikmesi üzerine– web sayfalarıyla sınırlı tuttuğumu belirttiğim tarama ve araştırmayı görece genişletme olanağı buldum. Ancak bu da genel, kapsayıcı ve tüketici değildi. Yayınlarına erişebildiğim Eğitim-Sen'in Kurultay ve Sempozyum Bildirilerinin derlendiği kitaplarla sınırlıydı. Bu kitapların tümünün basımı da, Tavsiye'nin 2. basımının yayınlanmasından 6-7 yıl önce yapılmıştı.³¹

Eğitim-İş 2'nin ise, benzer yayınları yoktu.

Kurultay ve Sempozyumlara sunulan bildirilerin ve panellerde yapılan konuşmaların yazarları, çoğunlukla eğitim bilim akademisyenleridir. “Tavsiye odaklı uluslararası boyut” yaklaşımıyla yaptığım inceleme, Tavsiye'ye yönelik bilinmezlik ve/yada ilgisizlik olgusunun bir başka önemli boyutu konusunda da sınırlı bir değerlendirme yapma olanağı verdi. Aynı zamanda, eleştirdiğim bazı noktaların *ilk kaynaklarını keşfetme* olanağı da sağladı.

İlk örneğe, yukarıda değindiğim: 1968'de DEŞ'e katılanlar arasında olmayan Alpaslan Işıklı'nın TÖB-DER yayını olan ve 1978'de düzenlenen *Demokratik Eğitim Kurultayı*'na sunduğu bildiri. Işıklı, katılma ve sendikal haklar konusundaki kurallarına ayrıntılı biçimde değindiği bildirisinde, “*Tavsiye Kararı*” terimini kullanmıştı. Bu Kurultayda, FİSE Genel Sekreteri de, Tavsiye'den söz etmişti. Ama “karar” demeksizin.

31 Dolayısıyla bu dönemde, 1991'de basılan ama tükendiğini sandığım elkitabı vardı yalnızca!

İkinci örneğe ise, Eğitim-Sen'in düzenlediği değineceğim bilimsel toplantılardan yalnızca birinde yapılan bir konuşmada rastlanıyor. Tavsiye'ye değinen ise, Eğitim-Sen'li bir öğretmendi. Bu konuşmanın özelliği, bilebildiğimce, Tavsiye için “toplula sözleşme” benzetmesinin ilk kaynağı olma olasılığıdır.

Kurultay ve Sempozyum toplantılarına geçmeden, iki noktaya değinmek gerekiyor: İlki, bu toplantıların düzenlendiği ve yayınların çıktığı yıllarda, Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi'nin ikinci basısının yayınlanmamış olmasıydı. Yalnızca, 1968'de TÖS'ün ve 1978'de de TÖB-DER'in düzenledikleri DEŞ ve DEK bildirileri kitap olarak basılmıştı. İkinci nokta ise, daha çok bir uyarı sayılabilir: Bu yayınlarda yer alan bildirilerde gözlemleyip değineceğim ilgisizlik, komisyon raporlarında incelenen konu ve sorunları saptayanlar da unutulmamak koşuluyla, öncelikle yazarlarını bağlar.

Yayınlardan ilki, 2-6 Şubat 1998 tarihlerinde düzenlenen **Demokratik Eğitim Kurultayı**'dır (Eğitim Sen, 1998a ve 1998b). Eğitim-İş 1'in ve Eğitim-Sen'in birleşmesinden üç yıl sonra yapılan bu Kurultayda, bazı konularla sınırlı olarak başka ülkelerdeki “ulusal” düzenleme ve uygulamalara değinilmiştir. Ancak saptayabildiğimce, “eğitim” ve “çalışma” alanlarında ayrıntılı “uluslararası” ilke ve kurallarla somut düzenleme yapan 1966 Tavsiyesi'nden, sorunların uluslararası boyut ve dayanaklarından hiç söz edilmemiştir. Oysa Kurultayda, üyeleri arasında Eğitim Fakültelerinden öğretim üyelerinin de bulunduğu komisyonlarca hazırlanan raporlarda; örneğin temel eğitimi, ortaöğitimi ve yaygın eğitimi kapsamak üzere “eğitim sisteminde yeniden yapılanma”, “öğretmen yetiştirme”, “eğitimde ders programları”, “ders kitapları”, “memur, teknisyen ve yardımcı hizmetler” vb. konu ve sorunlar incelenmiş, komisyon raporları hazırlanmış ve tartışılmıştır. Ama, tümü hakkında kuralların bulunduğu Tavsiye yok sayılmıştır!

İkinci yayın, Tavsiye'den söz edilmeyen, 22-23 Şubat 2003 tarihlerinde düzenlenen **Eğitim Yönetimi ve Üniversitede Demokratik Yapılanma Sempozyumu**'na sunulan bildirileri ve panel tartışmalarını kapsamaktadır (Eğitim Sen, 2003a). Örneğin, eğitim bilimleri akademisyenlerinin hazırladığı “Eğitim Yönetiminde Demokratikleşme” başlıklı bildiride sıralanan önerilerden sonuncusunda, **“eğitim emekçileri örgütlerinin MEB'nin her türlü etkinliğinde taraf olarak tanınmasının yasal temelini oluşturulması gerekmektedir”** denilmektedir (s. 54).

Oysa bu önerinin uluslararası hukuksal temeli 1966 Tavsiyesi'nde vardır. Ama Tavsiye, ne bu bildiride, ne de panellerde anılmıştır. Üstelik, bu yayınlarda, eğitim sistemindeki katılımsızlık olgusu da incelenmiş değildir (Gülmez, 1991b, 1991d ve 1995).

Üçüncü yayın, Tavsiye'nin adının anıldığı, 26-27 Nisan 2003 tarihlerinde toplanan **Öğretmen Yetiştirme ve İstihdam Sempozyumu**'na ilişkindir (Eğitim Sen, 2003b). 2003 Sempozyumunun iki ana konusu da, Tavsiye'de ayrıntılı kurallarla düzenlenmiştir. **Öğretmen yetiştirme sorunu, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim** (yani mesleki yetkinleştirme) boyutlarıyla, kurumsal yapısı ve eğitimde teknoloji kullanımı açıla-

rından ele alınmıştır. Sorunlar, yine Eğitim Fakülteleri öğretim üyelerinin sundukları bildirilerde incelenmiş, ardından MEB'den ilgili birimlerin üst düzey yöneticilerinin de katıldığı panellerde tartışılmıştır. Ama, bir istisna dışında, Tavsiye'ye değinen olmamıştır! Dünyadaki deneyimler, bazı ülkelerdeki duruma ilişkin “karşılaştırmalı boyut” ile sınırlı bilgilerden ibarettir. Sempozyuma İngiltere ve G. Afrika'dan katılan iki akademisyen ile Eğitim Enternasyonalı Genel Sekreter Yardımcısı Elie Jouen, “uluslararası tebliğler” sunmuşlardır. Bu bildirilerde ve ardından yapılan panellerde de, uluslararası boyuttan söz edilmemiştir. Oysa Eğitim Enternasyonalı yöneticileri, değineceğim gibi, ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi'nin toplantılarına görüş ve önerilerini sunmak üzere zaman zaman çağrılı olarak katılmıştır.

Söz ettiğim “istisna”, yani Tavsiye'den söz eden kişi, Ankara'da bir ilköğretim okulu sınıf öğretmeni olan *Seyfettin Pektaş*'tır. Tavsiye'ye değinen tek katılımcı olan Pektaş, Eylül 2003 Sempozyumunda yapılan “Öğretmen Statüsü ve Sorunları” başlıklı panelin üç konuşmacısından biridir. Diğerleri ise, bir öğretim üyesi ile MEB Talim ve Terbiye Kurulu üyesidir. Tavsiye'yi tüm katılımcılara, öncelikle eğitim bilimci meslektaşlara ve Milli Eğitim Bakanlığı üst düzey bürokratlarına anımsatan konuşmasını *aynen* aktarıyorum:

“... Oysa, değerli arkadaşlarım öğretmenlerin konumlarının güçlendirilmesi haklarının geliştirilmesi ve korunmasını amaçlayan **uluslararası düzeyde belirlenmiş toplu sözleşme niteliğinde olan, bir tavsiye metni var**. 1966 yılının 5 Ekim tarihinde tavsiye edilen ve hükümetler arası kurulların dünyanın bütün hükümetlerine tavsiye ettiği bu belge, biliyorsunuz, 5 Ekim Dünya Öğretmenler Günü olarak kutlanıyor. Ama ne ilginçtir, **sendikamız Eğitim Sen('in) bunun sahiplerinin (sahiplerini ?) ortaya çıkartmasına kadar Milli Eğitim Bakanları ile yetkilileri bu noktada imzaladıkları böyle bir tavsiye kararının bile varlığından haberi yoktu**. Herhalde ki Eğitim Sen sahip çıktıktan sonra okullara birer yazı göndererek, 5 Ekim Dünya Öğretmenler Günü'nü kutluyor. Biliyorsunuz bizim ülkemizde 24 Kasım Öğretmenler Günü olarak kutlanıyor. Bu bağlamda, bu uluslararası UNESCO ve UNO'nun (ILO'nun) **tavsiye kararını biz ülkemizde değerlendirmek istiyoruz. Bunların ülkemizde uygulanmasını istiyoruz**” (Eğitim Sen, 2003b: 154).

Pektaş'ın Tavsiye konusunda bilgisinin olduğu, hatta elkitabını da gördüğü açık. Ama, özellikle Sunuş'u yeterince dikkatli okumadığı, sendikacı olarak kendince “toplu sözleşme” benzetmesi yaptığı anlaşılıyor... Oysa bu elkitabında, Tavsiye için ne “toplu sözleşme” tanımı vardır, ne de “tavsiye kararı” terimi kullanılmıştır. Öte yandan Pektaş'ın, sanıyorum Tavsiye'yi kast ederek, “sendikamız Eğitim Sen('in,) bunun sahiplerinin (sahiplerini) ortaya çıkartmasına kadar” yolundaki açıklamasını, Sempozyum 2003'te düzenlendiğinden, Eğitim-İş 1'in 1991'de yayınladığı *Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi* olarak anlamak gerekir.

Önemli olan, sınıf öğretmeni Pektaş'ın Tavsiye'nin varlığını ve uygulanmadığını hem sempozyuma katılan akademisyenlere ve hem de özellikle Bakanlık yetkililerine duyurmuş ve anımsatmış olmasıdır.

Daha önemlisi, anımsatmasına karşın Tavsiye konusundaki suskunlukların sürmesi, ertesi yıl düzenlenen Kurultayda anılmadığı gibi, 2010'da güncellediğim 2. basının Eğitim Sen yayını olarak çıkmasından sonra da konuşmada geçen söz ettiğim ve eleştirdiğim kavramların kullanılmasının sürdürülmüş olmasıdır! Bir de, konuşmada değinilen Dünya Öğretmenler Günü için, MEB'in daha önce de belirttiğim tutumunu yeniden anımsatayım: Bakanlığın hazırladığı Belirli Gün ve Haftalar Çizelgesinde adı yoktur Dünya Öğretmenler Günü'nün! Bununla birlikte Pektaş'ın konuşmasından, 2000 başlarında 5 Ekim için kutlama yapıldığı anlaşılıyor.

Değineceğim dördüncü ve son yayın, 1-5 Aralık 2004 tarihlerinde yapılan **IV. Demokratik Eğitim Kurultayı** bildirilerini kapsayan iki ciltlik kitaptır (Eğitim Sen, 2005a, 2005b). “Eğitim Hakkı” alt başlıklı bu kapsamlı ve konunun, sunulan *komisyon raporları ile bireysel ve kurumsal bildiriler* çerçevesinde birçok yönüyle incelendiği kitapta, Tavsiye'nin adı bile geçmemektedir! “Uluslararası Hukuk Belgelerinde Kültürel Haklar” başlığı altında sıralanan belgeler arasında da anılmamıştır Tavsiye (Eğitim Sen, 2005a, 1. Cilt: 201-212). Oysa Kaynakçada gösterilen yayınlar arasında “Gülmez, M. (2001)” vardır ve bu yayının 90. sayfasında, Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi'ne de yer verilmiştir.

Ancak, Tavsiye'nin adı, yalnızca ek olarak sunulan **“Eğitim Enternasyonalı Mesleki Etik Deklarasyonu”**nun (MED, DEP, DPE) metninde yer alan biçimiyle geçmektedir (Eğitim Sen, 2005b, 2. Cilt: 640-642).

MED, Giriş'in ilk maddesinde belirtildiğine göre, tüm toplumun ve eğitimin farklı aktörleri hakkında kişilerin bireysel ve ortak angajmanıdır. Öğretmenlik mesleğinin yerine getirilmesini tanımlayan yasaları, statüleri, yönetmelikleri ve programları tamamlayıcı bir metin niteliğindedir. Öğretmenler ve eğitim personeli için de, mesleki tutumlarına ve farklı eğitim aktörleriyle ilişkilerinde ortaya çıkan sorunlarda yardımcı olacak bir araçtır.

Temmuz 2001'de kabul edilen ve izleyen yıllarda gözden geçirilen 14 maddelik MED, 7. maddesinin c fıkrasında, yalnızca 1966 Tavsiyesi'ne değil 1997 Tavsiyesi'ne de göndermede bulunmuştur. 8 fıkradan oluşan bu maddenin giriş cümlesinde de, Eğitim Enternasyonalı'ne üye örgütler için öngördüğü görev ve sorumluluğu şöyle belirtmiştir:

“ILO/UNESCO Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesinde ve Yüksek Öğretim Eğitim Çalışanlarının Statüsü UNESCO Tavsiyesinde yeniden belirtilen haklardan yararlanması için çalışmak.”³²

Öğretmenlerin, daha doğrusu tüm eğitim emekçilerinin 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin içerdiği ilke ve kurallarla düzenlenip güvenceye alınan hak ve özgürlükler-

32 <https://archive2020.ei-ie.org/fr/detail/14611/la-d%C3%A9claration-d%C3%A9thique-professionnelle>
<https://archive2020.ei-ie.org/en/detail/14611/ei-declaration-on-professional-ethics>
Eğitim Enternasyonalı'nın, üyelerinin Mesleki Etik Deklarasyonu konusundaki çalışmalarına ilişkin bir yayınına erişemediğimi belirtmek isterim.

den yararlanmalarını sağlamak için çaba gösterme görev ve sorumluluğu bulunan ulusal üye örgütler de şöyle tanımlamıştır: Öğrenme sürecine içkin sorumluluklar ile meslek (öğretmenlik mesleği), öğrenciler, meslektaşlar ve veliler hakkında olabilen en etik (en yüksek ahlaki) davranışları sağlama sorumluluğunu kabul eden Eğitim Enternasyonalı üyesi olan örgütler.”

Evet, EE üyeliğinin ulusal sendikalara getirdiği yükümlülükler kapsamında, doğal olarak, 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin içerdiği haklardan üyelerinin yararlanmalarını sağlamak da vardır. Bunun önkoşulu ise, üyelerin Tavsiyeleri hakkıyla bilmelerini sağlamaktır! Tavsiye(ler) de, tüm boyutlarıyla “eğitim” ve en genel anlamda “çalışma” haklarını içeren uluslararası belgelerdir.

Kuşkusuz bu yükümlülük, Eğitim Enternasyonalı üyesi olmayan ulusal sendikaların bağışık tutulduğu anlamına gelmez.

Yukarıdaki satırlar, eğitimbilim alanında çalışan bilim insanlarının da, 1966 Tavsiyesine (ve hatta 1997 Tavsiyesine) karşı anlaşılabilir bir ilgisizlik içinde kaldığını, kalmayı da sürdürdüğünü göstermektedir.³³ Eğitim Sen Kurultayları, bunun kanıtlarından biridir.³⁴

Oysa Tavsiye; gerek yönlendirici ilkeleri, gerekse en geniş anlamıyla eğitim ve çalışma sorunlarını, 1966'nın hukuksal, siyasal, sosyal, eğitimsel, ekonomik, demografik, teknolojik vb. bağlam ve koşullarını olabildiğinde göz önünde bulundurarak, ilk kez geniş bir çerçevede ve kapsamlı biçimde kurallara bağlayan uluslararası bir hukuksal belge olarak, eğitim biliminin hemen her alanında çalışan akademisyenleri doğrudan ilgilendirir. Bunun uluslararası düzeydeki kanıtı, gerek ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi'nin akademisyen olan üyelerinin çoğunun uzmanlık alanlarının eğitim biliminin değişik kolları olması, gerekse Ortak Komite toplantılarına çağrı üzerine bilimsel rapor ve araştırma sunanların eğitim bilimci olmalarıdır.

33 Rastladığım tek ve kısa makale, bir Kongre kitabında yer almıştır ve şudur:

Ertuğ, Can (2019) “2023 Eğitim Vizyonu Belgesi: Öğretmenlik Mesleğinde Gelişim İhtiyacı”, 14. Uluslararası Eğitim Yönetimi Kongresi, Tam Metin Bildiri Kitabı – 2-4 Mayıs 2019, s. 478-482.

Makalede anılan Tavsiye'nin ilgili maddesi (m. 10/j) ve kitabın sayfa sayısı (s. 40) belirtilmeksizin yapılan alıntı şöyledir:

“1966 yılında kabul edilen Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi'ne (Gülmez, 2010) göre, öğretmenlerin meslekî olarak yetiştirilmesi ve yetkinleştirilmesi için eşgüdümlü, sistematik ve sürekli bir araştırma ve eylem zorunludur. Öğretmenlerin meslekî gelişim ihtiyaçlarının karşılanması, eğitimde niteliğin sağlanmasında da önemli katkılar sağlayacaktır.” (s. 481).

Eklemlerim ki belirttiğim görüş ve eleştiriler, değindiğim kaynaklarla ve eğitim hakkı ile ilgili erişebildiğim az sayıda kitapla sınırlıdır. Örneğin, zaman sınırı ve kitabın çerçevesi nedeniyle tarayamadığım ve araştırmacılara özellikle önermek istediğim Eğitim Fakültelerinin eğitimbilim alanındaki sürekli yayınlarını kapsamamaktadır.

34 Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün 9-10 Aralık 2004 tarihlerinde Ankara'da düzenlediği, benim de “Kesintisiz İnsan Hakları Öğretimi ve Eğitimi” başlıklı bildiriyi katıldığım (s. 84-105) *Yaşam Boyu Öğrenme Sempozyumu*'na sunulan bildirilerde Tavsiye'ye değinilmemişti (Sayılan/Yıldız, Yayına Hazırlayanlar), (2005).

Ayrıca, ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi çalışmalarının her iki yönüyle ilgili olarak, Türkiye'nin adına rastlanmaması da, düşündürücü ve üzücüdür.³⁵

10. Eleştirilerin Olumlu Etkisi: 13 Eğitim Sendikasının

Anayasa Mahkemesi'ne Ortak Dilekçesi

Eğitim Sen ile Eğitim-İş 2 başta olmak üzere, toplam üye sayılarının 200.000'i aştığı belirtilen³⁶ 13 eğitim sendikasının 16 Kasım 2022 tarihinde Anayasa Mahkemesi'ne verdiği ortak dilekçe,³⁷ yukarıda belirttiğim eleştirilerin olumlu etkisinin ilk örneği sayılabilir. Benim ertesi gün web sayfalarında yapılan duyurudan öğrendiğim ortak dilekçenin konusu, "7354 sayılı Öğretmenlik Meslek Kanunu hakkında 15 eğitim sendikasının (...) ³⁸ görüşlerinin sunulmasından ibaret" idi.

Bu konuyla bağlantılı önemli bir gelişmeye ise, Anayasa Mahkemesi'nin, ortak dilekçenin verilmesinden üç gün önce tanık olunmuştu. Yüksek Mahkeme, CHP'nin "3/2/2022 tarihli ve 7354 sayılı Öğretmenlik Meslek Kanunu'nun bazı hükümlerinin iptallerine ve yürürlüklerinin durdurulmasına karar verilmesi talebi" ile açtığı E. 2022/47 sayılı dava konusunda, bu istemi "esastan görüşmek üzere" Genel Kurulu gündemine almıştı. Kararın önemi, Anayasa Mahkemesi'nin, "Millî Eğitim Bakanlığı ile en yüksek üyeye sahip 3 sendikanın açıklamalarını sözlü olarak dinlemeye karar vermiş" olmasındandı.³⁹

35 Bu nedenledir ki, *ilk Bölümün son satırlarına şu önerimi ekliyorum:*

Hazırlık sürecine ilişkin belgelerden başlayarak, 1966 Tavsiyesi'nin neden ve nasıl oluşturulduğunu; hem genel olarak ve hem de ülkemizce kabul edildiği tarihten bu yana nasıl ve hangi ölçüde uygulandığını, kaydedilen ilerlemelerin süren başlıca sorunların neler olduğunu, eğitim alanındaki yasal ve yönetsel düzenlemeler ile uygulamalar üzerindeki etkisini; gerek hükümetlerin dönemsel raporları, gerek her türden ulusal ve uluslararası öğretmen ve eğitim örgütlerinin karşı raporları ve yakınmaları, gerekse çağrı üzerine sunulan araştırma ve inceleme raporları temelinde denetim yetkisini kullanan ve görevini yerine getiren ILO-UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi'nin rapor ve kararlarını, kuşkusuz aynı zamanda uluslararası "sendikal" olan ve olmayan eğitimle ilgili örgütlerin Tavsiye'ye ilişkin belgelerini de göz önüne alarak, yazılar, makaleler, yüksek lisans ve özellikle doktora tezleri düzeyinde kapsamlı bilimsel çalışmalar yapılması.

Araştırmacılar bilsinler ki, eğer Türkiye'de bu bilgileri içeren belgelere erişmekte güçlük çekerlerse, söz ettiğim belgelerin tümü ILO ve UNESCO'nun web sayfalarında, erişilemeyen T. C. Hükümetinin düzenli raporları da her iki uluslararası kuruluşun arşivlerinde vardır.

36 2 Temmuz 2022 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan kamu görevlileri sendikaları ve konfederasyonlarının üye sayılarına ilişkin ÇSG Bakanlığı istatistiklerine göre, Eğitim-Sen'in üye sayısı 78.304, Eğitim-İş 2'nin üye sayısı ise 77.241 idi.

37 16 Kasım 2022, 84; <https://egitimsen.org.tr/ogretmenlik-meslek-kanununa-itarazlarimizi-iceren-dilekceyi-anayasa-mahkemesine-sunduk/>; Erişim: 17.11.2022;

<https://www.egitimis.org.tr/guncel/sendika-haberleri/omk-ya-iliskin-15-egitim-sendikasiyla-birlikte-hazirladigimiz-dilekceyi-anayasa-mahkemesi-ne-sunduk-4052/#.Y3XPLC3BIIdU>, Erişim: 17.11.2022.

38 Bu sendikalar şunlardır: Eğitim İş, Eğitim Sen, Teç-Sen, Hürriyetçi Eğitim-Sen, Anadolu Eğitim Sendikası, Özgür Eğitim-Sen, Eğitim Hak-Sen, İdeal Eğitim-Sen, Eğitim Söz-Sen, Eğitimde Birlik-Sen, Eşit Haklar Sendikası, TÖB-Sen, Engelsiz Eğitim Sen, Demokrat Eğitimciler Sendikası, Özel Sektör Öğretmenleri Sendikası.

39 https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/son-dakika-chp-iptalini-istemisti-aym-ogretmenlik-meslek-kanunuyla-ilgili-gorusumeyi-erteledi-2001251?utm_medium=Slider%20Haber&utm_source=Cumhuriyet%20Anasayfa&utm_campaign=Slider%20Haber, AA, 09 Kasım 2022 Çarşamba, 17:54).

Ortak dilekçede, Tavsiye'nin başlığına “Karar” sözcüğü eklenmemiştir. Daha da önemlisi, MEB'nin “Öğretmenlik Meslek Kanunu'nu hazırlarken ... Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesinden yararlanmadığı ...” ve “... 1966 ILO/UNESCO Ortak Belgesi olan Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi(nin) gözetilme(diği)” belirtilmiştir.

Tavsiye'nin bilinirliği sorunu konusundaki görüş ve eleştirilerimle ilgili olan bu “erken gelişme”, Tavsiye'nin “ma'kûs tâlihi”nin yayınlanmasından sonra değişmesi yolundaki dilek ve beklentimin, Kitabın ilk taslağı aşamasında gerçekleşmeye başladığının ilk örneğiydi.

Ortak dilekçede, **“Öğretmenlik Mesleğinin ve Eğitim Emekçilerinin Uluslararası Yasası”** olarak tanımladığım Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi'ne yapılan doğru göndermeler, yalnızca eleştirdiğim Eğitim Sen ve Eğitim-İş 2 için ilk olumlu adımlar olarak kalmamalı, artarak ve yaygınlaşarak, daha önemlisi ilke ve kurallarını kapsayarak sürmeli, sürdürülmelidir.

Aynı zamanda, hem diğer eğitim sendikalarının ve tüm eğitim emekçilerinin 1966 ve 1997 Tavsiyelerine yönelik ilgisizliklerine son vermeleri ve hem de, kuşkusuz öncelikle, Milli Eğitim Bakanlığı için, devletin üstlendiği yükümlülükleri öğrenmekle kalmayıp eksiksiz biçimde yerine getirmesi için de birer anımsatma ve uyarı olmalıdır.

2. BÖLÜM

ÖĞRETMENLERİN STATÜSÜ TAVSİYESİ NEDEN VE NASIL HAZIRLANDI?

Bu bölümde, XXI. yüzyılın ilk çeyreğinin sonlarına yaklaşıldığında, ne yazık ki dünyada olduğu gibi ülkemizde de “bilinmezliği” yadsınamayacak yaygın bir gerçeklik olan Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi’ni tanıtmaya, uluslararası öğretmen örgütlerince hazırlanan tasarılar da adının “*Öğretmenler/Eğitimciler Şartı*” olarak konulduğu hazırlık sürecinin ilk evrelerinden başlayacağım.

Tavsiye’nin yol haritasının bu evresi, yalnızca süre giden bilinmezlik ve ilgisizlik sorununun aşılmasına ve anlaşılabilirliğinin kolaylaştırılmasına katkıda bulunmayacaktır. Benzeri olmayan bir uluslararası belgenin oluşum sürecinde, UNESCO ve ILO’nun yanı sıra hak özneleri eğitim emekçilerinin uluslararası örgütlerinin oynadığı etkin rolü de ortaya koyacaktır.

Kuşkusuz, bundan çıkarılacak ders, ulusal ve uluslararası eğitim örgütlerinin bu etkin rolü Tavsiye ilke ve kurallarının etkili biçimde uygulanmasında da üstlenmeleri ve yerine getirmeleri olmalıdır.

Bu nedenle önce, bilinen yaygın adıyla Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi için “Nedir?” sorusuna geçmeden, “Neden ve Nasıl Hazırlandı?” sorusuna yanıt vermek gerekiyor.

Çünkü kanımca, emekçilerin sayıca en büyük kesimlerinden birini oluşturan öğretmenler için aynı zamanda eğitim ve çalışma alanlarıyla ilgili tüm sorunları kapsamak üzere “iki uluslararası kuruluşun neden, nasıl ve hazırlık sürecinin hangi aşamasında ‘ortak eylem’ kararı alarak ve işbirliği yaparak bir uluslararası belge hazırlanmasına gereksinme duyduklarını” açıklamadan; Tavsiye’nin, iki haftalık bir özel uluslararası konferans sonunda 5 Ekim 1966’da kabul edilmesiyle noktalanmış hazırlık sürecinin, 2. Savaş’ı izleyen yıllara değin inen bir geçmişi bulunduğunu anımsa(t)madan, “Tavsiye nedir?” sorusuna doyurucu yanıt verilemez.

I. TAVSİYE’NİN HAZIRLIK SÜRECİNİN ÜÇ BİLEŞENLİ VE YÖNLÜ İLK EVRESİ

Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi, eğitim personelinin en geniş anlamda statüsü (durumu) konusunda çeşitli ülkelerdeki yasal düzenlemeler ve eğitim sistemleri arasında çok büyük farklılıklar bulunmasına karşın *ortak sorunların varlığı* olgusundan yola çıkılarak hazırlandı.

Amaç; önemli bir bölümü “hak özneleri” ve “çalışan/işçi”, kısacası “eğitim emekçileri” olarak meslek üyesi öğretmenler ile destek personeli de kapsayan, onlara da uygulanan yürürlükteki uluslararası insan hakları belgelerini, özellikle sosyal haklarla ilgili ILO Sözleşmelerini tamamlayıcı bir metin oluşturmaktır.

Hazırlık sürecinin henüz başlarında, eğitim emekçilerinin “eğitim” ve “çalışma” alanlarındaki sorunlarının karşılıklı bağımlılığı nedeniyle tek ve aynı belgede uluslararası bir düzenleme yapılmasının, doğru olmakla kalmayıp kaçınılmaz olduğu da anlaşılmıştı.

Ne var ki Uzmanlar Ortak Komitesi, Tavsiye'nin ikinci onyılıının sonlarında, Philip H. Coombs'a göndermede bulunarak, 1966 Tavsiyesi'nde dile getirilen eğitim personelinin statüsü sorunsalı ve "felsefesi"nin, 1950'li yıllarda genel olarak kabul edilen az çok geleneksel anlayışları yansıttığının, buna karşılık bir **"eğitim krizi" bilincinin 1960'lı yıllarda damgasını vurduğu yeni bir siyasal, sosyal ve eğitimsel iklimin izlerini pek az taşıdığı**nın açık olduğunu belirtiyordu. Buradan da, 19-23 Kasım 1979'daki özel toplantısına ilişkin raporunda, gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde eğitim sistemlerini etkileyen yapısal değişiklikler ve sosyo-ekonomik etkenler ışığında, **Tavsiye'nin bazı kurallarının ve içerdiği anlayışların güncellenmesinin zorunlu olduğu** sonucuna varıyordu (CEART/SP/79/7, Annexe IV: 5).

Ve bu sorun, izleyen toplantılardan bazılarında tartışma konusu oluyordu... Hatta, UNESCO'nun yetkili organlarının, örneğin 25 Ekim-16 Kasım 1993 tarihlerinde toplanan 27. Genel Konferans'ın gündeminde de, "öğretim personelinin (öğretmenlerin) durumuyla ilgili bir sözleşme kabul edilmesinin uygunluğu (yerindeliği) konusunda ön inceleme" başlıklı bir maddeye yer verilmişti (UNESCO, 1994: 5, 27-28).

Okul öncesinden başlayarak, ilk ve orta öğretim personelinin statüsünü tüm yönleriyle düzenleyen Tavsiye, iki onyılı aşkın uzun bir hazırlık sürecinin 1963 sonlarından başlayarak ivme kazandığı son evresinde kabul edildi. Bu, Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ, ILO, OIT) ile Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün (UNESCO), kendi sorumluluk ve uzmanlık alanlarına giren sorunlar konusunda yaptıkları sıkı işbirliğinin bir ürünüydü.

Ne var ki hazırlık sürecinin birkaç yıllık kısa bir dönemi kapsayan bu son aşamasında resmen oluşturulan ILO/UNESCO işbirliği öncesi dönem, 2. Savaş sonrasının ilk yıllarına değin iner. Görece uzun sayılabilecek bir dönemdir bu. Bir yandan, "hükümetlerarası" bir Örgüt olarak kuruluş süreci tamamlanan UNESCO ve öte yandan, 1. Savaş sonrasında kurulan ve 2. Savaş'ı izleyen yıllarda yeniden yapılanan **uluslararası öğretmen örgütleri** çerçevesinde, ilk düşünce ve girişimler başladı. Bir süre sonra, "hükümetlerarası" bir Örgüt olmayan ILO da, bu sorunu gündemine aldı. Böylece hazırlık süreci, 1960'lı yılların başlarına değin, birbirinden kopuk olmayan **üç bileşenli ve yönlü evrim süreci** olarak sürdü.

Birbiriyle etkileşim içinde olan ama her hangi bir resmî işbirliği ve ortak eylem karar ve politikasının söz konusu olmadığı 1960 öncesi bu dönem, yalnızca 1966 Tavsiyesi'nin tarihi açısından önem taşımaz. Uluslararası düzeyde benzeri olmayan Tavsiye'nin hazırlık ve oluşum dinamikleri, esin kaynakları, yaklaşım ve içeriği yönlerinden de göz ardı edilmemek gerekir.

1966 Tavsiyesi'nin yol haritasının ilk düşünsel evresi; 2. Savaş'ın ardından yeni uluslararası örgütlerin kurulduğu yıllarda başladı. UNESCO'nun kuruluş süreciyle eşzamanlı bir evredir bu. Önce, 2. Savaş'ın çökertemediği Uluslararası Çalışma Örgütü, amaç ve hedeflerini Okyanus ötesinde kabul ettiği 1944 Filadelfiya Bildirgesi'yle insan hakları ilke ve değerleriyle yenileyip güçlendirdi. 1945'te, 2.

Savaşın çökerttiği Milletler Cemiyeti yerine Birleşmiş Milletler Örgütü kuruldu. Ardından da, kuruluş hazırlıklarını sürdüren UNESCO işlerliğe geçirildi (Gülmez, 2019: 345-352; CEART/II/1970/4: 3-6).

1. UNESCO'nun Çalışmaları

Tavsiye'nin hazırlık sürecinin ilk adımı, bir başka kavramla adının konduğu UNESCO çerçevesinde atıldı. Üç bileşenli ilk evre, düşünsel olarak bile ILO ve UNESCO işbirliğinin ve/yada ortak eylemin söz konusu olmadığı bir süreç özelliği taşır.

Süren çalışmalardan anlaşıldığına göre Tavsiye, önce 1-16 Kasım 1945 tarihlerinde Londra'da toplanan 44 hükümet temsilcisinin kurulmasına karar verdiği UNESCO'nun kuruluşunu izleyen birinci yılda düşünsel olarak tasarlandı. Bu dönemdeki çalışmalara, eğitim alanındaki sendika ve/yada dernek nitelikli uluslararası örgütler de, yaptıkları çalışmalar ve düzenledikleri konferanslarla katıldı. ILO'nun Tavsiye'nin yol haritasının bu düşünsel evresine katılması ise, görece daha gecikmeli olarak gerçekleşti.

İlk kez, UNESCO Genel Konferansı Eğitim Alt Komisyonu'nun Çin'li delegesi, 27 Kasım 1946'da bir **“Dünya Öğretmenlik Şartı”** (Charte mondiale du corps enseignant) hazırlanmasını istedi. Bu Şart'ın amaçlarını da, şu üç maddede özetledi: 1) Öğretmenin maddi durumunu güvenceye alması; 2) Moral durumunu yükseltmesi; 3) Eğitim özgürlüğünü koruması.

Genel Konferans, ilk iki konu üzerinde anlaştı, ancak üçüncüsünü tartıştı. Bir delege, Çinli delegenin önerisinin, Genel Direktör'e sunulmasını ve öneriyi incelemekle görevli bir komisyon oluşturmamasını istedi. Bu öneri kabul edildi ama, bu kez Çinli delege, üç maddelik önerisini geri çekti. Alt Komisyon'un, bu konuda yalnızca genel ilkeleri incelemesini önerdi. Bu öneri kabul edildi. Böylece, adı konulan ama doğal olarak niteliğinden söz edilmeyen belge, genel ilkeleri içeren bir uluslararası metin olacaktı.

Çinli delegenin 27 Kasım 1946'daki önerisiyle UNESCO gündemine giren Öğretmenler Şartı hazırlanması önerisi, Yürütme Konseyi'nin Nisan 1947'de onayladığı UNESCO Programı'nın “Tasarılar ve sürekli nitelikli çalışmalar” başlıklı 3. maddesinde şöyle yer aldı:

“Eğitim personelinin durumunu iyileştirmek amacıyla ilgili kişileri ve grupları tasarılar hazırlamaya davet edecek bir komisyon belirleyerek, **Öğretmenler Şartı hazırlanmasını yüreklendirmek.**”

Süreç, Uluslararası Eğitim Bürosu'nun (UEB/BIE) Temmuz 1947'de Cenevre'de düzenlediği 10. Uluslararası Halk Eğitimi Konferansı'na (UHEK, CIIP) katılan 42 devletin hükümet temsilcilerinin konu üzerinde yaptığı ön görüşmelerle sürdürüldü. Genel Konferans'ta, Şartın, çeşitli ülkelerde ilerlemeyi desteklediği ölçüde bir değer taşıyacağı, ancak uluslararası planda, öncelikle öğretmenlik mesleğiyle ilgili çok sayıda sorunun yakından incelenmesinin zorunlu olduğu vurgulandı. UNESCO Genel

Direktörü René Maheu'den, "eğitim personeli örgütlerini böyle bir *Şart tasarısı hazırlamaya davet etmesi*" istendi.

Genel Direktör, Örgüt'ün Kasım-Aralık 1947'de Meksiko'da 2. toplantısını yapan Genel Konferans'a sunduğu çalışma raporunda, UNESCO programı doğrultusunda şu öneride bulundu:

"Evrensel dikkatin öğretim/eğitim koşulları üzerine çekilmesi ve sonra da bir **Öğretmenler Şartı kabul edilmesi** amacıyla, meslek örgütleriyle ilişkiler kurmakla görevli bir komite oluşturulmasını yüreklendirmek."

Böylece ilk kez, UNESCO Genel Konferansı'nın Meksiko toplantısında, UNESCO programında bir **"Öğretmenler Şartı"**ndan (Charte du corps d'enseignant) söz edildi. UNESCO, eğitim alanında etkinliklerde bulunan çok sayıda uluslararası örgütle ve özellikle eğitim (öğretmen) örgütleriyle ilişkiler kurulması konusunda rapor hazırladı. Bu öneri de, uluslararası öğretmen örgütleriyle yazılı yada sözlü ilişkiler kurulması ve Sekreterlik görevlilerinin düzenleyecekleri konferanslara katılması yollarıyla yerine getirildi. Kısa süre sonra, UNESCO Programının uygulanmasına katılmalarını sağlamak amacıyla, bu örgütlerin birçoğu ile anlaşmalar yapılacağı umudu taşındığı da belirtildi (Towsley, 1991: 3-4; CEART/II/1970/4: 3-6; UNESCO, 1967: 5-6).

1948'de Beyrut'ta toplanan Genel Konferans, Genel Direktör'den, Uluslararası Eğitim Bürosu ile işbirliği yaparak, meslek eğitimi ve eğitim personelinin durumu hakkında bir dokümantasyon derlenmesini istedi. Amaç, bu derlemenin Öğretmenler Şartı'nın kaleme alınmasıyla sonuçlanmasıydı.

1951-1963 yılları arasında, UNESCO ve UEB, bu konularda bir dizi karşılaştırmalı inceleme hazırladı. UNESCO ve UEB'nin her yıl düzenlediği Uluslararası Halk Eğitimi Konferansı, özellikle 1953, 1954, 1957, 1962 ve 1963 yıllarında, UNESCO üyesi devletlerin Milli Eğitim Bakanlarına çok sayıda tavsiyeler/öneriler gönderdi (CEART, 1979: Annexe IV, s. 1).

2. Uluslararası Eğitim Örgütlerinin Çalışmaları

ILO'nun varlığını sürdürdüğü, BM'nin kurulduğu ve UNESCO'nun da kuruluş hazırlıklarının başladığı ilk evrede, öğretmenler 1. Savaş öncesi ve sonrası dönemde uluslararası düzeyde örgütlenmişti.

UNESCO'nun kuruluş hazırlıklarının Genel Konferansında tartışıldığı yıllarda, kurulanlarla birlikte iki büyük savaşı izleyen dönemde öğretmenlik mesleği emekçilerinin uluslararası sendikal örgütlenme ve birleşme alanındaki durum, özetle şöyleydi:

- 1912'de, Resmî İkinci Kademe Öğretmenleri Uluslararası Federasyonu (Rİ-KÖUF, FIPESO) kurulmuştu.
- 1926'da Uluslararası Öğretmen Dernekleri Federasyonu (UÖDF, FIAI, IFTA) kurulmuştu.

- 1946'da, Dünya Öğretmenlik Mesleği Örgütü (DÖMÖ, OMPE, WOTP) kuruldu.
- 1952'de, FIPESO, FIAI ve OMPE, Öğretmenlik Mesleği Üyeleri Dünya Konfederasyonu'nu (CMOPE) kurmak amacıyla birleşti.

UNESCO'nun, yazılı yada sözlü ilişkiler kurduğu ve görevlilerinin de bazılarının toplantılarına katıldığı örgütler de şunlardı:

- Uluslararası Üniversiter Yardımlaşma;
- Resmî İkinci Öğretim Profesörleri Uluslararası Federasyonu (FIPESO);
- Uluslararası Öğretmenler Derneği Federasyonu (FIAI, IFTA);
- Dünya Öğretmenlik Mesleği Örgütü (DÖMÖ, OMPE, WOTP);
- Üniversite Profesörleri ve Ders Görevlileri Uluslararası Derneği (NDT) (Towsley, 1991: 4)

UNESCO Genel Konferansı'nın 1947 ve 1948 toplantılarında kabul ettiği kararların özendirip harekete geçirdiği uluslararası öğretmen örgütleri, “Şart Tasarıları” hazırlayarak, Tavsiye'nin oluşum sürecine ilk evresinin başlarında katıldı (CEART/II/70/4: 5).

Çinli delegenin önerisinden iki ay kadar önce Aralık 1946 başlarında, yeni kurulan ve CMOPE'nin öncülü olan Dünya Öğretmenlik Mesleği Örgütü (DÖMÖ, OMPE, WOTP) Genel Sekreteri *William Carr*, UNESCO merkezinde resmî olmayan bir toplantı düzenledi. Genel Konferans'a katılan bazı delegasyonlarda öğretmenlerin de bulunmasından yararlanarak gerçekleştirmişti bu toplantıyı. Tartışılan konulardan biri, UNESCO'nun “*Uluslararası Eğitimciler Şartı*” önerisi idi. William Carr bu öneriyi, “haklar şartı” ile “moral kod” arasında bir uzlaşma olarak betimliyordu.

Böyle bir belgeyi, birkaç ay sonra, Çinli bir profesör de, kurucu belgesinin imzacılarından olduğu OMPE yöneticilerine sunmuştu.

Öğretmenler Şartı tasarısı hazırlanması düşüncesine herkes destek veriyordu ama, kabul edilmesi yirmi yıl sonra gerçekleşebildi!

Dr. Carr, UNESCO'nun 1 Kasım 1945'te Londra'da başlayan kuruluş hazırlıkları toplantısına da katılmıştı. Daha önce Mayıs 1945'te de, BM'nin San Francisco'da yapılan kurucu konferansına katılmış, BM Anayasası'nda “eğitim konusunda uluslararası işbirliği” ile ilgili kuralların yer alması konusunda çaba harcamıştı. Ancak sonuç alamamıştı (Towsley, 1991: 2-3).

Belirteyim ki William G. Carr (ABD), Başkanlığına Jean Thomas'nın (Fransa) seçildiği Hükümetlerarası Özel Konferans'ın Genel Raportörü idi. Konferans ve kabul edilen Tavsiye konusunda 5 Ekim 1966 tarihli bir rapor hazırlamıştı (UNESCO, 1967: 23-30).

1948’de Dünya Öğretmenlik Mesleği Üyeleri Örgütü (OMPE), UNESCO’nun geçen yıl tartıştığı **Uluslararası Öğretmenler Şartı**’nın kapsamı ve içeriği konusunda üyelerinin görüşlerini derledi. Belirtildiğine göre UNESCO Genel Konferansı, öğretmenlerin, “Şart’ın, öğretmen örgütlerinin girişimlerinden kaynaklanması gerektiği” konusundaki tutumuna katılıyordu. OMPE, bunu 1948 meclis (genel kurul) toplantısının gündemine yazmıştı. FIAI de, 1948’deki 17. konferansında, **Öğretmenlerin Hakları Şartı**’nı kabul etmişti. Buna katılan iki federasyon da (FIPESO ve FISE), FIAI ile Eğitim Personeli Uluslararası Federasyonları İttifak Komitesi kurmuştu. Federasyonların 1954’te imzalayıp kabul ettikleri bu proje, altı yıl beklemişti. 15 nokta içeren projenin kesin başlığı da, **“Eğitimciler Şartı”** olarak belirlenmişti (s. 4-5).

1952’de kurulan CMOPE’nin çalışmalarına gelince; Tavsiye’nin hazırlanması çalışmalarına önemli katkılarda bulundu. CMOPE sorumluları, UNESCO ve ILO’nun birlikte düzenledikleri tasarının kaleme alınmasına yönelik ön toplantılara başkanlık yaptı. CMOPE kurucusu iki federasyon da, gerek bu toplantılara, gerekse 1952 öncesindeki toplantılara katıldı. CMOPE’nin 1955’te İstanbul’da yaptığı 4. delegeler meclisi toplantısı, **“öğretmenlik mesleğinin durumu”** teması ile kabul edilen ve 33 ülke raporuna dayanan kararlar çerçevesinde yapıldı (Towsley, 1991: 4-5).

Böylece, uluslararası öğretmen örgütleri, Uluslararası Öğretmenler Şartı adını verdikleri bir belge için girişimlerde bulunurken ve UNESCO da çalışma yaparken, Uluslararası Çalışma Örgütü, belirteceğim gibi, bu üç bileşenli ve yönlü evreye, görece daha gecikmeli olarak katıldı. Uluslararası düzeyde ILO/UNESCO resmî işbirliği, yol haritasının ancak üç yıllık ikinci ve son evresinde sağlandı.

3. ILO’nun Çalışmaları

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün ilk girişiminin, ILO üyesi Amerikan Devletlerinin 1946’da Meksiko’da yaptığı 3. toplantıda alınan bir karar olduğu anlaşılıyor. Kararda, Yönetim Konseyi’nden, Büro’nun entelektüel çalışanların (fikir işçilerinin) durumu konusunda daha önce yaptığı incelemenin güncellenmesi istenmiş ve öğretmenlere ilişkin sorunlara dikkat çekilmişti.

Bu karar üzerine öğretmenlerin sosyal ve ekonomik durumlarına ilişkin sorunlar, ILO’nun *Hizmetliler ve Entelektüel İşçiler* Danışsal Komisyonu’nun 1952’deki toplantısında ele alınıp tartışıldı. Toplantıya, OMPE de bir gözlemci gönderdi.

İki yılda bir toplanan Danışsal Komisyon’un 1954’teki ikinci toplantısında, eğitim personelinin istihdam koşulları incelendi. Sorunun daha derinlemesine ele alınması amacıyla bir uzmanlar toplantısı için çağrıda bulunulması, daha önemlisi bu konuda **UNESCO ve UEB ile daha sıkı bir eşgüdüm yapılması istendi.**

CMOPE Başkanı Ronald Gould, ILO’nun üçlü yapısı çerçevesinde yapılan, yani UNESCO’da olduğu gibi “hükümetlerarası” nitelik taşımayan bu toplantı konusunda, dikkat çeken şu eleştirel değerlendirmede bulundu:

“ILO, kuruluşundan beri ilk kez, öğretmenlerin ücretlerine ve çalışma koşullarına ciddi bir dikkat gösterdi. Gerek UNESCO ve UEB, gerekse uluslararası öğretmen örgütleri (yani CMOPE, FIAI ve FIPESO) bu sorunları daha önce tek yanlı olarak tartıştılar, Ancak tarihte ilk kez, bir uluslararası konferans sırasında, işçiler, işverenler ve hükümetler, bu sorunları üçlü yapı çerçevesinde tartıştılar. Bu toplantının, öğretmenlik mesleği için büyük bir anlamı vardır” (Lowsley: 8).

Öğretim personelinin sorunlarına ilişkin ilk uzmanlar toplantısı, çağrının 1957’de de yinelenmesinin ardından Ekim 1958’de Cenevre’de yapıldı. 19 ülkeden 30 dolayında eğitimcinin katıldığı ve CMOPE Başkanının başkanlığında yapılan uzmanlar toplantısı sonunda kabul edilen sonuçlar, “eğitim” ve “çalışma” alanlarıyla ilgili sorunları kapsıyordu: Mesleksel yetiştirme, ilerleme ve yükselme, çalışma süresi, ücretli izinler, çalışma koşulları, ücretlerin belirlenmesi, kişi hakları ve örgütlenme özgürlüğü. Öğretmenlerin ücretleriyle ilgili kararda; öğretmen aylıklarının, eşdeğer eğitim ve yetenekler gerektiren diğer mesleklerde ödenen aylıklarla karşılaştırılabilir olması gerektiği” belirtilmişti (CEART/SP/79/7, Annexe IV: 1-2; Lowsley: 7-10; UNESCO, 1967: 5-6).

II. TAVSİYE’NİN HAZIRLIK SÜRECİNİN İKİNCİ VE SON EVRESİ

Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi’nin hazırlık sürecinin ikinci evresi, 1963 Sonbaharında başladı. Çünkü Uluslararası bir belge oluşturmak amacıyla ILO/UNESCO işbirliği ve ortak eylem kararı alındı. Kararlı ve sonuca yönelik somut adımlar atıldı.

Üç yönlü bir evrim gösteren ilkinde göre çok kısa olmasının ve hızlı bir gelişim göstermesinin nedeni, yeni uluslararası belgenin esin kaynaklarını oluşturacak çalışmalar yapılmış, raporlar hazırlanmış, ilgili belgeler derlenmiş ve somut öneriler ortaya konulmuş olmasıdır.

Bunlar, aynı zamanda, bu alandaki çalışmalarını ayrı ayrı sürdüren ILO ve UNESCO’nun, “çalışma” ve “eğitim” alanlarına ilişkin sorunların birbirinden soyutlanamayacak bir “ortak eylem” alanı oluşturduğunun anlaşılmasını sağlamakla kalmamış, işbirliği ve ortak eylem kararları alınmasını dayatan bir boyut da kazanmıştı.

1. Yol Haritasının ILO/UNESCO İşbirliği Evresinin İlk Adımları

ILO Yönetim Konseyi toplantılarının tutanaklarına göre, sorun ilk kez Konsey’in 12-15 Kasım 1963 tarihlerindeki 157. toplantısı gündemine “sekizinci sorun” olarak yazıldı. İncelendiği bir raporla ortaya konulan sorunun başlığı şöyle idi:

“Birinci ve ikinci derece öğretim personelinin sosyal ve ekonomik koşulları konusunda uzmanlar toplantısı raporu.”

Görüldüğü gibi sorun, temelde Uluslararası Çalışma Örgütü’nün anayasal yetkisi kapsamında olan “sosyal ve ekonomik koşullar”, yani en geniş anlamda çalışma hak-

ları ile sınırlı biçimde tanımlanmıştır. Eğitim personeli, aslında gerek kamu görevlisi gerekse işçi, yani çalışanlar olarak Örgüt sözleşmeleri ve tavsiyeleri kapsamında olan hak özneleridir.

Bununla birlikte, rapor başlığında sorunun UNESCO’yu ilgilendiren “eğitim” boyutuna yer verilmemiştir ama, “sosyal ve ekonomik koşullar”ın eğitim personeli özelinde uzmanların katıldığı bir uluslararası toplantıda gecikerek de olsa görüşülmüş olması önemsiz değildir kuşkusuz.

Uzmanlar Toplantısı, Yönetim Konseyi toplantısından hemen önce 21 Ekim-1 Kasım 1963 tarihleri arasında Cenevre’de yapıldı. Hazırlanan rapor, Kasım toplantısına yetiştirildi. Ama sanırım, ILO Yönetim Konseyi üyelerinin incelemesi için yeterli zaman olmadığından, gündemdeki sekizinci sorunun incelenip tartışılması, gelecek toplantıya bırakıldı (BIT, 1963: 19).

Bu, aslında üç aylık bir erteleme idi. Çünkü Konsey’in izleyen dönemsel ve olağan toplantısı, 13-17 Şubat 1963 tarihlerinde yapılacaktı. Yapıldı da.

ILO Genel Direktör Yardımcısı’nın bu rapora dayanarak yaptığı açıklama, 1966 Tavsiyesi’nin yol haritasının bundan sonraki evresi için önemli bilgiler içermektedir. Buna göre, UNESCO söz konusu sorunla ilgili bir uzmanlar toplantısı yapılması için çağrıda bulunma kararı almıştı. Oysa Konsey, “ortak yarar” ile ilgili sorunlar için başka uluslararası kuruluşlarla sıkı ilişki içinde çalışmak gerektiğini her zaman belirtmişti. Nitekim ILO Genel Direktörü de, Konsey’in uzmanlar raporunun incelenmesini ertelemiş olmasına karşın, ***ortak bir eylem konusunda UNESCO ile görüşmeleri sürdürmek*** amacıyla, Konsey’in kendisine ilke olarak yetki vermesini istemiş, bu konuda, Konsey’in gelecek toplantısına rapor sunacağını da eklemişti. Konsey toplantısı da, buna kararın verilmesiyle kapanmıştı (s. 51).

Uzmanlar Toplantısı Raporu, 30 maddeden oluşan bir belgeydi. Konsey’in Kasım 1962’deki 153. toplantısında aldığı karara uygun olarak, üç maddede sıralanan toplantı gündeminde şu sorunlar vardı:

- 1) Öğretim personelini ilgilendiren ekonomik ve sosyal sorunlara genel bir bakış;
- 2) Ücret ve istihdam koşulları;
- 3) Eğitim personelinin sosyal güvenliğine temel olan ilkeler (BIT, 1964: 68).

Uzmanlar Yönetim Konseyi’nden, “uygun bir eylem ereğiyle”, toplantıda oybirliğiyle kabul ettikleri *Sonuçların* (Conclusions), ILO üyesi devletlerin hükümetleri ile ulusal ve uluslararası eğitim örgütlerine gönderilmesini rica etti. Bir de, “öğretim personelinin sorunları hakkında gelecek eylemle, yapılacak çalışmalarla ilgili bir Karar” (Résolution) kabul etti.

Karardaki isteklerden özellikle ikisi, resmî adı henüz konmamış Tavsiye sürecinin hızlı biçimde sonuçlandırılmasına ve sürecin amacına ilişkindi:

ILO ve UNESCO’nun ortak eyleminin olabilen en kısa sürede tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için tüm hazırlık ve düzenlemeler yapılmalıdır. **Amaç, öğretim personelinin sosyal, ekonomik ve mesleksel sorunlarına ilişkin uygun bir uluslararası belgenin kabul edilmesidir. Belge aynı zamanda, uygulanmasını amaçlayan uygun kurallar da içerecektir.**

Görüldüğü gibi, hazırlanacak ortak belgede, artık yalnızca öğretim/eğitim personelinin sosyal ve ekonomik” sorunları değil, aynı zamanda “mesleksel” sorunları da yer alacaktı. Kuşkusuz bununla amaçlanan, açıkça belirtilmemiş olsa da, “öğretmenlik mesleği” idi. Bu, eğitim emekçilerinin çalışma ve eğitim alanlarına giren sorunların karşılıklı bağımlılığı yaklaşımının kabul edilmesi demektir.

Öte yandan ortak belgede, yalnızca bu sorunların içeriğine ilişkin somut kurallar yer almayacaktı. Aynı zamanda, uygulanmalarının sağlanmasına yönelik önlemlere de yer verilecekti. Bir başka önemli nokta da, aşağıda görüleceği gibi, ortak belgenin uygulama alanının, yüksek öğretim öncesi eğitim kuruluşlarını ve çalışanlarını kapsayacak olması idi.

Uzmanların kabul ettiği Sonuçlar arasında, 1949’da kabul edilen 98 sayılı Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Sözleşmesi’nin öğretmenlere uygulanmasını sağlayacak uygun önlemler düşünülmesine yönelik bir öneri de vardı. Kanımca, pek de haksız ve yersiz bir öneri değildi bu. Nedeni, 98 sayılı sözleşmenin kişiler yönünden kapsamıyla ilgili olarak 6. maddesinde öngörülen kuraldı.

Bu kural, Türkiye’nin onayladığı sözleşmenin Türkçe çevirisinde şu anlatımla yer almıştı: “Bu Sözleşme Devlet memurlarının durumu ile alakalı değildir.” Aralarında Türkiye’nin de olduğu birçok devlet, bu kurala dayanarak kamu görevlilerini ve dolayısıyla öğretmenleri sözleşme kapsamı dışında tutuyordu. Bu tutum ve uygulama, Tavsiye’nin kabul edilmesinden sonra da sürdü (Gülmez, 2014: 488-495).

Uzmanlar Toplantısı Raporu’nun izleyen maddelerinde, ILO/UNESCO işbirliğinin nasıl oluştuğu anımsatıldı. Bunun, daha sıkı biçimde yapılması ve sürdürülmesi gereksinmesinin altı çizildi. Bir söylem olmakla kalmayıp, uluslararası düzeyde **ortak bir eylem** dayattığı vurgulandı. Bu çalışmaların, artık bütünleşik bir projeye dönüşmesi gerektiği anımsatıldı. Gerekçeleri de, özetle şöyle sıralandı:

- ILO ve UNESCO’nun her birinin amaç ve hedefleri, doğrudan öğretmenlik mesleğine özgü sorunlarla ilgilidir. İki kuruluş arasında bir “ortak yarar sektörü” bulunmaktadır. **Öğretmenlerin sosyal ve ekonomik sorunları ile eğitim ve meslek sorunları, birbirine sıkı biçimde bağlıdır ve karşılıklı bağımlılık ilişkisi içindedir.** Bu nedenle de, artık bu sorunların birbirinden ayrı olarak düzenlenmesine olanak bulunmamaktadır;
- Eğitim, her zaman olduğu gibi, giderek artan bir önem taşır ve taşımayı da sürdürmektedir;
- Çözüm gerektiren, “evrensel boyutlu bir öğretmen açığı” sorunu vardır.

2. ILO ve UNESCO Genel Direktörlerinin Görüşmesi, Ortak Eylem ve Görev Dağılımı Konusunda Anlaşması

Bu ve başka noktaları göz ardı etmeyen ILO ve UNESCO Genel Direktörleri, Mayıs 1963'te Cenevre'deki bir toplantı sırasında görüştüler. Üst düzeydeki –sanırım ilk yüz yüze– ikili görüşmenin ardından, iki kuruluşun bu alanda ortak bir eylem amacıyla gerekli önlemleri alması ve sorunları ayrıntılı biçimde belirlemesi konularında anlaşmaya varıldı. Dolayısıyla bu görüşme, Tavsiye'nin hazırlık sürecinde, ILO ve UNESCO'nun ortak eylem ve işbirliği konusundaki yaklaşım ve kararları açısından önemli bir kilometre taşıdır.

Sürecin izleyen evresi, Eylül 1963'te bir *kurumlararası* toplantı düzenlenmesi oldu. Toplantıda, ortak sorunlara ilişkin öneriler tartışılarak belirlendi ve ardından da Genel Direktörlere sunuldu. Önerilen ILO/UNESCO ortak eyleminin hedefi şöyle tanımlandı:

Öğretmenlik mesleğinin tüm sorunlarını kapsayan uluslararası bir belge tasarısı hazırlamak ve kabul etmek.

Adı konulmayan bu “uluslararası” belgenin uygulama alanına, ilk ve ikinci derecelerden (ilk ve orta öğretim kademelerinden) *kamusal ve özel tüm kuruluşların*, yüksek öğretim teknik okulları dışında teknik ve mesleksel eğitim yapan okulların öğretmenlerinin de alınması öngörülüyordu. Aday öğrenciler, ara yedekler (geçici ve kısa süreli görevliler) ve yarım zamanlı çalışan öğretmenler de, asıllar ve düzenli (tam zamanlı) çalışanlar gibi, uluslararası belgenin kişiler yönünden uygulama alanı dışında bırakılmayacaktı.

Yapılacak çalışmalarda ILO ve UNESCO arasında ***görev dağılımı ve sorumluluk paylaşımı*** konusunda varılan anlaşma, doğal olarak şöyleydi: Eğitim personelinin ekonomik ve sosyal sorunlarıyla ilgili hazırlık çalışmalarından ILO'nun sorumlu olması; eğitim/yetiştirme, hizmete alma, yetkinleştirme ve eğitim sorunları konusunda ise, sorumluluğu UNESCO'nun üstlenmesi.

Üstelik, UNESCO'nun 1965-1966 eylem programında, eğitim personelinin sorunları konusunda uluslararası bir belgenin 1966 yılında kabul edilmesi için, Genel Konferans'ın onaması saklı kalmak üzere, tüm önlemlerin alındığı da belirtilmişti.

UNESCO, Uzmanlar Toplantısının ardından, 1964 İlkbaharında öğretim personelinin formasyonu konusunda bir *uzmanlar toplantısı çağrısı* yapma önerisinde bulundu. Bu toplantıya, ILO'nun da çağrılması öngörüldü. İki kuruluş, elde edilen bu sonuçlar üzerine, ***ortak bir ön taslak belgesi*** hazırlayacaktı. Bu, Tavsiye'nin hazırlık sürecinde ilk uluslararası belge taslağının kaleme alınması anlamına geliyordu. Ön taslak, ILO ve UNESCO'nun himayesinde hazırlanacak ve düzenlenecekti. Belirlenen yol haritasından anlaşıldığına göre, uluslararası belge tasarısının onanması amacıyla, 1965 sonlarına doğru sunulacağı ortak toplantı için çağrı yapılacaktı. Hazırlanan belge tasarısı, gözlemlerini iletmeleri amacıyla, hükümetlere ve öğretmen örgütlerine de gönderilecekti.

Belgenin sunulacağı ortak toplantıya, iki Genel Direktörün 20 kadar ülkeden seçecekleri yaklaşık 30-36 arasında uzman katılacaktı. Uzmanların belirlenmesinde, geniş bir coğrafi dağılım, farklı eğitim sistemleri ve çıkarlar da, gereğince göz önünde bulundurulacaktı.

Sonra da, *ILO ve UNESCO himayesinde*, eğitim mesleğiyle ilgili sorunlar konusunda bir belge kabul etmek üzere, bir uluslararası konferans hazırlanacak ve düzenlenecekti. 1966 sonuna doğru toplantıya çağırılması düşünülen bu konferans, *Hükümetlerarası Özel Konferans*¹ idi.

İlgili tarafların, özellikle de uluslararası öğretmen örgütlerinin yada eğitimle ilgilenen örgütlerin, 1965 ve 1966 yıllarında yapılması düşünülen hazırlık çalışmalarına ve toplantılarına sıkı biçimde katılmaları da sağlanacaktı.

1966 Tavsiyesi'nin yol haritasının her yönüyle düşünüldüğünü ortaya koyan Uzmanlar Toplantısı Raporu'nun son maddelerinde; ILO/UNESCO ortak eyleminin, projenin mali yönlerini de kapsamak üzere, iki kuruluşun yukarıda değindiğim çerçevede sorumlulukları paylaşacağı bütünleşik bir işbirliği temeline dayanması gerektiğinin istendiği vurgulandı. 1965 toplantısı ile 1966 konferansı için yapılacak harcamalar konusunda tahminler yapıldı, bütçelere konulacak ödenekler belirlendi. Yönetim Konseyi'nden de, ortak eyleme ilişkin önerilerin uygulamaya konulması amacıyla, Uluslararası Çalışma Ofisi/Bürosu Genel Direktörü'ne ilke olarak yetki verilmesi istendi. Genel Direktör için de, Konsey'in gelecek toplantısında alınmasını uygun göreceği önlemlerle ilgili önerilerini içeren bir rapor sunması öngörüldü (BIT, 1964: 68-69).

1 1966 Tavsiyesi'ni görüşen ve kabul eden uluslararası konferansın "Hükümetlerarası Özel Konferans" olarak tanımlanmasının nedenleri, kısaca şunlardır:

Konferans, hem "hükümetlerarası"dır, hem de "özel"dir. Çünkü ILO'nun kural üretme görev ve yetkisi bulunan organı Uluslararası Çalışma Konferansı, üçlü yapıdır: Üye devletlerin her biri, toplam dört delege belirler. Yarısı, üye devletlerin (yani hükümetlerin) temsilcilerinden, yarısı da işçi/çalışan ve işveren temsilcilerinden oluşur.

Buna karşılık, ILO'nun işbirliği yaptığı UNESCO'nun sözleşme ve tavsiyeleri kabul eden organı Genel Konferans, yalnızca üye devletlerin (yani hükümetlerin) temsilcilerinden oluşur (UNESCO, 2020b, m. IV).

Sanırım, iki Örgütün yürütme organları için söz konusu olan bu yapısal farklılık nedeniyle, Konferansın başlangıçta ILO ve UNESCO'nun himayeleriyle birlikte toplantıya çağırılması ve düzenlenmesi öngörülmüştü. Daha sonra bundan vaz geçildi ve Konferansın, yalnızca UNESCO himayesinde toplantıya çağırılması için anlaşmaya varıldı. Bu değişiklik de, Yönetim Konseyi işçi kanadının eleştirisine yol açtı. Çünkü konferansa, yalnızca hükümetlerin temsilcileri katılacaktı.

Dolayısıyla, ILO'nun Konferansta temsil edilmesi, "özel" bir durumdu. Çünkü bu temsil, sınırlı ama üçlü yapıda, yani Konsey'in üç kanadından ikişer temsilcinin oluşturduğu bir delegasyonla gerçekleşecekti. Ayrıca, teknik personel eşliğinde Genel Direktör de Konferansa katılacaktı. Ne varki; Hükümetlerarası Özel Konferans'ta kendisini Genel Direktör Yardımcısı temsil etti. Tavsiye'yi görüşen ve kabul eden "hükümetlerarası" konferansın "özel" sıfatıyla tanımlanması bundandır.

Kaldı ki ikisi de BM üyesi olan ILO ve UNESCO'nun üyeleri, küçük bir sayısal fark dışında aynı devletlerdir.

3. ILO/UNESCO Ortak Eyleminin Uygulamaya Konulması ve Görüşler

ILO ve UNESCO'nun Genel Direktörler düzeyinde kararlaştırdıkları yol haritasının bütünleşik ortak eylemin 1964'ten başlayarak yürürlüğe konulması öngörülen aşamasını, bu kez Yönetim Konseyi toplantı tutanaklarında özetlenen tartışmalarda ileri sürülen görüşlerden bazılarına değinerek özetleyeceğim.

Konsey'in 13 Şubat 1964'te yaptığı 158. toplantı gündemindeki –yukarıda değindiğim– beşinci sorun da, önceki gibi “İlk ve İkinci Derece/Kademe Öğretim Personelinin Sosyal ve Ekonomik Koşulları Uzmanlar Toplantısı Raporu” başlığını taşıyordu (BIT, 1964: 7).

Konsey Başkanının, Genel Direktör'e istediği, yani Uzmanlar Toplantısı Raporunda önerilen yetkinin önceki toplantıda verildiğini anımsatmasından sonra, üyeler rapor üzerindeki olumlu ve kanımca “sistemli bir karşı çıkış” niteliği taşımayan görüşlerini dile getirdi. Üyelerin büyük bir çoğunluğu, 29 maddeden oluşan Uzmanlar Toplantısı Raporunun özellikle üç maddesi üzerinde durdu. Bunlar, Genel Direktör'ün raporda önerilen görevleri yerine getirmesi için Yönetim Konseyi'nden kendisine yetki verilmesinin istendiği 7., 8. ve 9. maddelerdi. Bu görevler de, aslında karşı çıkmayı gerektirecek nitelik taşımıyordu ve şunlardı:

- 1) Rapor ve eklerinin hükümetlere gönderilmesi ve hükümetlerden de, ülkelerindeki ilgili meslek örgütlerine göndermelerini istemesi;
- 2) Raporu, ilgili uluslararası örgütlere iletmesi;
- 3) ILO eyleminin, bu alanda yalnızca izleyici değil yoğunlaştırıcı olması;
- 4) ILO ve UNESCO'nun ortak eylemini tam olarak gerçekleştirmelerini sağlamak için tüm elverişli hazırlık ve düzenlemelerin yapılması.

Kuşkusuz, tartışmaların bu maddeler üzerinde odaklanmış olmasının kökeninde, Genel Direktör'ün yapacağı hazırlık ve düzenlemelerden bazılarının getireceği mali yük sorunu vardı. Bu ise, Konsey'in bütçe yetkisi kapsamına giren bir sorundu. Bu sorun da, raporda olası harcama tutarları belirtilerek açıkça öngörülmüştü (m. 25 ve 26).

Konsey'in işveren kanadından bir üye, kamusal ve özel eğitim kuruluşları ile çeşitli ülkeler arasındaki farkların uzmanlarca göz önüne alınması dileğinde bulundu. ***İşveren grubu adına konuşan üye de***, bu görüşü destekledi. Uluslararası belgenin hazırlanmasında mali sorunlar ile sosyal yükümlülükler sorununun ve duruma göre değişen çok sayıda başka koşulun da göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtti. İşverenlerin, raporda yer alan ILO'nun bu alandaki çalışmasını yoğunlaştırmasıyla ilgili önerinin karşısında olacağından söz etti. Konsey'in, bu toplantılar yoluyla önerilen projeler konusunda derhal karar almaması, gelecek toplantısında çeşitli önerileri inceleyip değerlendirmesi yolunda telkinde bulundu.

İşçi grubu adına söz alan Konsey üyesi, eğitim personelinin sorunlarıyla ilgili belge konusunda, bu belgenin uygulanmasının denetlenmesi için gerekli tüm önlemlerin alınması gerektiği üzerinde ısrarla durdu. Genel Direktör'ün ILO/UNESCO ortak eylemi konusunda gelecek toplantıya sunacağı somut önerileri ilgiyle inceleyeceklerini de, sözlerine ekledi.

Bir üye de, UNESCO'nun okuma-yazma bilmezliğe karşı dünya ölçeğinde yürüttüğü kampanyayı anımsattı. Haklı olarak, kampanyanın başarısının büyük ölçüde öğretim personelinin işbirliği yapmasına bağlı olacağını vurguladı. Dolayısıyla da, ILO'nun bu çalışanlar grubuyla ilgilenmesi gerekiyordu (BIT, 1964: 7-9 ve 68-69).

III. TAVSİYE'NİN KABUL EDİLMESİNE DOĞRU

Tavsiye'nin yol haritasının kabul edilmesinden üç yıl kadar önce ILO cephesinde başlayan aşamasında, yani Yönetim Konseyi'nin Kasım 1963 ve Şubat 1964 tarihlerinde yaptığı 157. ve 158. toplantılarında, öğretmenlik mesleğinin sorunlarını kapsayan bir uluslararası belge hazırlanması amacı taşıyan ILO-UNESCO ortak eylem programı onaylanmıştı.

1. ILO/UNESCO Ortak Eylem Programının Uygulamaya Konulması

Ortak Eylem Programına uygun olarak, ILO ve UNESCO'nun birlikte yaptığı çağrı üzerine, Cenevre'de 17-26 Ocak 1966 tarihlerinde **ILO/UNESCO ortak uzmanlar toplantısı** gerçekleştirildi. Toplantıda, **öğretim personelinin durumu konusunda bir Tavsiye Tasarısı kabul edildi**.

21 Eylül-5 Ekim 1966 tarihlerinde toplanan Hükümetlerarası Özel Konferans'a bu Tavsiye Tasarısı sunuldu. Yanı sıra Konferansa, ILO/UNESCO Ortak Toplantı Raporu ile üye devletlerin Tavsiye Tasarısı konusundaki gözlemleri de sunuldu. Konferansa, sanıyorum her birinden 2'şer delege olmak üzere, 75 üye devletin temsilcileri katıldı. Toplantıda ayrıca, 1'i UNESCO üyesi olmayan 5 devletin gözlemcileri ile hükümetlerarası 6 ve hükümetlerarası olmayan 17 örgütün gözlemcileri de bulundu. Böylece, toplam katılımcı sayısı 230 idi (UNESCO, 1967: 23; Towsley: 18). Kuşkusuz, Hükümetlerarası Özel Konferans'ta, belirttiğim ILO delegasyonu da vardı.

Tasarı, ILO ve UNESCO'nun hazırladıkları tasarılarından esinlenen bir metindi. Bu tasarıların kaynağı da, ILO'nun 1958 ve 1963 yıllarında, UNESCO'nun ise 1964'te düzenledikleri uzmanlar toplantılarında kabul edilen ve "**Sonuçlar**" olarak tanımlanan önerilerdi.

Yanı sıra tasarılar, görüşleri alınan ILO ve UNESCO üyesi devletlerin gözlemlerinden de esinlendi. UEB de, UNESCO'nun Mayıs 1964'te düzenlediği Uzmanlar Toplantısının hazırlanmasına katılmak amacıyla, Uluslararası Halk Eğitim Konferanslarının 1934'ten beri kabul ettiği öğretim personelinin durumuna ilişkin tüm tavsiyelerin listesini içeren bir belge hazırlamıştı. Bunlar özellikle 1930'lu yıllarda ha-

zırlanan ve 1950’li yıllarda da yeniden ele alınan “ilk ve orta öğretim personelinin mesleksel yetiştirilmesi, ücretleri ve durumu/statüsü ile ilgili öneriler, tavsiyelerdi. UEB’nin yaptığı açıklamaya göre, eğitim sorununun derinlemesine incelenmesiyle sona eren bu tavsiyeler oybirliğiyle kabul edildi. 1966 Tavsiyesi’nin esinlendiği kaynaklar arasında bu tavsiyeler de vardı (UNESCO, 1967: 38ce; Towsley: 16-17).

UNESCO Genel Direktörü’nün toplantıya çağırdığı Hükümetlerarası Özel Konferans, devletlerin yanı sıra, toplantıya delege olarak çağrılmayan öğretmen örgütlerinin gözlem ve görüşlerini de göz önüne aldı.

ILO/UNESCO eylem programında, 1966 Sonbaharında özel bir Hükümetlerarası Konferans düzenlenmesi de öngörülmüştü. Yönetim Konseyi, Mayıs-Haziran 1965’teki 162. toplantısında, ILO’nun bu konferansa katılması için gerekli kredi için de onay vermişti. Yönetim Konseyi Bürosu, tasarının görüşüleceği konferans süreci ve ILO’nun katılımıyla ilgili değerlendirmelerinde, önceki kararlar doğrultusunda aşağıdaki sonuçlara ulaşmıştı:

- 1) Hükümetlerarası Özel Konferansı, UNESCO’nun toplantıya çağırması, dolayısıyla Konferansın UNESCO himayesinde yapılması;
- 2) ILO’nun ise, Konferansta üçlü yapıli bir Yönetim Konseyi delegasyonu ile temsil edilmesi, Konsey delegasyonunun Konferans tartışmalarına tam olarak katılmaya yetkili olması, özellikle çalışma alanıyla ilgili kuralların Örgüt’ün görüşlerini uygun biçimde yansıtmasını gözetmesi;
- 3) ILO Genel Direktörü’nün de, ilgili teknik görevliler eşliğinde Konferansa katılması;
- 4) ILO ile ilgili olarak, Hükümetlerarası Özel Konferans’ın kabul edeceği metnin izlenmesine ilişkin son kararı Yönetim Konseyi’nin alması.

Yönetim Konseyi Bürosu, bu yöntemin onaylanmasını ve Konsey delegasyonunun da hükümet, işçi/çalışan ve işveren gruplarından belirlenecek ikişer delegeden oluşmasını önerdi. Konsey’in bu öneriyi kabul etmesi durumunda da, delegasyonu belirleme yetkisinin kendisinde (Konsey’de) olduğunu ekledi (BIT, 1966a: 117-118). Yönetim Konseyi de, 24 Eylül-5 Ekim 1966 tarihlerinde toplantısını yapacak Hükümetlerarası Özel Konferans’ta kendisini temsil edecek toplam altı üyeyi belirledi (BIT, 1966b: 202-203).

2. Tavsiye Tasarısı, Tartışmalar ve Görüşler

ILO ve UNESCO’nun, Tavsiye’nin yol haritasının 1963 İlkbaharında ortak eylem konusunda anlaşmaya varılmasını izleyen ikinci ve son evresinde sürdürdükleri hazırlık sürecinin Tavsiye’nin kabul edilmesi öncesindeki son kesiti, yaklaşık altı aylık bir süreyi kapsar. Bunu, ILO Yönetim Konseyi’nin 4 Mart 1966 günlü 164. toplantısından başlatmak olanaklıdır. Çünkü bu toplantıda, Yönetim Konseyi Bürosu’nun hazırladığı *Öğretim Personelinin Durumu Hakkında Tavsiye Tasarısı*

görüldü.

Tavsiye Tasarısı, 5 Ekim 1966'da kabul edilen metni gibi, yönlendirici ilkelerle başlayan ve toplam 146 maddeden oluşan bir metindi. Ayrıca, Hükümetlerarası Özel Konferans'ın 5 Ekim'de kabul ettiği uygulamaya konulmasıyla ilgili bir *Karar* da vardı (BIT, 1967: 135-150).

Yönetim Konseyi Bürosu raporuna ve tasarıya ilişkin tartışmalarda, işçi grubu adına konuşan üyenin belirttiği görüş ilginçtir. İşçi grubu sözcüsü, daha önce alınan *ortak çağrı*, yani Hükümetlerarası Özel Konferans'ın ILO ile UNESCO'nun himayeleriyle birlikte toplantıya çağırılması kararına karşın, bundan vaz geçilmiş olmasına dikkat çekti. Gerekçesi, bu Konferansın, çalışma koşulları ve sosyal güvenlik gibi ILO'yu özellikle ilgilendiren sorunlarla da ilgilenecek olmasıydı. Bu nedenle ILO Genel Direktörü'nden, Konferansta yalnızca MEB temsilcilerinin değil aynı zamanda Çalışma Bakanlığı temsilcilerinin de bulunması için yetkisini kullanması isteğinde bulundu. Ayrıca, Uluslararası Çalışma Örgütü adına Konferansa gönderilecek Yönetim Konseyi delegasyonundan, bu Konferansta kabul edilecek kuralların uygulanması konusunda, Uluslararası Çalışma Bürosu'nun görüşlerini göz önünde bulundurması gerektiğini de anımsattı.

Bu isteklerin karşılanacağını belirten Genel Direktör, ayrıca şu bilgileri de verdi: UNESCO ile yapılan anlaşmaya göre, *Yönetim Konseyi delegasyonu, Genel Direktör ve Büro'nun bu sorunla ilgili olan ve kendisine eşlik edecek teknik personeli, kısıtlama olmaksızın Hükümetlerarası Özel Konferans'ın tüm tartışmalarına katılabilecektir*. Bu tartışmalar sırasında, *Tavsiye Tasarısının ILO ve UNESCO'nun ortak belgesi olduğu açık seçik belirtilecektir*. Kendisi de, uygun zamanda, Yönetim Konseyi'ne ve üçlü yapıdaki delegasyona önerilerini iletacaktır.

Konsey toplantısında, bir başka üye de, doğrudan ILO'nun yetki alanına giren sorunların uluslararası toplantılarda başka Bakanlıklarca ele alınmasının kaygı verici ve tehlikeli olduğunu ileri sürdü. Eğitim Bakanlıklarının eğitim personelinin çıkarlarıyla ilgili sorunlarda yetkin olmadıklarını belirterek, ILO'nun ikincil bir rolle yetinip yetinmeyeceği sorusunu yöneltti (BIT, 1966a: 56-57).

3. Yönetim Konseyi'nin Tavsiye'nin

Kabul Edilmesi Sonrasındaki Kararları

Yönetim Konseyi, Tavsiye'nin kabul edilmesinden bir ay ve on gün sonra yaptığı toplantıda, uygulamaya konulmasının ilk adımlarıyla ilgili kararlar aldı.

15-18 Kasım 1966 tarihlerindeki 167. toplantı gündemine yazılan maddelerden biri olan Genel Direktör Raporu kapsamında, Öğretim Personelinin Durumu/Statüsü Hakkında Hükümetlerarası Özel Konferans konusunu görüştü. ILO'nun, 164. toplantısında aldığı kararlar uyarınca temsil edildiğini anımsattı. Konferans'ın, 4 Ekim 1966'da Öğretim Personelinin Durumuna ilişkin bir Tavsiye ve 5 Ekim

1966'da da, Tavsiye'nin uygulamaya konulması ereğiyle alınacak önlemlere ilişkin bir Karar kabul edildiğini belirtti. ²

Bu toplantıda Konsey, Genel Direktör'e, UNESCO Genel Direktörü ile işbirliği yaparak, **Tavsiye'nin ulusal bir yasa olarak yada başka bir biçimde uygulanmasını sağlamak ereğiyle**, UNESCO Genel Direktörü tarafından tüm üye devletlere bildirilmesi konusunda önlemler alma yetkisi verdi.

Konsey ayrıca, üye devletlere de aşağıdaki çağrılarda bulundu:

- i) 1 Aralık 1966'dan başlayarak bir yıl içinde, Tavsiye'nin konuyla ilgili **yetkili makama yada makamlara sunulması**;
- ii) Tavsiye konusunda alınan önlemlere ilişkin düzenli/dönemsel **rapor hazırlanması**;
- iii) Tavsiye'nin ve Tavsiye'ye ilişkin **raporların ilgili meslek örgütlerine gönderilmesi**.

Bu yükümlülüklerin sonuncusu konusunda da şu açıklama yapıldı: Tavsiye'nin sunulması, rapor tarihleri ve dönemleri konularında izlenecek yöntem, ILO ve UNESCO arasında daha sonra yapılacak danışsal görüşmelerden sonra belirlenecektir.

Tavsiye'ye uygulamada işlerlik kazandırmak ve kurallarının uygulamaya aktarılmasını sağlamak için bir başka adım daha atmak gerekiyordu. Bu amaçla Yönetim Konseyi Genel Direktör'e aynı zamanda, UNESCO Genel Direktörü ile işbirliği yaparak, sınırlı bir örgütlerarası organ kurmak amacıyla önlemler alma yetkisi verdi. Adı daha sonra ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi olacak bu organın üyelerinin yarısını ILO ve yarısını da UNESCO belirleyecekti. Görevi de, alınan raporları incelemek ve bu konuda iki kuruluşun yetkili organlarına rapor sunmak olacaktı. Bu yetkili organlar ise, alınan önlemlerin uygun olup olmadığını tartışıp değerlendirecekti. ILO'nun ortak organ için belirleyeceği kişilerin, Konsey'in onamasına sunulması öngörülmüştü (BIT, 1967: 32).

2 Tavsiye'nin 5 değil 4 Ekim'de, uygulamaya konulmasıyla ilgili kararın ise 5 Ekim'de kabul edildiğine ilişkin bu bilgiye, başka hiçbir kaynaktan rastlamadım.

Sanıyorum 5 Ekim'in, 28 yıl sonra Dünya Öğretmenler Günü olarak temel alınmasının iki temel ve doğru nedeni vardı. İlki, 5 Ekim'in, Öğretmenlerin Statüsü Hükümetlerarası Özel Konferansı'nın son günü olmasıdır. İkincisi de, oybirliğiyle kabul edilmesinin ardından, İngilizce, Fransızca, İspanyolca ve Rusça metinlerinin delegeler adına Konferans Başkanı Jean Thomas ile toplantıyı düzenleyen UNESCO adına Genel Direktör René Maheu tarafından 5 Ekim'de imzalanması, böylece de Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi'nin hazırlık ve kabul dilmesi sürecinin sonlanmasıdır.

3. BÖLÜM

ÖĞRETMENLERİN STATÜSÜ TAVSİYESİ NEDİR?

Kabul edilmesinden yirmi yıl kadar önce “Öğretmenler Şartı” adıyla uluslararası gündeme giren Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi’nin oluşum süreci, yanıtlamaya çalışacağım “Tavsiye Nedir?” sorusu için de bazı saptamalar yapma olanağı verecektir.

Bu bölümde, 1966 Tavsiyesi’nde yapılan düzenlemelerin içeriğine, kurallarının esinlenip dayandığı uluslararası kaynaklara, yeri geldikçe değindiğim yönlendirici ilkelerinin öngörüldüğü Giriş nitelikli 11 paragrafa ve anlamına daha geniş biçimde değineceğim.

“Tavsiye” kavramını ve özellikle “1966 Tavsiyesi’nin ne olmadığını” kısaca açıkladığımı anımsatarak, başka boyutlarıyla hukuksal niteliği sorunu üzerinde durmayı sürdüreceğim.

Tavsiye’nin 146 maddeden oluşan kapsamlı metninde adına rastlanmayan, ama Tavsiye’de düzenlenmeyip Hükümetlerarası Özel Konferans Kararı gereğince, ILO ve UNESCO’nun yetkili organlarının özel kararlarıyla oluşturup üyelerini belirleyerek işlerliğe geçirdikleri ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi’ni, “Tavsiye Nedir?” sorusuyla doğrudan ilgisi nedeniyle izleyen bölümlerde olabildiğince ayrıntılı biçimde ele alacağım.

Çünkü 1. Bölümde, ardı sıra kurduğum cümlelerin sonuncusunda, Tavsiye’yi bilmenin adını ve maddelerini bilmek olmadığını anımsattıktan sonra, Tavsiye’yi bilmek ve maddelerinin içeriğini anlayabilmek için, Komite rapor ve kararlarını bilmek gerektiğinin altını çizmişim. Çünkü, 1966’da kurulan ve 1968’de ilk olağan toplantısını yapan Uzmanlar Ortak Komitesi; incelediği çok sayıda ve çeşitli belgeler çerçevesinde hazırladığı raporlar, aldığı kararlar ve ILO ile UNESCO’nun yetkili organları aracılığıyla üye devletlerin hükümetlerine yaptığı somut önerilerle, Tavsiye’nin sürekli biçimde güncellenmesine, “yaşayan bir belge” niteliği kazanıp sürdürmesine katkıda bulunmuştur.

Aynen, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi’nin (İHAM) aldığı ve giderek yerleşiklik kazanan karar ve içtihatlarıyla İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (İHAS) için yaptığı gibi...

Birleşmiş Milletler sözleşmelerinin her biri için ayrı ayrı oluşturulan ve yargısal nitelik taşımayan insan haklarının uluslararası korunması ve denetlenmesi organlarının (Komisyon ve/yada Komitelerinin) yaptıkları da, bundan farklı değildir aslında (Gülmez, 2004a: 115 vd.).

Bu durum, sözleşme ve tavsiyelerin, genel anlatımlı ve kısa belgeler olmasının kaçınılmaz bir sonucu ve gereğidir.

Bunun içindir ki, ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi’nin, gerek raporlara ve gerek yakınlara dayalı denetimler çerçevesinde hazırladığı raporlar ile aldığı kararların, 1966 Tavsiyesi’ni gerçekten bilmenin, onu doğru anlama ve yorumlamanın “onsuz olmaz” koşulu olduğunu bir kez daha vurgulamak isterim. Çünkü bu bölümdeki açıklamalar da, ne Tavsiye’nin tüm ilke ve kurallarını, ne de Uzmanlar Ortak Komitesi’nin bu konudaki görüş ve yorumlarını kapsayacaktır.

I. GENEL OLARAK İÇERİĞİ VE DAYANDIĞI KAYNAKLAR

1966 Tavsiyesi, öğretmenlerin salt eğitim alanında, yani *yalnızca okul içinde değil toplum içinde de* yerine getirdikleri işlevlerin, üyesi oldukları mesleğin taşıdığı önemi uluslararası düzeyde belgeleyen, bu yolda çok önemli bir *ilk adım* oluşturan uluslararası bir metindir. Dar ve teknik anlamda öğretmenlerle ve öğretmenlik mesleğiyle sınırlı olmaksızın, tüm eğitim emekçilerinin tüm sorunlarını ele alır. Eğitim personelinin statüsünü, tüm yönleriyle ayrıntılı biçimde düzenler. Ne var ki bu düzenleme, Tavsiye'nin ne eksiksiz ve bütünü tüketici olduğu, ne de ekonomik, sosyal, hukuksal, teknolojik, demografik vb. gelişmeler karşında bu özelliğini sürdürdüğü anlamına gelir.

Tavsiye'nin, yalnızca öğretmenlik mesleğine ve üyelerine özgü ilke ve kuralları da vardır. Uygulama alanı ve kapsamının genişliği, bu özelliğinin ikincil planda kaldığı anlamına gelmez.

Tavsiye'nin içerdiği konu ve sorunlar genel çizgileriyle değerlendirildiğinde, kapsamının genişlik ve genelliği kolayca görülebilir. Tavsiye, bir yandan öğretmenlik mesleğine hazırlama ve eğitim politikası gibi **UNESCO'nun yetkili ve sorumlu olduğu "eğitim" alanına giren soruları** kapsar. Ama aynı zamanda öğretmenlerin, çalışanların çok önemli bir kesimi olarak ekonomik ve sosyal durumu ile hizmet ve çalışma koşulları, sosyal güvenlikleri gibi, **ILO'nun uzmanlık ve yetki alanına giren "çalışma" sorunlarını da** içerir. Çünkü bu sorunlar, karşılıklı bağımlılık içindedir, birbirinden soyutlanamaz.

Bu özellik, Tavsiye'nin neden bu iki kuruluşun "ortak belgesi" olarak tanımlandığını gösterir.

Tavsiye, öğretmenlik mesleğini ve bu mesleğin emekçilerini ilgilendiren birçok konu ve sorunu, öteki uluslararası belgelerde görülmeyen bir ayrıntı, genellik ve uzunluk çerçevesinde, bütünsel bir yaklaşımla düzenler. Bu nedenle de, içeriği yönünden "orijinal" bir belge sayılamaz. Gerçekten Tavsiye, içerdiği konuların büyük bir bölümünü, uluslararası düzeyde ilk kez düzenlemiş değildir. Birçoğu, gerek öğretmenlerin gerekse destek personelin "çalışanlar", yani sosyal hak özneleri olarak koruma kapsamında bulunduğu, onlar için de geçerli olan ve uygulanan ILO sözleşmeleri ve tavsiyelerinden esinlenerek düzenlenmiştir. ILO sözleşme ve tavsiyelerinde, özellikle insan haklarına, istihdam politikasına, mesleki eğitime ve istihdam/iş güvencesine, sosyal güvenliğe ilişkin olanlarında yer alan ilke ve kuralları bir araya getirmiştir. Bu nedenle, bir tür *Uluslararası Yasa Derlemesi* niteliğindedir.

Tavsiye'nin "**Statü**" yada "**Durum**" kavramını tanımlayan 1. maddesinin b fıkrasının ikinci bölümü, maddi içeriğini de açıklayıcı nitelik taşır. Buna göre statü, "kavram" olarak; öğretmenlerin görevlerinin önemine ve yeteneklerine verilen değer derecesine göre, onlara toplumda tanınan konumu belirler. Ama aynı zamanda

bu kavram, çalışma koşulları, ücret ve öteki mesleklerdeki çalışma koşullarıyla karşılaştırmalı olarak, yararlandıkları maddi avantajları da belirler.

Tavsiye'nin "Giriş" olarak adlandırdığım yönlendirici ilkelerin sıralandığı 11 paragrafında, oluşturulma gerekçeleri, esinlendiği öteki uluslararası kaynak ve dayanaklar açıklanmıştır. Gönderme yapılan uluslararası resmî belgeler, doğal olarak, 1966 Sonbaharı öncesinde kabul edilmiş olanlardır.

Düzenlediği konulara ilişkin içerik kuralları ise, toplam 146 maddeden oluşan XIII ana başlıkta toplanmıştır. Bazılarının, görece ayrıntılı alt başlıkları vardır.

Tavsiye'nin, UNESCO ve ILO'nun "eğitim" ve "çalışma" olmak üzere iki alanda kabul ettiği uluslararası kurallar sisteminden esinlenerek 146 maddede düzenlediği sorunlarına ilişkin genel bir görüş edinilmesini sağlayabilecek bu başlıklar şunlardır:

I. Tanımlar (m. 1); II. Uygulama Alanı (m. 2); III. Yönlendirici (Temel) ilkeler (m. 3-9); IV. Öğretimin Amaçları ve Eğitim Politikası (m. 10); V. Öğretmenlik Mesleğine Hazırlama (m. 11-30); VI. Öğretmenlerin Yetiştirilmesi (m. 31-37); VII. İstihdam ve Kariyer (m. 38-60); VIII. Öğretmenlerin Hakları ve Ödevleri (m. 61-84); IX. Öğretimin Etkisi için Elverişli Koşullar (m. 85- 113); X. Öğretmenlerin Aylıkları (m. 114-124); XI. Sosyal Güvenlik (m. 125-140); XII. Öğretmen Açığı (m. 141-145); XIII. Son Kural (m. 146).

İlgili maddelerini de kapsayan bu ana başlıklar, Tavsiye'deki öğretmenlik mesleğinin temel yönleriyle ilgili başlıca alanların, yani öğretmenlerin mesleksel, ekonomik, sosyal, etik vb. konulardaki sorun ve kaygılarının neler olduğunu göstermektedir.

Tavsiye'nin yönlendirici temel ilkelerinin ve sorunlara çözümler içeren somut kurallarının yer aldığı maddeler göz önüne alındığında, izleyen satırlarda ve bölümlerde daha ayrıntılı biçimde değineceğim başlıca özellikler ile konu ve sorunlar olarak şöyle özetlenebilir:

- Eğitimin, özel eğitim kuruluşlarında çalışanları da kapsamak üzere, üyelerinin **kamu hizmeti** yerine getirdiği bir **meslek** olması;

Öğretmenlik mesleğinin, öğretmenlerden, yalnızca titiz ve sürekli öğrenimle kazanılmış ve geliştirilmiş derinlemesine bilgiler ve özel yetenekler gerektirmesi;

Aynı zamanda, görevli oldukları öğrencilerin eğitimi ve iyiliği için kişisel ve ortak (kolektif) sorumluluklar duygusu da gerektirmesi;

- İzlenecek eğitim politikalarında, **katılımcılık** ilkesinin uygulanması; yetkili makamlar ile öğretmen, işveren, veli, kültür, araştırma vb. örgütler arasında sıkı bir işbirliği yapılması;
- Eğitim mesleğinin temel ögesini oluşturan **öğretmenlerin yetiştirilmesi**;

Öğretmenlerin (hizmet öncesi) yetiştirilmesi alanındaki kuruluşların profesörlerinin (eğitim personelinin), kendi disiplinlerinde yüksek öğretimle karşılaştırılabilir düzeyde bir bilgi vermek için nitelikli olmalarının gerekmesi; pedagojik yetiştirmeye görevli eğitim personelinin, olabildiğince, okullarda eğitim/öğretim deneyiminin bulunması ve bu deneyimin, bir okulda yapılacak uygulama yoluyla düzenli biçimde yenilenmesi;

- Öğretmenlerin (öğretmenlik mesleği personelinin), görev ve sorumluluklarının yerine getirilmesinde, **mesleğin gerektirdiği akademik özgürlüklerden** yararlanması;

Öğretim araç-gereçlerinin ve kitapların seçilmesinde, pedagojik yöntemlerin uygulanmasında, başlıca rolün öğretmenlere tanınması;

- Tüm öğretmenlerin, tüm mesleksel etkinliklerinde, olabildiğince yüksek kurallara uygun davranmaya çaba göstermesi;
- Öğretmenlere uygulanacak meslek kurallarının, **öğretmen örgütlerinin katılımıyla** tanımlanması, mesleğe büyük saygınlık sağlanmasına katkıda bulunacak etik yada davranış kurallarının öğretmen örgütlerince belirlenmesi;
- Öğretmenlerin aylık ve çalışma koşulları konularındaki haklarının, öğretmen örgütleri ve işverenler arasında **(toplu) görüşmeler** yoluyla belirlenmesi;
- Öğretmen aylıklarının, eğitim görevinin önemiyle ölçülü/orantılı olması;

Bazı görevlerin (konumların), daha büyük deneyim ve daha yüksek nitelikler gerektirdiğinin ve daha geniş sorumluluklar içerdiğinin göz önünde bulundurulması;

- Ders saatlerinin belirlenmesinde, birçok etkenin göz önünde bulundurulması, velileri bilgilendirmek ve öğrencilerin ilerlemesi konusunda onlarla konuşmak amacıyla, öğretmenlere zaman tanınması;
- Öğretmenlerin hizmete alınması konusundaki büyük “öğretmen açığı” krizlerine çözüm bulmak için alınacak her önlemin, “olağanüstü bir önlem” olduğunun göz önünde bulundurulması;

Bu önlemlerin, konulan yada konulacak meslek kurallarına zarar vermemesi ve öğrencilerin öğrenimlerine zarar verme tehlikesinin asgari düzeye indirilmesi (ILO/UNESCO, 2016: 9-10).

Kuşkusuz, 1966 Tavsiyesi’nin görece önemli konu ve sorunlarla ilgili kuralları temelinde yapılan bu özet açıklamalar, Tavsiye’nin eğitim ve çalışma alanındaki düzenlemelerinin tümünü kapsamaz.

II. TAVSİYE’NİN GİRİŞ BÖLÜMÜ: YÖNLENDİRİCİ İLKELER VE DAYANAKLAR

Genellikle tüm uluslararası insan hakları belgelerinde olduğu gibi, Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi’nin maddelerinden önceki bölümünde, Giriş sayılabilecek 11 paragraf vardır.

Bu paragraflarda, Tavsiye’yi öğrenmenin başlangıcı olan, özünü/felsefesini anlatan yönlendirici ilkeler sıralanmıştır. 1966 koşullarında, hem hak özneleri sıfatıyla eğitim emekçileri ve örgütlerine, hem de kurallarını yaşama geçirmekle yükümlü üye devletler hükümetleri ve kamusal yetkililerine seslenir. İçeriğini oluşturan kurallar gibi, yönlendirici ilkeler de, kaçınılmaz olarak zamanın gerisinde kalmıştır. Ama, çözümsüz bir sorun değildi bu.

Bu bilinçledir ki hazırlık ve oluşum sürecinde kaleme alınan taslak ve tasarımlardan başlayarak kuralların uygulanması sorunu göz ardı edilmedi. Tavsiye’nin yenilenmesini de sağlayacak uluslararası bir denetim organı oluşturulmasına da karar verildi ve hemen işlerliğe geçirilmesi sağlandı.

Tavsiye’nin, gerek yönlendirici ilkelerini, gerekse içerik kurallarını okurken, bir kez daha anımsatılması ve göz ardı edilmemesi gereken noktalardır bunlar...

Paragraflara gelince; *birinci paragrafta*, eğitim hakkının temel insan haklarından biri olduğu anımsatılır.

Dolayısıyla, *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*’nin (İHEB) “herkes” için öngördüğü eğitim hakkı (m. 29), eğitim emekçileri için, yalnızca hak ve özgürlükleri güvenceye almayan kapsamlı ve genel bir uluslararası belge kabul edilmiş olmasının birinci gerekçesidir, dayanağıdır.

İkinci paragrafta; başta Evrensel Bildirge olmak üzere, Birleşmiş Milletler belgelerinden bazılarının eğitim hakkı ile ilgili kuralları anılmıştır.

Önce, 10 Aralık 1948’de kabul edilen Evrensel Bildirge’nin eğitim hakkıyla ilgili 26. maddesine gönderme yapılmıştır. İkinci olarak, 20 Kasım 1959 tarihli *Çocuk Hakları Bildirgesi*’nin 5., 7. ve 10. maddelerindeki ilkeler anılmıştır. Anılan üçüncü BM belgesi de, 7 Aralık 1965’te kabul edilen, *Gençlerde, Halklar Arasında Barış, Karşılıklı Saygı ve Anlayış Ülkülerinin Geliştirilmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Bildirgesi*’dir. Bu Bildirgenin ilkelerine uygun olarak, devletlerin herkes için uygun/yeterli bir eğitim sağlama konusunda üstlendikleri sorumluluk bilinci, ikinci paragrafta vurgulanmıştır.

Unutmamak gerekir ki, gerek bu gerekse diğer paragraflarda anılan belgeler, Tavsiye’nin gün, ay ve yıl olarak kabul edildiği tarihten önce kabul edilmiş olan BM, ILO ve UNESCO belgeleridir. Örneğin, Tavsiye’den iki ay sonra BM Genel Kurulu’nun kabul ettiği, eğitim hakkını zorlayıcı bir hukuksal belge olarak güvenceye alan, ama hazırlık çalışmaları yıllar önce başlatılmış olsa da sonuçlan-

mayan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, bu nedenle anılmış değildir.

Anılanlar, “evrensel ölçekte” kabul edilmiş uluslararası belgelerdir. Bölgesel ölçekte, örneğin Avrupa Konseyi’nin 1966 öncesinde kabul ettiği sözleşme ve diğer belgelere, özellikle sendika ve eğitim haklarını güvenceye alan İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ile sosyal hakları tanıyan 1961 Avrupa Sosyal Şartı’na, Tavsiye’nin “uluslararası” bir belge olması nedeniyle olsa gerek, herhangi bir gönderme yapılmamıştır. Çünkü başka bölgesel birlikler ve kabul ettikleri insan hakları belgeleri vardır.

Üçüncü paragrafta; genel öğretim ile teknik ve mesleki öğretimi geliştirme ve yaygınlaştırma zorunluluğu vurgulanmıştır. Bu zorunluluk; moral ve kültürel değerleri geliştirme ile sürekli bir ekonomik ve sosyal ilerlemenin kaçınılmaz koşulu olarak, var olan tüm entelektüel yetenek ve kaynaklardan tümüyle yararlanma amacına yöneliktir.

Öğretmenlerin iki bileşenli temel, yani birincil rolü, *dördüncü paragrafta* vurgulanmıştır. Buna göre öğretmenler, hem eğitimin gelişmesine ve hem de insan kişiliğinin ve çağdaş toplumun gelişmesine katkılarda bulunur. 1966 Tavsiyesi, bunun taşıdığı önemin kabul edildiğini belirtmiştir. Ama Tavsiye, öğretmenlerin üstlendikleri bu temel rolü vurgulamakla yetinmiş değildir.

5. paragrafta; öğretmenlere sağlanması gereken statünün, üstlendikleri bu iki yönlü birincil rol ile orantılı, yani ona yakışır olmasının istendiği vurgulanmıştır.

Altıncı ve yedinci paragraflarda; bir yandan, dünyada farklı ülkelerde eğitimin yapısını ve örgütlenmesini belirleyen yasa ve geleneklerdeki büyük çeşitliliğe, yani farklı yaklaşım ve düzenlemeler bulunduğu gerçeğine dikkat çekilmiştir.

Öte yandan, yine farklı ülkelerde, eğitim personeline uygulanan rejimlerdeki çeşitlilik olgusunun altı çizilmiştir.

Yedinci paragraf, bu çeşitliliğin, eğitim personelinin, özellikle kamu kesimine, yani kamu görevlilerine (devlet memurlarına) ilişkin genel kurallara bağlı olup olmamalarından ileri geldiğini anımsatmıştır. Dolayısıyla Tavsiye, ilgili kurallarında bu olguyu da göz önünde bulundurmıştır.

Sekizinci paragrafta; ulusal düzeydeki bu farklılık ve çeşitliliklere; daha açık bir anlatımla, uluslararası bir belge düzenlenmesinde yol açabileceği güçlüklerle karşın, önce, öğretmenlerin statüsüyle ilgili olarak tüm ülkelerde **ortak sorunlar bulunduğu** saptaması yapılmıştır. Başka deyişle, eğitim alanında ulusal yasal düzenlemeler ve oluşturdukları rejimler arasında ciddi farklılıklar vardır ama, sorunlar da ortaktır. Ortak ve benzer sorunlar bulunması nedeniyle de, **ortak ve yeknesak bir kurallar ve önlemler** bütünü uygulanması gerekir. Tavsiye, buna inanıldığı için kabul edilmiştir. Amacı, bu ortak sorunları belirlemek, açıklığa kavuşturmaktır.

Böylece üye devletlerin, diğer uluslararası insan hakları sözleşme ve tavsiyelerinin uygulanmasının denetlenmesi aşamasında, “ulusal yasa, gelenek ve rejimlerdeki çeşitlilik ve farklılıklar bulunduğu” yolunda sıklıkla ileri sürdükleri gerekçelerin, ortak ve tek bir uluslararası belgeyle, yani Tavsiye ile düzenlenmesine engel olmadığı anlatılmak istenmiştir.

Tavsiye’nin hazırlanmasında göz önünde bulundurulacak konuyla ilgili uluslararası belgelere, *dokuzuncu ve onuncu paragraflarında* yollama yapılmıştır.

Bunlardan sözleşmeler; aynı zamanda “çalışanlar” sıfatıyla “hak özneleri” kapsamında olan öğretmenlere ve diğer eğitim emekçilerine de uygulanan uluslararası çalışma sözleşmelerinden özellikle belirtilenlerden “çalışma” ile ilgili ilk dördü ILO, “eğitim” ile ilgili sonuncusu da UNESCO sözleşmeleridir:

- 1) Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Konferansı’nca kabul edilen 1948 tarihli ve 87 sayılı Sendika Özgürlüğü ve Sendika Hakkının Korunması Sözleşmesi,
- 2) 1949 tarihli ve 98 sayılı Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Hakkı Sözleşmesi,
- 3) 1951 tarihli ve 100 sayılı Ücret Eşitliği Sözleşmesi,
- 4) 1958 tarihli ve 111 sayılı İşte ve Meslekte Ayrımcılık Sözleşmesi
- 5) Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Genel Konferansı’nca kabul edilen 1960 tarihli Öğretim Alanında Ayrımcılığa Karşı Savaşım Sözleşmesi.

Onuncu paragrafta, 1966 Tavsiyesi’nin hazırlanmasında göz önünde bulundurulacak belgeler anılmaktadır. Bunlar, Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi gibi, “Tavsiye” nitelikli belgelerdir ve şunlardır:

- 1) UNESCO ve Uluslararası Halk Eğitimi Bürosu’nun ortaklaşa çağrısıyla toplanan Uluslararası Halk Eğitimi Konferansı’nın kabul ettiği ilk ve orta öğretim öğretmenlerinin statüsünün ve yetiştirilmesinin çeşitli yönlerine ilişkin Tavsiyeler,
- 2) UNESCO Genel Konferansı’nca 1962’de kabul edilen teknik ve mesleki öğretimle ilgili Tavsiye.

1966 Tavsiyesi, Giriş bölümünün *Onbirinci ve son paragrafında*, iki sorunla ilgili dileklerde bulunmuştur.

Birincisi, öğretmenleri özellikle ilgilendiren sorunlara ilişkin hazırlıklar/önlemler aracılığıyla yürürlükteki kuralların tamamlanması dileğidir.

İkincisi de, Tavsiye’nin kabul edilmesinin önemli gerekçelerinden birini oluşturan, dünyada varlığını sürdüren “*öğretmen açığı sorunu*”na çözüm bulunması dileğidir.

Tavsiye'nin, bu amaçla ve tanınan bu olanağa dayanarak alınacak önlemlerin, “olağanüstü” nitelik taşıdığına, yani uluslararası hukuk alanında olduğu gibi, önlemlerin karşı karşıya kalınan olağanüstü koşulların sürdüğü dönemle sınırlı tutulması gerektiğine vurguda bulunduğunu şimdiden belirtmek isterim.

III. TANIMLAR VE UYGULAMA ALANI

1966 Tavsiyesi 1. maddesinde, önce başlığında geçen iki temel kavramdan ne anlaşılması gerektiğini ortaya koyan tanımlar yapmıştır.

Tavsiye'nin özünü oluşturan bu kavramlardan ilki, “**Öğretmen**” ve tanımıdır.

Aynı zamanda, Tavsiye'nin kişiler yönünden uygulama alanıyla da ilgili olduğunun düşündüğüm öğretmen kavramı, “okullarda öğrencilerin eğitimiyle yükümlü/sorumlu olan tüm kişileri” kapsar.

ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi, Tavsiye anlamında “öğretmen” kavramının, salt öğrencilerin eğitiminden sorumlu olan, bu görevi üstlenmiş kişiler anlamına gelmediğini belirtmiştir. Öğretmen, okul yöneticileri (müdürler) ile müfettişlerin yanı sıra, doğrudan bir eylemle öğretmenlerin çalışmasına yardım eden tüm kişileri de kapsayan bir terimdir. Dolayısıyla, dar anlamda “öğretmen” niteliği taşımayan ancak eğitim kesiminde yardımcı ve destek personel olarak çalışan kişiler de, Tavsiye'nin sunduğu haklardan ve güvencelerden yararlanacaklardır.

Tavsiye'nin tanımladığı ikinci kavram, ilk bölümde değindiğim “**Statü**” idi.

Tavsiye'nin 2. maddesiye, eğitim kuruluşları ve düzeyleri, yani “yer” yönünden uygulama alanını göstermiştir. Tavsiye, ortaöğretim kuruluşlarının yada daha alt düzeydeki *kamusal* yada *özel* eğitim kuruluşlarının tüm öğretmenlerine uygulanması gereken bir belgedir. Tavsiye, kamu sektörü ve özel sektör ayrımı yapmamıştır. Yine, gerek öğretmenlerin, gerekse destek personelin işverenleriyle ilişkilerinin niteliğine göre de herhangi bir ayrım gözetmemiştir.

Tavsiye kapsamına giren eğitim kuruluşları; genel, teknik, mesleki yada sanatsal ortaöğretim kuruluşları ile ilköğretim kuruluşlarıdır. Ana okulları ve çocuk yuvalarının, okul öncesi eğitim kuruluşlarının yöneticileri ve öğretmenleri de, 1966 Tavsiyesi'nin koruması kapsamındadır.

ILO bu konuda 2014'te, okul öncesi çocukların eğitimi için insanca/insana yakışır çalışmanın geliştirilmesi amacıyla, 1966 Tavsiyesi ilkelerinden yararlanarak direktifler kabul etmiştir.

ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi, Tavsiye'nin ana okullarıyla çocuk yuvaları *müdürlerine* de uygulanacağını belirtmiştir.

Böylece Tavsiye'nin uygulama alanına giren eğitim kuruluşlarındaki tüm yöneticiler, bu belge anlamında “eğitim emekçisi” olarak koruma kapsamındadır. Koruma, sözleşmeli öğretmenler için de geçerlidir.

Gerek çalışma koşulları, gerekse iş güvencesi sorunları açısından da, örneğin iş-verenle yapılacak bireysel ve/yada toplu görüşmelerde, Tavsiye'den bir uluslararası belge olarak yararlanılması olanaklıdır. Tavsiye, ILO ve UNESCO üyesi olan her devletin, hukuk ve uygulama planlarında uymakla ve uygulamakla yükümlü olduğu bir uluslararası dayanak olarak ileri sürülebilir.

Ama kuşkusuz, benzer sorunlar konusunda, ILO'nun daha kapsamlı sözleşmeleri, daha güçlü ve kanımca öncelikli bir uluslararası hukuksal dayanak oluşturur.

Tavsiye, eğitim emekçileri arasında tam zamanlı yada kısmi zamanlı olarak çalışmaları nedeniyle de ayırım gözetilemeyeceğini, istisnalarını sayarak belirtmiştir.

1966 Tavsiyesi'nin, kişiler yönünden uygulama alanı ve düzenlediği konu ve sorunlar açısından kapsamının genişliğine ve içeriğinin zenginliğine karşın, kabul edildiği tarih sonrasında ulusal ve uluslararası gündemlerde yer alan yeni sorunlara ilişkin önemli boşlukları bulunmaktadır. Örneğin Tavsiye'de, eğitim emekçilerine yönelik şiddet ve cinsel taciz, toplumsal cinsiyet, VIH, bilgi ve iletişim teknolojileri, uzaktan eğitim vb. sorunlara ilişkin herhangi bir kural, hatta gönderme yoktur (ILO/UNESCO, 2016: 15-16).

Öte yandan, 1966 Tavsiyesi'nin bir başka önemli boşluğu, 2. maddesinin de ortaya koyduğu gibi, ortaöğretim düzeyinin üstündeki eğitim kuruluşlarını ve emekçilerini kapsamı dışında bırakmış olması idi.

UNESCO ve ILO, bu konuda da işbirliği yaparak, yüksek öğretim eğitim personeli için benzer bir belge hazırlanması olanağını inceledi. 11 Kasım 1997 tarihinde, bu boşluğu dolduran **Yüksek Öğretim Eğitim Personelinin Statüsü Tavsiyesi** (YÖ-EPST) başlıklı yeni bir belge kabul etti.¹

1 İlkece 1966 Tavsiyesi'nde öngörülenlere benzer sorunları düzenleyen **11 Kasım 1997 Tavsiyesi**'nin uygulama alanına, 1966 Tavsiyesi'nin dışında bırakılan "yüksek öğretim" sistemi girmektedir (Gülmez, 2004a: 132-134; UNESCO, 2018b).

Bu kavram, gerek üniversitelerce gerekse yetkili devlet makamlarınca ve/yada kabul edilmiş eşdeğerlik sistemleri gereğince yüksek öğretim kuruluşları olarak resmen onaylanmış başka yüksek öğretim kuruluşlarının orta öğretim sonrası düzeyde sağlanan öğretim, eğitim ve araştırma eğitimi programlarını anlatır.

Kişiler yönünden uygulama alanına, yüksek öğretim kuruluş yada programlarına bağlı bulunan ve öğretim ve/yada eğitim ve/yada araştırma etkinliklerinde görev üstlenmiş olan ve/yada öğrencilere yahut toplumun tümüne eğitici hizmetler sağlayan kişiler biçiminde tanımlanan "**yüksek öğretim eğitim personeli**" girer (Personnel enseignant de l'enseignement supérieur / higher-education teaching personnel).

77 maddeden oluşan 1997 Tavsiyesi'nin ek'inde, 1966 Tavsiyesi'nden farklı olarak, Birleşmiş Milletler'in 10, UNESCO'nun 8 ve ILO'nun da 28 belgesi yer almaktadır. Bunlar, Bildirge, Sözleşme ve Tavsiye nitelikli uluslararası belgelerdir. Belgelerin sayısının çok olması, 1966-1997 arasında, evrensel ve bölgesel ölçeklerde çok sayıda yeni insan hakları bildirge, sözleşme ve tavsiyeleri kabul edilmiş olmasıdır.

UNESCO'nun 1960 tarihli Eğitim Alanında Ayrımcılığa Karşı Savaşım Sözleşmesi ile 1966 Tavsiyesi'ni ve 1974 tarihli Bilim Araştırmalar Personelinin Statüsü Tavsiyesi'ni akılda tuttuğunu belirten 1997 Tavsiyesi, ekte saydığı bu sözleşme, antlaşma ve tavsiyelerde açıklanan ve özellikle yüksek öğretim kuruluşları ile bu kuruluşlara bağlı eğitim personeli ve araştırmacılarını ilgilendiren sorunlara ilişkin kuralları/...

Ve, şimdiden belirteyim: Raporlarında yukarıda değindiğim sorunlara yer veren ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi, Tavsiye'nin gözden geçirilip güncellenmesi konusunda yaptığı öneriyle, bu sorunu ILO ve UNESCO'nun yetkili organlarının gündemlerine getirdi. Aslında, güncelleme ve/yada gözden geçirme sorunu, Ortak Komite'nin önceki toplantılarında da tartışılmıştı...

IV. TAVSİYE'NİN HUKUKSAL NİTELİĞİ SORUNU VE “NEDEN ‘SÖZLEŞME’ DEĞİL ‘TAVSİYE’?” SORUSU

1966 Tavsiyesi, içerdiği ve düzenlediği tüm konularda, hükümetlere “eğitim” ve “çalışma” alanlarında izledikleri politika ve uygulamalarında esinlenmekle kalmayıp göz önüne almalarını ve uygun düzenlemeler yapmalarını önerdiği uluslararası hukuksal bir belgedir. Tavsiye hükümetlerin, öğretmenlik mesleğine ve tüm eğitim emekçilerine ilişkin izleyecekleri politikalar ve stratejiler, oluşturacakları plan ve programlar, alacakları önlemler ve yapacakları tüm yasal ve yönetsel düzenleme ve değişiklikler için yol gösterici nitelik taşıyan ilke ve kurallar içerir. Ama vurgulamak isterim ki bu, soyut ve devletlerin istek ve takdirine bağlı bir yol göstericilik değildir.

1966 Tavsiyesi'nin hukuksal niteliği konusuna başlarken, önce belirteyim ki bu denli kapsamlı bir belgenin, “uluslararası sözleşme” olarak düzenlenmesi olanaksızdı. 1966'da olduğu gibi, 21. Yüzyılın ilk çeyreğinde de, üzerinde kolayca uzlaşılabilir bir sorun değildir! Devletlerin, hukuksal bağlayıcılığı “Tavsiye” nitelikli belgelerden çok daha güçlü ve etkili olan bir uluslararası “sözleşme” ile düzenlenmesi konusunda uzlaşabilmelerinin ön koşulu, eğitim alanındaki tüm ulusal ve uluslararası örgütlerin “sözleşme” istemlerini küresel düzeyde dile getirip savunmalarıdır. Bunun için de, hem 1966 ve hem de 1997 Tavsiyelerini bilmeleri gerekir. Özellikle uluslararası eğitim örgütlerinin, en azından, o yıllardaki uluslararası sendikaların 1966 Tavsiyesi'nin hazırlık sürecinde gösterdikleri ilgi ve çabayı, aynı zamanda söylem ve eylem olarak göstermelidir.

Unutmamak gerekir: ILO/UNESCO ortak belgesi olan 1966 Tavsiyesi, Birleşmiş Milletler ailesinin, kendi alanlarında “uzmanlık kuruluşu” olarak kabul edilen ilk Ör-

tamamlama amacı taşıdığını belirtmiştir.

ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi, 1966 Tavsiyesi'nin yanı sıra, ILO ve UNESCO üyesi devletlerin 1997 Tavsiyesi'ne de saygı gösterip göstermediklerini, 2000 yılında aldığı bir karar üzerine, bu tarihten itibaren birlikte izlemekte, denetlemektedir.

NOT: 1997 Tavsiyesi, “*Yüksek Öğretim Akademik Personelinin Durumuna İlişkin Tavsiye*” başlığıyla, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim elemanları Yrd. Doç. Dr. Kerem Altıparmak, Dr. Koray Karasu, Arş. Gör. Ersin Embel, Arş. Gör. Hasan Saim Vural ve Arş. Gör. Sarp Balcı tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

1997 Tavsiyesi'nin Fransızca ve İngilizce metinlerinde de “akademik” sözcüğü kullanılmamıştır. Türkçe çeviri başlığında “Akademik” sözcüğünün kullanılmış olması, 1997 Tavsiyesi'nin kişiler yönünden uygulama alanını daraltıcıdır.

ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi'nin, 1997 Tavsiyesi'nin yüksek öğretim eğitim personeli kapsamına yardımcı/destek personelin de girip girmediği konusunda herhangi bir kararının bulunup bulunmadığının araştırılması gerekmektedir.

gütler sıfatıyla ILO ve UNESCO üyesi olan devletlerin, 1966 ortam ve koşullarında, nitelik ve içerik olarak üzerinde uzlaşabildikleri bir metindir. 1966 Tavsiyesi'nin hazırlık sürecinin hızlandığı ve sonlandığı bu dönem, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2. Dünya Savaşı'nı izleyen çeyrek yüzyıllık dönemde, uluslararası sosyal kurallar üretme etkinliğinde uluslararası korumanın kapsamını genişlettiği ve görece daha ileri düzenlemeler yaptığı, denetim sistemlerini etkinleştirdiği bu dönemin sonlarına yaklaşıyordu (Gülmez, 2011: 178 vd.; 2018: 91 vd., 135 vd., 233 vd.).

Bir anımsatma, bu gerçeğin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır: UNESCO Eğitimde Ayrımcılık Yasağı Sözleşmesi'ni, Birleşmiş Milletler de kişisel ve sivil haklar ile ekonomik ve sosyal hakları hukuksal güvenceye bağladığı İkiz Sözleşmeleri bu dönemde kabul etmişti. 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin tüm insanlara duyurduğu insan hakları ve özgürlüklerinin “İkiz Sözleşmeler” olarak da tanımlanan iki ayrı “sözleşme” ile daha etkili biçimde hukuksal güvenceye bağlanması için yapılan çalışmalar, 18 yıl sürdükten sonra, ancak 16 Aralık 1966'da kabul edilmeleleriyle sonuçlanabilmişti! Tavsiye de, bu tarihten iki ay önce kabul edilmişti! Dahası var: Bu iki sözleşmenin uluslararası hukuk alanında yürürlüğe girmesi, girebilmesi için ise 10 yıl beklenmesi gerekti! Çünkü yürürlüğe girmesi için en az 35 devletin onaylaması gerekiyordu. Bu sayıya, 1976'nın Ocak ve Mart aylarında ulaşılabilmişti (Gülmez, 2004a: 199 vd. ve 227 vd.).

Bu örneği, Birleşmiş Milletler Örgütü, dolayısıyla ILO ve UNESCO üyesi devletlerin uluslararası sözleşmeler kabul ederek ve onaylayarak hukuksal yükümlülükler üstlenme konusundaki tutumlarını anlatabilmek için verdim. Çünkü devletlerin, kabul ettikleri sözleşmelerin onaylanmasına sıra geldiğinde sergiledikleri tutumun tipik örneklerinden biridir.

Şunu da ekleyeyim: Türkiye bu sözleşmeleri, ancak 2003'te onayladı! ² Nedeni ise, Avrupa Birliği'ne (aday) üyelik süreci bağlamında gerçekleştirilen uyum düzenlemeleri idi (Gülmez, 1999-2000: 52-53; 2004: 200).

1966 Tavsiyesi, gerek hukuksal niteliği, gerek öngördüğü ilke ve kurallar, gerekse oluşturduğu denetim sistemi yönleriyle değerlendirilirken, devletlerin bu genel tutumunu göz ardı etmek gerçeği olmaz.

2 Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 8 Ocak 2023 itibarıyla onay sayıları, sırasıyla 173 ve 171'dir (<https://indicators.ohchr.org>).

1945'te 51 kurucu üyesi bulunan Birleşmiş Milletler Örgütü'nün 2011'den beri üye sayısı 193'tür (<https://www.un.org/fr/about-us/growth-un-membership-1945-present>).

Bu arada, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 13., 14. ve 15. maddelerinde “eğitim hakkı”nı İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nden daha ayrıntılı biçimde düzenlediğini ve etkili bir hukuksal güvenceye bağladığını, bu nedenle dayanak olarak unutulmaması gerektiğini vurgulamak isterim (Gülmez, 2001: 84-88 ve 334-335; 227 vd.).

Daha önemlisi, denetim organı Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin, belirttiğim maddelerine ilişkin genel yorum kararları da göz ardı edilmemelidir.

1966 Tavsiyesi, ILO’nun kendi yetki alanına giren konularda, kimi zaman sözleşmelere eşlik eden, kimi zaman ise bağımsız düzenlemeler yaptığı Tavsiyelere benzer. 1966’da kabul edilirken, önünde ILO dışında başka bir örnek bulunmayan UNESCO için de, yani kabul ettiği öteki Tavsiyeler için de durum farklı değildir. Kaldı ki, sorunlar Tavsiye değil Sözleşme ile düzenlendiğinde, birçok istisnalara, esnek kurallara ve BM sisteminde çekinceler koyma olanağına yer verildiğini de unutmamak gerekir.

“Neden Sözleşme değil de Tavsiye?” sorusuna yanıt olabileceğini düşündüğüm bu satırlara, bir açıklama daha eklemeliyim:

Uluslararası bir konunun, hukuksal yönden, hangi nitelikte bir belge, yani Bildirge, Sözleşme ve Tavsiye ile düzenlenmesinin gerektiği yada uygun olduğu sorununa, ilke olarak ilgili uluslararası kuruluşun yetkili karar ve yürütme organları karar verir. Bunlar da, kural üretme (yasama) ve yürütme/yönetim işlevlerini yerine getiren organlardır. Ama bu karar öncesinde, gündemdeki soruna ilişkin olarak hazırlanan ilk taslaklar temelinde, üye devletlerin “uluslararası düzenleme” konusu olacak bu sorunun hangi nitelikte bir belgeyle kurallara bağlanmasını, yani bunun bir “Sözleşme ile mi, yoksa bir Tavsiye ile mi” yapılmasını istedikleri konusundaki görüş ve önerileri alınır. Hazırlık süreci, böyle bir ön bilgi yoklaması/anket sonucunda ortaya çıkan baskın ve genel eğilimler yönünde sürdürülür... Çünkü bu genel eğilime uyulmaması, belgenin hem kabul edilmeyeceği, hem de “sözleşme” ise onaylanmayacağı anlamına gelir.

İşte bu uluslararası gerçekler nedeniyledir ki “Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi”, bir “Sözleşme” olarak düzenlenmemiştir. 1966 koşullarında, ILO ve UNESCO üyesi olan devletler, bu sorunun ancak bir Uluslararası Tavsiye ile düzenlenmesi konusunda uzlaşabilmişlerdir.

Ve saptayabildiğimce, Tavsiye’nin, gerek 1940’lı yılların ikinci yarısının başlarından 1963 yılına değin uzanan hazırlık sürecinin üç bileşenli ilk evresinde, gerekse izleyen ikinci ve son evresinde, kısacası kabul edilmesinden önceki dönemde, *Tavsiye yerine Sözleşme ile düzenleme yapılması* konusunda bir öneri dile getirilmiş değildir. Bununla birlikte bu sorunun, belirteceğim gibi, UNESCO’nun yetkili organlarının gündemine yazıldığı da olmuştur.

Dolayısıyla Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi, Hükümetlerarası Özel Konferans’ın kabul etmesinin ardından, ILO ve UNESCO üyesi devletlerce belirli bir süre içinde *onaylanması* için devletlerin yetkili organlarına (Türkiye’de önce TBMM’ye) sunulması gereken bir belge değildir. Sözleşmeler gibi, onaylayan devletler için “hukuksal” yükümlülükler doğurmaz, bağlayıcı ve zorlayıcı nitelik taşımaz.

Kısacası, Anayasa’nın öngördüğü kurallar uyarınca onaylanması, yani önce TBMM’nin onaylanmasını bir yasayla uygun bulması, sonra da Cumhurbaşkanı’nın onaylaması söz konusu değildir.

Bu nedenle de, “Türkiye tarafından onaylanmıştır” gibi cümleler yanlıştır!

Ama bu, “Tavsiye” nitelikli diğer uluslararası belgelerde de olduğu gibi, 1966 Tavsiyesi’nin de içerdiği yönlendirici ilkeleri ile kurallarında öngördüğü yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediğinin hiçbir biçimde izlenmeyeceği anlamına gelmez.

“Tavsiye” olmasından, üye devletlere, salt istek ve takdirlerine bağlı olarak yararlanmalarına sunulan, ilke ve kurallarına uyulup uyulmadığı hiçbir biçimde izlenip denetlenmeyen bir belge olduğu sonucu çıkarılmamalıdır.

Bu gibi nedenlerle, küçümsenmemeli ve önemsizleştirilmemelidir. Bu tür yaklaşım ve tutumlar için gerekçe yapılmamalıdır. Hele hele, ulusal eğitim emekçileri ve örgütleri, ilgisizliklerinin ve özellikle Tavsiye’yi bir uluslararası hukuksal dayanak sıfatıyla ve doğru biçimde kullanmaktan kaçınmalarının bir özrü olarak düşünmemelidir.

Tam tersine, bu anlayış ve yaklaşım içinde olanlara da karşı çıkılmalıdır.

Ama bunun için de, Tavsiye’nin nitelik ve içerik olarak iyi bilinmesi gerekir hiç kuşkusuz!

1966 Tavsiyesi’nin “hukuksal” bir belge olmasının asgari gerekleri vardır ve şudur:

Oluşturulan uluslararası bir denetim organı, üye devletlerin Tavsiye kurallarına uygun yasal düzenlemeler yapıp yapmadığını, bu amaçla gerekli önlemleri alıp almadığını ve önceki toplantılarında saptayıp düzeltilmesini istediği aykırılıkların giderilip giderilmediğini izler.

İzleyen bölümlerde görüleceği üzere, ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi, incelediği çok sayıda belgeye dayanarak hazırladığı raporlarda ve aldığı kararlarda, yapılması gerekenleri belirtir ve önerilerde bulunur. Yerine getirilip getirilmediğini, uygunluk sağlanmasına değin sürekli biçimde izler. Ama **bu sürece, öncelikle eğitim emekçilerinin ve ulusal örgütlerinin bilgiyle, düzenli, sistemli ve etkili biçimde katkıda bulunması gerekir.**

Tavsiye, onaylanmasa da, bu anlamda bağlayıcıdır. Ama bu, yineliyorum, yaptırımları olan, etkili bir bağlayıcılık değildir.

Ne var ki, salt 1966 Tavsiyesi’ne özgü olmayan bu uluslararası olgu ve gerçek, eğitim emekçileri ve öğretmenlik mesleği alanında bir başka benzeri olmayan bu ortak belgeyi değersizleştirmez. Değersizleştirienlere katılmayı ise, hiç mi hiç gerektirmez.

Son iki bölümde belirteceğim gibi, ILO ve UNESCO üyesi devletlerin bu belgeden ne ölçüde yararlandıklarını, öğretim mesleğine ilişkin olarak aldıkları önlemlerde ondan ne ölçüde esinlendiklerini, hangi alanlarda aykırılık ve sorunlar

bulunduğunu, hangi alanlarda da ilerlemeler gerçekleştirildiğini, kısacası “ILO ve UNESCO üyesi devlet” olarak üstlendikleri yükümlülüklerini hangi ölçüde yerine getirdiklerini izlemek için özel bir denetim mekanizması oluşturuldu. Bu amaçla, ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi adını taşıyan bir denetim organı kuruldu (CEART, 1983: 1-2; BIT, 1984: 2).

4. BÖLÜM

**DEVLETLER VE ULUSLARARASI BELGELER,
ORTAK KOMİTE’NİN
İŞLERLİĞE GEÇİRİLMESİ, YAPISI,
ÜYELERİ, ÇALIŞMALARI VE UYGULAMADAN
BİR SENDİKAL YAKINMA ÖRNEĞİ**

Devletlerin, uluslararası kuruluşların anayasal kurucu belgesini kabul ederek üye olmakla başlayan ve belgelerinden “sözleşme” ise *onaylamakla* hukuksal yönden bağlayıcı nitelik kazanan yükümlülükleri konusunda yaptıkları açıklamalar, genel olarak “politik söylemler” niteliği taşır. Daha açık bir anlatımla, gerek kurucu belgedeki ilkelere gerekse sözleşmelerdeki kuralların hazırlık ve kabul edilmesi süreçleri sırasındaki tutumları ile uygulanmasına başlaması ve sonrasındaki tutumları, denetim sürecinin ilk aşamasından itibaren, durum ve koşullara göre değişebilmektedir.

Bu tutum, “Tavsiye” nitelikli belgeler için de farklı değildir. Çünkü Tavsiyeler de, onay koşulu olmasa da, saptanan belirli süreler içinde yetkili makamlara, yani yasama ve yürütme organlarına sunulması, kuralları ulusal hukuka aktarılması ve uygulamada izlenecek politikalarda göz önünde tutulması gereken uluslararası hukuk belgeleridir.

“Politik” söylemlerle bağdaşmayan “eylemsel” tutumlar, sözleşme ve/yada tavsiyeden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesiyle ilgili ilk resmî raporun gönderilmesi aşamasında başlar. Rapor, öngörülen uluslararası çerçeveye uygun olarak, özellikle istenen bilgileri içeren bir titizlik ve yaklaşımla hazırlanmaz. Eksik bilgi ve verilerle de olsa, önceden belirlenmiş üst süre içinde gönderilmez. Gerekçeler sıralanarak, ek süre ve dolmuşsa uzatılması istenir! Bu, kimi zaman, denetimin bir sonraki rapor dönemine ertelenmesine, yani zaman kazanmak amacıyla sürecin başlamasının geciktirilmesine yönelik bir örtük bir taktik niteliğine de bürünebilir!

Söylem ve eylemlerdeki tutarsızlık, uluslararası koruma ve denetim sistemlerinin karşılaştığı sorunlardan biridir. Bunun içindir ki, ilgili ulusal ve uluslararası sendikal olan ve olmayan örgütlerin, uluslararası koruma sistemlerinin işleyişine etkin biçimde katılmaları gerekir.

Eğitim alanındaki sendika ve diğer örgütlerin de, “hak özneleri” sıfatıyla, Tavsiye kurallarına uymasını sağlamaya yönelik denetim sürecini, bu ilk aşamalarından başlayarak düzenli biçimde izlemesi gerekir. Bu da, hükümet ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın aynı zamanda izlenen politikalara ve başvuru uygulamalar boyutlarını kapsamak üzere yapılmalıdır.

I. DEVLETLERİN ULUSLARARASI BELGELER KONUSUNDAKİ İKİLİ SÖYLEM VE EYLEMLERİ

Devletler, genel olarak, kabul ettikleri uluslararası belgelerin dayandığı temel ilke ve değerleri benimseyip desteklediklerini açıklamaktan geri durmaz. Kabul edilmesinde de, olumlu bir yaklaşım içinde olmayı sürdürürler. Bunu, uluslararası kuruluşla üye olmanın bir gereği sayarlar. Çünkü bilirler ki, kabul edilen sözleşmeleri belirli süreler içinde yetkili makamlara sunma yükümlülüğü olsa da, “onaylama zorunluluğu” yoktur.

Türkiye’nin onayladığı ILO sözleşmelerinin neredeyse tümünün resmî gerekçelerinde, bu yaklaşım ve söylem vardır (Gülmez, 1991: 103 vd.; 2019: 457 vd.). Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi sözleşmeleri için de geçerlidir bu yaklaşım (Gülmez, 2004a: 115 vd.; 1999-2000: 33 vd.).

Ne var ki sıra uygulamaya, kabul ve onay sonrasında, sözleşme ve tavsiyelerden doğan yükümlülüklerin politika olarak izlenmesi, yasal düzenleme ve/yada değişiklik olarak yerine getirilmesine geldiğinde, durum ve tutum değişir! İçerdiği kurallara ve denetim organlarının kararlarına uymama, hukuksal güvenceye bağladığı haklara saygı göstermeme, bunun için inandırıcılıktan uzak gerekçeler sıralama, “gelecek denetim dönemine değin uyum sağlayıcı değişiklik ve düzenlemelerin yapılacağı” yolunda vaatlerde bulunma, vb. söylemlere sıkça rastlanır.

Gerçekte ise, kabul edilmesinde olumlu oy kullanılan uluslararası belgelerin, yani sözleşme ve tavsiyelerin ilke ve kurallarına uygunluk sağlamak için gerekli olan politikalar belirlenmez, plan ve programlar oluşturulmaz, oluşturulsa da yasal yada başka uygun yollardan uygulamaya konulmasına yönelik adımlar atılmaz. Bu amaçla önlemler alınması, uyum sağlayıcı düzenlemeler yapılması savsaklanır, ertelenir. Veriler sözlerin, yerine getirilmemesine başlanır. Bu tutuma, özellikle yetkili organlarca onaylanarak iç hukukla bütünleştirilmesi gerçekleştirilen, denetim süreci daha güçlü ve etkili uluslararası sözleşmelerde bile sıkça tanık olunur.

Nedenlerinin başında, insan haklarının uluslararası korunması ve denetimi sistemleri organlarının, genel olarak “yargısal” nitelik taşıması gelir. Denetim sürecinde yaptıkları inceleme “yargı-benzeri” olsa da, kararları hukuksal olarak bağlayıcı ve zorlayıcı değildir. Genel olarak, ulusal hukukta (Anayasa’da) açıkça öngörülmemişse, doğrudan ve kendiliğinden uygulanabilir nitelik taşımaz.

Ama, hemen belirtmeliyim: Kararları, “istisna” olarak böyle olmayan, adı “Mahkeme” ve üyeleri “Yargıç” olan, yani yargısal nitelik taşıyan uluslararası denetim organları için de, ne yazık ki aynı tutum sergilenir ülkemizde. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi kararlarının, hem siyasal ve yönetsel yetkililerce, hem de yargı organlarınca uygulanmadığı sayısız olumsuz örneklerinin ortaya koyduğu gibi...

1966 Tavsiyesi için de durum farklı değildir. En çarpıcı kanıtı da, ilk Bölümde bazı örneklerini verdiğim Milli Eğitim Bakanlığı’nın Tavsiye’yi yok sayan tutumudur. Dünya Öğretmenler Günü’nün, MEB’nin yayınladığı *Belirli Gün ve Haftalar Çizelgesi*’nde olmamasının başka bir anlamı olabilir mi? Yine, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu’nun, kutlanacak günler listesine koymuş olsa da, 1966 Tavsiyesi konusunda hiçbir etkinlikte bulunmamış, 5 Ekim’de kendi adına bir açıklama yapmamış olması nasıl açıklanabilir?

Bu tutumun başta gelen nedenlerinden biri, kanımca şudur: Tavsiye’yi Bakanlık ve yöneticilerinin gündemine yaz(dır)ması gerekenlerin de Tavsiye’yi yok saymış olmaları. Süreçleşmiş ilgisizlikleri.

ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi’nin inceleyerek uygulanmasını izleyip denetleyeceği Bakanlık raporlarını edinin, vermiyorsa ILO ve UNESCO’ya başvurarak sağlayıp, gerekiyorsa sorunları ve Tavsiye’ye aykırılıkları içeren karşı raporunu hazırlayarak Ortak Komite’ye iletmesi gerekenler kimlerdir? Kuşkusuz ki, ister dernek, ister sendika, isterse vakıf olsun, tüm ulusal eğitim örgütleridir. Bunun için, uluslararası sendikal eğitim örgütleriyle üyelik bağlantılarının olması da gerekmez.

Ne yazık ki eğitim örgütlerimiz, Tavsiye'ye yönelik “kronik” ilgisizlikleri nedeniyle, ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi'nin hükümet raporlarına ve sendikal olsun olmasın eğitim örgütlerinin yakınmalarına dayalı olarak yürüttüğü izleme/denetim sürecine karşı da aynı yaklaşım içinde olmuştur. Tavsiye gibi, sürekli ve düzenli biçimde izlemek şöyle dursun, 1968'den beri işleyen süreci de yok saymışlardır.

Bunu değiştirmenin “onsuz olmaz” önkoşulu, ikide bir vurgulayıp durduğum gibi, Tavsiye'nin bilinmesidir hiç kuşkusuz. Ama bu zorunluluk, Tavsiye metni ile sınırlı değildir. Öncelikle, Tavsiye'nin kapsadığı iki ana ve genel başlık olarak “çalışma” ve “eğitim” alanlarındaki uluslararası gelişmeleri de çok yönlü bir yaklaşımla izlemek, böylece dayanakların çerçevesini genişletmektir. Sorunların, özellikle güvenceler ve hukuksal dayanaklar yönünden içerdiği “uluslararası” boyutlar göz ardı edilmemeli, bu alandaki eksiklikleri giderecek ve sorunları çözecek önlemler düşünülmeli ve alınmalıdır.

Bu yapılmadıkça, ne Tavsiye'ye gerçekten uygun ve uyum sağlayıcı düzenleme ve değişiklikler yapılır, ne de Ortak Komite'nin önerdiği düzeltmelerin eksiksiz biçimde yapılıp yapılmadığı, önlemlerin alınıp alınmadığı izlenebilir. İzlenile bile, ne ölçüde yerine getirildiği saptanamaz ve anlaşılamaz!

Bunun yapılmaması, MEB'nin, hem özel olarak 1966 Tavsiyesi'ni, hem de genel olarak devletin kabul ederek ve onaylayarak hukuksal yükümlülükler üstlendiği uluslararası sözleşmeler ile tavsiyeleri yok sayan tutumuna katkı sağlamaktan başka bir anlam taşımaz!

Evet, Tavsiye “sözleşme” niteliği taşıyan bir uluslararası belge değildir, zorlayıcı nitelik taşımaz.

Ama 1966 Tavsiyesi kabul edildiğinde, bu nitelikleri taşımaya da, “hukuksal” bir uluslararası belge olmasının asgari koşulu olarak, uluslararası bir izleme/denetim organı oluşturulmasına karar verildi. İki uluslararası kuruluş ILO ve UNESCO'nun yetkili karar organları, bu belgenin kabul edilmesinin hemen ardından, Hükümetlerarası Özel Konferans kararının gereğini yerine getirmek üzere, üyeleri olan tüm devletlerce uygulanmasının izlenip denetlenmesini işlerliğe geçirdi. Üye devletlere, “biz kabul ettik, ‘dilerseniz’ yararlanabilirsiniz” demedi!

Tersine, kurallarına uyulup uyulmadığının, aykırı düzenlemeler yapılıp yapılmadığının, tanınan hak ve özgürlüklerin ihlâl edilip edilmediğinin izlenmesi görevini, Birleşmiş Milletler ailesi içinde yer alan ve hazırlanmasından başlayarak işbirliği yapan ILO ve UNESCO'un birlikte oluşturdukları bir özel organın yerine getirmesini kararlaştırdılar. İşlev ve yetkileri yönlerinden, benzerlerinin uluslararası koruma ve denetim sistemlerinde bulunduğu, ancak oluşumu açısından 1966 Tavsiyesi'ne özgü uzmanlardan oluşan bir “Ortak Komite” kurdular. “Komite” değil, Ortak Komite” oluşturdular.

1997'de, yüksek öğretim eğitim personeli için kabul edilen Tavsiye'yi de, üç yıl sonra Ortak Komite'nin izleme/denetim görevi kapsamına aldılar.

Kısacası 1966 Tavsiyesi, BM Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948'de Paris'ten dünyaya ve "tüm insanlara" duyurduğu, "moral ve siyasal" bir değer taşıyan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi benzeri bir belge değildir. Evrensel Bildirge'ye uyulup uyulmadığını denetleyen özel bir organ yoktur çünkü. Ama Evrensel Bildirge'nin bu özelliği, Tavsiye'nin Giriş paragraflarının ilkinde Evrensel Bildirge'ye gönderme yapılmasına engel olmamıştır kuşkusuz. Olamazdı da, çünkü Evrensel Bildirge, kısa bir süre içinde, bu niteliğinin ötesinde siyasal ve moral yönlerden kabul gördü, bir güç ve değer kazandı.

Kaldı ki, Evrensel Bildirge'nin içerdiği hak ve özgürlükler, çok geç de olsa, 1966 İkiz Sözleşmeleri ile hukuksal güvenceye alındı. Bu görevi yerine getiren özel denetim organları oluşturuldu (Gülmez, 2004a: 205 vd. ve 232 vd.).

Bu nedenle, özellikle kişisel, siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel hak ve özgürlüklerle ilgili sorun ve aykırılıklar ile gereksinim duyulan uluslararası hukuksal dayanaklar konularında, yalnızca Evrensel Bildirge'ye gönderme yapmakla, ilgili maddelerini aktarmakla kalınmamalıdır. Devletin onaylayarak "taraf" olduğu ve hukuksal yükümlülükler üstlendiği 1966 sözleşmelerinin ilgili kuralları da, hükümetin ve tüm kamu yetkililerinin *doğrudan uygulamakla yükümlü oldukları* uluslararası dayanaklar olarak ileri sürülmelidir. Tavsiye'de gönderme yapılan uluslararası belgeler arasında adlarının bulunmaması buna engel değildir. Bu durum, 1966'dan sonra kabul edilen ILO sözleşmeleri için de geçerlidir.

1966 Tavsiyesi'nin ise, kabul edilmesinin ardından oluşturulan ve kurallarına devletlerce uyulmasını iki yoldan izleme ve denetleme yetkisi bulunan "özel ve ortak" organı vardır.

II. ORTAK KOMİTE'NİN İŞLERLİĞE GEÇİRİLMESİ

ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi, kısaca belirttiğim gereksinimleri karıştırmak üzere, iki uluslararası kuruluşun yetkili organlarının aldıkları kararlarla işlerliğe geçirildi.

Bu kararlar, Tavsiye'nin ilke ve kurallarıyla uygulamaya konulmasına ilişkin Hükümetlerarası Özel Konferans kararının kabul edilmesinin hemen ardından alındı. UNESCO, Genel Konferansı'nın Ekim-Kasım 1966'da Paris'te yaptığı 14. toplantı döneminde karar aldı. ILO da, Yönetim Konseyi'nin Kasım 1966'da Cenevre'de yaptığı 167. toplantı döneminde aldı. Öte yandan Yönetim Konseyi, 1967 ve 1968 program ve bütçelerinde harcamalar için gerekli olan kredilerin öngörülmemiş olması nedeniyle, Ortak Komite'nin 1968'de toplanabilmesi amacıyla finansal önlemlerin alınmasına karar verdi (BIT, 1968c: 4). Bunu da, Ortak Komite'nin oluşturulması ve üyelerinin özelliklerinin belirlenmesiyle ilgili kuralları onaması izledi (s. 29).

Uzmanlar Ortak Komitesi'ne, Tavsiye'nin uygulamaya konulmasıyla ilgili hükümet raporlarını inceleme yetkisi ve UNESCO Genel Konferansı ile ILO Yönetim Konseyi'ne rapor sunma görevi verildi.

1967 Sonbahar toplantılarında da, Yönetim Konseyi ve Yürütme Konseyi; 6'şar üyesini seçecekleri Ortak Komite'nin 12 üyeden oluşması, üyelerin üç yıllık süreler için belirlenmesi, sürenin yenilenebilmesi, üyelerin belirlenmesinde coğrafi, eğitim sistemleri, uzmanlık ve yetki alanları yönlerinden denge gözetilmesi, bağımsız ve kişisel olarak görev yapmaları, Tavsiye'nin içerdiği son derece geniş sorunlar yelpazesi alanında uzman ve yetkin olmaları konularında karar aldılar (CEART/II/70/4: 3-4; CEART/III/76/10: 1; BIT, 1968c: 29).

Böylece Uzmanlar Ortak Komitesi, 1966 Tavsiyesi'nin uygulanmasında ortak sorumluluk üstlenen bu iki kuruluşun ortak projesinin bir sonucu olarak oluşturuldu. 5. Bölümde değineceğim gibi, çalışma yöntemine ilişkin kararlar aldığı ilk olağan toplantısını, Eylül 1968'de Cenevre'de yaparak görevine başladı. 2000 yılına değin, yalnızca 1966 Tavsiyesi'nin uygulanmasını izledi, denetledi.

Ortak Komite; 1966 Tavsiyesi'nin, eğitim sisteminin kişiler ve kuruluşlar yönlerinden uygulama alanı ve kapsamı dışında bıraktığı yüksek öğretime ilişkin **Yüksek Öğretim Eğitim Personelinin Statüsü Tavsiyesi**'nin 11 Kasım 1997'de kabul edilmesinden üç yıl sonra, 1997 Tavsiyesi'nin de üye devletlerce uygulanmasının izlenmesi ve denetimi görevini de üstlendi. Bu tarihten başlayarak, üç yılda bir yaptığı her olağan toplantı döneminde 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin üye devletlerce uygulanmasının denetimi görevini sürdürmektedir.

III. ILO VE UNESCO SİSTEMLERİ VE ORTAK KOMİTE

Yargısal nitelikli bir denetim organı olmadığı adından da kolayca anlaşılan Uzmanlar Ortak Komitesi'nin, gerek yapısının gerekse inceleme sürecinin esinlendiği genel çerçevenin bilinmesi ve anlaşılması açılarından, öncelikle ILO ve UNESCO'nun denetim sistemleri ve insan haklarının uluslararası korunması alanındaki yerleri konusunda genel ama kısa bir açıklama yapmak gereklidir.

İnsan haklarının uluslararası korunması ve denetimi alanında en eski sistem, Uluslararası Çalışma Örgütü çerçevesinde oluşturuldu. Aynı bir belgeyle değil, doğrudan Örgüt'ün kurucu ilke ve değerlerine, üçlü yapısına, organlarının görevlerine ve uluslararası kurallar üretme sistemine ilişkin düzenlemenin yapıldığı, 1. Savaşı sonlandıran 28 Haziran 1919 tarihli Versay Antlaşması'nda öngörüldü. Bir süre sonra **“Örgüt Anayasası”** olarak anılmaya başlanan bu kurucu belge, bu ilk Barış Antlaşması'nın “Çalışma/Emek” başlıklı XIII. Bölümü'nde yer alıyordu. Aynı kurallar, izleyen öteki Antlaşmalara da konuldu. Çünkü ILO için ayrı bir kurucu belge düşünülmemiştir.

1. ILO Denetim Sistemi

ILO sisteminde, Sözleşme ve Tavsiyelerin denetlenmesi görevini yerine getiren “düzenli denetim sistemi”nin organları, kısa adlarıyla, *Uzmanlar Komisyonu* (Komitesi) ve *Uygulama Komisyonu*'dur (Aplikasyon/Konferans Komitesi). Uzmanlar Komisyonu, 1926'da kuruldu. Genel Direktör'ün önerisiyle Yönetim Konseyi'nin atadığı 20 üyesi vardır. Yenilenebilir üç yıllık süreler için atanırlar. Coğrafi yönden dengeli olmasına ve

üyeleri arasında kadınların bulunmasına özel bir özen gösterilir. Komisyon, “kişisel” olarak görev yapan, farklı hukuksal, ekonomik ve sosyal sistemler konusunda doğru-
dan bilgi ve deneyimleri bulunan yetkin uzmanlardan oluşur. Komisyon’un dayandığı
üç temel ilke *bağımsızlık, yansızlık ve nesnelliktir*. Kabul edilmiş ve edilecek her iki
türdeki belgeleri (sözleşme ve tavsiyeleri), hükümetlerin belirlenen düzenli aralıklarla
göndermekle yükümlü olduğu *resmî raporlara* dayanarak inceler ve denetim görevi-
ni yerine getirir. Ama, incelediği belgeler bununla sınırlı değildir. Özellikle ulusal ve
uluslararası sendikal örgütlerin gerek hükümet raporları konusunda, gerekse bundan
bağımsız olarak gönderecekleri raporlar da, incelediği belgeler arasındadır. Komisyon,
her yıl toplanır ve raporu, Genel Konferans öncesinde yayınlanır. Uluslararası Çalışma
Konferansı’nda da, özellikle sözleşmelere ağır ve ciddi aykırılıklar içeren, bazı ülkelere
ilişkin saptamalar, raporlara dayalı denetimin ikinci aşaması olarak tartışılır ve gerekli
kararlar alınır.

Düzenli denetimin ikinci aşamasını, üyeleri arasından seçildiği Uluslararası Çalış-
ma Konferansı gibi üçlü yapıli bir denetim organı olan *Uygulama/Aplikasyon Komitesi*
(*Konferans Komisyonu*) gerçekleştirir. Sunulan belgelerin başında, Uzmanlar Komisyo-
nu raporu vardır. Uygulama Komisyonu, önce Uzmanlar Komisyonu raporu üzerinde
“genel tartışma” yapar. Gerektiğinde, ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi raporu
da genel tartışma konusu olabilir. Konferans Komisyonu ayrıca, durumu incelenmek
üzere Komisyon Bürosu’na oluşturulan “*bireysel durumlar*” ile ilgili listede yer alan
hükümetlerin sundukları yazılı belgeleri de inceler. Yanı sıra, izleyen bölümde değine-
ceğim gibi, Yönetim Konseyi ve Konferans kararları sakli olmak üzere, ILO/UNESCO
Uzmanlar Ortak Komitesi’nin dönemsel raporunu da inceler (Gülmez, 2014: 569 vd.;
BIT, 2019: 36-40).

ILO denetim sisteminde ayrıca, yalnızca sendikal hak ve özgürlüklerin ihlâl edilme-
sine karşı, bireysel değil yalnızca *örgütsel yakınmalara* dayalı, etkili bir denetim siste-
mi de vardır. Uzmanlar Ortak Komitesi’nin yaptığı *yakınmalara* dayalı denetimin esin
kaynağı, 1950 başlarında oluşturulan bu özel ve “ikinci kuşak” olarak tanımladığım
denetim sistemidir. Uzmanlar ve Uygulama Komisyonlarının değindiğim raporlara da-
yalı iki aşamalı denetimi, sözleşmelerin *onaylanması koşuluna* bağlıdır. Oysa bu özel
denetim sistemi, yalnızca sendikal haklarla ilgili 87, 98 ve 151 sayılı sözleşmeleri *onay-*
lamayan devletler için de uygulanabilir, uygulanmıştır ve uygulanmaktadır. Dayanağı,
ILO Anayasası’dır. Çünkü “sendika özgürlüğü ilkesi”, 1919’da Anayasa’nın Başlangıç
bölümünde açıkça yer almıştır. Bu nedenle, sendikal haklarla ilgili sözleşmeler, bu söz-
leşmeleri onaylamamış olsalar da, yalnızca ILO Anayasası’nı onaylamakla “*ILO üyesi*”
sıfatını kazanan tüm devletleri bağlar. Başka bir anlatımla bu bağlılık ve yükümlülük,
“ILO üyesi” sıfatını kazanmanın “olmazsa olmaz” koşulu olan Anayasa’nın onaylan-
masıyla kendiliğinden doğar. Ne var ki, bu sözleşmeleri onaylamayan devletler için
raporlara dayalı denetim sistemi işletilemez (Gülmez, 2014: 617 vd.; Gülmez, 2000b:
501-522; BIT, 2019: 52-54).

Böylece, onay koşulsuz işletilebilen SÖK denetim sistemi ile ILO/UNESCO Ortak
Komitesi’nin izleyen bölümde belirteceğim örgütsel/sendikal yakınmalara dayalı de-

netim sistemi arasında, özellikle yakınmaların “kabul edilebilirlik” koşulları açısından dikkat edilmesi ve başvurularda titizlikle uyulması gereken koşullar vardır.

2. UNESCO Denetim Sistemi

ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi’nin, UNESCO denetim sistemi içindeki yerine gelince; önce belirteyim ki UNESCO sistemi büyük ölçüde, ama üçlü yapı ilkesi dışında, ILO’dan esinlenmiştir. Nedeni, tarihseldir. ILO, BM sistemi içinde yer alan ama BM öncesi dönemde kurulan ve 2. Savaş sırasında da kurumsal varlığını sürdüren en eski ve tek Örgüt’tür. 1919’da, kurucu belgesi Anayasası’yla, sözleşme ve tavsiyeler için hem raporlara ve hem de yakınmalara dayalı olan, ama her ikisi de onay koşuluna bağlı tutulan uluslararası koruma ve denetim sistemleri oluşturmuştur.

Dolayısıyla 1966 Tavsiyesi için, Uzmanlar Ortak Komitesi aracılığıyla her iki kайдan işletilebilen denetim sistemi oluşturulması, sistemin özgün ve yeni olmaması, var olan sistemlerin bileşimi niteliği taşıması doğaldır.

Ortak Komite, UNESCO’nun üç anayasal organından *Yürütme Konseyi*’nin kendi yapısı içinde, iç yönetmeliğinde öngörülen görevlerini yerine getirmek amacıyla oluşturduğu “özel” komisyon ve komitelerden biridir. Yürütme Konseyi, UNESCO sözleşme ve tavsiyelerinin uygulanmasının denetlenmesi amacıyla, izlenmesi gereken usulü/yöntemi ayrıntılı biçimde belirlemiştir (Gülmez, 2004a : 134 vd.; Gülmez, 2004c : 287-309 ; UNESCO, 2010 : 5-15 ve 24-26).

Genel Konferans’ın seçtiği 58 üye devletten oluşan Yürütme Konseyi’nin *sürekli* organlarından biri, kısa adıyla *Sözleşme ve Tavsiyeler Komitesi*’dir (STK, CR). Yürütme Konseyi’nin toplantıları sırasında, ilkece yılda iki kez toplanan STK’nın, birbirini tamamlayıcı iki görevi, denetim yetkisi vardır.

İlki, UNESCO’nun normatif belgelerinin, yani kabul ettiği Sözleşme ve Tavsiyelerinin uygulanmasına ilişkin, Yürütme Konseyi’nin ve gerektiğinde Başkanının ilettiği tüm sorunların incelenmesidir. Bu görev çerçevesinde, üye devletlerin UNESCO Anayasası gereğince göndermeleri gereken *raporları* inceler. Bu sorunlar konusunda Yürütme Konseyi’ne rapor sunar. Bu, raporlara dayalı bir denetim yetkisidir (Gülmez, 2004a: 120-141; Gülmez, 2004c: 290-293). Sekreterliğin 2010’da hazırladığı listeye göre, STK’nın denetim yetkisi kapsamına giren sözleşme sayısı 8 ve tavsiye sayısı da 31 idi (UNESCO, 2010: 7).

İkinci denetim yöntemi ise, UNESCO’nun yetkili olduğu alanlarda, yani eğitim, bilim ve kültür konularında insan haklarının kullanılmasıyla ilgili sorunlara ve olaylara ilişkin *yakınmaların* (communications) incelenmesidir. Bu da, yakınmalara dayalı denetimdir.

Yürütme Konseyi’nin 1978’de kabul ettiği “104 EX/3.3” olarak tanınan ve anılan, sonraki toplantılarında tamamladığı kararlara göre, yakınmaların incelenmesinde *STK’nın amacı, ilgili hükümetleri mahkûm etmek ve yaptırımlar uygulamak*

değildir. Amaç; insancıl nedenlerle, UNESCO'nun yetki alanına giren insan hakları konusunda hükümetler ile incelemesine sunulan Tavsiye'ye aykırı uygulamalar, yasal düzenlemeler ve olaylar (özellikle ihlaller ve yakınmalar) konusunda, ilgili üye devletle **dostça bir çözüm araştırmak** için diyalog kurmaktır. Sürecin her aşaması, yeni bir diyalog sayılır. İlgili devletin, insan haklarını ihlâl ettiğinin gözlemlendiğı sonucuna varmamak için her şey yapılır! Bunlar; STK'nın yetkisi ve çalışma yöntemlerinin özgünlüğünü, ama aynı zamanda zorlayıcı ve yeterince etkili bir sistem olmadığını gösterir (Gülmez, 2004a: 141-160; 2004c: 293-295).

ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi de, raporları ve yakınmaları, özetlediğim –izleyen bölümde daha geniş biçimde değineceğim– bu yönetime ilişkin usul/yöntem kuralları uyarınca inceler ve izler. Alınması gereken önlemlere ilişkin önerilerini raporunda belirtir. STK'nın yaklaşımı, ilke olarak ILO/UNESCO Ortak Komitesi için de geçerlidir.

Raporlara ve yakınmalara dayanan izleme/denetleme yöntemleri, belirttiğim gibi, 2000 yılından beri 1997 Tavsiyesi için de uygulanmaktadır. Bu nedenle, Uzmanlar Ortak Komitesi'nin 2000 sonrasındaki rapor ve kararlarında her iki belgeye ilişkin değerlendirme ve öneriler vardır.

UNESCO Yürütme Konseyi'nin, üye devletlerce nasıl ve ne ölçüde uygulanıp uygulanmadığının Sözleşme ve Tavsiyeler Komitesi'nce denetlenmesi gerektiğı belirlenen belgeler arasında 1966 ve 1997 Tavsiyeleri de vardır.

1966 Tavsiyesi'nin ILO ve UNESCO'nun ortak belgesi olması nedeniyledir ki, devletlerce uygulanmasının denetlenmesi amacıyla, yansız ve bağımsız uzmanlardan üyelerinin her iki kuruluşun kendi yetkili organlarının kararlarıyla ayrı ayrı belirlenen karma yapılı *özel ve ortak* bir denetim organı oluşturulmuştur. Kısacası STK, yalnızca UNESCO belgesi olmadığından, Tavsiye için yetkili değildir. Tavsiye'nin, aynı zamanda eğitim ve çalışma sorunlarını kapsayan kendine özgü içeriğı nedeniyle, yapısı yönünden de özgün bir denetim organı vardır.

IV. ORTAK KOMİTE'NİN YAPISI, ÜYELERİ VE DAĞILIMI

ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi'nin adındaki ilk iki sözcük, gerek yapısı gerekse üyelerinin kendilerinde bulunması gereken nitelikler konularında yeterince ipucu vermektedir.

Komite'nin yapısı ve oluşum biçimi, belirttiğim gibi, 1966 Tavsiyesi'ni birlikte hazırlayan ILO ile UNESCO'nun yürütme organlarının kararlarıyla belirlendi. Kararlar da, Hükümetlerarası Özel Konferans'ın bu konudaki kararının hemen ardından, yine 1966 sonbaharında alındı.

Uzmanlar Ortak Komitesi, uzmanlıklarıyla dünyada tanınmış 12 üyeden oluşur. Üyelerin yarısını Uluslararası Çalışma Bürosu/Ofisi Genel Direktörü'nün önerisi üzerine ILO Yönetim Konseyi seçer. Yarısını da, UNESCO Genel Direktörü'nün önerisi üzerine UNESCO Yürütme Kurulu belirler.

İlk toplantısını 16-20 Eylül 1968 tarihlerinde Cenevre’de yapan (BIT, 1969: 12) ve Fransız Pierre Laroque’u Başkan seçen Ortak Komite’nin ilk 12 üyesi, 1968 İlkbaharında belirlenmişti. Üyelerin coğrafi temelde ülkelere göre dağılımı şöyleydi: Hindistan, Meksika, Jamaika, Arap Birliği Cumhuriyeti, Fransa, İsveç, ABD, SSCB, Japonya, Birleşik Krallık, Senegal ve Brezilya. Ancak bu denge, başlangıçta cinsiyet yönünden gözetilmedi, çünkü yalnızca İsveç’li olan üye kadın idi (CEART/II/70/4: 3-4).

Üyeler, ILO ve UNESCO’nun, ilkece kendi uzmanlık alanlarına giren konularda, yani 1966 Tavsiyesi’nin, ama aynı zamanda 11 Kasım 1997’de kabul edilen Yüksek Öğretim Eğitim Personeli Tavsiyesi’nin de ana sorunlar olarak kapsadığı “çalışma/emek” ve “eğitim” alanlarındaki *uzmanlık, yetkinlik ve deneyimleri* ile uluslararası düzeyde tanınmış olan kişiler arasından belirlenir. Dolayısıyla üyeler, Tavsiye’nin uygulanmasından kaynaklanabilecek başlıca sorunlar olarak, örneğin eğitime, öğretmenlerin yetiştirilmesine, okul yönetimine, tüm eğitim emekçilerinin çalışma koşullarına, sosyal güvenliğine ilişkin sorunları uluslararası boyutlarıyla derinlemesine bilen uzman kişilerdir.

Üyeler, *bağımsız* kişiler arasından seçilir. Vurgulanmak gereken temel özelliklerinden biri de, yurttaş oldukları devletler adına değil, *kendi adına*, yani kişisel olarak görev yapan uzmanlar olmalarıdır. Bunun anlamı, Komite üyelerinin, yurttaş oldukları devlet ve hükümetlerin politik ve/yada diplomatik temsilcileri ve görevlileri gibi davranmalarındır. Daha önemlisi, hükümetlerinin de böyle bir beklenti içinde olmamaları gerektiridir.

Üyeler, ilkece beş yıl için seçilir. Görev sürelerinin uzatılması olanaklıdır. Yeni üyelerin seçilmesinde, yapısı içinde aynı zamanda deneyimli ve yeni üyelerin birlikte görev yapmaları, özen gösterilen noktalardan biridir.

Ortak Komite’nin oluşumunda özen gösterilen diğer önemli noktalar da şunlardır: Üyelerin coğrafi yönden dengeli biçimde dağılımın, cinsiyet yönünden eşitliğin güvenceye alınması, her iki Tavsiyenin içerdiği geniş sorunlar yelpazesinin göz önünde bulundurulması (BIT, 2016: 17).

Farklı coğrafi bölgeler, farklı eğitim sistemleri ve cinsiyet yönlerinden dengeli ve temsil edici bir yapı oluşturma, evrensel ve/yada bölgesel ölçekli başka sözleşmelerin uygulanmasının denetlenmesi amacıyla oluşturulan komiteler için gözetilen ölçütlerdir (Gülmez, 2004a; 2014).

Örneğin 2009 yılındaki 10. olağan toplantıdaki yapısı itibarıyla, Ortak Komite’nin 12 üyesinden ILO’nun belirlediği 4’ü ve UNESCO’nun belirlediği 3’ü kadın idi. Kadın üyeler, yarıdan bir fazlaydı. ILO’nun belirlediği kadın üyeler Şili, Güney Afrika, Arjantin ve Norveç, erkek üyeler de Japonya ve Kanada uyruklu idi. UNESCO’nun belirlediği kadın üyeler ise Fiji, Pakistan, Libya ve erkek üyeler de Rusya Federasyonu, Benin ve Fransa uyruklu idi.

Uzmanlar Ortak Komitesi’nin, Covid-19 nedeniyle ilk kez Internet üzerinden, 4-8 Ekim 2021 tarihlerinde yaptığı 14. olağan toplantısında belirlediği 12 üyesinden ILO

Yönetim Konseyi kaynaklı olanların ülke ve cinsiyetleri şöyledir: Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti (erkek), Güney Afrika (kadın), Monserrat, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı (erkek), Uruguay (kadın), ABD (kadın) ve Çin (kadın). Belirlenen bir üyenin eksik olmasıyla ilgili herhangi bir açıklama yapılmış değildir.

UNESCO Genel Direktörü'nün belirlediği Ortak Komite üyelerinin ülkesi ve cinsiyeti de şöyledir: Arjantin (kadın), Pakistan (kadın), Lübnan (kadın), Togo (kadın), Rusya Federasyonu (erkek) ve Birleşik Krallık (kadın).

Böylece 2021'de, Uzmanlar Ortak Komitesi'nin 12 üyesinden 3'ü erkek, 9'u kadındır. Özgeçmişlerinden, büyük bir çoğunluğunun, eğitim bilimi alanında profesör olduğu anlaşılıyor. Bu da, kanımca “uzmanlık” alanı yönünden kapsamlı sorunlar yelpazesinin gereklerini karşılayacak dengeli bir yapı oluşturma yaklaşımıyla bağdaşır görünmemektedir.

Özetlemek gerekirse, ILO/UNESCO Ortak Komitesi üyeleri; insan haklarının uluslararası korunması alanında, ILO ve UNESCO'nun yanı sıra Birleşmiş Milletler çerçevesinde oluşturulmuş öteki Komitelerin ve/yada Komisyonların üyelerinde de aranan koşullara uyularak belirlenen, yenilenebilir üç yıllık süreler için atanan, bağımsız ve bireysel görev yapan, çalışma ve eğitim alanlarında gerek uluslararası gerekse karşılaştırmalı düzeylerdeki uzmanlıklarıyla tanınmış kişilerdir.

Aranan başlıca koşullar şunlardır: Üyeler, yalnızca hükümetlerden değil, aynı zamanda Komite toplantılarına çağrılan ulusal ve uluslararası işveren örgüt ve derneklerinden, çalışan/işçi ve eğitim sendikalarından da bağımsız olmalıdır. Hükümeti değil, kendisi adına görev yapmalıdır. Yetkinlik ve deneyimi, Tavsiye'nin düzenlediği iki ana konu çalışma ve eğitimi kapsamalıdır.

V. ORTAK KOMİTE'NİN YETKİ VE GÖREVLERİ, RAPOR VE KARARLARININ ÖNEMİ

ILO Yönetim Konseyi'nin Kasım 1999 ve UNESCO Yürütme Komitesi ile Genel Konferansı'nın da sırasıyla Ekim ve Kasım 1999 tarihlerinde onayladıkları Gözden Geçirilmiş Yetki Belgesine göre, ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi temel yetki ve görevlerinden birini, raporlara dayanan izleme/denetim sistemi çerçevesinde yerine getirir. Ulaştığı sonuçlar ve hükümetlere yönelik önerileri konusunda, iki uluslararası Örgütün yürütme organları aracılığıyla, üzerinde “genel tartışma” yapılacağı Uluslararası Çalışma Konferansı (ve kendi içinden oluşturduğu üçlü yapıdaki Konferans Komisyonu / Aplikasyon Komitesi) ile UNESCO Genel Konferansı'na rapor sunar.

Ortak Komite'nin bu amaçla incelediği belgelerden ilki ve en önemlisi, 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin uygulanmasına ilişkin olarak *üye devletler hükümetlerinin hazırladıkları raporlardır*.

Ancak Ortak Komite'nin, bu denetim ve izleme işlevi sırasında incelediği belgeler, üye devletler hükümetlerinin gönderdiği resmî raporlardan ibaret değildir. Yani

sıra, öğretmenleri temsil eden farklı niteliklerdeki tüm ulusal eğitim örgütleri ile kamusal ve özel işverenlerinin gönderdikleri raporları da inceleyip değerlendirir. Ortak Komite'nin yazılı belgeler temelinde yaptığı incelemenin kaynakları arasında, eğitim alanında kurulan ve etkinliklerde bulunan, ILO'da gözlemci statüsü tanınan ve UNESCO ile formel ilişkilerini sürdüren, hükümetlerarası nitelik taşımayan “hükümlerlerdi-şi” olarak anılan uluslararası örgütlerin raporları ile bilgilendirme amaçlı diğer rapor ve belgeler de bulunmaktadır.

Üçüncü küme kaynakları, Ortak Komite'nin istediği alanlarda, 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin belirlenecek özel maddeleri konusunda, paydaş iki uluslararası kuruluş olarak ILO ve UNESCO adına hazırlanan –bazı örneklerini belirttiğim– incelemeler ve raporlar oluşturur. Bu kümede ayrıca, her iki Tavsiye'nin kurallarının daha iyi bilinmesini ve uygulanmasını destekleyip geliştirmek amacıyla yapılan etkinliklere, yani ulusal, alt-bölgesel ve bölgesel düzeylerde yapılan seminer, sempozyum ve çalıştaylara ilişkin incelemeler ve raporlar da bulunmaktadır.

Böylece Ortak Komite yaptığı Tavsiyelere uygunluk incelemesinde; hükümetlerin dönemsel raporları dışında, toplantılarına davet ettiği kuruluşların gönderdiği ve bazı-larının da sunumlarını yaptıkları araştırma raporlarını ve Ortak Komite'nin isteği üze-rine uzmanlarca belirli sorun ve konularda iletilen başka belgeleri de inceler. Ulaştığı sonuçlarda, yani aldığı “tavsiye” nitelikli kararlarında ve ilgili hükümlere yönelik önerilerinde, belirtilen sorunları, sunulan tüm bilgi ve belgeleri göz önünde bulunduru-r. Bu, Ortak Komite'nin 1966 Tavsiyesi'nin uygulanmasının izlenip denetlenmesini sağlama, öğretmenlerin hak özneleri olarak bireysel ve aynı zamanda örgütsel hak ve özgürlüklerinin ihlâl edilmesine tepki gösterme işlevlerini eksiksiz, bağımsız ve nesnel olarak yerine getirmesinin de bir gereğidir.

İnsan haklarının uluslararası korunması alanında oluşturulmuş Birleşmiş Milletler, ILO ve UNESCO denetim organlarının, devletlerin sözleşme ve tavsiyelerden doğan yükümlülüklerini ne ölçüde yerine getirdiklerinin incelenip değerlendirilmesine ben-zeyen temel bir görevdir bu.

Ancak Komite'nin bu görev ve sorumluluğunu eksiksiz yerine getirmesi, belirtti-ğim gibi, salt ILO ve UNESCO üyesi devletlerin resmî raporlarıyla olanaklı değildir. Aynı zamanda, uluslararası ölçekte etkinliklerde bulunan sendikal ve başka nitelikteki örgütlerin de, özellikle bunlardan eğitim alanında örgütlenmiş olanların da, gerek rap-porlara gerekse yakınmalara dayalı denetim sistem ve süreçlerine etkin biçimde ve düzenli olarak katılmaları gerekir.

Kuşkusuz, eğitim emekçilerinin kişi hak ve özgürlükleri ile ekonomik, sosyal ve kültürel hak ve özgürlüklerini kapsamak üzere genel olarak insan haklarıyla ilgili her tür ve nitelikteki ulusal örgütlerin de, bu sürece etkin katılım, sürekli destek ve katkı sağlamaları gerekir. 1966 Tavsiyesi'nde, devletler için yükümlülük oluşturan “işbirli-ği ve katılım”, yani sosyal diyalog mekanizmaları konusunda, bunun ülkemizde işle-tilmeyen, uyulmayan ve uygulanmayan dayanakları vardır (Gülmez, 1991b; 1991c; 1991d; 1995; 2002b).

Ne var ki, yeniden vurgulamak gerekiyor: Bunu gereğince ve eksiksiz biçimde yerine getirmenin önkoşulu, Tavsiye'yi, metniyle yetinmeksizin, Uzmanlar Ortak Komitesi kararlarını da kapsamak üzere bilmektir. Dahası, kimileri Ortak Komite toplantılarına da sunulan kapsamlı bilimsel araştırma ve raporların da izlenmesi ve incelenmesi gerekir. Bunlar arasında, örneğin Eğitim Enternasyonalî'nin ¹ akademisyenlere yaptırdığı ve Ortak Komite toplantılarına sunduğu raporlar da vardır. Bireyler ve hak öznele-ri olarak eğitim emekçilerinin yanı sıra, üyesi oldukları ve/yada olmadıkları örgütlerin de, Tavsiye'yi bu anlamda bilmesi gerekir.

Kaldı ki kanımca, bu da yeterli değildir. 1966 Tavsiyesi'ni bilmenin anlam ve kapsamı çok geniştir. Tavsiye'deki hak ve özgürlüklerin sağlanması, eylemli olarak kullanılıp uygulanması ve ihlallerin önlenebilmesi, kısacası ilke ve kurallarına uyulmasının sağlanması için, gönderme yaptığı uluslararası sözleşmelerin yanı sıra, 1966'dan sonra kabul edilmiş ilgili insan hakları sözleşmelerini de, her birinin özel denetim organlarıncı verilen yerleşik kararlarını da kapsamak üzere bilmek gerekir. Bu sözleşmeler için, çoğunun ülkemizce onaylanmış olması nedeniyle, 1966 Tavsiyesi'nden çok daha etkili, daha sık ve düzenli aralıklarla işleyen denetim organları vardır (Gülmez, 2004a; 2014). Bunlar, görev ve yetki alanlarına giren konu ve sorunlarda, öncelikle işletilmesi gereken organlardır.

Kuşkusuz, uluslararası düzeyde bu alandaki en büyük görev ve sorumluluk, en başta Eğitim Enternasyonalî'ne düşer. Ama aynı zamanda ve hatta öncelikle, bu konuda işbirliği yapması ve destek olması gereken üye devletlerdeki üyelerine de!

Ortak Komite'nin de birçok kez anımsattığı gibi, ILO ve UNESCO'nun üye devletlerdeki temsilciliklerini, ülkemizdeki ILO Türkiye Ofisi ile UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nu da unutmamak gerekir.

5. Bölümde örnekleriyle değineceğim gibi, Uzmanlar Ortak Komitesi, izlediği çalışma yöntemi çerçevesinde, başta Eğitim Enternasyonalî olmak üzere toplantılarına değişik çevrelerden uluslararası örgüt ve kuruluşları davet etmekte, temsilcilerinin görüş ve önerilerini sunmalarına olanak vermektedir. Bu kuruluşlar; dünyada öğretmen ve eğitim emekçilerinin durumu, farklı coğrafyalardaki temel eğilimleri, daha açık anlatımla kişi hakları ile sosyal haklarının ihlâl edilmesi ve geriletilmesi, 1980'lerden başlayarak tanık olunan ekonomik, sosyal, teknolojik, demografik alanlardaki gelişmelerden olumsuz etkilenen eğitim sistemlerinin, meslek olarak öğretmenliğin ve kaçınılmaz olarak eğitim emekçilerinin yüz yüze geldiği ağır sorunlarla ilgili raporlar hazırlamakta, çeşitli ülkelere ilişkin veri, bilgi ve belgeler sunmaktadır. Ve, üç yılda bir yapılan olağan toplantılarda, bu görüşler ve öneriler temelinde görüşme, sunum ve tartışmalar yapılmaktadır.

1 2010 yılı itibarıyla, 173 ülkede etkinliklerini sürdüren 402 ulusal sendika, Eğitim Enternasyonalî'ne üye idi. Uluslararası düzeyde temsil ettiği toplam sendika üyelerinin sayısı 30 milyon dolayındaydı. 5 Ekim 2022'de ise, EE üyesi olan 383 ulusal sendika, 178 ülkede etkinlikte bulunuyordu. Uluslararası temsilcisi olduğu bu sendikal örgütlerin öğretmen ve destek personelden oluşan toplam üye sayısı, 32 milyonu aşırıyordu (<https://www.ei-ie.org/fr/item/26908:les-enseignantes-du-monde-meritent-plus-ques-des-remerciements-les-gouvernements-doivent-ecouter>).

Ortak Komite de, bunlara ve başka belgelere dayanarak, hükümetlere yönelik olarak sorunları ve yapacağı önerileri somut biçimde belirtmekte, belirlemekte, önlemler alınmasını önermektedir. Bu, Ortak Komite'nin yerleşiklik kazanmış bir çalışma yöntemidir.

Eğitim Enternasyonalı üyesi olan sendikaların, bu belgelerin yanı sıra özellikle ve öncelikle düzenli biçimde izlemesi ve incelemesi gereken başka belgeler de vardır. Örneğin, Ortak Komite'nin Tavsiye ile ilgili gelişmeleri, yani bir yandan altını çizerek saptadığı dünyadaki yeni eğilimleri ve sorunları ele alan, öte yandan üye devletlere yönelik önerilerini içeren raporlar, bunların başında gelir. Yine Ortak Komite'nin, ILO ve UNESCO'dan belirlediği konularda yapmalarını istediği araştırmalar da, göz ardı edilmemesi gereken belgelerdir. Ama aynı zamanda, ülkedeki durumla ilgili olarak somut sorunların ve önerilerin de yer aldığı, ayrıntılı sayısal veriler ve bilimsel araştırmalar ile desteklenmiş raporlar hazırlayarak Komite'ye iletilmelidir.

Ortak Komite, inceleme sürecinde, ulusal örgütlerden gelen raporları hükümetlere göndererek, belirlediği süreler içinde gözlem ve görüşlerini bildirmesini ister. Hükümetin yanıt olmak üzere gönderdiği raporda yeni savlara yer verilmiş olması durumunda, bu raporları da ulusal örgütlere gönderip, varsa görüşlerini, olumlu ve olumsuz yeni gelişmeleri belgeleyerek bildirmelerini ister.

Böylece özet olarak, kendisine iletilen tüm belgeleri incelemek üzere üç yılda bir toplanan Ortak Komite, yayınlayan raporunda, öğretmenlerin dünyadaki statüsüne ilişkin gelişme ve verileri özetler. Denetim işlevi bağlamında, hükümetler için almaları gereken somut önlemleri belirtir. Yanı sıra, sosyal ortaklar ile ILO ve UNESCO için de önerilerde bulunur. Rapor, gerek ILO Yönetim Konseyi ve Uluslararası Çalışma Konferansı'nda, gerekse UNESCO Genel Konferansı ve Yürütme Konseyi'nde tartışılır. Ortak Komite raporu, tüm üye devletlere gönderilir (BIT, 2016: 17).

Başka deyişle rapor, içerdiği öneri ve tavsiyelerle, ILO'nun yürütme organı olan Yönetim Konseyi'ne bildirilir. Konsey de, aynı zamanda yasama ve denetim işlevleri üstlenmiş olan, üçlü tartışmaların yapıldığı Uluslararası Çalışma Konferansı'na iletir. Aynı işlem, UNESCO'da tartışılacağı Genel Konferans'a iletmesi amacıyla, Yürütme Kurulu'na gönderilerek yinelenir. ² Bu organlar da, bu raporları üye devletlerin hükümetleri, işçi/çalışan ve işveren örgütleriyle paylaşırlar. ³

2 Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (UÇÖ/OIT/ILO) üç anayasal organından ilki, Uluslararası Çalışma Konferansı'dır (UÇK/CIT/ILC).

Konferans, üye devletlerin her birinden 2 hükümet ile 1'er işçi ve işveren kanatları temsilcilerinden oluşan 4 üyenin katıldığı, üçlü yapıdaki en üst organdır. Her yıl toplanır. UÇK, Örgüt'ün, yasama işlevini yerine getiren, ama başka yetkileri de bulunan organdır. Bunlardan denetimle ilgili olan biri, kendi içinden oluşturduğu üçlü yapıli Sözleşme ve Tavsiyelerin Uygulanması Komisyonu'dur. Kısaca, Konferans Komisyonu, Uygulamama Komisyonu, Aplikasyon Komitesi adlarıyla da anılır.

Yürütme işlevini yerine getiren Yönetim Konseyi de (YK/CA/GB), üçlü yapıda bir organdır. Yılda üç kez toplanır.

Üçüncü anayasal organ ise, merkezi Cenevre'de bulunan, uluslararası statüde görevlilerin çalıştığı, Uluslararası Çalışma Bürosu / Ofisi'dir (UÇB/BIT/ILO). Uluslararası Çalışma Örgütü'nün, tek "sürekli" ve "uluslararası" nitelik taşıyan ve ulusal temsilcilerin değil, uluslararası statüsü bulunan görevlilerin ./...

Uzmanlar Ortak Komite'sinin üç yılda bir yayınlanan raporları, ILO ve UNESCO'nun bu organlarında yapılan tüm öneriler ve tartışmalar da göz önüne alınarak, birlikte okunması gereken belgelerdir. Raporlarda yer alan konular, genel olarak şunlardır: Eğitimin dünyada gösterdiği eğilimler ve eğitim emekçilerinin hak ve özgürlükleri, çalışma koşulları vb. yönlerden durumu; üye devletlerin hükümetlerine, işveren örgütlerine, sosyal paydaşlara, yani eğitim emekçilerinin ulusal ve uluslararası örgütlerine, ortak iki kuruluş olarak ILO ile UNESCO'ya yönelik olmak üzere, Tavsiye kurallarına uygunluk sağlamak amacıyla alınması gereken somut önlemlere ilişkin öneriler.

Ortak Komite, ILO ve UNESCO'ya, **üye devletlerin Tavsiye konusunda duyarlılık kazanmalarına yönelik en iyi ve uygun yöntemler** ve Tavsiye'nin kullanılması ve uygulanmasının geliştirilmesi için de önerilerde bulunur. Örneğin 2015'teki toplantısında, Ortak Komite uzmanlarının, olağan toplantılar arasındaki dönemde, 1966 ve 1997 Tavsiyelerini ve raporunu geliştirmek için, ILO ve UNESCO'nun destekleriyle daha çok çaba harcayacakları vurgulandı. Bu etkinliklerde, meslek ağları ile Örgüt'ün uzman görevlilerin çalıştığı Sekreteryası olan Uluslararası Çalışma Bürosu'nun da önemli roller oynayabileceği belirtildi (CEART/12/2015/14: 27).

VI. SENDİKAL YAKINMALAR YÖNTEMİ, İNCELEME SÜRECİ, UYGULAMADAN BİR ÖRNEK

ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi, yalnızca üye devletler hükümetlerinin göndermekle yükümlü oldukları dönemsel **raporlara** dayalı bir denetim yapmaz. Ortak Komite'nin inceleme yetkisinin bulunduğu sorunlar arasında, ulusal yada uluslararası öğretmen örgütlerinin ILO ve UNESCO üyesi devletlerde Tavsiye ilke ve kurallarına saygı gösterilmediğine (her iki Tavsiye'nin yada birinin uygulanmadığına) ilişkin **iddialarının incelenmesi** de vardır. Başka deyişle, 1966 Tavsiyesi izleme/denetim sisteminde, “hak özneleri” sıfatıyla ulusal ve uluslararası öğretmen/educator örgütlerinin yaptıkları **yakınmalar** da (*şikayetler* de) incelenir.

1. Yakınmalara Dayalı Yöntemin Esin Kaynağı,

Önemi, Kabul Edilebilirlik Koşulları ve İncelenmesi

Ortak Komite'nin başvurduğu sendikal, yani “bireysel” değil “örgütsel” yakınmalara dayanan izleme yöntemi, koşulları ve işleyişi yönlerinden ILO'nun 1950'li yılların başlarında oluşturduğu özel denetim sistemine benzer.

çalıştığı organdır (Gülmez, 2011: 90 vd.; (Gülmez, 2004a: 9-13).

İngilizce kısaltması, yani ILO, hem Büro/Ofis ve hem de Örgüt (Organisation) için aynı olduğundan, çoğu zaman karışıklık ve hatta yanlışlara yol açabiliyor.

UNESCO'nun Yürütme Konseyi, adı üstünde, Örgüt'ün yürütme işlevini yerine getirir. Yasama işlevini üstlenmiş organ ise, Genel Konferans'tır.

UNESCO'nun bu organları, üçlü yapıda değildir kuşkusuz; yalnızca üye devletlerin hükümetlerin hükümetlerince belirlenen temsilcilerinden oluşur (Gülmez, 2004a: 13-16).

3 <https://web.archive.unesco.org/web/20220323164423/https://fr.unesco.org/themes/enseignants/ceart>

Bu, raporlara dayanan ve onay koşullu olan genel denetim sistemine ek olarak, 1948 ve 1949 yıllarında, sendika özgürlüğü ve toplu pazarlık konularında 87 ve 98 sayılı sözleşmelerin kabul edilmesinin ardından oluşturulmuştu. Konusu, “dar anlamda” değil “geniş anlamda” sendikal hak ve özgürlükleri kapsayan bir denetimdir. Daha açık anlatımla, sendikal hakların kullanılmasında kaçınılmaz olarak başvuru- lan, örneğin düşünce ve anlatım, toplantı ve gösteri, basın, hakça yargılanma, seyahat özgürlükleri, kişi güvenliği vb. özgürlük ve güvenceler, sendikal yakınmalara dayalı denetim sisteminin koruması kapsamındadır (Gülmez, 2014: 431 vd., 454-483). En temel ve özgün özelliği, sendikal sözleşmeleri *onaylamayan* “ILO üyesi” devletlere karşı da uygulanabilir olmasıdır. Yönetim Konseyi kararıyla kurulan özel denetim organı, Konsey gibi üçlü yapıda olan Sendika Özgürlüğü Komitesi’dir (SÖK). Üyeleri, 9 asıl ve 9 yedek olmak üzere, Yönetim Konseyi üyeleri arasından ve “1+1+1” formülü uyarınca belirlenir. Başkanı ise, bu alanda yetkin ve tanınmış, Konsey dışından ve “kişisel” olarak atanan, çoğu kez akademisyen olan bağımsız bir kişidir. Hukuksal dayanağı, belirttiğim gibi, Örgüt Anayasası’na “kurucu ilkeler”den biri olarak 1919’da yazılan “sendika özgürlüğü”dür. Amacı da, bu anayasal ilkeyi güvenceye almak için 1948 ve 1949 yıllarında kabul edilen 87 ve 98 sayılı sözleşmelere uyulmasını sağlamaktır (Gülmez, 2014: 617-642).

Görüldüğü gibi, Sendika Özgürlüğü Komitesi ile Uzmanlar Ortak Komitesi arasında “oluşum ve yapıları” yönünden önemli bir fark vardır. Ortak Komite, devlet, işçi/çalışan ve işveren kanatlarının temsilcilerinin temsilcilerinden oluşmaz, üçlü yapıda değildir. Ama yakınmaları inceleme yöntemi, SÖK’te olduğu gibi “yarı-yarışal” nitelik taşır.

Öğretmen/egitim sendikaları, “bireysel başvurulara” kapalı olan her iki denetim sitemini işletebilir. Ama aynı konulu yakınma için, örneğin SÖK’e başvurulmuşsa, Ortak Komite’ye yakınmada bulunulamaz. Bu, aşağıda belirteceğim “kabul edilebilirlik” koşullarından biridir.

Yakınmalara dayalı izleme/denetim yöntemi, özellikle ulusal ve uluslararası eğitim örgütleri açısından çok daha önemlidir. Çünkü, Tavsiye’ye aykırı uygulamalara ve ihlallere yer vermesi beklenemeyecek dönemsel hükümet raporlarından ve Ortak Komite’nin olağan toplantılarından bağımsız olarak işletilebilir. Raporlara dayalı denetime oranla daha etkilidir. Tavsiye’nin kağıt üzerindeki soyut kurallarının, hükümetlerce uygulanmamasının sonucu olan somut ihlâl örneklerini sergileyen yakınmaların incelenip Tavsiye’ye uygun önlemler alınmasına ilişkin kararlarla yaşama geçirilmesini gerçekleştirme olanağı verir. Bu da, Ortak Komite’nin, öz (esas) incelemesi yapmasının ardından kabul ettiği öneriler, yakınma konusu olan ihlâl savlarının çözümüne yönelik somut önlemleri içeren kararlar (sonuçlar) yoluyla sağlar.

Ortak Komite’nin, toplantılarının başında üyeleri arasından oluşturduğu gündemindeki farklı sorunlara ilişkin *çalışma gruplarından* birinin görevi, ulusal ve uluslararası eğitim örgütlerinin üye devletlerin Tavsiye’yi uygulamadıklarına yönelik yakınmalarının ön incelenmesini yapmaktır.

Yakınmaların öz yönünden incelenmesinin ön koşulu, “kabul edilebilir” olmasıdır. **“Kabul edilebilirlik”** için de, SÖK ve başka uluslararası koruma sistemlerinde de aranan (Gülmez, 2014: 637-639) şu koşulların yerine getirilmesi gerekir:

- 1) Yakınma, Tavsiye kurallarına ilişkin olmalıdır.
- 2) Yakınma, ulusal yada ILO ve UNESCO nezdinde *gözlemci danışsal statüsü bulunan uluslararası* öğretmen/egitim örgütlerince ileri sürülmelidir.
- 3) Yakınma, sözleşme ve/yada tavsiyelerin uygulanmasının raporlara yada yakınmalara dayalı olmak üzere uygulanmalarının denetlenmesi amacıyla ILO yada UNESCO çerçevesinde oluşturulan denetim organlarının yetkisi kapsamına girmemelidir.

Ortak Komite'ye iletilen yakınmalar; örneğin ücret sorunlarına, süresi içinde ödenmemesine, keyfi ve hukuka aykırı işten çıkarmalara (iş güvencesine), çalışma koşulları ve yükselmeler konusunda ayrımcı uygulamalara, değerlendirme ve ücret sistemleri vb. konularda öğretmenlere danışılmamış ve görüşlerinin alınmamış, katılma mekanizmalarının işletilmemiş olmasına, mesleki haklarına kısıtlamalar getirilmesine ilişkin olabilir. Dolayısıyla, Ortak Komite'ye yapılabilecek yakınmaların konu ve sorunlar yönünden kapsamı, ILO'daki SÖK sisteminde olduğu gibi, geniş anlamda sendikal hak ve özgürlüklerle sınırlı değildir. Tavsiye'de düzenlenen tüm konuları kapsamaktadır.

Ortak Komite'nin, ILO ve UNESCO memurlarından oluşturulan bir Sekreterliği vardır. Sekreterlik, yakınmanın kabul edilebilirlik koşullarına uygunluğunun saptanmasından sonra, yakınmayı ilgili hükümete gönderir ve yakınmadaki savlara ilişkin yorumunu bildirmesini ister. Hükümetin gönderdiği yanıt, yakınmada bulunan örgüte iletilir. Yanıtlaması, eğer varsa, arada geçen süre içinde ortaya çıkan yakınmayla ilgili yeni olguları ve bilgileri de iletmesi istenir. Örgütün yanıtı, yeniden hükümete iletilir. Hükümet, dilerse yakınmayla ilgili son görüşlerini de bildirebilir.

Bu yazışmalar yoluyla uyuşmazlığın iki tarafından derlenen bilgi ve belgeler Ortak Komite'ye sunulur. Ortak Komite de, yakınmayı, olağan yada olağanüstü toplantısında inceler. Ulaştığı sonuçları ve görüşlerini, yayınlanan raporunda belirtir. Yakınmada ileri sürülen sorunun yada uyuşmazlığın çözülmesi amacıyla telkin ve önerilerde bulunur.

Eğer bir hükümet, kendisine yönelik yakınmanın ilk kez iletilmesinin ardından ve daha sonra da bir anımsatma yapılmasından sonra makul bir süre içinde bu konudaki gözlemlerini bildirmezse, yakınma ve diğer belgeler, hükümetin yanıt vermediğine ilişkin bir not eklenerek Ortak Komite'ye iletilir. Bu durumda, Ortak Komite raporu, ILO Yönetim Konseyi'ne iletilir. Konsey'den, Ortak Komite'nin olağan toplantı raporlarının, Genel Konferans'a gönderilmek üzere, ILO'nun UÇK Sözleşme ve Tavsiyelerin Uygulanması Komisyonu (Konferans/Aplikasyon Komisyonu) ile UNESCO'nun Sözleşme ve Tavsiyeler konusunda Yürütme Konseyi Komitesi'ne iletmesi istenir (BIT, 2016: 18-19; UNESCO, 2008: 16-17).

Uzmanlar Ortak Komitesi, 15-18 Eylül 1997'deki 4. özel toplantısında, yakınmaların incelenmesinde yeni bir yöntem öngördü. Eğer bir yakınma, Ortak Komite'nin öngördüğü gelecek toplantının yapılmasından bir yılı aşkın bir süre sonra sunulmuşsa, oluşturduğu *Çalışma Grubu* da, Ortak Komite gibi, onayladığı raporu incelenmek üzere ILO Yönetim Konseyi ile UNESCO Yürütme Konseyi'nin incelemesine sunmaya yetkili olacaktı. Bu iki yetkili organ, 1997 Ekim ve Kasım toplantılarında bu değişikliği onadı. Bu hızlandırılmış yöntemi tartışan Ortak Komite de, yakınmalara ilişkin raporların, çok daha hızlı biçimde yetkili organlara iletildiğini gözlemledi. Oysa, başka düzeltmelerin de yapılması gerekiyordu. Yakınmaların sunulması sürecinin karmaşık olduğunu belirten Ortak Komite, Sekreterlikten, en kısa süreler içinde önlemler alması ve iç danışmalar yöntemine başvurması isteğinde bulundu. Onama sürecinin her aşamasında, ilgili tarafların ve Ortak Komite üyelerinin yanıt verebilmeleri için makul bir süre saptaması yolunda bir telkinde bulundu. UOK üyelerinin durumu konusunda da, tanınan süreler içinde yanıt vermemiş olmasının, rapor tasarısının onanmasına eşdeğer sayılması kabul edildi.

ILO, yakınmaların incelenme ve işleyiş yönteminin etkinliğini artırmak için Ortak Komite'nin yabancısı olduğu bir başka öneride bulundu: Bir üyesine, yakınmanın durum ve koşulları konusunda *doğrudan ilişkiler kurma ve anket yapma* yetkisi verilmesi. Doğrudan ilişki kurma, Ortak Komite için alışılmadık yöntemdi. Ama 1950'li yılların başlarında, dosya üzerinde ve yazışmalar yoluyla yürütülen denetimin sürünce-mede ve sonuçsuz kalması olasılığına karşı oluşturulup SÖK sisteminde uygulanan bir yöntemdi (Gülmez, 2014: 645-649).

Ne var ki doğrudan ilişki kurma yöntemine, yalnızca Tavsiye ilke ve kurallarının uygulanmasında karşılaşılan *ağır aykırılık ve ihlaller durumlarında* başvurulacaktı, yani kural değil bir istisna idi. Ayrıca, yakınmaya ilişkin başka tüm bilgi elde yollarının tüketilmiş ve sonuç alınamamış olması da gerekiyordu (CEART/7/2000/10: 13-15).

2. Uygulamada Yakınmalara Dayalı Denetimler

Üye devletlerin 1966 ve 1997 Tavsiyelerini uygulamadıklarına ilişkin yakınmalarının incelenmesi temelinde işletilen denetim yöntemine çok seyrek başvurulmaktadır. İnceleyebildiğim Ortak Komite raporlarından anlaşıldığına göre, Japonya ilk sırada olmak üzere ulusal öğretmen örgütlerinin, örneğin Etiyopya gibi kimi zaman uluslararası örgütlerle birlikte, hükümetlerin 1966 Tavsiyesi'nin ilke ve kurallarına uymadıklarına ilişkin yakınmalarının sayısı, beklentilerin çok altında ve yetersiz kalmıştır.

Olağan ve özel toplantı raporlarına göre, ILO ve UNESCO'nun ilgili birimlerindeki yönetici ve/yada uzman görevlilerden oluşan Ortak Komite Sekreterliğine bildirilen ve ILO'nun özellikle Sendika Özgürlüğü Komitesi'nin, UNESCO'nun da Sözleşme ve Tavsiyeler Komitesi'nin yetki alanlarına girmeyen yakınmalara ilişkin bilgiler, kısaca şunlardır:

- 3-10 Eylül 1985 özel toplantısı döneminde, UOK Sekreterliğine gönderilen iki yakınma şunlardır:

- 1) Hangi devlete yönelik olduğu belirtilmeyen, Sekreterliğin gözlemlerini bildirilmesi için 17 Temmuz 1985'te ilgili hükümete ilettiği yakınma.

Bu, bir uluslararası öğretmen/egitim örgütünün, hükümetin Tavsiye'nin kapsadığı alanlardaki politikasına ilişkin bir yakınma idi.

- 2) İki ülkenin öğretmen örgütlerinden alınan ve kendilerinden, sanıyorum kabul edilebilirlik koşullarıyla ilgili bazı noktalara ilişkin ek açıklamaların istendiği yakınmalar (CEART/SP/85/7: 12-13).
- 18-27 Ekim 1988'de Cenevre'de yapılan 5. toplantı döneminde, Öğretmenlik Mesleği Örgütleri Dünya Konfederasyonu (ÖMÖDK, CMOPE), Hollanda'daki üyelerinden NGL'nin ilettiği bilgi ve belgeleri 13 Mayıs 1985'te ILO'ya (UÇB'ye) gönderdi.

Bu yakınma, hükümetin eğitim personelinin durumuna ilişkin politikasının Tavsiye uygun olmadığı savına ilişkindi. İleri sürülen sorunlar arasında, **öğretmenlerin iş yükünün ve sınıflardaki öğrenci sayısının aşırı biçimde artmış, gerçek ücretlerinin düşmüş ve stresin artmış olması savları** vardı. Yakınma, inceleme yöntemine uygun olarak hükümet ve yakınan örgütler arasında yapılan yazışmalarla Ekim 1988'e değin sürdü. Ortak Komite, yakınmanın özüne ilişkin bazı saptamalar yapmakla birlikte, eldeki bilgiler çerçevesinde kesin bir sonuca ulaşamayacağını belirtti (CEART/V/1988/5: 28-29 ve Annexe, s. 195-198).

- Ortak Komite Sekreterliği, 22-26 Temmuz 1991'deki özel toplantı döneminde, ILO ve UNESCO'nun aldıkları yakınmalar konusunda, Ortak Komite'ye savları özetlediği bir belge sundu.

Belirtildiğine göre bu yakınmalar, ILO ve UNESCO hukuk danışmanlarının yardımlarıyla incelenmişti. Hiçbiri, UOK'nin ölçüt ve yöntemlerine (öz incelemesine geçebilmek için aranan kabul edilebilirlik koşullarına) uymuyor, yetkisi kapsamı dışında kalıyordu. Buna karşın UOK, bu bilgileri not etmekle birlikte, yakınmalara gecikmesizin yanıt verilmesinin önemini, her iki Örgütün yetkili organlarına iletilmesi gerektiğini vurguladı. Yakınmada bulunan örgütlere, yakınmalarının incelenebilmesi için en uygun yöntemi kullanmaları tavsiyesinde bulunulmasını önerdi. Sekreterliğe yardımcı olması için de, üyeleri arasından üç kişilik bir alt komite oluşturma kararı aldı (CEART/SP/1991/12: 11).

Çalışma yöntemiyle ilgili olan bu önlem, Ortak Komite'nin toplantı dönemleri dışında Sekreterliğe bildirilerek yapılan yakınmaların incelenmesi sürecinin hızlandırılması amacı taşıyordu.

- 11-15 Eylül 2000 tarihlerinde yaptığı 7. toplantısı döneminde, Ortak Komite'nin Eylül 1997'deki toplantısını izleyen dönemde ulusal sendikal örgütler, şu dört üye devlete yönelik yakınmalarda bulundu: *Burundi* (30 Eylül 1997), *Japonya* (5 Şubat 1998), *Bolivya* (2 Temmuz 1999), *Yugoslavya Federal Cumhuriyeti* (20 Temmuz 1999).

- Ortak Komite, Eylül 2000 toplantısında, öğretmen sendikalarının ve bazılarında da EE (IE, EI) ve ÖMÖDK (CMOPE, WCOTP) ile birlikte olmak üzere, daha önce yapılan ve inceleme süreci başlatılan yakınmaları da incelemeyi sürdürdü ve önerilerde bulundu. Bu yakınmalar da, şu devletlere yönelikti: *Arnavutluk* (1992), *Kolombiya* (1992), *Etiyopya* (1993), *Senegal* (1995), *Yugoslavya Federal Cumhuriyeti* (Kosova vilayeti) (1995), *Çek Cumhuriyeti* (1997) (CEART/7/2000/10: Annexe 2: 38-53).

Uzmanlar Ortak Komitesi, ulusal öğretmen/egitim sendikalarının 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin uygulanmadığı yolunda belirtilen tarihlerdeki yakınmaları üzerine, örneğin Haiti (1995), Senegal (1995), Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (Sırbistan ve Karadağ, 1995), Birleşik Krallık (1996), Çekoslovakya (1997), Avustralya, Etiyopya, Japonya ve Danimarka gibi ülkelerde, öğretmenlik mesleğinin karşı karşıya kaldığı çok çeşitli sorunları inceledi, eleştiri ve önerilerini ilgili devletlere ilette (CEART/SP/1997/13).⁴

3. Uygulamadan Bir Örnek Olay: Japonya Öğretmenler ve

Eğitim Personeli Sendikası'nın Yakınması

Genel olarak değindiğim yakınmalardan Japonya Öğretmenler ve Eğitim Personeli Sendikası'nın (ZENKYO) 2003'te yaptığı yakınma, birçok yönden ilginç ve önemli bir örnektir. ZENKYO'nun, izleyen yıllarda yaptığı yeni ve ek yakınmalar, hükümetin ve sendikanın karşılıklı yanıt ve gözlemleri, Uzmanlar Ortak Komitesi'nin de sürecin her aşamasında yaptığı inceleme sonunda hazırladığı rapor ve ara raporları ile gündemde kaldı. Yakınma, bir yandan UOK'nin yakınmalara dayalı inceleme ve denetim yönteminin işleyişi ve süresi ile benimsenen yaklaşım, öte yandan yazılı belgelerdeki bilgilerin güvenilirliği, inceleme ve karar açısından yetersizliği vb. nedenlerle, çalışma yöntemine ILO'nun Sendika Özgürlüğü Komitesi'nden esinlenen yeni bir yöntem eklemiş olması yönlerinden somut bir örnektir.

Aynı zamanda konusu yönünden de önem taşıyan bu yakınma, *liyakate dayalı değerlendirme sistemi ile* ilgiliydi. Japon hükümeti, bu konunun bir “yönetimsel sorun” olduğunu ve bu nedenle de öğretmen örgütleriyle toplu görüşmelere konu olamayacağını ileri sürüyordu. Yakınma sürecinin ilerleyen aşamalarında da, yerel (yani vilayetler ile bazı belediyelerdeki) eğitim kurullarına, “*uygun olmayan öğretim yapan öğretmenler için personel yönetim sistemine ilişkin Direktifler*”i anımsatıyor, izlenmesini özendirerek söz etmeyi sürdürüyor, Tavsiye'nin özüne saygı gösterdiğini savunuyordu.

Ortak Komite, ilk incelemeyi yaptığı Eylül 2003'teki 8. toplantısında, bu sistemin 1966 Tavsiyesi'nin 64. ve 124. maddelerine uygun olarak hazırlanmadığını, ön danışma yoluna başvurulmadığını belirtti. Hükümete ve sendikaya yönelik olarak, konuyu *sosyal diyalog yoluyla ve yapıcı bir yaklaşımla* ele almalarını önerdi (GB.294/LILS/7/2, novembre 2005: 5; CEART/8/2003/11: 1-5).

4 <http://www.ilo.org/public/french/dialogue/sector/techmeet/ceart/about.htm>, Erişim: 06.09.2010; ILO/BIT, 2009).

Sendika, Mayıs 2004 ve Ocak 2005'te, yeni yakınmalarda bulundu. Hükümet de, Mart 2005'te buna ilişkin gözlemlerini içeren bir rapor gönderdi. Ortak Komite, bu bilgi ve belgeler çerçevesinde, **“liyakate dayalı ödüllendirme sisteminin oluşturulması ve uygulanması konusundaki temel sorunların büyük ölçüde çözümsüz kaldığı”** sonucuna vardı. Tarafların, Tavsiye uyarınca **“işbirliği esprisi içinde danışmalara başvurmaları”** gerektiğini belirtti. ILO Yönetim Konseyi ve UNESCO Yürütme Komitesi'nden, taraflardan “8. toplantı raporunda belirtilen sorunları çözme girişiminde bulunmak amacıyla, daha önce ulusal ve özellikle yerel (vilayet) düzeylerde başlayan sosyal diyaloga dayanmaları (yani danışma ve katılma yöntemlerini uygulamaları) ricasında bulundu. Bu sonuçların, Japon hükümetine ve sendikaya bildirilmesini, sendikadan da sorunla ilgili yeni gelişmeler konusunda kendisine bilgi vermesini istedi (GB.294/LILS/7/2: 3-8; CEART, Septembre 2005: 3-8).

Bu, yakınmanın Tavsiye'ye uygun biçimde sonuçlanmasının sağlanmasına değin uyguladığı izleme görevinin bir gereğidir.

Ortak Komite, 2008 ara raporunda, Avustralya, Etiyopya ve Japonya'ya yönelik yakınmalara ilişkin tamamlayıcı bilgi ve yeni olayları izleme ve incelemeyi sürdürdü.

UOK'nin Japonya'ya ilişkin ara raporu, yerinde (ülkede) inceleme ve soruşturma yapan bir **anket misyonu** raporuna dayanıyordu. Bu raporda, anket misyonunun edindiği bilgiler çerçevesinde ulaştığı sonuçlar özetlenmişti. Anket misyonu ise, hükümetin (ilgili bakanlığın) ve sendikaların Nisan 2008'de Japonya'ya gönderilmesi için yaptıkları *ortak davet* üzerine özel olarak, salt bu yakınma için görevlendirilmişti. Misyon, sendikanın yakınmasında belirttiği savlarla ilgili bilgiler derlemek amacıyla ilk kez Japonya'da inceleme yapmıştı. Diğer öğretmen sendikalarını da kapsamak üzere, eğitim sektöründeki başka tarafların, örneğin işçi ve işveren örgütlerinin, vilayet eğitim kurullarının, veli derneklerinin, bağımsız uzmanların da görüşlerini dinlemişti. Raporda, anket misyonunun sorunların daha iyi anlaşılmasına ve ara rapordaki sonuçların düzeltilmesine olanak verdiği belirtilmişti (GB.303/LILS/7, novembre 2008: 1-3; CEART/INT/2011/1: 1).

Ortak Komite, hükümetin 24 Ağustos 2009'da ve ZENKYO ile Nakama Öğretmenler Sendikası'nın 30 Temmuz 2009 ve 9 Eylül 2009 tarihlerinde sundukları ek bilgileri inceledi. ZENKYO, hükümetin, Ortak Komite'nin kendisine gönderilen bu raporun valilik eğitim bürolarına dağıtmadığını, sosyal diyalogun da ölü bir noktada bulunduğunu ileri sürmüştü. Hükümet ise, değerlendirme sisteminin kendisinin “sevk ve idare” yetkisi kapsamına girdiği, bu nedenle toplu görüşmelere konu olmayacağı yolundaki görüşünde direniyordu (CEART/INT/2011/1: 1-5).

Ortak Komite gözlemlerinde, Tavsiye'nin VII. bölümündeki 46. ve 47. maddeleri anımsattı. Bu maddelerdeki kurallarda, **öğretmenlerin mesleki durumunu etkileyecek keyfi eylemlere karşı etkili bir koruma sağlanması** ve disiplin önlemlerine başvurulması durumunda da koruma usulleri uygulanması zorunlulukları öngörüyordu. Danışma ve toplu görüşmeye ilişkin sorunlar konusunda ise, şu yaklaşımı

benimsedi: Bu iki kavram, birbirine bağlı olsa da aralarında temel bir fark vardır. Toplu pazarlık konusunda ileri sürülen aykırılık savlarının incelenmesi, ILO’nun 98 sayılı sözleşmesinin uygulanması bağlamında SÖK’ün yetki alanına girer. Bu nedenle UOK, 2008 ara raporunda da belirttiği gibi, söz konusu sorunlar konusunda zorunlu olarak formel (yasal) bir toplu görüşme/pazarlık değil, *iyi niyetli bir danışma süreci* uygulanmasını istedi. Hükümete ve öğretmen örgütlerine, danışma ve sosyal diyalog sistemleri konusunda bilgi edinmek amacıyla ILO ve UNESCO’nun danışsal hizmetlerine (bu konudaki birimlerine) ve yardımlarına başvurmaları tavsiyesinde bulundu. Her iki tarafı, Tavsiye metni üzerinde karşılıklı olarak kabul edilebilir bir anlayışa ulaşmak ereğiyle, ILO ve UNESCO ile işbirliği yapmaya çağırıldı (CEART/10/2009: 34, 53-55).

Bu arada UOK, Kasım 2008’de ILO Yönetim Konseyi’nin bir başka Japon sendikası ile Eğitim Enternasyonal’inden aldığı gözlemleri de not etmişti...

UOK, Eylül 2011’deki ara raporunda, ZENKYO’nun yeni olaylara ilişkin ek yakınmalarını inceledi. Buna göre Japon hükümeti, kamu görevinde mesleksel ilişkilerde temel değişiklikler getirme amacı taşıyan önerilerde bulunmuş ve bir de yasa tasarısı sunmuştu. Bu reform önerileri UOK’yi umutlandırmış, Tavsiye kuralları konusunda *daha etkili bir sosyal diyalog iklimi yaratacağı* yolunda bir kanı edinmesine olanak vermişti. Ara raporunda, hükümetin ve sendikaların yeni olgulara ilişkin ek bildirim, gözlem ve yakınmalarına değindi. Sonra da, hükümete ve sendikalara, önceki raporlarında belirttiği sorunları çözmek amacıyla ulusal ve yerel düzeylerde *iyi niyetli tartışmaları güçlendirerek* daha önce başlayan diyaloga güvenmeleri ricaasında bulundu. Yeni gelişmeler ve sağlanan ilerlemeler konusunda da, kendisine bilgi vermelerini istedi (CEART/INT/2011/1: 1-5; GB.316/LILS/3, 22 Ekim 2012: 1-2 ve Annexe 5-6).

UOK 8-12 Ekim 2012 tarihlerindeki 11. toplantısında, genel olarak, *öğretmenlerin ivedilikle çözülmesi gereken sorunlarını* ele aldı. Bu sorunlar şunlardı: Şiddetin yükselmesi, kamu hizmetlerinde uygulanan bütçe kısıtlamaları ve istikrar önlemleri ortamında sosyal diyalogun rolü, yüksek öğretimdeki değişimler bağlamında akademik özgürlükler, çok sayıda ülkede süre giden öğretmen açığı ve yüksek nitelikli personeli öğretmenlik mesleğine çekmek için istihdam koşullarında iyileştirme olanakları. Bu sorunlardan, *öğretmenliği mesleksizleştirme* ve ekonomik durgunluğun eğitim personeli üzerinde yarattığı etkiler konularında, önceki bölümlerde değindiğim sonuçlar (kararlar/öneriler) kabul etti.

UOK, 10. toplantı döneminde ayrıca, Danimarka’ya yönelik yakınma ile önceki toplantılarında incelediği Avustralya’ya ve Etiyopya’ya yönelik yakınmaları da inceledi (s. 19-21). (CEART/11/2012/9: 1).

ZENKYO’nun yakınması konusunda ise, *“bu olayı çözmek için ilerlemeler sağlandı”* kanısında olduğunu belirterek, ILO ve UNESCO’nun yetkili organlarına şu öneride bulundu: İki tarafın da, “durumun evrimini izleyip denetlemek” amacıyla, yeni olaylar konusunda kendisine bilgi vermeleri (CEART/11/2012/9: 21).

Ne var ki UOK'nın 20-24 Nisan 2015'teki Son Raporundan anlaşıldığına göre, gerek hükümet gerekse sendika, yakınmanın incelenmesinin sürdürülmesi amacıyla istenen bilgileri göndermedi. Bunun üzerine de UOK, 2002'de yapılan ve 2003'te ilk kez incelenen bu **yakınma olayının kapatılmasını** önerdi (CEART/12/2015/14: 26).

UOK bu toplantı döneminde ayrıca, Danimarka ve Portekiz'e yönelik yakınmaları incelemeyi de sürdürdü (s. 26-27).

ZENKYO, 8 Ocak 2014'te, yeni bir yakınmada bulundu. Çok kısa olarak değineceğim bu yakınma, şu iki temel sorun üzerine odaklanıyordu:

- 1) Öğretmenlerin ve diğer personelin **çalışma saatlerinin uzunluğu** ve bunun, iş sağlığı sorunları ve **mesleksizleştirme** yaratması,
- 2) Kamu okullarında geçici sıfatıyla (kısa süreli sözleşmelerle) çalıştırılma.

Sendika, altı ay sonra 2 Temmuz 2014'te, ilk yakınması konusunda çok geniş bilgiler iletti. Çalışma yöntemi uyarınca, yakınma ve ek bilgiler hükümete iletili. İlgili bakanlık, 17 Ekim 2014'te ilk yakınmaya yanıt verdi. Hükümetin yanıtı sendikaya iletili. Sendika, 3 Şubat 2015'te gözlemlerini bildirdi. Ve hükümet de, 9 Mart ve 12 Mayıs 2015'te yanıt verdi. Bu süreç, yani yakınma tarihi ile ilk incelemenin yapılacağı (yapıldığı) tarih arasında 15 ay dolayında uzun bir süre geçtiğini göstermektedir.

UOK, sürecin bu aşamasında yaptığı inceleme sonucunda, ILO ve UNESCO'nun yönetim ve yürütme organlarına yönelik şu önerilerde bulundu:

- 1) Özel olarak sözleşmesel statüye ve çalışma süresine ilişkin politikalar konusunda **diyalog başlatılması** ve bunun yerel düzeyde etkili gözetim mekanizmalarını da kapsaması; görüşmelerin ve **danışmaların, iyi niyetle ve işbirliği esprisiyle düzenlenmesinin güvenceye alınmasının gözetilmesi;**
- 2) Sürecin ayrılmaz parçası olarak ortak **anketler öngörülmesi;** bu anketlerin, tartışılan sorunlarda ortak bir anlayışa ulaşmaya ve iki tarafın belirttiği görüşlerdeki farklılıkları çözmek ereğiyle **diyaloğu ve yapıcı çalışmaları kolaylaştırmaya** yönelik olması;
- 3) UOK'ye, durumdaki evrimi izleme ve incelemesini sürdürme olanağı vermek amacıyla, bir yıl içinde, özellikle uygun politikaların hazırlanması ve uygulanmasıyla ilgili olarak ortaya çıkan **yeni gelişmeler konusunda bilgi verilmesi** (CEART/INT/2016/1: 1-9).

UOK, 1-5 Ekim 2018'deki 13. toplantısında, üç Japon sendikasından aldığı yakınmaları inceledi ve önerilerini belirtti. Bunlar; Eğitim İşçileri Birliği [AIM89], Osaka-fu Special English Teachers' Union ve Nakama Öğretmenler Sendikası idi (CEART/13/2018/10: 20-40).

UOK, ZENKYO'nun 12. toplantı döneminde sunduğu yakınmasına ilişkin 2016 ara raporunda belirttiği üç öneriyi anımsattı. Uzun çalışma saatlerine, ek saatlere ve

geçici sözleşmelere başvurulması konularındaki sorunlarda bir anlaşmazlık bulunmadığının görüldüğü sonucuna vardı. İkinci sonuç, sendikanın ve hükümetin bu uygulamaların eğitimin niteliğine ve öğretmenlerin çalışma koşullarına zarar verdiği üzerinde anlaşmaya varmış olmalarına ilişkindi.

Bunun üzerine UOK, ILO Yönetim Konseyi ile UNESCO Yürütme Konseyi'ne, aşağıdaki konularda hükümeti ve sendikayı yüreklendirme önerisinde bulundu:

- 1) Ara rapordaki önerilerin işlerliğe konulması;
- 2) Özellikle üç sorun (uzun çalışma süreleri, ek saatlerin ücretleri ve geçici sözleşmelere başvurulması) konusunda, yerel makamlarla işbirliği yaparak birlikte uygulamaya konulmaya elverişli çözümler bulmak amacıyla diyalog başlatılması;
- 3) Hükümet ve sendikanın, bu sorunların eğitimin niteliği üzerinde bir engel oluşturduğu konusunda anlaştıklarına göre, çözümü için **sürekli ve kesintisiz sosyal diyalog mekanizmalarının uygulamaya konulması** araçlarını düşüncelerinin gerekmesi; bu mekanizmaların, Tavsiye'ye uyulmamasıyla ilgili yakınmalarda bir gerileme umudu vermesi (s. 41-43).

UOK, 4-8 Ekim 2021'deki 14. toplantısında, 2018'de yakınmalarını incelediği yukarıda belirttiğim üç Japon sendikasıdan aldığı yeni bildirimleri ve hükümetin yanıtlarını incelemeyi sürdürdü. UOK'nin bu üç sendikadan ilkinde ve üçüncüsüne ilişkin tavsiyeleri arasında, **1966 Tavsiyesi'nin Japonca çevirisinin yapılması** da vardı.

Ortak Komite'nin, çeviriyi de kapsamak üzere, ILO Yönetim Konseyi ile UNESCO Yürütme Konseyi'nden Japonya hükümetini yüreklendirmeleri isteğinde bulunduğu beş öneri şunlardı:

- 1) Öğretmen örgütleriyle, Tavsiye konusundaki görüş ve yorum farklılıklarının üstesinden gelmek amacıyla, ulusal ve yerel düzeylerde **sosyal diyaloga elverişli bir çevre (ortam) yaratması**;
- 2) Bu yakınmalara ilişkin **gözlem ve tavsiyelerinin Japoncaya çevrilmesi** amacıyla öğretmen örgütleriyle işbirliği yapması;
- 3) **Raporun Japoncaya çevrilmiş metnini yerel makamlara göndermesi**;
- 4) UOK'nin önceki tavsiyelerini, özellikle disiplin önlem ve politikalarını gereğince göz önüne alması;
- 5) Bu tavsiyelerle bağlantılı olarak gösterilen çabalar konusunda UOK'ye bilgi vermesi (CEART/14/2021/10: 38-45).

Japon hükümetine yönelik önerilerinin ILO ve UNESCO'nun yürütme organları aracılığıyla yerine getirilmesini isteyen Ortak Komite, ZENKYO ile ilgili olarak da, 12. toplantısında sunduğu yakınmayı 2016 ara raporunda incelediğini anımsattı.

Ardından, 2018 raporunda da yeni tavsiyelerde bulunduğunu ekleyip, yakınma konusunda hükümetten ve sendikadan hiçbir bilgi almaması üzerine, **yakınma olayının kapatılmasına** karar verdi (s. 45).

Öte yandan, yakınmasını 2005 toplantısında incelediği Tokyo-to-Gakko sendikasının başvurusu için de, yine her iki tarafın bilgi ve yanıt vermemiş olması gerekçeyle, **olayın kapandığı** düşüncesinde olduğunu belirtti. Ancak Japon hükümetini, yakınmada ileri sürülen sorunlar konusunda öğretmen sendikalarıyla diyalogu sürdürmesi konusunda özendirdiğini de vurguladı (s. 46).

4. Saptamalar ve Yakınmanın Düşündürdükleri

Sendika üyesi olan yada olmayan öğretmenlerin ve eğitim personelinin “bireysel” değil “örgütsel” yakınmalarına dayalı olan denetim yöntemine ilişkin tüketici olmayan genel bir panorama ile bu yönteme görece en sık başvuruda bulunan Japonya sendikalarından birinin yakınmasını özetleyerek verdiğim somut örnek olay, ne tek başına ve ne de karşılaştırma yoluyla, 1966 Tavsiyesi'nin uygulanmasının sağlanması amacıyla öngörülen raporlara ve yakınmalara dayanan inceleme ve denetim yöntemlerinin genel bir değerlendirmesi için yeterli değildir.

Bunu unutmaksızın, ZENKYO yakınması süreciyle ilgili rapor, karar ve önerilerin salt Japon hükümetine (ilgili bakanlık ve yerel makamlara) ve Japon sendikalarına özgü olmayıp Milli Eğitim Bakanlığı'nı ve başta sendikalar olmak üzere eğitim alanındaki tüm örgütleri doğrudan ilgilendirdiğini düşündüğüm bazı saptamalarda bulunduktan sonra, sözü bir kez daha Tavsiye'nin bilinirlik sorununa ve Ortak Komite kararlarının taşıdığı öneme getireceğim.

Önceden vurgulamak isterim ki bu, sorunların ne yazık ki önemsenmeyen uluslararası boyutuyla ilgilidir.

İlk saptama, çok uzun süre gündemde kalan yakınma sürecinde ve Ortak Komite'nin ancak 2021'deki toplantısında sıraladığı öneriler arasında, gözlem ve tavsiyeleri ile raporunun Japoncaya çevrilmesine, Japon yetkililerin (ilgili bakanlığın) bu amaçla öğretmen örgütleriyle işbirliği yapmalarına, raporunun Tavsiye'yi uygulamayan yetkili yerel makamlara dağıtılmasının bulunmasına ilişkindir. Önceki raporlarda rastlamadığım bu öneri, Tavsiye'nin bilinirlik ve doğru uygulanırılık sorunları yönünden gecikmiş bir öneridir. Anlaşıldığına göre, yakınmalara dayalı denetim yöntemine en çok başvuruda bulunan Japon sendikaları da, önceki yıllarda böyle bir öneride yada istekte bulunmuş değildir. *Tavsiye'nin* Japoncaya çevrisinin yapılması önerisinde bulunulmadığına göre, sendikaların bunu kendilerinin yapmış olduğu, yapmadıysa gerek görmedikleri düşünülebilir. Bu konuda belirtiyim ki Tavsiye, kabul edildiği 5 Ekim 1966'da İngilizce, Fransızca, İspanyolca ve Rusça olmak üzere dört dile çevrilmiş ve imzalanmıştı.

İkinci saptama, yakınmalara dayalı denetim yönteminin amaç ve özüne ilişkindir. Ortak Komite önerilerinden de kolayca anlaşıldığı gibi, gerek uygulamada gerekse yasalarda Tavsiye'nin ilke ve kurallarına aykırı önlemlere başvurulması, yasal ve

yönetmelik düzenlemeler yapılması vb. sorunların, yetkili ulusal (ve yerel) makamların öğretmen örgütleriyle Tavsiye’de görüşme, danışma, katılma gibi birden çok örneğiyle öngörülen sosyal diyalog yöntemine başvurarak çözülmesi gerekir. Ve bu yönetime, sorunları çözmeye yönelik iyi niyetli ve yapıcı bir yaklaşımla, sürekli, düzenli, kesintisiz olarak başvurulmalıdır. Taraflar arasında görüş ve yorum farklılıklarının bulunduğu durumlarda da, Ortak Komite’nin önerilerine uyulmalıdır.

Üçüncü saptama, iki denetim yönteminin karşılaştırılmasıyla ilgilidir. Yakınmalara dayanan denetim, Ortak Komite’nin üç yılda bir yaptığı olağan toplantılarının beklenmesine gerek kalmaksızın, Tavsiye’ye aykırı uygulamalara başvurulduğunda, dönemsel toplantılar beklenmeksizin derhal işlerliğe geçirilebilen ve aykırılıkların önlenmesine olanak veren bir yöntemdir. Ne var ki, gerek kabul edilebilirlikle ilgili, gerekse diğer koşullara titizlikle uyulmalıdır. Bu yönüyle, özellikle eğitim alanında kurulmuş tüm örgütlerin, Tavsiye kurallarının uygulanmadığını düşündüklerinde, hükümet raporlarının Ortak Komite’nin olağan dönemsel toplantılarında incelenmesini beklemeksizin, yakınmalara dayalı denetim yöntemini öncelikle işletmesi olanaklıdır. Bu nedenle önemsenmesi gerekir. Örgütsel ve/yada sendikal yakınmalara dayalı denetim yöntemi sürecinde yapılan tartışmalar, sağlanan ilerlemeler ve süren sorunlar konularında ulaşılan sonuçlar ve yapılan öneriler, Tavsiye’nin soyut ve genel anlatımlı ilke ve kurallarını somutlaştıran çözümlerdir.

Kuşkusuz, yakınmalara dayalı yönetime yaptığım bu vurgu, hükümet raporlarına dayalı yönetime karşı ilgisiz kalmayı gerektirmez. Bu sürecin de, ilk evresinden başlanarak izlenmesi gerekir. Çünkü hükümet raporları, bir önceki dönemde saptanan sorunlar ve aykırılıklar konusundaki önerilerin, uygulamada ve hukuksal planda ne ölçüde yerine getirildiği yada alınması düşünülen önlemlerle nasıl yerine getirileceği vb. konularda bilgi ve açıklamalar içerir, içermesi gerekir. Bu nedenle, hem hükümet raporunun içeriğine ilişkin gözlem ve görüşlerin yer aldığı, eksiklerinin sergilendiği belgelere dayanan ayrı bir rapor hazırlanmalı, hem de hükümet raporunun gecikmeksizin ve Ortak Komite toplantısından önce, belirtilen süre içinde gönderilmesi sağlanmalıdır.

Unutulmamalıdır ki Ortak Komite’nin önceki toplantı raporları, ulaştığı sonuçlar, yaptığı öneriler, Tavsiye kurallarının nasıl anlaşılması, yorumlanması ve uygulanması gerektiği konularında birincil kaynaklardır. Gerek hukuk gerekse uygulama planlarında karşılaşılan ve karşılaşılması olası sorunlar, çözüm yolları, alınması gereken sosyal politika önlemleri ve yapılması öngörülen yasal düzenlemeler açısından önem taşır. Örneğin öğretmen örgütlerinin karar süreçlerine katılması, görüş ve önerilerinin alınması, kendileriyle işbirliği yapılması gibi uygulamada başvurulması gereken sosyal diyalog ve katılma yöntemleri, hangi alanlarda uygulanması gerektiği ve hangi alanlarda yetkili başka uluslararası denetim yollarına başvurulacağı vb. soru ve sorunlarının yanıtları, Ortak Komite raporlarında bulunabilir. Çünkü bu sorunlara, tüm insan hakları metinlerinde olduğu gibi, Tavsiye maddelerinin pozitif metinlerinde doğrudan ve açık yanıtlar bulma olanağı yoktur. Çünkü Tüm İnsan Hakları Sözleşmeleri, Tavsiyeleri ve Bildirgeleri gibi, 1966 Tavsiyesi’ni de yalnızca

madde metinlerini okumakla yetinmek, yeterli olmadığı gibi kimi zaman yanıltıcı da olabilir.

Sözün özü, Ortak Komite'nin, raporlara ve yakınmalara dayalı denetim ve izlemeler sonucunda aldığı Tavsiye'ye aykırılıklarla ilgili kararlar ve hükümlere yaptığı somut öneriler, evrensel ve bölgesel ölçekli insan hakları sözleşme ve tavsiyelerinde de olduğu gibi, 1966 Tavsiyesi'ni "yaşayan belge"ye dönüştürme işlevi görür.

İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi, yerine getirdiği bu işlevin taşıdığı önemi, çok önce verdiği "içtihat" niteliği kazanmış önemli ve yerleşik bir kararında, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi için açıkça vurgulamıştır.

Kuşkusuz, şu noktayı da unutmamak gerekir: 1966 Tavsiyesi, bir yandan öğretmenlik mesleği ve eğitim, öte yandan eğitim emekçilerinin en geniş anlamda çalışma koşulları ile bu alandaki bireysel ve toplu nitelikli hak ve özgürlükleri konularında, büyük bir bölümünü kapsama anlamında ayrıntılı düzenlemeler yapan uluslararası bir hukuksal belgedir. Ama bu alanlarda, bazılarında değindiğim evrensel ve bölgesel ölçeklerde kabul edilmiş, Tavsiye'den daha ayrıntılı ve ileri güvenceler sağlayan insan hakları sözleşmeleri vardır. Kimileri, Tavsiye'den sonra kabul edilmiştir. Her birinin kurallarına uyulmasını ve devletlerce gerektiği gibi uygulanmasını denetlemeye yetkili özel organları vardır. Bu sözleşmeler, özellikle Türkiye'nin onayladığı sözleşmeler ve denetim organlarının kararları *birincil uluslararası kaynaklar* arasındadır. Çünkü bu sözleşmeler ve bağımsız ve yetkin uzmanlardan oluşan uluslararası denetim sistemleri, özellikle ILO'nun raporlara ve yakınmalara dayalı genel ve özel koruma sistemleri, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Mahkemesi sistemi dışında, hem daha sık ve hızlı işler, hem de hukuksal yönden daha etkili ve bağlayıcıdır.

Bu nedenle, 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin yanı sıra, öngördükleri güvence kapsamına giren ve sözleşmelerde dayanakları bulunan konu ve sorunlarda bu genel ve hukuksal yönden zorlayıcı ve bağlayıcı kaynakları, örneğin sendika hak ve özgürlüğü, toplu pazarlık hakkı ve grevi de kapsamak üzere barışçı toplu eylemlere başvurma hakkı konularındaki aykırılıklar için hem genel ve soyut anlatımlı ve kısa içerikli evrensel sözleşmeleri, özellikle Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 87 ve 98 sayılı sözleşmelerini, hem de sözleşme maddelerinin tanıyıp güvenceye aldığı hak ve özgürlüklerin maddelerdeki çerçeveyi aşan, somutlaştıran ve yaşayan belgeler niteliği kazandıran uluslararası koruma ve denetim organlarının kararlarını izlemek ve bilmek gerekir.

Ne yazık ki ILO ve UNESCO, 1966 Tavsiyesi'nin ve Uzmanlar Ortak Komitesi'nin yarım yüzyılı aşan uygulama deneyim ve birikimlerine dayanarak, yönlendirici ilkeleri ile maddelerin her birine ilişkin yerleşiklik kazanmış karar ve önerilerini kapsayan bir derleme yapılmış değildir. Bunun, örneğin ILO'da sendikal haklar için ve Avrupa Konseyi'nde de Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nın tüm maddeleri için yapılan ve dönemsel olarak güncellenen örnekleri vardır (BIT, 2018a; CE, 2018).

Kuşkusuz, örneğin 1982, 1991 ve 2016 yıllarında hazırlanmış olan, ilgisizlik ve bilgisizlik sorunlarının aşılması açısından önemli el kitapları hazırlanmıştır. Ama bunların ötesinde, içerikle ve yerleşik kararlarla ilgili daha geniş bilgilerin yer aldığı UOK denetiminde Sekreterli uzmanlarının hazırlayacağı belirttiğim nitelik ve içerikte bir derleme, her şeyden önce bu alandaki önemli bir boşluğu dolduracaktır. Daha önemlisi, Tavsiye'nin ve denetim organının bilinmesi, uygulanması ve görünürlüğü sorunlarının aşılmasına daha etkin ve yaygın bir katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda, denetim yollarının daha bilgili ve bilinçli, daha hızlı kullanılmasının, Tavsiye ilke ve kurallarının daha etkili ve hızlı biçimde uygulamaya aktarılmasının yanı sıra, Ortak Komite'nin de görevini daha verimli biçimde yerine getirmesine olanak verecektir.

5. BÖLÜM

**ORTAK KOMİTE’NİN
ÇALIŞMAYA BAŞLAMASI,
ÇALIŞMA YÖNTEMİ VE
GÖZDEN GEÇİRİLMESİ:
TOPLANTILAR, SORUNLAR, KARARLAR
VE ÖNERİLER**

ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi'nin olağan ve özel toplantılarında kabul ettiği karar ve öneriler, son çözümlemede, 1966 Tavsiyesi'deki ilke ve kuralların onları uygulamakla yükümlü üye devletlerce nasıl anlaşılması ve yorumlanması gerektiğine ilişkin yaklaşımını ortaya koyar. Gündemindeki sorunların; gerek hükümetlerin, gerek ulusal ve uluslararası eğitim örgütlerinin gönderdikleri, gerekse istek üzerine hazırlanarak sunulan bilimsel ve kurumsal *raporlar* ile ulusal ve uluslararası öğretmen örgütlerinin yakınmaları temelinde yapılan inceleme ve tartışmalar sonunda, değişik kaynaklardan iletilen yazılı belgelere dayanan kararlar, eğitime ve öğretmenlere ilişkin politika ve sorunlar konusunda alınması gereken yasal önlemler için hem hükümetlere ve hem de ILO ve UNESCO'nun yetkili organlarına gönderilerek uyulması istenen öneriler, özünde bu yaklaşımı yansıtır. Böylece de, Tavsiye'yi yaşayan belgeye dönüştürme işlevi görürler.

Bu nedenledir ki, Ortak Komite'nin olağan ve özel toplantılarına ilişkin raporların, ek bilgi ve belgelerin bu yönüyle incelenip değerlendirilmesi, yalnızca çalışmalarının içerik, yöntem ve evrimini betimleme anlamına gelmez. Ortak Komite toplantıları; öncelikle, söz ettiğim yazılı belgelerle gündeme taşınan, Tavsiye'de hemen her birine ilişkin somut kuralların bulunduğu sorunlar konusunda hükümetlerin izledikleri politikalarda ve yaptıkları düzenlemelerde göz önüne almaları gereken somut çözüm önerilerinin yer alması nedeniyle önem taşır. Bunlar da, sonuç olarak, Tavsiye'nin nasıl okunması ve anlaşılması gerektiğini ortaya koyar.

Özellikle 2000'li yıllar sonrasında yapılan toplantılardan ve gündemdeki sorunlardan değindiğim bazıları; eğitim emekçilerinin gerek bireysel hak özneleri gerekse öğretmenlik mesleğinin üyeleri olarak 1966 Tavsiyesi'nin düzenlediği “çalışma” ve “eğitim” alanlarındaki ilke ve kurallarına uyulmaması nedeniyle karşı karşıya kaldıkları sorunlara ve farklı coğrafyalardaki temel eğilimlere ilişkin bilgiler aktarılmasının ötesinde bir anlam ve önem taşır. Aynı zamanda, Uzmanlar Ortak Komitesi'nin, özellikle belirli büyük sorunlar konusundaki yaklaşımını da yansıtır.

Ortak Komite, 2000'li yıllar öncesindeki çalışmalarına, 1968'den itibaren “soru kağıtları yöntemi” uygulayarak başladı. Amaç, Tavsiye ilke ve kurallarının, çok değişik eğitim sistemlerinin benimsendiği üye devletlerde nasıl uygulandığını belirlemeye yönelik ilk bilgi ve verileri derlemek, bir “durum saptaması” yapmak idi.

ILO Yönetim Konseyi de bu nedenle, üyeleri belirlenen Ortak Komite'nin, bir soru kağıdı hazırlayarak en geç 15 Kasım 1968'de üye devletlere gönderilmesine ve üye devletlerin de, en geç 15 Mayıs 1969'da ilk raporlarını iletmelerine karar vermişti (BIT, 1968c: 232).

I. 2000 ÖNCESİ YILLAR: ORTAK KOMİTE'NİN ÇALIŞMAYA BAŞLAMASI VE ÇALIŞMA YÖNTEMİ

Hükümetlerarası Özel Konferans kararı üzerine ILO ve UNESCO'nun yetkili organlarının kararlarıyla oluşturulan Uzmanlar Ortak Komitesi, ilk olağan toplantısını Tavsiye'nin uygulanmasını izleme sürecinin oluşturulmasından iki yıl sonra yaptı.

2000'li yıllar öncesinde, 1968, 1970, 1976, 1982, 1988 ve 1994 yıllarında altı olağan toplantı düzenledi. 1976'daki üçüncü toplantıda iki Örgütün yetkili karar organlarının izin vermesinin ardından da 1979, 1985, 1991 ve 1997 yıllarında dört özel toplantı gerçekleştirdi (bkz. Çizelge).

Çalışma yöntemiyle ilgili kararlarını, ilk üç yılındaki olağan toplantılarında aldı. Tavsiye'nin ilk çeyrek yüzyılımı doldurduğu 22-26 Temmuz 1991'deki özel toplantısında, yetkisini ve çalışma yöntemini yeniden tanımlayarak bazı değişiklikler yaptı.

Çizelge – ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi
Toplantılar Listesi (1968-2021)

Toplantı Sayısı ve Adı/Türü	Toplantı Tarihi ve Yeri
1. Olağan Toplantı	16-20 Eylül 1968, Cenevre
2. Olağan Toplantı	27 Nisan-8 Mayıs 1970, Paris
3. Olağan Toplantı	8-19 Mart 1976, Cenevre
1. Özel Toplantı	19 – 23 Kasım 1978, Paris
4. Olağan Toplantı	29 Kasım-7 Aralık 1982, Cenevre
2. Özel Toplantı	3 - 10 Eylül 1985, Paris
5. Olağan Toplantı	18-27 Ekim 1988, Cenevre
3. Özel Toplantı	22–29 1991 Temmuz, Paris
6. Olağan Toplantı	12-20 Temmuz 1994, Cenevre
4. Özel Toplantı	15-18 Eylül 1997, Paris
7. Olağan Toplantı	11-15 Eylül 2000, Cenevre
8. Olağan Toplantı	15-19 Eylül 2003, Paris
9. Olağan Toplantı	30 Ekim-3 Kasım 2006, Cenevre
10. Olağan Toplantı	28 Eylül-2 Ekim 2009, Paris
11. Olağan Toplantı	8 Ekim-12 Ekim 2012, Cenevre
12. Olağan Toplantı	20-24 Nisan 2015, Paris
13. Olağan Toplantı	1-5 Ekim 2018, Cenevre
14. Olağan Toplantı	4-8 Ekim 2021, Cenevre

1. Ortak Komite'nin İlk Kararları

ILO ve UNESCO'nun Yönetim Konseyi ve Yürütme Konseyi'nin 1966 ve 1967 Sonbahar toplantılarında aldıkları kararlarla kurulup işlerliğe geçirilmesi tamamlanan ve ilk üyeleri belirlenen Uzmanlar Ortak Komitesi, Tavsiye'nin kabul edilmesinin ikinci yılında çalışmalarına başladı.

İlk kez Eylül 1968'de, ILO'nun merkezinin bulunduğu Cenevre'de yaptığı toplantısında, izleme/denetim görev ve yetkisi çerçevesinde yapacağı incelemelere, alacağı kararlara ve belirteceği önerilere ilişkin önemli bir karar aldı. Özerk biçimde, yani ILO ve UNESCO'nun karar organlarından bağımsız biçimde aldığı bu karar, teknik olarak çalışma yöntemiyle ilgiliydi. Kanımca temelinde, üstlendiği görevi, kendisinden beklendiği gibi nesnel, bağımsız ve yansız biçimde, çeşitli ve geniş bilgi kaynaklarına ulaşarak ve dayanarak, çok yönlü ve titiz incelemeler yoluyla yerine getirme kaygısı vardı.

Karar, Ortak Komite'nin incelemelerinde başvuracağı kaynakların üye devletler hükümetlerinin Tavsiye'yi uygulama yükümlülüğü çerçevesinde göndermekle yükümlü oldukları **resmî raporlarla sınırlı tutulmamasına** ilişkindi. Bu, doğal görünmekle birlikte gerekli bir karardı. Bunların yanı sıra, gerek ulusal öğretmen örgütlerinden yada işverenlerinden, gerekse UNESCO'da danışsal statüsü olan uluslararası öğretmen örgütlerinden gelen tüm belge ve bilgilerin de göz önünde bulundurulmasına karar verdi. Bunlar, belli bir ülkedeki duruma ilişkin olduğunda, içerdikleri bilgiler konusunda olası gözlemlerini bildirmesi amacıyla ilgili hükümetlere iletilen kaynaklardır.¹

Benzer bilgi ve belgelerin Ortak Komite'ye iletilmesi, özellikle ulusal eğitim örgütlerinin Tavsiye'nin belirtilecek kurallarının gereğince uygulanmadığına ilişkin somut ve olgusal yakınlıklarının incelenmesinde özel bir önem taşır.

2. Ortak Komite'nin Çalışma Yöntemi: Soru Kağıtları, Yanıtlar ve Sonuçları

Ortak Komite 1968 toplantısında, Yönetim Konseyi kararı gereğince, Tavsiye'nin başlıca kurallarının uygulanmasını izlemek için gerekli olan bilgileri derlemek ve verilen yanıtları inceleyerek yorumlar yapmak amacıyla *ilk kez "soru kağıdı" yöntemine başvurdu*. ILO ve UNESCO'ya üye devletlere gönderilen soru kağıdına verilen yanıtların ön irdelemesinin yapılması için ILO ve UNESCO görevlilerinden oluşan Sekreterliğini görevlendirdi. Bir de, üyeleri arasından bir çalışma grubu oluşturdu.

1970'teki ikinci olağan toplantısında, Tavsiye'nin uygulanması konusunda gönderilen *birinci soru kağıdına* 77 ülkenin 1969'da verdiği yanıtları inceledi. Üç uluslararası örgütün bildirimlerini de göz önünde tutan Ortak Komite, izleme/denetim işlevinde şu ilkesel yaklaşımı benimsedi: **Her ülkedeki durumun eleştirel bir irdelemesine gi-**

1 <http://www.ilo.org/public/french/dialogue/sector/techmeet/ceart/about.htm>, Erişim: 06.09.2010;
<https://www.ilo.org/global/industries-and-sectors/education/lang--fr/index.htm>, Erişim: 15.09.2022;
https://www.ilo.org/global/docs/WCMS_208027/lang--en/index.htm, Erişim: 15.09.2022

rişmek yerine, Tavsiye'nin temel kurallarının uygulanmasıyla ilgili **genel bir durum değerlendirmesi yapmaya** ve aşılabacak başlıca sorunların çerçevesini belirlemeye çaba göstermenin uygun olacağına karar verdi. Kanımca bu “temkinli” yaklaşım, Tavsiye'nin uygulanmasıyla ilgili sorunların hükümetleri eleştirerek değil onlarla işbirliği yaparak, yani zorlayarak değil anlatarak ve ikna ederek çözülmesinin yeğlenmiş olması anlamına geliyordu.

Öğretmenlerin mesleksel özgürlükleri, örgütlenme özgürlüğü ve toplu pazarlık ve ücretler, öne çıkan başlıca sorunlardı. Ortak Komite, ILO ve UNESCO'nun bu konularda uluslararası incelemeler yapmasını önerdi. ILO *öğretmenlerin ücretleri* (BIT, 1978), UNESCO da ilk ve ikinci kademe öğretmenlerinin *mesleksel (akademik) özgürlükleri* konularında incelemeler hazırlayıp yayınladı.

Ortak Komite raporu, UNESCO ve ILO'nun yetkili organlarına sunuldu ve tartışıldı. Sonuçlar, Tavsiye kurallarının ve özellikle belirttiği sorunlarla ilgili kuralların uygulanması istenerek, üye devletlere de iletildi. Genel Direktörlerden de, bu önerileri kendi Örgütlerinin çalışma programlarında göz önünde bulundurmaları istendi. Uluslararası öğretmen örgütleri (CMOPE, FISE, SPIE, CSME), Ortak Komite raporunun dağıtım ve tartışılması konularında önemli katkılarda bulundu. Düzenledikleri bölgesel ve uluslararası kongrelerinde, raporu inceleyip tartışılar (CEART/III/76/10: 2-3).

Ortak Komite, 1976 yılındaki üçüncü toplantı döneminde, *ikinci kez soru kağıdı uygulamasına baş vurdu*. 1970 toplantısına sunulan raporlar ışığında seçilen bir dizi alanda, 72 ülke hükümetinin Tavsiye'nin uygulanması konusunda bu soru kağıdına 1975'te verdiği yanıtlarda belirtilen bilgileri inceledi.

Bu raporlarda yer alması istenilen bilgiler, öncelikle öğretmenlerin durumuyla ilgili olarak, uygulamada ve hukuksal planda 1969'dan beri gerçekleşen temel değişikliklere ilişkindi. Ayrıca, ilkökul öğretmenlerinin yetiştirilmesi, ikinci derece okul öğretmenlerinin hazırlanması, *öğretmenlerin eğitimde kalkınmaya katılması, sendikal haklar ve toplu pazarlık, öğretmenlerin istihdamı ve kariyer, sosyal güvenlik* gibi bir dizi “özel sorunlar” yoluyla da hükümetlerden bilgiler istenmişti. Öte yandan Uzmanlar Ortak Komitesi, üç uluslararası öğretmen örgütünden gelen bilgileri de göz önünde bulundurmuştu.

Uzmanlar Ortak Komitesi, 19-23 Kasım 1978'de Paris'te yaptığı ilk özel toplantıdaysa, önceki toplantılarında UNESCO ve ILO'dan hazırlamalarını istediği kendi alanlarına giren iki soruna ilişkin son derece önemli iki raporu inceledi. Bunlar; UNESCO'nun hazırladığı *Öğretmenlerin Mesleki Özgürlükleri: Uluslararası Bir Anket* başlıklı bir araştırma ile ILO'nun hazırladığı *Öğretmenlerin Ücreti ve Sosyal Güvenliği* (BIT, 1978 ve 1979) konularındaki araştırmaları (CEART/IV/82/12: 2; Morris, 1977; ILO, 1978).

Ortak Komite, 1979 toplantısında, ILO raporundaki sorunla ilgili olarak kimi sonuçlara ulaştı. Özellikle, belli bir ülkede, öğretmenlerin hangi ücret düzeylerinin Tavsiye kurallarıyla uyum içinde olduğunu belirlemeye olanak veren ölçütler koydu. Ayrıca, sosyal güvenlik raporuyla ilgili olarak da, önemli bir saptamada bulundu. Dünyada hiç-

bir ülkenin, Tavsiye'nin sosyal güvenliğe ilişkin ileri düzeydeki kurallarını eksiksiz biçimde uyguladığı savında bulunamayacağına da dikkat çekti.

Komite bu özel toplantı döneminde ayrıca, başvurduğu yerleşik yonteme uygun olarak, Tavsiye'nin uygulanmasını denetlemek ereğiyle hükümetlere gönderilmek üzere *üçüncü soru kâğıdını* hazırladı. İki bölümden oluşan ve 1976 toplantısı sonrasında ortaya çıkan yeni olgulara (gelişmelere) ilişkin bu soru kâğıdı iki bölümden oluşuyordu. “Genel sorunlar” bölümünde, Tavsiye'nin temel kuralları çerçevesinde 1976'dan sonra uygulama ve hukuk alanlarında ortaya çıkan başlıca değişikliklere ilişkin bilgiler istendi. “Özel sorunlar” başlıklı ikinci bölümündeyse, *Tavsiye'nin özel eğitim kuruluşları öğretmenlerine uygulanması, eğitim sistemlerindeki değişiklikler* göz önünde bulundurularak, bazı sorunlara ilişkin daha ayrıntılı bilgiler istendi. Bunlar; Tavsiye'nin uygulanması, öğretimin etkililiği için elverişli koşullar, kadın öğretmenler ve aile yükümlülüğü olan eğitim personeli ve öğretmen açığı sorunları idi.

1966 Tavsiyesi'nde öngörülen kurallar temelinde hazırlanan soru kâğıdı, 16 Şubat 1981'de her iki Örgüte üye olan devletlere gönderildi ve 15 Ekim 1981'den önce yanıtlamaları istendi. Ortak Komite, 65 devletin gönderdiği yanıtları, 29 Kasım - 7 Aralık 1982 tarihlerinde Cenevre'de yaptığı 4. olağan toplantı döneminde inceledi (CEART/IV/82/12: 2-5, Tablo I).

Ortak Komite'nin kendi çalışması ve Tavsiye'nin etkisi konusunda 1982'de yaptığı bir inceleme, ne yazık ki devletlerin bu konuda yeterince ciddi olmadığını ortaya koyan bir belge niteliği taşır. Tavsiye'nin uygulanmasına ilişkin ilk soru kâğıdını, 126 devletten 77'si (% 61) yanıtlamışken, bu sayı izleyen yıllarda giderek düştü: 1975'te gönderilen ikinci soru kâğıdından 72'si (% 50), 1981'de gönderilen 153 soru kâğıdından da ancak 65'i (% 42), devletlerce yanıtlandı.

Bu durum, ILO ve UNESCO'nun –kanımca çok gecikerek– birlikte hazırladığı Tavsiye'ye ilişkin ilk ortak *elkitabında*, haklı olarak “kayı verici bir eğilim” olarak nitelendi. Üstelik, bazı “yanıtların da eksik ve belirsiz” olduğu belirtildi. Daha önemlisi, *özel olarak istenmiş olmasına karşın, ulusal öğretmen örgütlerinin gönderdiği yorumlar çok azdı*, yetersiz ve seyrek. Gerçi, birkaç ülkede öğretmenlerin durumunda “kayda değer” bazı reformlar yapılmıştı. Ne var ki, Tavsiye'nin, iki onyılıni doldurmasının eşiğinde bulunduğu bu dönemde, gerek yetkili makamlar gerekse öğretmen örgütlerince “hâlâ kötü tanındığı”, yani iyi ve yeterli düzeyde bilinmediği vurgulanmıştı (BIT, 1984: 3-4).

Kanımca bu durum, “*tersine evrim*” olgusunun göstergesinden başka bir anlam taşı-mıyordu: *Tavsiye'nin uygulanması süreci ilerledikçe, ilgisizlik ve bilgisizlik çift yönlü olarak, hem devletler hem de eğitim örgütleri, dolayısıyla öğretmenler için artıyordu!*

Dördüncü soru kâğıdı, Tavsiye'nin ikinci onyılıni doldurduğu ve Ortak Komite'nin de doldurmak üzere olduğu 1987'nin Ocak ayında, ILO ve UNESCO üyesi devletlere gönderildi. Ortak Komite'nin amacı, 3-10 Eylül 1985 tarihlerinde yaptığı özel toplantı raporunun B ekinde yer alan ve iki bölümden oluşan bu soru kâğıdı yoluyla, Tavsiye'nin

uygulanmasının üye devletlerdeki evrimini belirlemek ve beşinci olağan toplantısı için bir değerlendirme raporu hazırlamaktı (CEART/SP/85/7: Annexe B/1-8).

Ortak Komite, verilen yanıtları, çalışmalarına başlamasının 20. Yıldönümüne rastlayan 18-27 Ekim 1988 tarihlerinde yaptığı olağan toplantısında inceleyip değerlendirdi. Kanımca, uygulamayı doğrudan etkileyen bir “eylem aracı” olmadıklarına dikkat çeken Uzmanlar Ortak Komitesi'nin kapsamlı raporunda yaptığı aşağıdaki gerçekçi saptamalar, Tavsiye'nin bilinmezliği olgusunun aynı zamanda kendisinin ve öğretmenlerin saygınlığıyla da ilgili olduğunu vurgulamaktadır:

Bu (yirmi yıllık) süre içinde gerçekleştirilen ilerlemelerden Tavsiye'nin hangi ölçüde sorumlu olduğunu bilmiyoruz. Ama doğrudan etkisinin, umut ettiğimiz kadar güçlü olmadığına inanmak için nedenlerimiz var...

Gerçekten, birçoğumuzun gözlemlediği gibi, **eğitimle ilgili birçok çevre-
de Tavsiye'nin varlığı bile bilinmiyor. Dahası, asıl metni de.** Bu çevrelerde, Tavsiye'nin etkisi, en iyi durumlarda bile, son derece küçük ve tamamen dolaylı olabildi. Soru kâğıtlarımıza üye devletlerin yarısından çoğunun asla yanıt vermemiş olması olgusu, ***Ortak Komite'nin, Tavsiye'nin ve dolayısıyla öğretmenlerin yararlandığı çok az saygınlığın bir kanıtıdır*** (CEART/V/88/5: 9).

Gerileme eğilimi, 15 Haziran 1987'e değin yanıtlanması istenen bu soru kâğıdına verilen yanıtlarda, Nisan 1987 ile Haziran 1988 arasındaki 12 aylık döneme yayılarak sürdü. Ve, 118 üye devletten yalnızca 75'inin (% 63,5'i) yanıt vermesiyle sonlandı (CEART/V/88/5: 3-5, Tablo I).

Soru kâğıtlarının hiçbirine yanıt vermeyen çok sayıda devlet de vardı. Çoğunluğu, Afrika başta olmak üzere Asya ve Güney Amerika coğrafyalarından olan devletlerdi. Aralarında, küçük ada devletleri ile bazı Arap devletleri de bulunuyordu. Bu devletler, ILO ve UNESCO'ya yeni üye olmuşlardı. Dolayısıyla, soru kâğıtlarından bazılarına yanıt vermelerine olanak yoktu.

Türkiye, dört soru kâğıdından 1969, 1975 ve 1981 yıllarında gönderilenleri yanıtladı. 1981'deki üçüncüsünü ise yanıtlamadı (CEART/IV/82/12: 5, Tablo I). Kuşkusuz, verilen yanıtların gerçeklere uygunluğu ve Ortak Komite'nin beklentilerini ne ölçüde karşıladığı vb. noktalar, ancak hükümet raporlarının ve yanıtların incelenmesiyle değerlendirilebilir.

Her şeye karşın bu veriler, 1966-1981 yılları arasındaki dönemde, sayıları giderek artan UNESCO ve ILO üyesi ***devletlerin Tavsiye'ye gösterdikleri ilginin açık bir biçimde gerilediğini*** ortaya koyuyordu. Ayrıca, yanıtların sayısındaki nicel düşmenin yanı sıra, kimileri hem eksik, hem de açıklıktan uzaktı. Öte yandan, durumun değerlendirilmesi açısından son derece önem taşıyan ve açıkça iletilmesi istenen ulusal öğretmen örgütlerinin yorumları da seyrek olduğu gibi, yeterli olmaktan da uzaktı.

Kısacası, 1966 Tavsiyesi'nin uygulanmasının ikinci on yılının ortaları, hem üye devletlerin, hem de ulusal öğretmen ve eğitim örgütlerinin kendileriyle ilgili bu ortak bel-

geye yönelik artan ilgisizliklerinin damga vurduğu bir dönemdir. Bu yasak savıcı ve özensiz tutumun temelinde, **1966 Tavsiyesi’ni, yalnızca onu ulusal düzeyde uygulama yükümlülüğü üstlenmiş olan kamusal yetkili ve yöneticilerin değil, öncelikle ulusal öğretmen örgütlerinin de yeterince bilmemeleri, bilenlerin de ilgisiz kalmaları olgusunun** bulunduğunu düşünüyorum. Bu da, kuşkusuz öncelikle eğitim emekçileri için, Tavsiye’nin öngördüğü amaçlara ulaşılmasını, içerdiği hak, özgürlük ve güvencelerin uygulamaya aktarılmasını engelleyen en temel etkenlerden biridir.

Nitekim Ortak Komite, izleyen yıllarda, bilgilendirme konusundaki eksiklik ve yetersizliklerin giderilmesi için ILO ve UNESCO’dan kimi isteklerde bulundu.

Ortak Komite, üçüncü onyılın başlarında, 18-27 Ekim 1988’de Cenevre’de yaptığı 5. olağan toplantının ardından yayınladığı son raporunda, bazı araç ve yollarla, ILO ve UNESCO’dan öğretmenler adına çabalarını güçlendirmelerini istedi. Bunlar; öğretmenleri etkileyen sorunlar konusunda *araştırma* yapılması, öğretmenlerin Tavsiye kurallarıyla belirlenen statüsüne ilişkin olarak *bölgesel yada ulusal seminerler* düzenlenmesi, genel olarak bu kurallarla ilgili *bilgilerin yayınlanması* gibi önerilerdi (CEART, 1988, BIT, 1989).

ILO ve UNESCO da, Ortak Komite’nin bu istek ve önerilerinin sonucu olarak, gerek kamu kesiminin ve gerekse özel kesimin eğitim alanındaki yetkili ve yöneticilerini, öğretmenleri ve öğretmen örgütlerini kapsayan ve Tavsiye’ye ilişkin bilgilerinin geliştirilmesini amaçlayan bir dizi **ortak bölgesel seminer** girişiminde bulundu. Bunu da, haklı olarak, Afrika’dan başlattı.

Ortak Komite ayrıca, ILO’dan yakın gelecekte iki araştırma yapmasını da istedi. Birinci araştırma, Tavsiye’nin kapsadığı tüm konularda **öğretmenlere sağlanan katılma, danışma ve toplu pazarlık hakkına** ilişkindi. Ortak Komite bunu, birçok üye devlette benzer süreç ve yöntemlerin eksikliği karşısında, bir öncelik olarak görüyordu (Bu konuda bkz. Gülmez, 1991b; 1991c; 1991d). İkinci araştırmaysa, öğretmenlik mesleğinde *rotasyon, stres ve psikolojik çöküntü* sorunlarıyla ilgiliydi.

Her iki araştırma, öğretmenlerin çıkarları ve sağladıkları eğitimin niteliği kadar, temel haklarının korunması sorunlarıyla da yakından ilgiliydi.

Kuşkusuz, bu ve benzer araştırma ve çabaların başarıya ulaş(tırıl)ması; yüzeysel bilgilerle yetinmeyip Tavsiye’yi gerçekten bilen ve üyelerinin hak ve çıkarlarının korunması etkinliklerinde uluslararası bir dayanak olarak yararlanmak isteyen ulusal öğretmen örgütlerinin, gerek ILO ve UNESCO’nun bölgesel ve/yada ulusal temsilcilikleri ve/yada Büroları, gerekse uluslararası eğitim örgütleri ile ciddi bir işbirliği içine girmelerine, bu alandaki çalışmalarını, rapor ve yayınlarını düzenli biçimde izlemelerine, ulusal ve uluslararası düzeylerde ortak eğitim programları hazırlayıp uygulamalarına bağlıdır.

Bu, aynı zamanda, Tavsiye’nin uygulanmasından birinci derecede sorumlu olan MEB yetkililerini ve Ortak Komite’nin de zaman zaman anımsattığı gibi, UNESCO Türkiye Temsilciliği ile ILO Türkiye Ofisi’ni harekete geçirmenin önkoşullarından biridir.

3. Ortak Komite'nin Yetkisi ve Çalışma Yönteminin Gözden Geçirilmesi

Uzmanlar Ortak Komitesi, ilk toplantılarında belirlediği yetki ve çalışma yöntemiyle ilgili kararlarını, iki onyıllı aşkın deneyimler ışığında, 22-26 Temmuz 1991'de Paris'te yaptığı dördüncü özel toplantıda gözden geçirip yeniden tanımladı.

UNESCO Genel Direktör Yardımcısı, toplantının başında yaptığı "hoş geldiniz" konuşmasında, hükümetler gibi tüm toplumun, öğretmenlerin meslek kurallarında ve çalışma koşullarında gözlenen dünyadaki sürekli gerilemeye son vermek için çabalarını katlaması gerektiğini vurguladı.

ILO Genel Direktörü adına söz alan konuşmacı da, Ortak Komite'nin, dünyada eğitim alanında ortaya çıkan ve öğretmenleri de etkileyen önemli değişimleri göz önünde bulundurarak, Tavsiye'nin en iyi biçimde uygulanması ve daha geniş biçimde bilinmesi amacıyla harcanan çabalar tarihinde bir dönüm noktasında olduğu belirtti.

ILO ve UNESCO görevlilerinden oluştuğunu belirttiğim *Ortak Komite Sekreterliği*, yetkisinin ve çalışma yöntemlerinin gerek önceki uygulamayı, gerekse eğitimin ve öğretmenlerin statüsünün evrimine uyarlanması zorunluğunu göz önünde bulundurarak bir belge hazırladı. Yetki ve çalışma yöntemini yeniden tanımlamak üzere önerilen bu belge, hem bilgi kaynaklarına en geniş biçimde erişilmesi, hem de çalışmalarda bağımsızlık, nesnellik ve yansızlık ölçüt ve gereklerinin karşılanması amacıyla inceden inceye irdelendi. ILO ve UNESCO'nun yürütme organlarının onayına sunulmak üzere, oybirliğiyle kabul edildi (CEART/SP/91/12: 3-4).

Ortak Komite 1988 toplantısında, önemli bir değişiklik yaparak ILO ve UNESCO'ya öğretmenlik mesleğinin önemli olduğu düşünülen bazı sorunları konusunda az sayıda *özel incelemeler* yapılmasını önerdi. Bu incelemenin, hükümetlerarası olan örgütler ile örneğin Tavsiye'yi tanıtmaya amacı güden ama hükümetlerarası nitelik taşımayan uluslararası başka örgütleri de kapsamasını da öngördü.

Ortak Komite, soru kağıdı tekniğinden vaz geçerek, ILO ve UNESCO'nun etkinliklerinin genel bir incelemesini yapma kararı aldı. *Soru kağıdı yönteminin uygulanmasını askıya almasının nedeni*, verilerin derlenmesine bağlı olan yanıtların eksik olması, çok sayıda sorunun uzun olması ve hükümetlerin bazı sorunları çok farklı biçimde yorumlaması gibi bir dizi güçlük, yani bu boşlukları doldurmak amacıyla, gelecek (altıncı) olağan toplantının hazırlanması idi. Ama askıya alma, daha sonra bu yöneme başvurmaya dışlamadı.

Soru kağıdı yöntemi yerine, iki Örgütün Sekreterliklerine, kaynaklarının sınırları çerçevesinde, bu yöntemin çok önemli sorunlarla sınırlı olarak kullanılmasını; Tavsiye'nin uygulanmasının değerlendirilmesine ve kurallarının üye devletlerde en iyi biçimde bilinmesine yardımcı olmaya elverişli etkinlikler yapmaları önerisinde bulundu. Bu bağlamda, örneğin Afrika'da (Zimbabve'de ve Gana'da) 1989 ve 1990 yıllarında alt-bölgesel düzeyde gerçekleştirilen seminer ve çalıştaylarda edinilen deneyimlerden yararlanarak, benzer etkinliklerin ulusal düzeyde de sürdürülmesini önerdi (CEART/SP/91/12: Anneks 2, 2/1-2/3).

Ortak Komite'nin yetkisi, oluşumu, üyelerinin görev ve yetki süresi, çalışmalarının ve çalışma yönteminin düzenlenmesi konularında yapılan yeni tanımlamaya ilişkin öneriler özetle şöyledir:

İnceleyeceği belgeler, genellikle daha önce de olduğu gibi, özetle şunlardır: 1) Hükümet raporları; 2) ILO ve UNESCO'nun, Tavsiye'nin bazı özel yönlerine ilişkin inceleme ve raporları; 3) Öğretmenleri temsil eden ulusal örgütlerin ve işverenlerinin raporları, ILO'da gözlemci ve UNESCO'da danışsal statüsü bulunan hükümetlerarası olmayan uluslararası örgütlerin raporları. Bu rapor ve incelemeler, Ortak Komite'nin girişimi üzerine hazırlanan belgelerdir.

Ortak Komite'nin, bu belgeleri inceleyerek ILO ve UNESCO'nun yetkili organlarına, Tavsiye'nin bilinmesinin ve uygulanmasının iyileştirilmesini ilerletmeye yönelik tavsiyelerde (önerilerde) bulunma yetkisi vardır.

Yeni tanımlamaya göre de, Ortak Komite'nin üye sayısı, aranan nitelikler, oluşumunda göz önünde tutulması gereken ölçütler şunlardır: Tüm coğrafi bölgeler temelinde belirlenmeleri; farklı eğitim, sosyal ve ekonomik sistemlerin göz önünde tutulması; erkek ve kadınlar arasında olabildiğince dengeli bir dağılıma dikkat edilmesi; bir ülkeden ancak bir üye belirlenmesi.

Toplantılar döngüsü, bir *olağan* toplantı ile üç yıl sonra yapılan *özel* toplantıyı kapsar. Çalışmalara katılmaları nedeniyle “huzur hakkı” almayan üyelerin yol ve konaklama giderlerini ILO ve UNESCO karşılar. Döngü boyunca sürekliliği sağlama zorunluluğu nedeniyle, her üyenin görev süresinin, birbirini izleyen üç yıllık dönemlerle yenilenebilir süre yöntemi yerine, *altı yıla çıkarılması* yada izleyen olağan toplantının yapıldığı yılın sonuna değin uzatılması önerildi. Ardından, yetki, atamayı yapan yetkili organın kararı üzerine, tam bir döngü yada daha çok döngü için yenilenebilecektir. Yetkili organların, bazı durumlarda her zaman yeni bir üye belirlemesi olanaklıdır. Bunlar; bir üyenin, kişisel ve mesleki nedenlerle görevini yerine getirme olanağı bulamayacağını bildirmesi, mesleki statüsünde görevini sürdürmesine olanak vermeyen bir değişiklik olması, iki Örgütten birinin Ortak Komite'nin yenilenmesini sağlamak için değişiklik yapılmasına karar vermesi durumlarıdır. Yeni atanan üye, görevi sona eren üyenin süresini tamamlar.

Toplantı çalışmalarının düzenlenmesi konusunda; Ortak Komite'nin, altı yılda bir olağan toplantı ve her olağan toplantıdan üç yıl sonra da özel toplantı yapması öngörüldü. Toplantı tarih, yer ve süresini ILO ve UNESCO'nun yetkili organları belirler. Toplantılar, kapalıdır ve tartışmalar da gizlidir (CEART/SP/91/12: Annexe, s. 1/3-1/4).

II. 2000 SONRASI YILLAR: ÖRNEKLERİYLE GÜNDEMDEKİ SORUNLAR, KARARLAR VE ÖNERİLER

Uzmanlar Ortak Komitesi, belirttiğim gibi, 2000 yılına değin, yapılan işin niteliğine göre “olağan” ve “özel” olarak tanımlanan toplantılar (oturumlar) gerçekleştiriyordu. Bu tarihten başlayarak, söz konusu ayrıma son verdi. Gözden geçirdiği çalışma yöntemi ilkeleri çerçevesinde, aynı tip çalışmayı üç yılda bir yapmaktadır.

Ortak Komite, “olağan” ve “özel” ayrımını kaldırdığı 2000 sonrasındaki toplantılarında, eğitim ve öğretime ilişkin temel sorunlar konusunda Tavsiye'nin daha iyi anlaşılmasını sağlamak, sonuçlarını ve tavsiyelerini (önerilerini) zenginleştirmek ereğiyle, *olağanüstü bilgilendirme oturumları* da düzenledi. Bu toplantılar, kimi hükümetlerarası örgütler, işveren örgütleri ve öğretmen örgütleri ile gerçekleştirildi.

Komite, genellikle 3,5 ile 5 işgünü süren toplantılarını, UNESCO ve ILO'nun merkezlerinin bulunduğu Paris ve Cenevre'de, dönüşümlü olarak yapmıştır, yapmaktadır. Toplantıları, halka/kamuya kapalıdır. İlgili tarafların, Ortak Komite'nin daveti üzerine, toplantılara katılması olanaklıdır.

Gündemindeki temel konuları incelemek amacıyla *çalışma grupları* oluşturmayı sürdüren Ortak Komite, raporlarında izleme/denetleme rolünün iyileştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik önerilerine de yer vermiştir, vermektedir.

1. Komite Gündemindeki Bazı Sorunlar, Mesleksizleştirme Belirtileri, Saptamalar ve Öneriler

Ortak Komite'nin, bir yandan incelediği ve görüştüğü sorunlardan bazılarına ilişkin önerilerini belirttiği olağan toplantılarının gündem maddelerine bakarak, öte yandan toplantılarına ilişkin son raporlarında tartıştığı sorunlar konusunda gerek ILO ve UNESCO'ya, gerekse üye devletlere yönelik tavsiyelerine değinerek, çalışma biçim ve yöntemini somutlaştırmak olanaklıdır.

Örneğin, *28 Eylül - 2 Ekim 2009 tarihlerinde gerçekleştirdiği 10. toplantısında*; 1966 Tavsiyesi –ve bu çalışma kapsamında olmayan, ama hükümetlerce uygulanmasının izlenmesi amacıyla Ortak Komite toplantılarının gündeminde olan 1997 Tavsiyesi– ile ilgili olmak üzere ele aldığı ve her biri konusunda, sorunların niteliğine göre, ILO ve UNESCO'ya, üye devletlerin hükümetlerine, öğretmenleri temsil eden sendikalara yönelik çeşitli öneri ve tavsiyelerde bulunduğu eğitim ve öğretim ile ilgili temel sorunlar şu altı ana başlık altında toplanmıştır:

- Eğitimde sosyal diyalog;
- Öğretmenlerin eğitimi (yetiştirilmesi) –başlangıçta (hizmete girişte, hizmet öncesinde) ve hizmet içinde (sürekli yetkinleştirme) olmak üzere–;
- İstihdam, kariyer, kırlıgan devletleri de kapsamak üzere öğretmenlerin ücreti ve öğretim/eğitim ve öğrenme koşulları;
- Finansman ve hizmete alma güçlüklerini kapsamak üzere, “*Herkes İçin Eğitim*” çerçevesinde öğretmen açığı, SIDA'nın (AIDS'in) meslek üzerindeki etkisi, öğretmenlerin hizmete alınması;
- Yüksek öğretimde, kuruluşların akademik özgürlükleri ve özerkliği;
- Yüksek öğretimde istihdam koşulları: Orta öğretim sonrası öğretim hizmetlerinde özel ve kâr amaçlı para yardımıyla bulunanların etkisi (CEART 10/2009: 1).

Ortak Komite, bu sorunların her biri konusunda hükümetlerarası örgütlerin, uluslararası öğretmen örgütlerinin ve eğitim sorunlarıyla ilgilenen ama hükümetlerarası olmayan örgütlerin görüşlerini dinledi. Sonra da, gerek hükümetlere gerekse ILO ve UNESCO'ya yönelik alınması gereken önlemlere ve yapılması gereken incelemelere yönelik önerilerini ayrı ayrı belirtti. Önceki oturumlarında da uyguladığı çalışma yöntemine uygun olarak, 1966 Tavsiyesi için yukarıda belirttiğim gündemindeki sorunların her biri ve ayrıca *sendikal (örgütsel) yakınmalar* için çalışma grupları oluşturdu. 10. toplantı raporunun sonuna, incelemelerinde başvurduğu bilgi kaynakları ile Danimarka, Avustralya ve Japonya öğretmen sendikalarının yakınmalarına ilişkin gelişmeleri de ekledi (s. 2-14 ve 39-55).

Ortak Komite, 8-12 Ekim 2012 tarihlerinde Cenevre'de yaptığı 11. olağan toplantısında, 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin uygulanmasının izlenmesi bağlamında, toplantıya davet ettiği çeşitli uluslararası örgütlerin başlıca eğilimler konusundaki görüşlerini dinledi. Bu, Komite'nin çalışma yönteminde başvurduğu uygulamalardan biridir. Toplantıda görüşünü yazılı rapor olarak sunan Eğitim Enternasyonalı'nın (EE/IE/EI) yanı sıra, Voluntary Service Overseas (VSO), Uluslararası Öğretmen Sendikaları Federasyonu (UÖSF/FISE) ve UNESCO'nun Uluslararası Eğitim Bürosu da vardı.

Bu toplantıda, hangi örgütten olduğu belirtilmeyen temsilcilerden biri, **“mesleksizleştirme”** sorununun (déprofessionnalisation) belirtileri üzerinde durdu. Ortak Komite ile ILO ve UNESCO'nun somut önlemler alması, nitelikli eğitime erişimde eşitlik ilkesine engel oluşturan bu sorunları ele alıp incelemeleri önerisinde bulunduğu ve sıraladığı yedi belirti şunlardı:

- 1) Nitelsiz öğretmenlerin (mesleğe) üşüşmesi (akını); bunun, (nitelikli) öğretmen açığı sorununa karşı koymak amacıyla yapılan yetersiz araçlara bağlı bir sorun olması;
- 2) Öğretmenlerin, kısa süreli sözleşmeler ve düşük ücretler yoluyla **güvencesizleştirilmesi**, sınıflardaki öğrenci sayılarının artması, bazen düzenli (kadrolu) öğretmenlerle paralel çalışan sözleşmeli öğretmenler bulunması;
- 3) Öğretmenler ile başka kesimlerde çalışanlar arasındaki ücret farkının sürekli artması, *öğretmen yoksulluğu (yoksullaşması) olgusunun*, nitelikli eğitim önündeki başlıca engellerden birini oluşturması;
- 4) **Öğretmenlerin özerkliğinin azalması** ve bunun da, akademik özgürlüklerinin kısıtlanmasını içermesi, yalnızca sınava girmek ve not almak için bir öğretim yapılmasını zorunlu kılması;
- 5) Standartlaştırılmış testlerin hızlı biçimde gelişmesi; bunun, dünya öğretmenlerinin karşılaştığı başlıca meydan okumalardan biri olması;
- 6) Öğretmenlerin değerlendirilmesinin, öğrencilerin okuldaki başarıları temeline dayanması (Şikako Öğretmenler Sendikasının, üyelerinin bu yöntemle değerlendirilmesine karşı çıkıp reddetmesi);

- 7) Özel kesim kaynaklı uygulamalara giderek daha çok başvurulması (CE-ART/11/2012/9, s. 5-6).

Aynı toplantıda sunum yapan bir başka temsilci de, özel okullarda (okul öncesi yada teknik enstitülerde) istihdam edilen öğretmenlerin tümünün sendikası olduğunu belirtmişti.

Ortak Komite'nin gözlemlediği ve eğitimin karşı koyması gerektiğinin altını çizdiği meydan okumalardan biri, bu yıllardaki ekonomik krize bağlı **ekonomik ve sosyal meydan okumalar ve okula göndermeme (okulsuzlaştırma), okulda şiddet** ve öğrenimle ilgili kitlesel güçlükler doğurmasıdır.

İkincisi de, bilgilerin ve bilgilere erişimin derinlemesine bir evrim geçirdiği **dijital topluma bağlı meydan okumalar**dır. Bunlar, öğretmenlerin kazanması gereken **yeni yetenekler (istidatlar) edinilmesini dayatan sorunlar**dır.

Ortak Komite; öğretmenlerin yetiştirilmesi politikaları konusunda, öğretmenlik mesleği için uygun bir tanım oluşturmak, öğretmenleri yetiştirmek ve mesleklerini yerine getirmelerine olanak veren koşulları bir araya getirmek için, okulun bugünün toplumundaki yeri konusunda **politik ve stratejik eğitim vizyonuna sahip olmak, öğretmenleri eğitim politikalarının temel aktörleri olarak göz önüne almak gerektiğini** vurguladı.

Öğretmenlerin mesleksizleştirilmesi yönünde bir eğilim gözlemleyen Ortak Komite'ye göre, **öğretmen yetiştirme kuruluşlarında kabul (giriş) koşullarının düşürülmüş, nitelsiz ve eğitilmemiş öğretmenlerin kitleler biçiminde işe/hizmete alınmış olmaları** bu durumu yansıtmakta, birçok ülkedeki çalışma koşullarının ortalamasının altında (yetersiz) olması bunu ortaya koymaktadır.

Dünyadaki eğilimleri ve sorunları sıralayan Ortak Komite, öğretmenlerin yetiştirilmesi ve mesleklerini yerine getirmelerinin, ancak **eğitimin ve okulun toplumdaki yerine ilişkin stratejik bir bakış açısıyla** çözülebileceğini bir kez daha vurgulamakla kalmadı. UNESCO ve ILO'nun yürütme organlarına yönelik şu tavsiyelerde de bulundu:

- 1) İçerğini de açıkladığı, **XXI. yüzyılda öğretmenlerden beklenen yeteneklere ilişkin bir temel ilkeler çerçevesi hazırlamaları;**

Bunlar; derin dönüşümler geçiren dünyada göz önünde bulundurulması gereken ve öğretmenlik mesleğinin çeşitli yönleriyle ilgili olan noktalardır ve şunlardır: Öğretilcek konular, eğitici ve öğretici (pedagojik ve didaktik) yöntemler, sosyal ve kurumsal yetenekler, ortak çalışma, yeni dijital meydan okumaların göz önüne alınması, yaşam boyu öğrenme yeteneği, vb.

Ortak Komite, bu temel ilkeler çerçevesinde, üye devletlerin de öğretmenlerin neleri bilmeleri gerektiğini, okul ve sınıflardaki çalışmalarını (işlerini) düzgün biçimde yapmaları için yerine getirmeleri gereken görevlerin açıklandığı eksiksiz bir ulusal referans sistemi hazırlayabileceklerini belirtti.

- 2) **Üye devletlerin, öğretmenlerin sosyal statüsünü ve meslek onurlarını, özellikle öteki mesleklere ilişkin olarak (onlarla karşılaştırma yaparak) açıklıkla tanımlamaları, bu statüye uyulmasını sağlamak için önlemler almaları.**

Bu konuda, özellikle her devlet, bir izleme organı oluşturmalıdır. Bu organ, öğretmenlerin sosyal statüsünü ve mesleklerini yerine getirmeleri için gerekli temel koşulları belirlemekle ve tanımlamakla görevli olacaktır. Aynı zamanda, bu sosyal statünün ulusal bir gerçeklik olmasını gözetecektir. Bu organın, öğretmenleri de içermesi gerekir.

- 3) **Devletlerin ve öğretmen yetiştirme kuruluşlarının, dijitalleşmenin getirdiği temel değişiklikleri göz önüne almaları, başlangıç eğitimi ile sürekli (hizmet-içi) eğitim programlarına koymaları.**

Bunlar; yeni bilgiler, bilgilere yeni erişimler, ağlarla giderek daha çok bağlantı kuran öğrenciler için dijital çağda yeni öğrenme biçimleridir. Bu da, “dijital pedagojiler”in geliştirilmesini, dijital kapasitelerin tam olarak kullanılmasını, uzaktan öğrenimi (eğitimi) ve öğretmenleri, pedagojik olarak, “net-kuşak”a hazırlamayı dayatmaktadır (s. 8-10).

- 4) Gerek UNESCO ve ILO’nun, gerekse üye devletlerin; yeni başlayan öğretmen adayları için, ders saatlerinde indirim, özenle seçilmiş ve iyi hazırlanmış rehber öğretmenler, ortak öğrenim olanakları içeren uygun destek önlemleri öngörmele-ri.

Ortak Komite 2012 toplantısının son raporunda, özetle **şu sorunları** da ele aldı: Eğitim personelinin de etkileyen okullardaki şiddet ve güvensizlik sorunu; ekonomik durumun istihdam, ücretler, eğitim ve öğrenme koşulları yönlerinden eğitim ve eğitim personeli üzerindeki etkileri; eğitimde sosyal diyalog alanında iyi/örnek uygulamalar; herkes için eğitimde öğretmen açığı göz önünde bulundurularak öğretmenlerin istihdam koşulları konularında ulusal düzeyde gözlenen eğilimler.

Komite, bu sorunların her biri için UNESCO, ILO ve üye devletlere yönelik önerilerini belirtti. Bunlar; okulda ve eğitim personeline yönelik her tür şiddetin önlenmesi, okul yetkililerinin her düzeyde sosyal diyalog, şiddeti önleme mekanizmaları vb. yollara başvurmaları konularıyla ilgiliydi (CEART/11/2012/9: 8-15).

2. Öğretmenlerin Mesleksizleştirilmesi, Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Mesleğe Etkileri Sorunları

Ortak Komite, 20-24 Nisan 2015 tarihlerinde Paris’te yaptığı 12. olağan toplantısında, öncekilerde de olduğu gibi, uluslararası örgütlerin (EE, OCDE ve OMEP) 1966 Tavsiyesi’nin uygulanmasıyla ilgili eğilimler konusundaki görüşlerini aldı.

Sunumlarda; **öğretmenlerin mesleksizleştirilmesi olgusunun sürekli bir eğilim olduğu**, öğretmenlerin eğitim politikalarında üstlendikleri rol konusunda bazı ilerlemeler görülmekle birlikte, **sendika özgürlüğünün birçok ülkede sorun olmayı sürdürdüğü**

belirtildi. Bir başka önemli sorun, öğretmenlerin, cinsiyet, cinsel yönelim, etnik köken ve göçmenlik temellerine dayalı ayrımcılıkların kurbanı oldukları idi. Sözleşmeli öğretmenlerin hizmete alınmasının da, süre giden bir sorun olduğu vurgulandı (CE-ART/12/2015/14: 4).

Komite, öğretmenlik mesleğinde çalışma ilişkilerinin evriminde gözlenen eğilimleri ve sorunları belirttikten sonra, ILO Yönetim Konseyi ile UNESCO Yürütme Konseyi'ne yönelik şu tavsiyelerde bulundu:

- 1) Öğretmenlerin (sürekliliğini yitiren) çalışma ilişkisi konusundaki uygulama ve politikaların, devletleri yüreklendirerek incelenmesi ve gerektiğinde gözden geçirilmesi,

Bunun da, 1966 Tavsiyesi'nin istihdam/iş güvencesine ilişkin 45. maddesi ve yarı zaman çalışma yöntemine ilişkin 59. maddesi göz önüne alınarak yapılması;

- 2) Üye devletlerin, öğretmen örgütlerinin düzenli biçimde sosyal diyaloga katılmalarını yüreklendirmesi,

Bunun da, öğretmenlerin mesleki statüsünün ve çalışma koşullarının giderek artan güvencesizleştirilmesi sorununa çözüm getirecek biçimde yerine getirilmesi;

- 3) ILO ve UNESCO'nun, farklı öğretim/egitim düzeylerinde çalışma koşullarındaki eşitsizlikleri azaltacak ve her kategori için istikrarlı işler (istihdam) yaratacak biçimde yeni araştırmalar yapılmasını kolaylaştırmaları (s. 10).

Uzmanlar Ortak Komitesi'nin, üzerinde durduğu önemli sorunlardan biri de, **bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT, TIC) öğretmenlik mesleği üzerindeki etkileri** idi. Bu alanda belirttiği eğilimler ve sorunlar şunlardı:

Eğitim kuruluşlarının, bu alandaki hızlı dönüşümlere uyum sağlamada güçlüklerinin olması, **yeni bir bilgilenme ve bilgi ilişkisi** yaratan BİT'i, stratejik olarak pedagojik planlarla bütünleştirememeleri; dijital çağda işlerin ve yeteneklerin evrilmesi nedeniyle, okulların ve eğitimcilerin temel misyonlarını yeniden tanımlamaları gerektiği.

Komite'ye göre, toplumdaki hızlı değişimler ile eğitim kuruluşları arasındaki uçurum genişlemiştir. Bu da, BİT'in pedagojik uygulamaların çeşitliliğinden soyutlanarak, bağımsız bir inceleme konusu olarak ele alınmasından kaynaklanmıştır. **Dijital uçurum, tüm dünyada daha da derinleşmiştir.** Dijital uçurum, özellikle bilgi, nitelik ve yetenekleri yeni teknolojilerle yetkinleştirme olanakları konusunda var olan eşitsizlikleri artırma tehlikesi taşımaktadır. BİT'in bu etkileri karşısında da, **öğretmenlik mesleğinin derin biçimde değişmesi ve öğretmenlerin yeni yeteneklere sahip olması gerekir.** Öğretmenlik mesleği, dijital kaynaklar ve teknolojiler sayesinde ortak çalışmaya, işbirliği yapılmasına daha yatkın (kollaboratif) bir nitelik taşıyabilir. Ağlarla daha çok çalışabilir. Öğretmenlik mesleğinde, örneğin pedagojik mühendisler, dijital pedagojide tasarımcılar (concepteurs) gibi ortaya çıkan yeni roller de, gelecekte yeni eğitim mesleklerine götürebilir.

Ortak Komite, eğitim alanında görülen “eğilimler”in ve yol açtığı “sorunlar”ın ardından, bilgi ve iletişim teknolojilerinin önemine özel bir vurgu yaptığı öneri ve tavsiyelerini sıraladı. ILO ve UNESCO’nun yürütme organları ile üye devletlere yönelik bu tavsiyelerden bazıları şunlardır:

- 1) Yeni ilişkileri zaman, yer, hareketlilik, sosyal ağlar ve ortak akıl ile bütünleştirecek bilgi ve iletişim teknolojileriyle zenginleştirilmiş pedagojiler ile kişiselleştirilmiş ve bireyselleştirilmiş pedagojiler hazırlanması ve işlerliğe geçirilmesi;
- 2) Tüm düzeylerdeki tüm öğretmenler için, **bilgi ve iletişim teknolojilerinin öğretmenlik mesleğinin temel bir bileşeni yapılması**;
- 3) Öğretmenlerin, bilgi ve iletişim teknolojilerini, mesleksel etkinliklerinin tüm boyutlarıyla etkin biçimde bütünleştirmeleri; bunun, örneğin öğretim, araştırma, planlama, yönetim ve öğrencilerin yanı sıra, meslektaşlar, kuruluşun yönetimi, veliler ve diğer paydaşlar ile ilişkileri de kapsaması;
- 4) Bilgi ve iletişim teknolojilerinin, salt bir ek konu olarak değil programın tümüyle bütünleştirilmesi;
- 5) Bilgi ve iletişim teknolojileriyle zenginleştirilmiş pedagojilerin, aynı zamanda başlangıçta (hizmet öncesi eğitim) ve sürekli mesleksel yetiştirme (hizmet içi eğitim) düzeylerinde olmak üzere, programlarda ve öğretmen yetiştirme kuruluşlarında uygulamaya konulması;
- 6) Öğretmenlerin, bilgi ve iletişim teknolojileri araç ve kaynakları ile mesleksel ağlara erişmelerinin gözetilmesi (CEART/12/2015/14:11-12).

Ortak Komite’nin 2015 raporunda, daha önceki 12. toplantısında incelediği Danimarka, Japonya, Portekiz sendikalarının yakınmalarına ilişkin inceleme ve ara kararlarının yanı sıra (s. 26-27), ILO ve UNESCO ile kendisinin de yürüttükleri **1966 ve 1997 Tavsiyelerinin daha iyi bilinmesi ve uygulanması sorununa ilişkin etkinlikler** konusunda bilgiler de vardır. Buna göre:

- Ortak Komite üyeleri, Dünya Öğretmenler Günü etkinliklerine katılmıştır;
- UNESCO-Eğitim Enternasyonal ortak projesiyle, öğretmenlerin yerel eğitici gruplara destek ve katılımlarının iyileştirilmesi amaçlanmıştır;
- Küçük çocukların eğitimi için insanca çalışmanın geliştirilmesi konusundaki ILO Direktifleri yayınlanmıştır;
- **Komite uzmanlarının, bölgelerinin UNESCO ve ILO Büroları ile UNESCO Milli Komisyonlarına resmen tanıtılmaları önerilmiştir**;
- Komite üyelerinin, toplantılarda aldıkları kararları kullanmak (anlatmak) için, uygun meslek derneklerinin toplantıları sırasında yuvarlak masalar gibi toplantılar düzenlemeleri ve,

- Tavsiyelerin geliştirilmesine katılımlarını iyileştirmek için Sekreterlikçe bir stratejik planın uygulanması önerilmiştir (s. 27).

Kuşkusuz Tavsiye'nin görünürlük ve bilinirlik sorunuyla ilgili olarak Uluslararası Çalışma Örgütü ile UNESCO'ya yönelik öneri, ***Türkiye'deki temsilcilikleri olan Türkiye ILO Ofisi ile UNESCO Türkiye Milli Komisyonu***'nu da kapsar.

Böyle bir tanıtım programı yapıp yapılmadığını bilmiyorum ama, her iki Temsilciliğin Tavsiye'ye yönelik hiçbir etkinliği olmamıştır.

3. Komite'nin Dünya Eğitim Forumu 2015 Bildirisi: Gerekçeleri, Sorunlar ve Alınması Gereken İvedi Önlemler

Uzmanlar Ortak Komitesi'nin 20-24 Nisan 2015'teki 12. toplantısında kabul ettiği bir bildiri de, 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin bilinmesine yöneliktir. Bildiri, yetkili yürütme organlarının zamanında inceleyememiş olmaları nedeniyle ILO ve UNESCO'yu bağlamayan, yalnızca Komite'nin görüşlerini yansıtan bir metindir. 19-21 Mayıs 2015 tarihlerinde Kore Cumhuriyeti'nde (Incheon) toplanan ***Dünya Eğitim Forumu 2015***'e (UNESCO, 2016) gönderilen bu ayrıntılı bildiri, üç Giriş paragrafını izleyen 8 maddeden oluşuyordu.

Komite, Tavsiye bağlamında sıraladığı sorunları ve önerdiği ivedi önlemleri içeren 24 Nisan 2015 tarihli bildiriye neden kabul ettiğini şu üç gerekçeyle açıklamıştır:

- ***Sürdürülebilir gelişme*** konusunda yapılan uluslararası görüşmelerin, özellikle öğretmenlere vurguda bulunan ***“eğitim konusunda hedef 4”***ün önemini kabul etmesi;
- 2015 sonrası programı çerçevesinde öğretmenlerden çok şey beklenirken, ***öğretmenlerin statüsünün dünyada ağır biçimde kötüleşmiş olması*** olgusundan kaygı duyması;
- ***1966 ve 1997 Tavsiyelerinin, eğitim personelinin statüsünü güçlendirmek için her zamankinden daha uygun/doğru olduğunu göz önüne alması.***

Komite, bazı önemli ilerlemelere karşın, 2015 Dünya İzleme Raporunda bildirilen öğretmen açığı ve tüm eğitim düzeylerinde öğretmenlere değer verilmemesinin ortaya koyduğu sorunlardan derin biçimde kaygı duyduğunu belirtti. Önceki raporlarında da değindiği son eğilimlere göre, “özel olarak” diyerek vurguladığı, kanımca 1966 Tavsiyesi'ne somut ve süregelen aykırılık örnekleri oluşturan sorunları şöyle sıraladı:

- a) Öğretmenlerin, tüm düzeylerde meslek üyesi olarak tanınmaması (yani ***öğretmenin mesleksizleştirilmesi***, öğretmenliğin “meslek” olmaktan uzaklaştırılması), bunun (ekonomik) istikrar önlemleriyle desteklenmesi;
- b) ***Eğitimde sosyal diyalogun zayıflatılması;***
- c) Öğretmenlerin ve örgütlerinin, eğitim politikası reformlarına ***katılım eksikliği*** (katılmaması);

- d) Öğretmenlerin statüsünün ve çalışma koşullarının gerilemesi;
- e) Tüm eğitim düzeylerinde, eğitim personelinin payının gerekli nitelikleriyle ilgili olarak giderek artan aykırılıklar (tutmazlıklar, çelişkiler);
- f) **Eğitimde kâr amaçlı özelleştirmenin artması**, bunun da eğitimin niteliğini etkilemesi;
- g) Özellikle okulları ve öğretmenleri amaçlayan şiddet eylemleri.

Uzmanlar Ortak Komitesi'ne göre, **küçük çocuk eğitimiyle görevli eğitici personel**; tanınma, değer verilme ve mesleksel yetiştirme konularında zarar gören ilk kişilerdir. Oysa, herkes için eğitimin, yaşam boyu öğrenmenin bir katalizörü olarak taşıdığı önem giderek daha çok kabul edilmiştir.

Ortak Komite, **eğitim alanında 2030 için önerilen hedef** ile ilgili olarak, eğitim personeli sorunu konusunda kabul edilen kısıtlayıcı yaklaşımı kaygı duyarak not etti. **Öğretmenlerin, eğitim hedeflerinin uygulamaya konulmasında yalnızca bir araç olmadıklarını**, ama sürdürülebilir eğitimin köşe taşı olduklarının altını çizdi. Dolayısıyla da, öğretmenlerin mesleksel statüsünün eğitim hedeflerinin temel ögesi olarak görülmesi gerektiğine vurguda bulundu. Tüm düzeylerde nitelikli eğitimi kurmak/yerleştirmek için temel koşulun, her adayın/stajiyerin (apprenant), mesleksel olarak nitelikli, güdülenmiş ve desteklenmiş, eğitim alanında kararlara katılmaya yetenekli bir öğretmen tarafından üstlenilmesini gözetmek gerektiğine kesin olarak inandığını belirtti.

ILO/UNESCO Komitesi, bu görüşlerinden yola çıkarak, 1966 ve 1997 Tavsiyelerine uygun biçimde aşağıdaki **ivedi önlemleri almaları** için hükümetlere, öğretmen örgütlerine ve sendikalarına, uluslararası kalkınma paydaşlarına ve eğitim kesimindeki diğer taraflara çağrıda bulundu:

- a) 2030 için eğitime bağlı tüm hedeflerin tam olarak gerçekleştirilmesinde, öğretmenlerin merkezi rolünün açıkça tanınmasının ve **eğitim konusunda sürdürülebilir kalkınma amaçlarının** (objectifs) başlıca hedefleri (cibles) arasında yer almasının güvenceye bağlanması;
- b) **Eğitimin, meslek olarak açıkça** (kamu/halk önünde) **tanınması ve saygı görmesi**;
- c) **Çalışmakta olan öğretmenlerin**, her ülkenin gereklerine uygun resmî öğretmen yetiştirme süreçleri sayesinde **gerekli niteliklere sahip olmasının sağlanması**;
- d) Rekabet edici bir ücreti, açık seçik kariyer perspektiflerini ve sürekli mesleksel yetişme olanaklarını kapsamak üzere, gerekli isteklendirmeleri (teşvikleri) sunmaya özgü stratejiler hazırlanması;
- e) Öğretmenler için **sosyal diyalogu** ve kabul edilebilir çalışma koşullarını güvenceye alan uygun kurumsal mekanizmaların ve hukuksal kadroların uygulamaya konulması ve bunlara saygı gösterilmesi;

- f) **Öğretmenlerin ve örgütlerinin, eğitim sektöründe yürütülen yönlendirme tartışmalarına ve reform çabalarına aktif ve yapıcı biçimde katılmalarını gözetmek** (denetlemek);
- g) Küresel, bölgesel ve ulusal düzeylerde, öğretmenlik mesleğinin statüsü ve niteliğini ilgilendiren gerçekleştirilmiş ilerlemelerin sistematik bir izlemesine olanak veren eksiksiz bir anahtar göstergeler bütünü tanımlamak ve kabul etmek;
- h) Hükümetlerin ve diğer tarafların daha olumlu eylemlerini özendirecek biçimde, **öğretmenlik mesleğini iyileştirme olanağı veren iyi uygulamaları belirlemek**;
- i) Eğitimin; okul çevresinin evrimi, yeni teknoloji biçimleri ve kazanç amaçlı özelleştirme gibi farklı bağlamlarda karşı karşıya kaldığı yeni meydan okumaları (ağır sorunları) irdelemek ve işlemek;
- j) Şiddetsiz okullar çerçevesinde ve silahlı çatışma bölgelerinde, **öğretmenleri şiddetten korumayı amaçlayan politikalar ve stratejiler hazırlamak** ve okulları hedef almayı yada onları askeri amaçlarla kullanmayı yasaklayan uluslararası ilkelere saygı göstermek (CEART/12/2015/14: Annexe III: 31-33).

III. ORTAK KOMİTE'NİN 2018 TOPLANTISI: GÖRÜNÜRLÜK SORUNU, TARTIŞMALAR, ÖNERİLER VE DÜNYA ÖĞRETMENLER GÜNÜ BİLDİRİSİ

Uzmanlar Ortak Komitesi'nin 1-5 Ekim 2018 tarihlerinde Cenevre'de yaptığı 13. toplantısının önemli özelliklerinden birincisi, "eğitimin bir meta" olmadığına altını çizdiği Dünya Öğretmenler Günü Bildirisi'dir.

İzlediği çalışma yöntemiyle ilgili olan özelliği, toplantıya hükümetlerin ve sendikal örgütlerin raporları dışında, başlıklarının incelenen sorunlar konusunda genel bir düşünce edinme olanağı verdiği şu dört bilimsel raporun da sunulmuş olmasıdır:

- "Çalışmanın geleceği ve öğretmenlik mesleği" (Jang ve C. Weller, 2018),
- "Yüksek öğretimde eğitimin değerlendirilmesi: Sorunlar, eğilimler ve tavsiyeler" (Jarrel, 2018),
- "Eğitimin ve teknik ve mesleki eğitimin genel görünümü: Güncel meyan okumalar, eğilimler ve tavsiyeler" (Rawkins, 2018),
- "Düşük gelirli ülkelerin öğretmenleri için eğitimin özelleştirilmesinin olumsuz sonuçları" (Locatelli, 2018).

Ortak Komite'nin bu toplantısının bir başka özelliği daha vardır. Görüş ve önerilerini belirtmek üzere çağrılan uluslararası kuruluşlar arasında, iki uluslararası sendikal örgüt de

bulunmaktadır. Bunlar; önceki toplantılara da çağrılan Eğitim Enternasyonalı ile sanıyorum ilk kez çağrılan Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu idi (USK/CSI). Yanı sıra, 13. toplantıya çağrılanlar arasında, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), dünyada eğitim fırsatlarının finansmanı konusunda Uluslararası Komisyon, BM Yüksek Komiserliği ve UNESCO temsilcileri de vardı.

Ne var ki kanımca, kabul edilmesinin birinci yarı yüzyılını doldurmaya ve kutlamaya hazırlanırken, Tavsiye'nin ve aynı zamanda Uzmanlar Ortak Komitesi'nin görünürlükleri sorununun gündeme getirilmiş olması, şaşırtıcı olmasının ötesinde üzerinde önemle durulması gereken bir noktadır.

Kanımca, bilinirliği de kapsayan görünürlük, gerek dünya kamuoyuna, gerek ülkelere ve gerekse eğitim emekçilerine ve örgütlerine, her iki alanda, Tavsiye'nin gereğince uygulandığını, somut ve gözle görülen ilerlemeler gerçekleştirildiğini ortaya koymaktır, göstermektir. Bu da, Tavsiye'nin içeriğinin ve belki daha önemlisi, denetim sisteminin hızlı ve etkili biçimde işlemlerini sağlayacak köklü bir gözden geçirmeyle olanaklıdır.

1. Tavsiye'nin ve Ortak Komite'nin Görünürlüğü Sorunu

Olağan toplantıların gündemlerinde olduğu gibi, 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin uygulanmasının izlendiği ve Tavsiyelerin geliştirilmesinde ve uygulanmasında sağlanan ilerlemelerin tartışılıp incelendiği 13. toplantının başında, UNESCO ve ILO Genel Direktörleri adına konuşmalar yapıldı.

ILO Genel Direktörü adına yapılan konuşmada, 2019'da Örgüt'ün kuruluşunun 100. Yılı kutlayacağını belirtildiği **Ortak Komite'ye yeni bir dinamizm kazandırmakta yarar bulunduğu** vurgulanmış olması önemlidir. Konuşmada dikkat çekilen bir başka nokta da, Ortak Komite'nin Dünya Eğitim Forumu'na gönderdiği bildirimde, **öğretmenlere daha fazla eylem araçları verilmesi zorunluluğu** üzerinde durmuş olmasının etkisinin görülmesiyle ilgiliydi. Öğretmenlerin 100. Yıl dolayısıyla sosyal adalet, insanca çalışma ve çalışmanın geleceği konularındaki tartışmada önemli rol oynayacaklarını belirten ILO Genel Direktörü temsilcisi, Ortak Komite'nin de bu toplantıda bu tartışmaları etkileyebileceğini söyledi.

Temsilci, insanca çalışma açığının, tüm dünyada çok sayıda öğretmenin karşı karşıya kaldığı büyük bir sorun olduğunu; ILO'nun bu toplantıdan iki hafta önce, Ortak Komite'nin isteği üzerine yüksek öğretim personelinin çalışma koşulları konusunda bir "Küresel Diyalog Forumu" düzenlediğini anımsattı. Vurguda bulunduğu noktalardan biri şuydu: Forumda, **"Ortak Komite'nin görünürlüğünü iyileştirmek amacıyla güçlendirilmesi zorunluluğu"** konusunda uzlaşmaya varılmıştı (CEART-R-13-2018-10: 3).

ILO ve UNESCO'nun, 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin uygulanmaları ve Ortak Komite'nin çalışmalarının geliştirilmesi konusunda birlikte yada ayrı ayrı yürüttükleri çabaların incelenmesiyle ilgili tartışmalarda, başka konuşmacılar da bilinirlik ve görünürlük sorunları üzerinde durdu. Tavsiyelerin ve Ortak Komite'nin eğitim sektöründe hak ettikleri görünürlükten yararlanmadıklarının gözlemlendiğini belirtti. **Tavsiyelerin**

daha iyi geliştirilmesi için UNESCO Milli Komisyonlarına çağrı yapılmasını önerdi. Uzmanlar da, çok seyrek başvurulmuş ve çok yavaş işleyen yakınmalar sunma mekanizmasını geliştirmenin uygun olup olmadığını kendilerine sordu.

Bir konuşmacı, Güney Pasifik Öğretmenleri Dünya Günü'ne katıldığını, **çok sayıda politikacının Tavsiyelerin hâlâ bilinmediği olgusunu ileri sürmeyi sürdürdüklerini** belirtti. Yakınmalar konusunda çok sayıda tavsiyenin (önerinin) ölçülü olduğunu, ILO ve UNESCO'nun bu konuda Ortak Komite'ye yardım etmesi gerektiğini, eğitim dünyasının 1966'dan beri değiştiğini ve **Ortak Komite'nin Tavsiye'nin güncellenebileceği alanları belirlemesi gerektiğini** söyledi. EE temsilcisi ise, çok sayıda üyesi için yakınmalar mekanizmasının geliştirilebileceğini, **yıllardır süre gelen birçok olayın Ortak Komite'ye sunulmadığını** belirtti.

Bir konuşmacı, 1966 Tavsiyesi'ndeki boşluklara ilişkin bir liste çıkarılmasının iyi olacağını, bunun gelecek bir konferansta *Tavsiye'nin güncellenmesi sorununun tasarlanıp tasarlanmayacağı sorunu* konusunda belki bir adım aşılmasına olanak vereceğini belirtti. Tavsiyelerin çevirisi sorunundan da söz eden bir konuşmacı, çok sayıda resmî olmayan çeviri bulunduğunu, **UNESCO ve ILO'nun en çok konuşulan dillerde resmî çeviriler yaptırmaları** önerisinde bulundu. Bu öneriyi destekleyen bir başka konuşmacı da, bunun üye devletlerin **ILO ve UNESCO Bürolarına** (Türkiye için ILO Türkiye Ofisi'ne ve UNESCO Milli Komisyonu'na) düştüğünü belirtti (CEART-R-13-2018/10: 4-5).

2. 2018 Toplantısına Katılan Paydaşların Görüş ve Önerileri, Ortak Komite'nin Saptamaları ve Tavsiyeleri

Tavsiyelerin uygulanması konusunda dünyadaki eğilimlerle ilgili olarak söz alan **Eğitim Enternasyonal temsilcisi**, Ortak Komite raporunu ve bildiriye çok iyi bulunduğunu, ancak *görünürlüğünün eksik (yetersiz) olduğunu*, sürdürülebilir kalkınma hedefleri (SKH/ODD) ile ilgili küresel hedeflerin alanda (uygulamada) gerçekleşmediğini, bazı öğretmen gruplarının ayrımcılığa uğradığını vurguladı. Eğitim sektöründe tüm düzeylerdeki politikleşme, öğretmenlerin kamusal ve özel sektörlerdeki çalışma koşullarında **güvencesizleşme**, stres, bazı ülkelerde sendika özgürlüğü ve toplu görüşme hakkının kabul edilmemesi eğilimlerinden (sorunlarından) söz etti. Özel okullar çoğalırken, kamusal finansmanın daha düşük ve yetersiz düzeyde kaldığına dikkat çekti.

Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu temsilcisi de, eğitim hakları ile çalışma hakları arasındaki kesişmenin altını çizdi. Haklar terimi temelinde bir yaklaşım araştırmanın uygun olacağını belirtti. Özellikle de, **eğitimin metalaşması olgusunun**, emeği güvencesizleştirmenin çeşitli biçimlerine başvurulmasıyla sonuçlandığına, bunun da çalışma haklarını ve özellikle sendika özgürlüğünü tehlikeye soktuğuna vurguda bulundu. Piyasa güçlerinin ve istihdam edilebilirliğin, eğitimin odağında olduğunu, oysa bunların tek sorun olarak görülmemesi gerektiğini belirtti. Değer verilmesi gerekenin de, eğitimin sosyal değerinin üstün tutulması olduğunun altını çizdi.

UNESCO temsilcisi ise, tartışmaları açmak üzere, bir çalışma programı sundu. Programı, 2018-2021 dönemi için, “Öğretmenlerin Yetiştirilmesi ve Yetkinleştirilmesi Politikaları Bölümü” hazırlamıştı. Programın kapsadığı konular şunlardı:

- **Öğretmenlik mesleğine ilişkin uluslararası normatif belgelerin, yani Sözleşme ve Tavsiyelerin izlenmesi;**
- Duyarlılaştırma etkinlikleri ve nitelikli bir öğretim ve öğrenmeyi geliştirmek ereğiyle bilgilerin paylaşılması;
- Öğretmenlere uygulanabilir politika ve stratejilerin hazırlanmasına ve incelenmesine destek verilmesi;
- Eğitimin niteliğini güçlendirme programlarının ve öğretmen yetiştirme enstitülerinin uygulamaya konulması;
- Bir *bilgi ve veriler tabanı oluşturulması*, bunun da **Eğitim 2030 Eylem Planı, nitelikli eğitim** çerçevesinde, ODD 4’ün uygulamaya konulması ve izlenmesi etkinliklerini özendirmeye yönelik olması.

UNESCO’nun çalışmalarına değinen temsilci, programın amacının, EE ile işbirliği yaparak, “**öğretmenlik mesleği normları için bir yönlendirme çerçevesi**” uygulamaya koymaktan ibaret olduğunu belirtti. UNESCO’nun ayrıca, eğitimin niteliğini ve öğretmenlerin yetiştirilmesini iyileştirmek için, başka uluslararası örgütler ve kalkınma paydaşları ile de ortaklıklar oluşturduğu başka girişimler konusunda bilgi verdi.

Ortak Komite, “**öğretmenler ve çalışmanın geleceği**” konusundaki eğilimler ve meydan okumalar bağlamında bazı saptamalar yaptı. Bunlardan, özellikle dikkat çekenler şunlardır:

- **Bugünün ilköğretim öğrencilerinin aldıkları eğitime göre devam edecekleri (katılacakları) çalışma dünyası, bugünün çalışma dünyasından çok farklı olacaktır.**

Öğretmenlerin öğrencileri, geleceğin işlerine ve geleceğin toplumunda aktif bir rol almaya hazırlamaları gerekir. **1966 Tavsiyesi’nin hazırlandığı sırada, şu sorunlar bilinmiyordu: İşyerinde teknolojinin hızlı gelişmesi, iklimsel değişim, kitlesel göç nedeniyle toplumdaki demografik değişimler.**

Bu eğilimler, okul çevresini kuşatan sosyal çevreyi daha da karmaşıklaştırdı, öğretmene verilen rolü de değiştirdi. İstikrarlı bir iş elde etmek daha da seyrekleşti. **Eğitim de, artık bir iş güvencesi değil.** Bu da, okullaşma kavramını, dolayısıyla da öğretmenin rolünü istikrarsızlaştırıyor.

- **Öğretmenler için çalışmanın geleceği, şu yada bu disiplini öğrenmeden çok daha engin/geniş bir meydan okumadır** (büyük bir sorundur).

Öğretmenin rolü, salt kafalara bilgileri sokmakla sınırlı kalmayacaktır. Geleceğin işleri, öğrencilerden, kendilerini kuşatan dünyanın karmaşıklığını anlamalarını,

sosyal çevrelerdeki hızlı evrime uyum sağlamalarını, sürdürülebilir gelişme için angaje olmalarını gerektirecektir.

Buna karşın **yüksek öğretim kuruluşları, öğretmen yetiştirme programlarını güncellemekte geciktiler**. Öğretmen yetiştirme programları, pedagojik amaçlarla teknolojiye başvurmayı tam olarak bütünleştirmekte gecikti. Oysa teknoloji, toplumun her yerinde vardı, hazır ve nazırdı.

- **Öğretmenlik, saygınlığı az bir meslek olmayı sürdürüyor.**

Öğretmenler, dünyada bazı ülkelerde, güvencesiz sözleşmelerle, düşük ücretlerle çalıştırılıyorlar. Mesleksel yetkinlik fırsatlarına (yetkinleşmede fırsat eşitliğine) erişemiyorlar.

Ortak Komite'nin, bu sorunların ardından, UNESCO ve ILO'nun yürütme organları ile üye devletlere, özetle şu **tavsiyelerde** bulundu:

- Yeni öğretmenleri geleceğin işlerine daha iyi hazırlamak için, **öğretmen yetiştirme programlarının incelenmesi ve güncellenmesi;**
- **Pedagojik amaçlarla, teknolojiye başvurunun yöreklendirilmesi;**
- Teknolojinin işyerinde hızla yaygınlaşması, iklimsel değişme, demografik evrim ve kitlesel göç gibi, öğretmenin rolü üzerinde etkisi olan yeni küresel eğilimleri daha iyi anlamak için görgül (amprik) bir inceleme yapılması;
- Öğretmenlerin yetiştirilmesi ve finansmanı sorunlarının, öğretmen yetiştirme programları çerçevesinde yer almasının gözetilmesi;

Hizmet-içi mesleksel eğitimin, öğretmenlerin yeni politikalara, yöntemlere yada uygulamalara uyum sağlamaları için, yalnızca bilgi ve yeteneklerinin güncellenmesine özgü olması, bununla sınırlı kalması;

Başlangıç (hizmet-öncesi) ve hizmet-içi eğitimlerin sürekli biçimde sağlanması; her ikisinin zorunlu olması, ancak hizmet-içi eğitimin, finansmanı yeterli olmayan başlangıç eğitiminin yerine geçmemesi.

- **Eğitimin, değerli bir meslek olarak geliştirilmesinin sürdürülmesi** (CE-ART/123/2018/10: 4-10).

3. Dünya Öğretmenler Günü Bildirisi: Eğitim Bir Meta Değildir

Ortak Komite'nin 1-5 Ekim 2018'de Cenevre yaptığı 13. toplantısında, Dünya Öğretmenler Günü dolayısıyla kabul ettiği bildirinin başlığı, kanımca eğitimin ticarileştirilmesi ve öğretmenliğin mesleksizleştirilmesi olgularına örtük bir tepki niteliği taşıması yönünden anlamlıdır.

Tarihsel kökenleri de olan bu özdeyiş, ilk kez bir “uluslararası kurucu belgeye”, yani ILO'nun Anayasası'na genel olarak “emek” için 1919'da yazılmıştı. Dünyada, uluslararası kuruluşlar arasında bir benzeri bulunmayan Uluslararası Çalışma Örgütü'nün dokuz kurucu

ilkesinden biri ve birincisi, “emeğin yalnızca bir mal yada meta sayılmaması” idi (Gülmez, 2011: 66-68; 2014: 52). Kuşkusuz, “çalışanlar” olarak öğretmenleri ve tüm eğitim emekçilerini de kapsıyordu.

Bu ilke, Ortak Komite’nin 13. toplantısının son günü olan 5 Ekim 2018’de yayınladığı Bildiri başlığında ve metninde “Eğitim” için şöyle yineleni: “Eğitim Bir Meta değildir: Öğretmenler, Eğitim Hakkı ve Çalışmanın Geleceği.”

Bunun temelinde, Ortak Komite’nin ILO Yönetim Konseyi’nin belirlediği üyelerinin bulunduğunu düşünüyorum.

Ortak Komite Bildiride, hemen her uluslararası belgede olduğu gibi, önce yönlendirici ilkeler niteliği taşıyan, aynı zamanda belgenin uluslararası çerçevesini oluşturan ve dayanaklarını ortaya koyan noktaları anımsattı.

Bu bağlamda, Bildirinin Giriş paragraflarında, Evrensel Bildirge’yi ve eğitim hakkını “temel bir insan hakkı” olarak andı. “Çalışmanın geleceği ve sürdürülebilir kalkınma ereğiyle eğitim” konusundaki uluslararası görüşmelerin önemine değindi. *Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi - 4 (nitelikli eğitim)* ile yine *Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi - 8 (insanca çalışma ve ekonomik büyüme)* arasında önemli bir buluşma noktası bulunduğunu göz önüne aldı. Öğretmenlerin, eğitim hakkının gerçekleştirilmesinde ve gelecek kuşakların çalışma dünyasına hazırlanmasında oynadığı kesin (vazgeçilemez) rolü doğruladı. 1966 ve 1997 Tavsiyelerinde öğretmenlik mesleğine ilişkin temel ilkelerin, eğitim personelinin statüsünü güçlendirmeye yönelik temel ilkelerin her zamankinden daha doğru (yerinde, geçerli) olduğunu vurguladı. 2015 Dünya Eğitim Forumu’na gönderdiği Bildirisinde, öğretmenlere daha çok eylem araçları (olanakları) sağlanması önerisinde bulunduğunun bilincinde olduğunu belirtti. “Çalışmanın bir meta olmadığı” özdeyişini anımsattı. Son olarak da, eğitim alanında tanık olunan ticarileşme ve özelleştirme olgularının, eğitim hakkı ve kamusal bir iyilik olan eğitim üzerinde olumsuz etkileri olabileceğinin altını çizdi.

Kanımcı, 1919’dan esinlenen “Eğitim Bir Meta Değildir” Bildirisi, geç kalınmış olsa da, aşağıdaki 9 maddesinde, gerek eğitim emekçilerinin ve emeğin tüm bileşenlerinin uzun süredir yaşayarak tanık oldukları meydan okumaları, gerekse ILO ve UNESCO ile üye devletlere yönelik çözüm önerilerini içeren bir belgedir:

- 1) **Eğitimin;** öğrenenleri, daha bağlı (angaje) bir yurttaşlık ile hakları ve sorumluluklarının yeniden tanınması ereğiyle, **derin bir dönüşüm içinde olan dünyaya hazırlamak için yerine getireceği merkezi bir rolü vardır.**

İyi hazırlanmış ve nitelikli, mesleksi olarak tanınmış **öğretmenler; öğrenenlerin nitelikli bir eğitime girişi sayesinde, bu meydan okumalara karşı koyabilmeleri için esastır** (vazgeçilmezdir).

- 2) Teknolojik gelişmelerin, zorunlu olduğu kadar da isteğe bağlı olan göçlerin, küreselleşmenin, demografik evrimin kazandığı yeni biçimlerin, giderek çevre üzerinde etkide bulunan daha canlı/yoğun gerilimlerin, bugün çok sayıda kaygı ve tasa yaratan gelecek ve eşitsizliklerin çoğalması üzerinde güçlü yansımaları, etkileri olacaktır.

- 3) ***Teknoloji, öğretmenlere yardımcı olabilir, ama hiçbir biçimde onların yerini alamaz. Çeşitli teknikler, bilgiye erişimi artırabilir, ama aynı zamanda psikolojik gerilimleri, bilgi ve bilgilenmenin bozukluğunu, saptırılmasını da artırmaktan geri kalmaz.***

Dijital teknolojilerin eğitime girmesi, eğitim alanında yeni başka eşitsizlikler yaratılmasına değil, öğrenmeye ve niteliğin iyileştirilmesine hizmet etmelidir. Öğretmenler, gerek hizmet öncesinde gerekse hizmet sırasında büyük eğitim programları sayesinde, pedagojik olarak yeni teknikleri kullanmaya hazırlanmalıdır.

- 4) Teknik ve mesleki öğretim ve yetiştirme (TMÖY / EFTP), öğrenenlerin gelecekteki istihdamlarının hazırlanmasında önemli bir rol oynayacaktır... TMÖY öğretmenleri, genel olarak eğitim sistemlerinde az destek görürler. Bununla birlikte, aynı statüden ve aynı koşullardan yararlanmaları gerekir. Yine, uygun mesleki hazırlık olarak aynı fırsatlardan diğer öğretmenler gibi yararlanmalıdırlar.
- 5) Yüksek öğretim, öğretim ve araştırma, eşit düzeyde olmalıdır. Ekonomik olarak verimli alanlar ile genel olarak insani gelişmeyi destekleyen alanlar arasında bir denge araştırılması uygun olur. Yüksek öğretimde istihdam, insanca çalışma ilkelerine dayanmalıdır.
- 6) Özel yatırım ve kamusal-özel paydaşlıklar, eğitim kuruluşlarına kaynaklar, işyerinde önemli deneyimler ve teknolojik bilgiler sunabilirler. Bununla birlikte, nitelikli ve hakça eğitim için bir tehdit de olabilirler. Bu nedenle, hükümetlerce bir düzenlemeye ve sıkı bir denetime konu olmaları gerekir.
- 7) ***Öğretmenlere, öğrenenleri dönüşen dünyaya hazırlamaları için destek verilmelidir.***

Bu da, aynı zamanda yüksek nitelikli hizmet-öncesi eğitimden ve sürekli mesleki yetkinlikten (hizmet-içi eğitimden) geçilerek yapılmalıdır.

Bunu yapmak için öğretmenleri, özellikle dijital teknolojilerle bağlantılı alanlarda, farklı tipte öğrenenlerle çalışmaya hazırlamak gerekir. ***Öğretmenlik mesleği, tüm düzeylerde içerici olmalı, toplumun çeşitliliğini yansıtmalıdır.*** Eğitim personelinin, çalışma koşullarından ve insana yakışır ücretlerden hakça yararlanmalarını sağlamak amacıyla, eğitim sektörü için elverişli bir finansman olanağının güvenceye alınması uygun olur.

- 8) ***Eğitim, temel bir insan hakkıdır, bir meta değildir. Eğitim, kamusal bir iyilik ve herkes için hakça ve erişilebilir olmalıdır.***

Üstelik, eğer eğitimin, öğrenenlerin çalışma evrenine hazırlanmasındaki rolünü sürdürmesi gerekiyorsa, her şeyden önce, toplumu, ekonomiyi ve çevreyi ilerletmek amacıyla, kişilerin fiziksel, ruhsal, ahlâki ve entelektüel gelişimini hedef olarak alması gerekir.

- 9) Ortak Komite, yukarıda belirtilenleri göz önüne alarak, hükümetlerden, öğretmen örgütleri ve sendikalarından, uluslararası kalkınma paydaşlarından ve eğitim dünyasının diğer taraflarından, 1966 ve 1997 Tavsiyelerine uygun olarak **ivedi önlemler** almalarını istemiştir.

Bu önlemler:

- a) Eğitimin, kamusal bir iyilik ve temel bir insan hakkı olarak kalmasını gözeticek;
- b) Özel sektörün, eğitim araç-gereçlerinin sağlamlasına katılımını düzenleyecek ve gözeticek;
- c) Genel olarak, kamu sektöründe istihdam statüsünü ve özel olarak da **öğretmenlerin mesleksel statüsünü yükseltecek;**
- d) Öğretmenlerin ve eğitimcilerin daha çok eylem araçlarına sahip olmalarını gözeticek;

Öğretmenlerin, **mesleksel olarak iyi yetiştirilmiş ve nitelikli**, yeterli kaynaklarla donatılmış ve etkili biçimde yönetilen başarılı eğitim sistemleri çerçevesinde güdülenmiş ve desteklenmiş öğretmen ve eğitimcilerin yeterli sayıda hizmete alınmalarını gözeticek;

- e) **Eğitimin;** gelecek kuşakların, yalnızca tepki gösterebilmeleri ve geleceğe karşı uyum sağlayabilmeleri için değil, aynı zamanda **geleceği istedikleri gibi biçimlendirebilmeleri için de, insanlığın kurtuluşuna (özgürleşmesine) adanmış olarak kalmasını güvenceye bağlayacak;**

Büçimde alınmalıdır (CEART/13/2018/10, Annexe III: 49-50).

IV. ORTAK KOMİTE’NİN 2021 TOPLANTISI

ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi’nin 4-8 Ekim 2021 günlerinde yaptığı 14. toplantısının gündeminde; eğitim personeline ilişkin Tavsiyelerin uygulanmasının izlenmesi, bu konuda sağlanan ilerlemelerin değerlendirilmesi ve öğretmen örgütlerinin Tavsiyelerin uygulanmamasına ilişkin yakınlmalarının incelenmesi gibi geleneksel sorunların yanı sıra, aşağıda belirttiğim sorunlar da vardı.

6 yeni üyenin katıldığı Ortak Komite, bu sorunların dışında, COVID sonrası dönemde yeniden başlama bağlamında, öğretmenlerin meslek üyeliğinin tanınması konusunda bir bildiri de kabul etti (CEART 14/2021/10: 1-8).

1. Gündem, Sorunlar, Görüşler, Tavsiyeler

ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi’nin, UNESCO’nun davetiyle yaptığı, 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin uygulanmasının izlenmesine ve geliştirilmesine yönelik olan 2021 toplantısının *gündemi*, öncekilerde de olduğu gibi, şu iki ana başlıktan oluşuyordu:

- 1) 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin Uygulanmasının İzlenmesi,
- 2) 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin Geliştirilmesi ve Uygulanmasında Sağlanan İlerlemeler.

Bu toplantının özelliği, 5 Ekim'de Dünya Öğretmenler Günü dolayısıyla Bildiri yayınlanmış olmasıdır.

Toplantıya ilişkin Son Rapor'da, öncekilerde de olduğu gibi, her iki Tavsiyenin uygulanması bağlamında tartışılan başlıca sorunlara ilişkin inceleme ve irdelemeler özetlendi. ILO ve UNESCO'nun yürütme organlarına sunulan rapor, onlar aracılığıyla bu Örgütlerin diğer organlarına iletildi. ILO'da, Uzmanlar Komisyonu ile Uluslararası Çalışma Konferansı'na, UNESCO'da da Yürütme Komitesi'nin yapısı içinde oluşturulan Sözleşme ve Tavsiyelerin Uygulanması Komisyonu'na gönderildi. Yanı sıra rapor, üye devletlerin hükümetleri ile işçi/çalışan ve işveren örgütlerine de gönderildi.

Rapor, genel bir anlatımla, öğretmenlik mesleğinin durumunu iyileştirmeye yönelik Ortak Komite tavsiyelerini içeriyordu.

Toplantısı, 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin uygulanmasına odaklanan, 12 üyesinden 9'u kadın olan Uzmanlar Ortak Komitesi'nin gündeminde, belirttiğim iki ana başlık kapsamında şu **sorunlar** da vardı:

- ILO ve UNESCO'nun, 1966 ve 1997 Tavsiyelerini geliştirmek için birlikte ve/veya ayrı ayrı yürüttükleri etkinliklerin incelenmesi,
- **XXI. yüzyılda öğretmenlerin yetiştirilmesi,**
- İşbirliği/ortak çalışma mesleği olarak öğretim/eğitim,
- Kültürlerarası bir açıdan öğretmenlerin profesyonelliği (öğretmenliği meslek edinmiş olmaları),
- Öğretmen/eğitim örgütlerinin, Tavsiyelerin uygulanmasıyla ilgili olarak ileri sürdükleri yakınmalar,
- Ortak Komite yöntem ve usulleri.

Ortak Komite toplantısının başında, UNESCO ve ILO Genel Direktörleri adına yapılan konuşmalardan sonra, önceki toplantılarında da izlediği çalışma yöntemine göre, gündemdeki sorunları incelemek üzere çalışma grupları oluşturdu. İki Tavsiyenin uygulanmasına ilişkin olmak üzere incelediği belgeler şunlardı:

- 1) Ana temaları kapsayan bir dizi inceleme ile hükümetlerin ve öğretmen örgütlerinin gönderdikleri raporlar;
- 2) Özel noktalara ilişkin raporlar;
- 3) Öğretmenleri ve işverenleri temsil eden uluslararası örgütler ile “hükümetlerarası” ve “hükümetlerdışı” olan örgütlerin raporları.

Toplantıya davet edilen uluslararası örgütlerin dünyadaki başlıca eğilimlere ilişkin **görüşlerinden** birkaçı genel olarak ve özetle şunlardır:

UNESCO, OECD, EE ve Açık Toplum Vakfı (ATV / OSF), 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin uygulanmasının ortaya koyduğu şu sorunlar üzerinde odaklandı: Eğitimin geleceği, öğretmenler konusundaki verilerin güncellenmesi, öğretmenlerin iyiliği ve akademik özgürlüklerin korunması.

UNESCO temsilcisi, “*Geleceğimizi Birlikte Düşünmek: Eğitim için Yeni Bir Sosyal Sözleşme*” başlıklı bir incelemenin sunumunu yaptı. Bu, Eğitimin Gelecekleri Uluslararası Komisyonu’nun hazırladığı bir rapordur (UNESCO, 2021a; UNESCO 2021b). Her düzeydeki öğrenciler ile dünya arasındaki ilişkileri, aynı zamanda bilgiler, öğrenme ve eğitimin temel ilkeleri arasındaki ilişkileri düşünme olanağı veren eğitim için yeni bir sosyal sözleşme yapılması, yaratılması çağrısında bulundu. Nitelikli eğitim hakkını yeniden doğrulayacak ve yaşam boyu eğitim hakkını da kapsamak üzere genişletecek olan bu **sosyal sözleşme, eğitimi kamusal bir proje ve ortak iyilik olarak tasarlıyordu...** Temsilci, COVID-19 salgınının, teknolojinin eğitim süreçlerine destek vermesinin zorunlu olduğu gerçeğini ortaya koyduğunu, okulun yada öğretmenlerin yerini almaya yönelmediğini gösterdiğini belirtti. Öğretmenlik mesleğinin boyutlarının, ortak çalışma çerçevesinde güçlendirilmesi gerektiğinin altını çizdi.

OECD temsilcisi, öğretmenlerin sayısı, nitelik düzeyleri ve öğretmenler üzerinde büyük etkisi olan çalışanların ve bilgi kaynaklarının azalması oranı konularında derledikleri verileri sundu. Öğretmenler, eğitim ve öğrenme konularında uluslararası anketin (TALIS) önemini vurguladı. Ankette, iş süresi, sözleşme tipleri, istihdam öncesi eğitim/yetiştirme, düzey, stres kaynakları ve çalışmadan hoşnutluk konularında derlenen veriler bulunduğunu belirtti. Buna göre, işinden hoşnut olmayan öğretmenler, mesleği terk etmeyi tasarlamaya daha eğilimli idi.

Eğitim Enternasyonalı adına söz alan temsilci, Avustralya’dan profesör Greg Thompson’ın hazırladığı “*Dünyada Öğretmenlerin ve Öğretmenlik Mesleğinin Durumu*” başlıklı raporun sonuçları üzerine odaklanan bir konuşma yaptı. Rapor, 94 ülkede 128 yönetici ve öğretmen sendikaları temsilcisi ile yapılan görüşmelerin ürünüydü. Dünyadaki eğitim emekçilerinin statüsünü belirleyen sorunlar olarak ücretler, çalışma koşulları, meslek düzeyinde özerklik ve öğretmenlerin medyada betimlenme biçimi üzerinde duruyordu. Bu araştırmaya göre, COVID-19 salgınının başlamasından beri, öğretmenlere daha olumlu bakılmasına karşın, 94 ülkenin tüm öğretim düzeylerinde çalışan öğretmenlerin maddi durumu düzelmiş değildi. Genel koşullar da, bu mesleğin genç kuşaklar için çekici olmasını engelliyordu. Sorgulanan kişilerin % 48’i, eğitimin çekici bir meslek olmadığı yanıtını vermişti. Rapora göre, eğitime ayrılan bütçeler düşürülmüş, çalışma yükü artmış, istihdam giderek daha da güvencesizleştirilmişti. Sorgulanan kişilerin % 60’a yakını, öğretmenlerin ve akademisyenlerin hizmete alınmalarında geçici yada kısa süreli sözleşmelere başvurulduğunu belirtmişti. % 52,8’i de, son üç yıl içinde, kapsamında oldukları toplu

sözleşmelerin tek yanlı olarak değiştirildiğini yada iptal edildiğini bildirmişti. Durumu düzeltmek için, öğretmenlere daha iyi maddi koşullar sağlanması, ücretlerinin düzenli biçimde ödenmesi ve mesleki gelişimlerinin sürekliliğinin güvenceye alınması, kısacası öğretmenlik mesleğine yatırım yapılması gerekiyordu.

Açık Toplum Vakfı temsilcisi de, kamusal eğitim sistemlerinde akademik özgürlüklerin korunması ve güçlendirilmesi sorunu üzerinde durdu. Akademik özgürlüğün, eğitim hakkının temel bir bileşeni ve insan hakları hukukunun koruduğu düşünce ve ifade özgürlüğünün de ayrılmaz parçası olduğunu vurguladı (CE-ART/14/2021/10, s. 8-12).

Ortak Komite raporunda, eğitim personelinin durumuna ilişkin olarak, “Öğretmenlerin XXI. Yüzyılda Yetiştirilmesi” başlığı altında, 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin uygulanması hakkında gözlemlenen eğilimler ve sorunlar belirtildi. Buna göre, öğretmenlerin yetiştirilmesi evrildi. Ama aynı zamanda, sınıflarda giderek artan daha büyük çeşitliliğe, çokdilliliğe, çokkültürlülüğe ve dijital teknolojilerin sürekli artan kullanımına uyum sağlamaları için de evrilmesi gerekiyor. Öğretmen yetiştirme programları, öğretmenlere, daha karmaşık, belirsiz ve sürekli dönüşüm içinde olan bir çevrede çalışmaları ve kendilerinin de yaşam boyu öğrenenler olmaları için gereksinme duydukları yetenekleri kazandırmalıdır.

Raporda, COVID-19 salgınının, öğretmenlerin eğitimin sürekliliğinde üstlendiği rolün ne denli temel bir rol üstlendiğini açığa çıkardığı vurgulandı. Yalnızca eğitime giriş, eğitimin niteliği üzerinde değil sorumlulukları ve çalışma koşulları üzerinde de yansımaları olduğu belirtildi.

Ortak Komite raporunun, 1966 ve 1997 Tavsiyeleri konusunda yaptığı değerlendirmede şöyleydi:

“Tavsiyeler, uygun (doğru, değeri olan) normatif belgeler olmayı sürdürmekle birlikte, öğretmenlerin eğitsel gereksinimlerinin geçirdiği evrime doyurucu (hoşnut edici) biçimde yanıt vermemektedir. Üstelik, **dünyanın her yerinde, özellikle belli sayıda ülkede Tavsiyelere uyulmamaktadır**” (s. 13).

Uzmanlar Ortak Komitesi, 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin boşlukları ve özellikle –kanımca Türkiye’yi de kapsamak üzere– bazı devletlerce saygı gösterilmemesi ile ilgili yerinde bir saptamada bulundu. Sonra da, gündemindeki konuların her biriyle ilgili olarak, hem ILO ve UNESCO yürütme organlarına, hem üye devletlerin hükümetlerine, hem de ilgili öğretmen örgütlerine yönelik tavsiye ve önerilerini ayrıntılı biçimde sıraladı (s. 12-19).

2021 raporunun Tavsiyelerin uygulanması ve geliştirilmesinde sağlanan ilerlemelere ayrılan ikinci ana başlığında, bazı üye devletlerdeki **ulusal sendikaların yakınmaları** incelendi. Bu sendikalar şunlardı:

- 1) Ortak Komite Sekreterliği’nin, yakınmasını 20 Nisan 2018’de aldığı Arjantin’den Üniversiteler Eğitimcileri Ulusal Federasyonu (CONADU);

- 2) Sekreterliğin, yakınmasını 12 Mart 2018’de aldığı, Fiji’den Öğretmenler Konfederasyonu;
- 3) 28 Ocak 2019’da Komite Sekreterliği’ne yakınmasını gönderen, Birleşik Krallık’tan University and College Union.

Ortak Komite’nin gündeminde, 2018’deki toplantısında yakınmalarını incelediği iki Japon sendikası da vardı: 1) Eğitim Emekçileri Birliği (AIM89); 2) Nakama Öğretmenleri Sendikası.

Yakınmaları daha önceki toplantılarda alınan ve incelenmesine başlanan dört sendika da gündem maddeleri arasındaydı. Bunların ilk üçü Japonya sendikaları, dördüncüsü ise Kamboçya sendikası idi: 1) Öğretmenler ve Eğitim Personel Sendikası (ZENKYO); 2) Osaka-Fu Special English Teachers’ Union; 3) Tokyo-to- Gakko sendikası; 4) Kamboçya Bağımsız Öğretmenler Derneği (s. 19-47).

2. Ortak Komite’nin 2021 Dünya Öğretmenler Günü Bildirisi

Uzmanlar Ortak Komitesi, 4-8 Ekim 2021’de sanal konferans (visioconference) olarak yaptığı 14. olağan toplantısında da, 5 Ekimde bir bildiri kabul etti. Başlığı, “Salgından Sonra Yeniden Başlama Çerçevesinde Öğretmenlik Mesleğinin Yeniden Tanınması” idi.

Bildirinin önde gelen özelliğini, birçok kez vurguladığı, COVID-19 sonrası dönemde “yeniden başlama” ve “yeniden yapılanma” kavramları anlatıyordu. Ama, kanımca son satırlara sakladığı, vurgu gerektiren bir başka özelliği daha vardı: **1966 ve 1997 Tavsiyelerinin gözden geçirilmesi önerisi**. Özellikle değindiğim bazı raporlarda da görüldüğü gibi, öncelikle 1966 Tavsiyesi için, çalışma ve eğitim alanlarındaki ekonomik, sosyal, siyasal, teknolojik ve demografik gelişim, değişim ve dönüşümler nedeniyle zamanın gerisinde kaldığı, önemli boşluklarının bulunduğu yolunda değerlendirmeler yapılmıştı.

Bu kez, 2021 Bildirisinde, ilk kez okuduğum bir öneriyle karşılaştım: ILO ve UNESCO’dan, yalnızca 1966 Tavsiyesi’nin değil 1997 Tavsiyesi’nin de olası bir gözden geçirilmesi, yani yenilenmesi amacıyla bir çalışma başlatılması. Bu öneri kapsamında bir raporun, Ortak Komite’nin gelecek 15. toplantısında görüşülmesi, güçlü bir olasılıktır.

Tavsiyelerin gözden geçirilmesi önerisi, boşluklarının bulunduğu, eğitim emekçilerinin ve öğretmenlik mesleğinin gereksinimlerini karşılamadığı yolunda yapılan haklı eleştirel saptamalar anımsandığında, olağan karşılanmak gerekir. Ama önerinin de, gözden geçirmenin daha somut önerilerle yapılması beklenirdi.

2021 DÖG Bildirisi, benim tümünü Giriş olarak adlandırdığım yedi paragraftan oluşan, aşağıdaki satırlarla başlıyor:

COVID-19 sonrası yeniden yapılanmada, eğitimin geleceği ve öğretmenlerin rolü konusunda uluslararası düzeyde sürdürülen tartışmaların önemi not edildi. Yani

sıra, paydaşları seferber etmek için alınan önlemlerin ve paydaşların da, *sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin* ve özellikle, *gelişmekte olan ülkelerde nitelikli öğretmenlerin sayısının açık biçimde artırılmasını öngören hedef 4-c'nin* gerçekleştirilmesinde ülkelere yardım etmek amacıyla desteklenmesi kayda geçirildi.

ILO'nun, COVID-19 krizinden çıkmak için içerici ve sürdürülebilir olması vurgulanan *insana odaklanmış bir yeniden başlama* ereğiyle, ILO'nun yaptığı küresel eylem çağrısının önemi doğrulandı.

1966 ve 1997 Tavsiyelerinde açıklanan öğretmenlik mesleğine ilişkin temel ilkelere, bir kez daha tanındı. Eğitimi ve öğretmenleri COVID-19 sonrası yeniden başlamanın odağına yerleştirmeyi amaçlayan politikaları yönlendirmek için doğru/geçerli oldukları kabul edildi.

13. toplantıda kabul edilen Bildirideki, Komite'nin vurguladığı *“emeğin bir mal olmadığına doğrulanması”* ilkesi ile 17-21 Mayıs 2021 tarihlerinde yapılan ILO Teknik Toplantısı'nda kabul edilen sonuçlar anımsatıldı. Teknik toplantının konusu, *herkes için sürekli öğrenme açısından eğitim sektöründe çalışmanın geleceği, yetenekler ve insana yakışır çalışma gündemi”* idi.

Eğitim ve öğretimde COVID-19 salgınının tahrik ettiği yada hızlandırdığı değişimlerin, eğitime erişimi genişletmek, öğretim ve öğrenmeyi iyileştirmek konularında yeni olanaklar sunduğu not edildi.

Ancak, bu gibi değişimlerin, *eşitsizliklerin derinleşmesine yol açabileceğinden, mesleki özerkliklerinin kısıtlanmasından, istihdam ve çalışma koşullarını sapırtmasından korkulduğu* da belirtildi.

Son paragrafta, eğitim sistemleri için, *insan odaklı yeniden başlama lehine stratejiler* kabul edilmesinin ne denli önem taşıdığı vurgulandı. Yeniden başlamanın, eylem araçları, yetenekleri ve yaratıcılıkları ile öğretmen ve eğitimcilerin esnek, nitelikli ve çabuk iyileşen (résilient) eğitim sistemlerine yapacakları katkının önemine de vurguda bulunuldu.

Bildirinin özetleyeceğim metni, aşağıdaki üç maddeden oluşmaktadır. Ama 2. maddesinin birinci ve ikinci derecelerde çok sayıda alt paragrafları vardır.

1. Okulların 18 ay boyunca kapatılması, öğretmenlerin, öğrenenlerin ve ailelerinin öğrenme topluluklarının odağında olduklarını bize anımsattı.

Öğretmenlerin salgına hızlı biçimde tepki göstermiş olmaları, bu toplulukları koruma ve öğrencilerin öğrenmesinde sürekliliği sağlama iradelerinin, böylece de *değişim aktörleri* olma kapasitelerinin kanıtıdır. Salgına karşı ve salgın sonrasında yeniden başlamak için oynadıkları ve oynamayı sürdürdükleri merkezi rol nedeniyle *kutlanmaları ve onlara teşekkür edilmesi* gerekir.

2. Üstlenilen bağlılıkları (angajmanları) yeniden doğrulamak ve hükümetler, tüm yetkili makamlar, işveren ve öğretmen örgütleri, özel sektörün ve toplu-

lukların aktörleri ve öğretmenlerin yetiştirilmesi alanındaki diğer tüm taraflar arasındaki işbirliğini güçlendirmek ivedidir.

Bu amaçla:

- a) Öğretmenlere ve temsil edici örgütlerine; daima güvencesiz olan istihdam ve çalışma koşullarının evrimi, aynı zamanda COVID-19 salgınının ortaya çıkardığı (sonucu olan) öğretmenlik mesleğinde (uğraşında) meslekleşmeyi etkileyen yeni meydan okumalar (büyük sorunlar) konularında ***görüşlerini dile getirmelerine olanak veren yapısal ve demokratik mekanizmaların uygulamaya konulması***;
- b) Ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde ***katılımcı bir sosyal diyalogun geliştirilmesi***; bunun da, fikirlerin, göstergelerin ve öğretmenliğin meslekleştirilmesine ilişkin kuralların, özellikle ***öğretmenlerin görüşlerinin göz önüne alınmasını gözeterek*** yerine getirilmesi;
- c) ***Öğretmenlerin eylem ve özerkliğine saygı göstermek, onlara eğitim profesyonelleri olarak güvenmek ve değerlerini tanımak gerekir.***

Çünkü eğitim profesyonelleri olarak öğretmenler, COVID-19'a karşı ulusal düzeyde alınan önlemlerde çekici bir rol oynama kapasitelerini kanıtlamayı bildiler. Bu çekici rol; hem uzaktan öğrenim için yenilikçi pedagojik çözümler hazırlanmasında oynadıkları rolleri ve hem de öğretmenler, öğrenenler ve öğrenme toplulukları bünyesindeki aileler arasında güven ve işbirliği bağlarının korunmasındaki rollerini kapsar.

- d) ***Öğretmenlerin güvenliğini, sağlığını ve iyiliğini korumak gerekir.***

Bunu da, öğretmenlerin özellikle başlangıç eğitimini ve sürekli mesleksel yetkinliklerini sağlamlaştırmak, geliştirerek ve uyumunu sağlayarak yapmak gerekir.

Amaç, öğretmenlerin COVID-19'un ortaya koyduğu meydan okumalara, tehlikelere ve korkulara karşı mesleklerinde sosyo-çalışkusal (sosyal duygululuk) ve psiko-sosyal destek konularında gereksinmelerinin karşılanmasıdır.

- e) ***Öğretmenlerin başlangıç eğitimini ve sürekli mesleksel yetkinleşmelerini, genel olarak güncellemek gerekir.***

Bunlar, aşağıdaki biçimde yapılmalıdır:

- i. Yerel uygulamalar ve bağlamlar ile daha açık bağlar kurulmalıdır. Bunun için, XXI. yüzyıl öğretmenleri ve öğrenenleri için kaçınılmaz olan istidatlar, değerler, bilgiler ve yetenekler göz önünde bulundurulmalıdır;
- ii. Elverişsiz koşullarda, yetersiz kaynaklarla, aşırı yoksulluk, kriz ve çatışma durumlarında çalışan öğretmenlerin karşı karşıya olduğu gerilim-

ler göz önüne alınmalıdır. Çünkü bu koşullarda, onlardan büyük ölçüde uyum ve çabuk iyileşme/onarma kapasiteleri istenmektedir.

- iii. **Öğretmenliğin ilişkisel boyutu** ve yaşam boyu öğrenme perspektifi içinde, tüm öğrenenlerin gereksinimlerinin karşılanmasını güvenceye almak amacıyla ***aileler, topluluk ve diğer aktörler ile ortak çalışma ilişkilerine önem verilmesi*** göz önünde bulundurulmalıdır;
- iv. **Öğretmenler;** güncel dijital ortamda gezinebilmeleri ve uzaktan eğitim çerçevesinde dijital teknolojileri aynı zamanda yüksek ve zayıf teknoloji çevrelerinde akla yatkın ve etkili biçimde kullanabilmeleri amacıyla, ***gerekli dijital ve pedagojik yeteneklerle donatılmalıdır;***
- v. Yetiştirme/eğitim konusundaki bu çabaların, ulusal ve bölgesel eğitim kurallarının güncellenmesini yada gözden geçirilmesini gerektirebileceği kabul edilmelidir.

Bunun; topluluğa, ortak çalışmaya yada ağlara daha çok dayanan ve öğretmenlerin kendilerine de başlangıç eğitiminde ve mesleki yetkinleşmelerinde birinci planda rol oynama olanağı veren bilge (deneyimli) bir kılavuzluğu (mentorat, mentoring) ve mesleki yetiştirme biçimlerini ulusal ve bölgesel eğitim kurallarıyla bütünleştirecek biçimde yapılması gerekir;

- vi. **Eğitimde bir ortak çalışma kültürü** ve cinsiyete, etnik aidiyete yada kırsal ve kentsel bölgeler arasındakileri de kapsamak üzere, ***tüm ayrımcılık ve dışlama biçimlerinin elenmesine katkıda bulunacak bir önderlik tarzı geliştirilmelidir.***

Bu amaçla, ülkelerdeki dijital kırılmayı azaltacak ve dijital altyapıların ve bağlantılılığın, nerede olurlarsa olsunlar öğretmenler ve öğrenenlerce kullanılabilir (erişilebilir) olmasını güvenceye bağlayacak biçimde önlemler alınmalıdır;

- vii. **Öğretmenleri; özerklik ve akademik özgürlüklerinin** yada hatta salgın bağlamında bu denli hızlı uyum sağlamalarına olanak veren mesleki beceri, yetenek ve değerlerinden hiçbirinin her yönden ***kısıtlanmasına yönelik girişimlere karşı korumak gerekir.***

Öğretmenlerin mesleki ve pedagojik yargılarda bulunmasını (düşünme/ayırdetme yetisini) geliştirmek ve göz önünde bulundurmak ve bunun değerini, öğretmenlerin statüsünü yükseltmeye yönelik politika ve uygulamaları, özellikle de insanca çalışma koşullarını ve ücretleri geliştirmek yoluyla tanıyıp kabul etmek için, daha fazlası yapılmalıdır.

- 3. Ortak Komite; geçmiş yıllarda gözlenen sosyal ve yapısal değişimlerin kapsamı ve genişliği (derinliği), sürekli dönüşümde olan bugünün çok kültürlü toplumlarında okullar ve öğretmenler üzerinde ağırlıklarını gösteren gereklilik ve sorum-

lulukları göz önüne alarak, ILO ve UNESCO’nun yürütme organları Yönetim Konseyi ve Yürütme Konseyi’ne şu tavsiyede bulundu:

Her iki Örgütün Sekreterliğinin (yani uluslararası görevlilerin çalıştığı sürekli organları Bürolarının), *öğretmenlere ve eğitime ilişkin yeni alanları belirlemek amacıyla, 1966 ve 1997 Tavsiyelerini irdelemeleri ve bu irdelemenin, her iki Tavsiye’nin olası bir gözden geçirilmesine hizmet etmekte temel olabileceği.*

Komite aynı zamanda, bu belgelerin irdelenmesinde, ILO Yönetim Konseyi ile UNESCO Yürütme Kurulu’nun daha sonra yapacağı olası bir inceleme ereğiyle, olası gözden geçirme biçimlerinin de betimlenmesinin uygun olacağını belirtti (CEART/14/2021/10, Annexe II: 50-52).

Uzmanlar Ortak Komitesi’nin 4-8 Ekim 2021 tarihli olan raporunun ekinde tam metni yer alan DÖG Bildirisi’nin son satırlarında yer alan bu gözden geçirme önerisinin yapılmasını izleyen dönemde, incelediğim Yönetim Konseyi toplantı tutanaklarında 1966 ve 1997 Tavsiyelerinin gözden geçirilmesinde temel alınacak herhangi bir incelemeye ilişkin bir bilgiye rastlamış değilim.

Sanıyorum ki ILO ve UNESCO uzmanları, gözden geçirmenin kapsayacağı “eğitim” ve “çalışma” ile ilgili alan ve sorunların belirlenmesinden başlayarak çalışmalara girişmişlerdir.

ÖĞRETMENLERİN STATÜSÜ TAVSİYESİ

Fransızca aslı temel alınarak yapılan çeviri metni

Ana Başlıklar

GİRİŞ

I. TANIMLAR

II. UYGULAMA ALANI

III. TEMEL İLKELER

IV. ÖĞRETİMİN AMAÇLARI VE EĞİTİM POLİTİKASI

V. ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNE HAZIRLAMA

VI. ÖĞRETMENLERİN YETKİNLEŞTİRİLMESİ

VII. İSTİHDAM VE KARİYER

VIII. ÖĞRETMENLERİN HAKLARI VE ÖDEVLERİ

IX. ÖĞRETİMİN ETKİLİLİĞİ İÇİN UYGUN KOŞULLAR

X. ÖĞRETMENLERİN AYLIKLARI

XI. SOSYAL GÜVENLİK

XII. ÖĞRETMEN AÇIĞI

XIII. SON KURAL

Açıklamalar:

Çeviride, gözden geçirmekle kalmayıp, önceki baskılarından farklı bir yöntem izledim. Bu nedenle, çeviriden önce, aşağıdaki açıklamanın okunmasını öneriyorum.

Okumayı kolaylaştırmak ve anlaşılabilirliği artırmak amacıyla:

- 1) Tavsiye maddelerinden iki ve daha çok cümleden oluşanları, aralarındaki bağlantıları kurarak, satırbaşı yaptım. Satırbaşı yaptığım cümleler, ilgili maddenin fıkraları değildir.
- 2) Cümlelere bölme ve satırbaşı yapma yöntemini, gerekli gördüğümde, tek cümleli ama uzun ve yoğun maddeler için de uyguladım.
- 3) Bu yöntemi, fıkra ve bentlerin sayı ve harflerle belirtildiği bazı maddelerde de uyguladım. Ama, bu sayı ve harflere dokunmadım.
- 4) Bu yöntem ve düzenleme biçimini, Tavsiye'ye, orijinal metninde olmayan yeni eklemeler yapıldığı anlamında değerlendirmemek gerekir.
- 5) Çeviride Fransızca orijinali temel almakla birlikte, özellikle bazı kavram ve anlatımlar konusunda İngilizce orijinaline de sık sık başvurdum. Daha uygun olduğunu düşündüğümde de kullandım. Yer yer ayraç içinde gösterdim ve yineledim.

Derinlemesine bir inceleme yapmamakla birlikte, İngilizce ve Fransızca orijinalleri kaleme alan ve/yada çevirisini yapan uzmanların (sanıyorum, bir uluslararası Redaksiyon Komitesi olarak görevlendirilen kişilerin), iki ülkenin eğitim sisteminde yerleşik olarak kullanılan kavram ve terimleri yeğlediklerini düşündüm.

Bu durum ve sözleşmelerin Fransızca ve İngilizce orijinalleri arasında kimi zaman içerikle ilgili önemli anlam ve hatta güvence farklılıklarının bulunması olgusu, örneğin daha yakından ve kapsamlı incelediğim ve kimi makalelerimde de belirttiğim gibi, aslında ILO ve Birleşmiş Milletler sözleşmeleri için de geçerlidir...

Bu nedenle, Tavsiye için çok da yadırgamadım.

Mesut Gülmez

ÖĞRETMENLERİN STATÜSÜ TAVSİYESİ ¹

GİRİŞ ²

Hükümetlerarası Özel Konferans, Öğretmenlerin Statüsü konusunda toplanarak,

Eğitim hakkının, temel insan haklarından biri olduğunu anımsatarak,

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 26. maddesine, *Çocuk Hakları Bildirgesi*’nin 5., 7. ve 10. maddelerindeki ilkeler ile *Halklar Arasında Gençlerdeki Barış, Karşılıklı Saygı ve Anlayış Ülkülerinin Geliştirilmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Bildirgesi*’nin ilkelerine uygun olarak, herkes için uygun/yeterli bir eğitim sağlama sorumluluğunun devletlere düştüğünün bilincinde olarak,

Moral ve kültürel değerleri geliştirmenin ve sürekli bir ekonomik ve sosyal ilerlemenin zorunlu koşulu olarak, var olan tüm entelektüel yetenek ve zekâdan (kaynaklardan) eksiksiz biçimde yararlanmak ereğiyle, genel öğretim ile teknik ve mesleki öğretimi geliştirme ve yaygınlaştırma zorunluluğunu göz önünde bulundurarak,

Öğretmenlerin, eğitimin ilerlemesindeki temel rolünü ve insan kişiliğinin ve çağdaş toplumun gelişmesindeki katkısının önemini kabul ederek,

Öğretmenlere, bu role yakışır bir statü sağlamak isteğiyle,

Çeşitli ülkelerde eğitimin yapısını ve örgütlenmesini belirleyen yasaların ve geleneklerin büyük bir çeşitlilik (farklılık) taşıdığını göz önünde bulundurarak,

Yanı sıra, çeşitli ülkelerde öğretmenlere, özellikle onların kamu hizmetlerine ilişkin kurallar bütününe yönetilip yönetilmemelerine göre uygulanan rejimlerin farklılığına da göz önünde bulundurarak,

Bununla birlikte, bu farklılıklara karşın, öğretmenlerin statüsüyle (durumuyla) ilgili olarak tüm ülkelerde ortak sorunların ortaya çıktığı ve bu sorunların, bir ortak kurallar ve önlemler bütününe uygulanmasını gerektirdiği, bu Tavsiye’nin hedefinin de bunları açıklamak olduğu inancıyla,

Öğretmenlere de uygulanabilen yürürlükteki uluslararası sözleşmelerin ve özellikle, Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Konferansı’nca kabul edilen 87 sayılı ve 1948 tarihli *Sendika Özgürlüğü ve Sendika Hakkının Korunması Sözleşmesi*, 98 sayılı ve 1949 tarihli

1 Tavsiye’nin Fransızca ve İngilizce orijinal başlıkları şöyledir:
Recommandation concernant la condition du personnel enseignant.
Recommendation concerning the Status of Teachers.

2 Tavsiye’nin resmî metinlerinde “Giriş” sözcüğü yoktur. Bunu, ben ekledim (MG).

Örgütlenme Hakkı ve Toplu Pazarlık Sözleşmesi, 111 sayılı ve 1951 tarihli *İstihdam ve Meslek Alanında Ayrımcılık Sözleşmesi* ile Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü Genel Konferansı’nca kabul edilen 1960 tarihli *Öğretim Alanında Ayrımcılığa Karşı Savaşım Sözleşmesi* kurallarını not ederek,

Aynı zamanda, Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü ile Uluslararası Eğitim Bürosu’nca ortaklaşa çağrılan Halk Eğitimi Uluslararası Konferansı’nın kabul ettiği ilk ve orta öğretim öğretmenlerinin hizmet içi yetiştirilmesi ve statüsünün çeşitli yönlerine ilişkin Tavsiyeleri ve Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü Genel Konferansı’nın 1962’de kabul ettiği Teknik ve Mesleki Öğretime İlişkin Tavsiye’yi de not ederek,

Var olan normları, öğretmenleri (eğitim personelinin) özellikle ilgilendiren sorunlara ilişkin kurallar aracılığıyla tamamlamak ve özellikle öğretmen açığı sorununa çözüm bulmak dileğiyle,

Bu Tavsiye’yi kabul eder: ³

I. TANIMLAR

1. Bu Tavsiye’de:

- a) “Öğretmen” sözcüğü, okullarda öğrencilerin eğitimiyle yükümlü olan tüm kişiler anlamına gelir;
- b) Öğretmenlere ilişkin olarak kullanılan “Statü” sözcüğü ise, hem görevlerinin önemine ve yeteneklerine verilen değer derecesine göre kendilerine toplumda tanınan konumu (itibar yada saygınlığı), hem de çalışma koşullarını, ücreti ve diğer meslek gruplarının maddi avantajlarıyla karşılaştırılan, yararlandıkları maddi avantajları içerir.

II. UYGULAMA ALANI

2. Bu Tavsiye, ortaöğretim yada daha alt düzeylerdeki özel yada kamusal kuruluşlarda (okullarda) çalışan tüm öğretmenlere uygulanır: Genel, teknik, mesleki yada sanatla ilgili ortaöğretim kuruluşları, ilköğretim kuruluşları, ana okulları, çocuk yuvaları.

III. YÖNLENDİRİCİ İLKELER

3. Eğitim; okulda geçen ilk günlerden başlayarak insan kişiliğinin tam gelişmesini, topluluğun manevi, ahlâki, (moral), sosyal, kültürel ve ekonomik açılardan ilerlemesini ve ayrıca temel özgürlüklere ve insan haklarına derin bir saygı aşılamaı amaçlamalıdır.

3 Tavsiye, Öğretmenlerin Statüsü Hükümetlerarası Özel Konferansı’nca, 5 Ekim 1966 tarihinde Paris’te oybirliğiyle kabul edildi.

Eğitimin; bu değerler çerçevesinde barışa, tüm uluslar ve tüm din yada ırk grupları arasında dostluğa, hoşgörüye ve karşılıklı anlayışa yapabileceği katkıya en büyük önem verilmelidir.

4. Eğitimin ilerlemesinin, büyük ölçüde öğretmen topluluğunun niteliklerine ve yeteneğine, bu topluluğun üyelerinden her birinin insanî, pedagojik ve mesleki niteliklerine bağlı olduğu kabul edilmelidir.
5. Öğretmenlerin statüsü, eğitim alanında ulaşılacak amaç ve hedefler ışığında (göz önüne alınarak), bu konudaki gereksinmelerle orantılı olmalıdır.

Öğretmenler, bu amaç ve hedeflerin tam olarak gerçekleştirilmesi ulaşılması için, hakça bir statüden yararlanmalı ve öğretmenlik mesleği, hak ettiği kamusal saygınlığı görmelidir.

6. Öğretmenlik, üyelerinin bir kamu hizmeti yerine getirdiği bir meslek olarak düşünölmelidir.

Bu meslek; öğretmenlerden, yalnızca özenli ve sürekli bir öğrenim karşılığında kazandıkları ve sürdürdükleri eksiksiz bilgiler ve özel yetenekler değil, ama aynı zamanda yükömlü oldukları öğrencilerin eğitimi ve esenliği için üstlendikleri kişisel ve ortak (kolektif) sorumluluk anlayışı da gerektirir.

7. Öğretmenlerin yetiştirilmesi (hizmet öncesi hazırlanması) ve istihdam edilmesi; soy, renk, cinsiyet, din, siyasal görüşler, sosyal yada ulusal köken, ekonomik durum temellerine dayalı hiçbir ayrımcılık biçimine yol açmamalıdır.
8. Öğretmenlerin çalışma koşulları, eğitimin en yüksek derecede etkililiğini sağlayacak nitelikte olmalı ve öğretmenlere, kendilerini tümöyle mesleki uğraşlarına (görevlerine) adanma olanağı vermelidir.
9. Öğretmen örgütlerinin, eğitimin ilerlemesine büyük ölçüde katkıda bulunabileceğini ve dolayısıyla bu örgütlerin eğitim politikasının oluşturulmasına (belirlenmesine) katılmaları gerektiğini kabul etmek uygun olacaktır.

IV. EĞİTİMİN AMAÇLARI VE POLİTİKALAR

10. Yukarıda açıklanan yönlendirici ilkelere uygun bütöncü bir eğitim politikası belirlemek için, var olan insanî yada başka tüm kaynaklara ve yetkililere başvurarak, zorunlu olduğu kadarıyla, her ölkede uygun önlemler alınmalıdır.

Bu amaçla yetkili makamların, öğretmenler için aşağıdaki ilke ve hedeflerin sonuçlarını göz önünde bulundurmaları gerekir:

- a) Her çocuğun, tüm alanlarda eğitim fırsatlarından yararlanma temel hakkı vardır.

Özel bir pedagojik bakım gerektiren çocuklara, gerekli dikkat gösterilmelidir;

b) Herkese; cinsiyet, soy, renk, din, siyasal görüşler, ulusal yada sosyal köken yada ekonomik duruma dayalı hiçbir ayrımcılık yapılmaksızın, eğitim hakkını kullanması için eşit kolaylıklar sağlanması gerekir;

c) Eğitim, genel yarar (kamu yararı) için temel önemi olan bir hizmet oluşturur.

Bu nedenle, devletin bir sorumluluğu olarak kabul edilmelidir. Yeterli sayıda (uygun) okul ağı, okullarda ücretsiz eğitim ve gereksinmesi olan öğrencilere maddi yardım sağlama görevi devlete düşer.

Bununla birlikte bu kural; anne-babaların ve yasal vasilerin (koruyucuların), çocukları için devletçe kurulanlar dışında başka okullar seçme özgürlüğüne zarar verecek yada gerçek kişilerin ve tüzel kişilerin eğitim alanında devletin belirlediği yada onayladığı asgari kuralları karşılayan eğitim kuruluşları açma ve yönetme özgürlüğünü tehlikeye koyacak biçimde yorumlanmamalıdır;

d) Eğitim, ekonomik kalkınmanın temel bir etkenidir.

Bu nedenle, eğitim planlamasının da, yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik ekonomik ve sosyal planlama bütününe ayrılmaz bir parçasını oluşturması gerekir;

e) Eğitim sürekli bir süreçtir.

Bu nedenle, farklı öğretim personeli kategorileri (değişik eğitim hizmeti dalları) arasında sıkı bir eşgüdüm sağlanması, hem tüm öğrenciler için eğitimin niteliğini ve hem de öğretmenlerin statüsünü iyileştirici bir nitelik taşır;

f) Kendi aralarında birbiriyle uygun biçimde bağlantılı (ilgili) olan, esnek bir okullar ağına özgürce erişilebilmelidir.

Öyle ki, hiçbir şey, her öğrenci için herhangi bir eğitim düzeyine ve öğretim tipine erişme olanağını sınırlandırmamalıdır;

g) Eğitim alanında, hiçbir devlet, yalnızca niceliği tek hedef olarak seçmemelidir.

Devletin, niteliği iyileştirmek için de çaba göstermesi gerekir.

h) Eğitim alanında, aynı zamanda kısa erimli ve uzun erimli planlar yapılması ve programlar hazırlanması zorunludur.

Günümüz öğrencilerinin toplulukla etkili bir biçimde bütünleşmesi, güncel gereklerden çok yarının (geleceğin) gereksinmelerine bağlı olacaktır;

i) Tüm eğitim planlamaları; her kademedeki ve gerektirdiği zaman, kendi halkının yaşamını bilen ve bu halkın ana dilinde öğretim yapma yeteneği olan, tamamen nitelikli ve yetenekli yeterli sayıda ulusal eğitim kadrolarının (hizmet öncesi) yetiştirilmesi ve (hizmet içi) mesleki yetkinleştirilmesi için önlemler öngörmelidir;

- j) Öğretmenlerin (hizmet-öncesi) yetiştirilmesi ve hizmet içi eğitimi (mesleki yetkinleştirilmesi) alanlarında, eşgüdümlü, sistematik ve sürekli bir araştırma ve eylem zorunludur.

Bu eylem ve araştırma, uluslararası planda, araştırmacılar arasında işbirliği yapılmasını ve araştırma sonuçlarının karşılıklı olarak değişimini kapsamalıdır;

- k) Eğitim politikasını ve açık hedeflerini belirlemek ereğiyle, yetkili makamlar ile öğretmen, çalışan/işçi, işveren, veli örgütleri, kültürel örgütler, araştırma ve bilim kuruluşları arasında sıkı bir işbirliği yapılmalıdır;
- l) Eğitimin, amaç ve hedeflerine erişme olanağı, büyük ölçüde bu amaçla ayrılan (kullanılabilir) mali olanaklara bağlıdır.

Bu nedenle, tüm ülkelerin ulusal bütçelerinde, ulusal gelirin uygun/yeterli bir oranının öncelikle eğitimin gelişmesine ayrılması yerinde olur.

V. ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNE HAZIRLAMA

Seçme

11. Hükümet, geleceğin öğretmenlerinin (öğretmen adaylarının) yetiştirilmesine hazırlık (hizmet-öncesi eğitim) politikasını saptarken, toplumu yeterli sayıda öğretmenle donatma gereksinmesine dayanmalıdır.

Geleceğin öğretmenleri, gerekli olan moral, entelektüel ve fiziksel niteliklere, istenilen mesleksel bilgilere ve beceriye sahip olmalıdır.

12. Yetkili makamların, bu gereksinmeyi karşılamak için, öğretmenlerin yetiştirilmesine hazırlığı yeterince çekici kılması ve uygun kuruluşlarda yeterli sayıda yer sağlaması gerekir.
13. Öğretmenlik mesleğine girmek için, uygun bir öğretmen yetiştirme kuruluşunda yapılması istenilen öğrenimi bitirmiş olmak gerekir.
14. Öğretmenlerin hizmet öncesi yetiştirilmesine kabul edilmek için, uygun bir ortaöğretimi bitirmiş olmak ve öğretmenlik mesleği üyelerinde aranan kişisel nitelikleri tanıtlamak gerekir.
15. Gerekli tüm öğrenim koşullarını yerine getirmeyen, ancak özellikle teknik ve mesleki nitelikte yararlı bir deneyimi olan kişileri de, öğretmen yetiştirmeye kabul edebilmek gerekir.

Ancak, öğretmenlerin yetiştirilmesine girişle ilgili genel koşullar değiştirilmelidir.

16. Geleceğin öğretmenleri, kendilerine yetiştirme kurslarını izleme ve insana yakışır (insanca) bir yaşama olanağı sağlayacak burslardan yada mali bir yardımdan yararlanabilmelidirler.

Yetkili makamların, olanaklar ölçüsünde, ücretsiz bir öğretmen yetiştirme sistemi oluşturmaya çaba harcaması gerekir.

17. Öğrenciler ve öğretmenliğe hazırlanmak isteyen diğer kişiler de, yetiştirme olanakları, kendilerine sunulan burslar ve mali yardımlar konusunda tüm bilgileri edinebilmelidirler.
18. 1) Eğer, mesleki eğitimini yabancı ülkede yapmış olan bir kişiye, tam olarak yada kısmen öğretmenlik yapma hakkı verilecekse, buna karar vermeden önce, yabancı ülkede tamamlanan öğretmenliğe hazırlık/adaylık programının (mesleki eğitiminin) değerini özenle incelemek yerinde olur.
2) Çeşitli ülkelerce kabul edilmiş kurallara göre, uluslararası planda öğretmenlik yapma yeteneği (kredisi, yeterliliği) tanıyan unvanların kabul edilmesi ereğiyle, önlemler alınması yerinde olur.

Öğretmen Yetiştirme Programları

19. Bir öğretmen yetiştirme programının amacı; öğretmenin genel bilgilerini ve kişisel kültürünü; eğitime ve öğretme yeteneğini; ulusal sınırlar içinde ve dışında iyi insan ilişkilerinin kurulmasına yön veren ilkelerin anlaşılmasını; aynı zamanda öğretmenlik yaparak ve örnek olarak, kendisinden beklenen sosyal, kültürel ve ekonomik ilerlemeye katkıda bulunma ödev bilincini geliştirmek olmalıdır.
20. Öğretmenlerin yetiştirilmesiyle ilgili her program, temel olarak aşağıdaki noktaları içermelidir:
 - a) Genel incelemeler;
 - b) Eğitime uygulanmış felsefe, psikoloji ve sosyolojinin temel öğelerinin incelenmesi, eğitim kuramı ve eğitim tarihi, karşılaştırmalı eğitim, deneysel pedagoji, eğitim yönetimi ve değişik disiplinlerde öğretim yöntemlerinin incelenmesi;
 - c) İlgilinin (öğrencinin), öğretimini yapmak istediği (öğretmenlik yapma niyeti taşıdığı) alana ilişkin incelemeler;
 - d) Tamamen nitelikli öğretmenlerin yönetimi altında (rehberliğinde), öğretim ve okul dışı etkinlikler uygulaması.
21. 1) Tüm öğretmenler genel, özel ve pedagojik eğitimlerini, bir üniversitede yada karşılaştırılabilir düzeyde bir eğitim kuruluşunda yahut öğretmenlerin yetiştirilmesi alanında uzmanlaşmış kuruluşlarda almış (yapmış) olmalıdır.
2) Öğretmen yetiştirme programlarının içeriği, engelli çocuklar için oluşturulan kuruluşlar yada teknik yahut mesleki okullar gibi, öğretmenlerin değişik tiplerdeki kuruluşlarda yerine getirmekle yükümlü oldukları görevlere göre bir ölçüde değişebilecektir.

Bu son durumda, eğitim programları sanayi, ticaret ve tarımda uygulamalı bir deneyim içerebilir.

22. Öğretmen yetiştirme programlarında, pedagojik yetiştirme, genel yada uzmanlık eğitimi kursuyla eşzamanlı olarak sağlanabileceği gibi, bu kurslardan sonra da sağlanabilir.
23. Genel kural olarak, geleceğin öğretmenlerinin yetiştirilmesi, tam zamanlı olarak yapılmalıdır.

Ancak, daha yaşlı yada başka istisnai kategorilere mensup adaylara, formasyonlarının (kurslarının) tümünü yada bir bölümünü kısmî zamanlı olarak edinme olanağı veren özel kurallar saklıdır.

Şu koşulla ki, böylece görülen öğretimin içeriği ve ulaşılan düzey, tam zamanlı yetiştirilenin (kursların) içerik ve düzeyi ile aynı nitelikte olmalıdır.

24. İster ilk, orta, teknik yada mesleki öğretime, isterse özel öğretime yönelmiş olsunlar, çeşitli kategorilerdeki öğretmenlerin yetiştirilmesinin, birbirine organik olarak bağlı kuruluşlarda mı, yoksa birbirine yakın kuruluşlarda mı düzenlenmesinin temenni edilir olup olmadığını araştırmak yerinde olur.

Öğretmen Yetiştirme Kuruluşları

25. Öğretmen yetiştiren (öğretmenliğe hazırlayan) kuruluşlarda görevli eğitim personelinin (profesörlerinin), kendi disiplinlerinde yüksek öğretiminkine benzer (eşdeğer) bir düzeyde ders verebilmek için nitelikli olmaları gerekir.

Pedagojik konuların öğretimiyle görevli kadronun (personelin), okullarda öğretim deneyimi bulunmalıdır.

Elverdiğince de, bu deneyimini, bir okulda öğretim uygulaması yapma yoluyla, düzenli bir biçimde yenilemesi (tazelemesi) gerekir.

26. Değişik disiplinlerin eğitim ve öğretimini ilgilendiren araştırma ve deneyimleri desteklemek gerekir.

Bu destek, öğretmen yetiştiren kuruluşları gerekli olanak ve araçlarla donatmak ve bu kuruluşların personeli ile öğrencilerince yapılan (yürütülen) araştırmaları kolaylaştırmak yoluyla sağlanır.

Öğretmenlerin yetiştirilmesiyle görevli personelin, kendilerini ilgilendiren alanlardaki araştırmaların sonuçları konusunda bilgilendirilmeleri gerekir.

Öğretmenler yetiştirmekle görevli personel, öğrencilerini bu araştırma sonuçlarından yararlandırmak için çaba göstermelidir.

27. Öğretmen yetiştiren tüm kuruluşlarda, eğitim personeli kadar öğrencilerin de, kuruluşun yaşam, etkinlik ve disiplinini etkileyen kurallar konusunda düşüncelerini dile getirme olanağı bulunmalıdır.

28. Öğretmen yetiştiren kuruluşların, öğretimin (eğitim hizmetinin) ilerlemesine katkıda bulunması gerekir.

Bu katkıyı, aynı zamanda araştırmaların sonuçları ve yeni yöntemler konusunda okulları bilgilendirerek ve kendi etkinlikleri için, eğitim kuruluşlarının ve öğretim personelinin deneyiminden (okulları) yararlandırarak yapmalıdırlar.

29. Öğrencilerinin doyurucu (yeterli) bir biçimde eğitimlerini tamamladıklarını onaylama yetkisi, öğretmen yetiştiren kuruluşlara düşmelidir.

Bu kuruluşlar bu görevi, ayrı ayrı yada birlikte yahut başka yüksek öğrenim kuruluşlarıyla yada yetkili eğitim makamlarıyla işbirliği yaparak yerine getirir.

30. Okul yetkilileri; formasyonlarını tamamlayan öğretmenlerin aldıkları formasyon, dilekleri ve kişisel durumları ile ilgili bir iş edinmeleri (atanmaları) için uygun önlemler almalıdır.

Bu amaçla, öğretmen yetiştiren kuruluşlarla işbirliği yapmalıdır.

VI. ÖĞRETMENLERİN YETKİNLEŞTİRİLMESİ

31. Yetkililerin ve öğretmenlerin, hizmet içinde yetkinleştirilmenin (hizmet-içi eğitimin) önemini kabul etmeleri gerekir.

Hizmet-içi yetkinleştirme, eğitimin nitelik ve içeriğinin ve pedagojik tekniklerin iyileştirilmesini sağlamaya yönelik olmalıdır.

32. Yetkililerin; öğretmen örgütlerine danışarak, tüm öğretmenlerin hizmetine ücretsiz biçimde sunulan yaygın bir hizmet-içi yetkinleştirme kuruluşları sistemi oluşturulmasını sağlaması gerekir.

Bu sistemin, büyük bir seçme çeşitliliği (değişik seçenekler) sunması gerekir.

Bu sistem içinde, yetiştirme (hizmet içi eğitim) kuruluşlarının, bilimsel ve kültürel kuruluşların ve öğretmen örgütlerinin yer alması uygun olacaktır.

Özellikle hizmete ara verdikten sonra görevine yeniden başlayan öğretmenler için, yeniden yetiştirme ve yenilenme/tazelenme kursları düzenlenmelidir.

33. 1) Kurslar düzenlenmeli ve başka önlemler alınmalıdır (kolaylıklar sağlanmalıdır).

Bu kurslar ve önlemler; öğretmenlere niteliklerini geliştirmelerine, etkinlik alanlarını değiştirmelerine yada genişletmelerine, (mesleklerinde) yükselme isteği öne sürmelerine ve içeriği kadar yöntemleri için de, kendi disiplinlerinde ve kendi eğitim alanlarında gerçekleştirilmiş ilerlemeler konusunda bilgi edinmelerine olanak vermelidir.

2) Öğretmenlerin hizmetine, genel kültürlerini ve mesleki niteliklerini iyileştirebilmeleri amacıyla, kitap ve başka çalışma araçları sunmak için önlemler alınması gerekir.

34. Bu amaçla öğretmenlere her türlü kolaylığı sağlayarak, olabilen tüm yararı elde edecek biçimde, onların bu kurslara katılmalarını ve bu önlemlerden (kolaylıklardan) yararlanmalarını özendirmek gerekir.
35. Okul yetkilileri; pedagojik yöntemler için olduğu kadar öğretilen disiplinler (okutulan konular) için de, okulları kendilerini ilgilendiren araştırma sonuçlarını uygulayabilecek duruma getirmek amacıyla tüm önlemleri almalıdır.
36. Yetkililerin; öğretmenleri; kendilerinin yetkinleşmeleri (hizmet-içi eğitimleri) ereğiyle, ülkelerinde ve yurt dışında toplu yada bireysel geziler yapmaya özendirmesi ve olanaklar ölçüsünde, onlara yardım etmesi gerekir.
37. Öğretmenlerin hizmet-öncesi yetiştirilmesine ve hizmet-içi yetkinleştirilmesine ilişkin önlemlerin, bölgesel yada uluslararası çerçevede sağlanan teknik ve mali işbirliği sayesinde geliştirilebilmesi ve tamamlanabilmesi uygun olacaktır.

VII. İSTİHDAM VE KARIYER

Öğretmenlik Mesleğine Giriş

38. Öğretmenleri hizmete alma politikasının, uygun düzeyde açıkça belirlenmesi gerekir.

Bu hükümet politikası, öğretmen örgütleriyle işbirliği yaparak, uygun düzeyde belirlenmelidir.

Öğretmenlerin hak ve yükümlülüklerini gösteren bir düzenleme yapılmalıdır (bir yönetmelik hazırlanmalıdır).

39. Öğretmenlik mesleğine girişte, bir hazırlık/adaylık dönemi oluşturulmalıdır.

Öğretmenlerin ve işverenlerin; bu hazırlık döneminin, göreve yeni başlayan öğretmen adayını, yararlı biçimde özendirmeye ve alıştırıp öğretmeye, uygun mesleki kurallar koymaya ve korumaya, öğretmenin kendi pedagojik niteliklerini (pratik öğretme becerisini) geliştirmesini kolaylaştırmaya yönelik olduğunu düşünmeleri gerekir.

Hazırlık döneminin süresi, önceden bilinmelidir. Başarı koşulları, kesinlikle mesleki nitelik taşımalıdır.

Öğretmen, eğer bu deneme süresi içinde doyurucu (başarılı) olmazsa, kendisine yöneltilen şikâyetler konusunda bilgilendirilmelidir. Öğretmenin de, bu şikâyetlere itiraz etme hakkı bulunmalıdır.

İlerleme ve Yükselme

40. Öğretmenlerin, gerekli nitelikleri taşımaları koşuluyla, bir eğitim tipinden yada düzeyinden bir ötekine geçme hakkı olmalıdır.

41. Bir eğitim hizmetinin ve eğitim kuruluşlarının örgütlenme ve yapılarının, öğretmenlere ek görevler yapma (sorumluluklar üstlenme) olanağı sağlaması ve tanınması gerekir

Ancak bu olanak, verdikleri eğitimin niteliğine ve kurallara uygunluğuna zarar vermemelidir.

42. Farklı işlevlerin, öğretmenlerin her birinin en iyi niteliklerine göre akıllıca bölüştürülebilmesi için, personelin ve öğrencilerin oldukça önemli (büyükçe) kuruluşlardan sağlayabilecekleri yararları göz önünde bulundurmak yerinde olacaktır.
43. Eğitimdeki sorumluluk makamlarına, olanaklar ölçüsünde deneyimli öğretmenlerin atanması yerinde olacaktır. Bunlar: müfettiş, okul yöneticisi, öğretim (eğitim) müdürü yada özel işlevler içeren başka bir konum gibidir.
44. Yükselmelerin, öngörülen makam için ilgilinin niteliklerinin nesnel bir değerlendirmesi temeline dayanması gerekir.

Bu nesnel değerlendirmenin, öğretmen örgütlerine danışarak belirlenmiş olan ve titizlikle mesleki nitelik taşıyan ölçütlere göre yapılması gerekir.

İstihdam Güvencesi

45. Mesleki süreklilik (istikrar) ve istihdam/iş güvencesi, öğretmenin yararı için olduğu kadar eğitimin yararı için de kaçınılmazdır.
- Mesleki süreklilik ve istihdam güvencesi, okul sisteminin bütününe yada bir bölümünün örgütlenmesinde değişiklikler yapıldığı zaman bile güvence altına alınmalıdır.
46. Öğretmenler, mesleki durumlarını yada kariyerlerini etkileyecek nitelikteki keyfi eylemlere karşı etkili bir biçimde korunmalıdır.

Mesleki Kusur Durumunda Uygulanabilecek Disiplin Usulleri

47. Mesleki kusur durumunda uygulanabilecek disiplin önlemleri, açıkça belirlenmelidir.
- Kovuşturma ve olası yaptırımlar, yalnızca ilgili öğretmenin isteği üzerine açıklanmalıdır.
- Ancak, eğer bu kovuşturma ve yaptırımlar, öğretim yapma yasağı getirilmesiyle sonuçlanmışsa yada öğrencilerin korunması yahut esenliği bunu gerektiriyorsa açıklanmaz.
48. Yaptırımları ve cezaları önermek yada uygulamakla yetkili makam yada organlar, açıkça belirtilmelidir.
49. Disiplin usullerinin oluşturulması sırasında, öğretmen örgütlerine danışılmalıdır.

- 50.** Her öğretmenin, disiplin usulünün her aşamasında, özellikle aşağıdaki hakça güvencelerden yararlanması gerekir:
- a) Kendisi hakkında öne sürülen kınamalar ve bunları gerekçelendiren olaylar konusunda yazılı olarak bilgilendirilme hakkı;
 - b) Soruşturma/kovuşturma dosyasına tam olarak erişebilme hakkı;
 - c) Kendisini savunma hakkı ve seçeceği bir temsilci (avukat) tarafından savunulma hakkı, savunmasını hazırlamak için yeterli bir süreden yararlanma hakkı;
 - d) Kendisi hakkında alınmış kararlar ve bunların gerekçeleri konusunda yazılı olarak bilgilendirilme hakkı;
 - e) Açıkça belirlenmiş makamlar ve yetkili organlar önünde, bir üst yargı yerine başvurma hakkı.
- 51.** Yetkililerin; eğer öğretmenlerin yargılanması, benzerlerinin (öğretmenlerin) katılımıyla yapılırsa, disiplinin ve disiplin güvencelerinin daha iyi (daha etkin biçimde) sağlanmış olacağını kabul etmesi gerekir.
- 52.** Yukarıdaki 47 ile 51 arasındaki maddelerde yer alan kurallar, ulusal yasalar uyarınca ceza yasası kapsamına giren eylemlerin cezalandırılmasına uygulanabilen usulleri hiçbir biçimde etkilemez.

Sağlık Muayeneleri

- 53.** Öğretmenler, düzenli aralıklarla sağlık muayeneleri yaptırmakla yükümlü tutulabilmelidir.

Bu muayenelerin, ücretsiz olması gerekir.

Aile Yükümlülüğü Olan Kadın Öğretmenler

- 54.** Evliliğin, kadın öğretmenlerin bir makam elde etmesine ve bu makamı (konumu) korumasına engel olmaması gerekir.

Evlilik, kadın öğretmenlerin ne ücretini, ne de çalışma koşullarını etkilememelidir.

- 55.** İşverenin, gebelik yada annelik izni nedeniyle bir kadın öğretmenin sözleşmesini bozmasının yasaklanması gerekir.

- 56.** Aile yükümlülükleri olan kadın öğretmenlere, kreşler yada anaokulları gibi çocuk bakım hizmetleri sunulması düşünülmelidir. Bunlar, temenni edilen (istenen) yerlerde açılmalıdır.

- 57.** Aile yükümlülükleri olan kadın öğretmenin, oturduğu yerleşim yerinde bir konum (eğitim görevi) edinmesini sağlayan önlemler alınmalıdır.

Yine, her ikisi de öğretmenlik mesleğinde bulunan eşlerin birbirine yakın yerlere yada aynı kuruluşa (okula) atanabilmelerine olanak veren önlemler alınmalıdır.

58. Aile yükümlülükleri olan ve olağan emeklilik yaşından önce öğretmenlik mesleğinden ayrılan kadın öğretmenlerin, ortam ve koşullar onu haklı gösterdiği (uygun olduğu) zaman, yeniden görevlerine dönmeleri için özendirilmeleri gerekir.

Kısmî Zamanlı Hizmet

59. Yetkililer ve okullar, kısmî (yarı) zamanlı olarak sağlanan hizmetlerin değerini (önemini) kabul etmelidirler.

Bu hizmetler, gerekli görülmesi durumunda, herhangi bir nedenle tam zamanlı olarak ders veremeyen nitelikli öğretmenlerce sağlanabilir.

60. Kısmî zamanlı olarak düzenli bir hizmet yerine getiren öğretmenler:
- a) Tam zamanlı olarak çalışan öğretmenlerle belli bir oran içinde aynı ücreti almalı ve temelde, aynı çalışma koşullarından yararlanmalıdır.
 - b) Ücretli izinler, hastalık izinleri ve annelik izinleri konularında aynı kuralların uygulanması saklı kalmak üzere, tam zamanlı olarak çalışan öğretmenlerin haklarının karşılığı (dengi) olan haklardan yararlanmalıdır;
 - c) Sosyal güvenlik alanında, uygun ve yeterli bir korunmadan yararlanabilmelidir.

Bu güvence, işverenlerce karşılanan emeklilik rejimlerini de kapsar.

VIII. ÖĞRETMENLERİN HAKLARI VE ÖDEVLERİ

Mesleki Özgürlükler

61. Öğretmenlik mesleği üyelerinin, görevlerinin yerine getirilmesinde akademik özgürlüklerden yararlanması gerekir.

Öğretmenler, öğrencilerine en iyi uyarlanmış öğretim yöntemlerini ve araç-gereçlerini değerlendirme konularında, özellikle niteliklidirler.

Bu nedenledir ki; öğretmenler; onaylanmış programlar çerçevesinde ve okul yetkililerinin katkısıyla, gerek öğretim araç-gereçlerinin seçiminde ve ayarlanıp düzenlenmesinde, gerekse ders kitaplarının seçiminde ve pedagojik yöntemlerin uygulanmasında, temel rolü üstlenmesi gereken kişilerdir.

62. Öğretmenlerin ve öğretmen örgütlerinin, yeni programların, ders kitaplarının ve öğretim araç-gereçlerinin hazırlanmasına ve geliştirilmesine katılmaları gerekir.
63. Her teftiş ve denetim sisteminin; öğretmenlerin mesleki görevlerini yerine getirmesinde, öğretmenleri özendirici ve öğretmenlere yardım edici olacak, öğretmenlerin özgürlüğünü, girişkenliğini ve sorumluluğunu sınırlamaktan kaçınacak biçimde tasarlanması, planlanması gerekir.

- 64.** 1) Bir öğretmenin çalışmasının doğrudan bir değerlendirme (takdir) konusu yapılması gerektiği zaman, bu değerlendirmenin nesnel olması ve ilgili öğretmenin bilgisine sunulması gerekir.
- 2) Öğretmenin, haksız olduğunu düşündüğü bir değerlendirmeye karşı başvuru/itiraz hakkı olmalıdır.
- 65.** Öğretmenler, tüm değerlendirme tekniklerine başvurmakta özgür olmalıdır.
- Bunlar, öğrencilerinin ilerlemeleri/gelişimleri üzerinde bir yargıda bulunmak için yararlı görünebilen tekniklerdir.
- Ancak bunun, hiçbir öğrenci hakkında hiçbir haksız sonuç doğurmamasına dikkat etmek gerekir.
- 66.** Yetkililer, öğretmenlerin tavsiyelerine gerekli olan ağırlık ve önemi vermeli-
dir.
- Bu tavsiyeler, öğrencilerden her birine ve öğrenimlerinin gelecekteki yönelimine en uygun gelen öğretim türü ile ilgilidir.
- 67.** Anne-babalar (veliler) ve öğretmenler arasındaki işbirliğini öğrencilerin yararına kolaylaştırmak (geliştirmek) için tüm çabalar gösterilmelidir.
- Ancak öğretmenler, temel olarak kendi mesleksel yetkileri kapsamına giren alanlarda, anne-babaların her tür haksız/asılsız yada aşırı karışmalarına karşı korunmalıdır.
- 68.** 1) Bir öğretmen yada bir öğretim kuruluşundan (okuldan) şikâyeti olan anne-babaların, durumu önce kuruluşun başkanı ve ilgili öğretmen ile tartışma yetkisi bulunmalıdır.
- Daha sonra üst makamlara gönderilen her başvuru, yazılı olarak yapılmalı; başvurunun bir örneği (kopyası) ilgili öğretmene iletilmelidir.
- 2) Yakınmalar, ilgili öğretmenlerin kendilerini savunmaları konusunda tüm olanakların bulunmasını sağlayacak ve şikayetler/dava konusunda hiçbir duyuru/açıklama yapılmayacak biçimde incelenmelidir.
- 69.** Öğretmenlerin, öğrencilerini tüm kazalardan korumaya/kurtarmaya en büyük özenle dikkat etmesi gerekir.
- Bu nedenle, eğer öğrenciler okuldaki yada okul dışındaki eğitim etkinlikleri sırasında kazaya uğrarlarsa, öğretmenlerin işverenlerinin, tazminat ödemek zorunda kalmaları tehlikesine karşı öğretmenleri korumaları gerekir.

Öğretmenlerin Ödevleri (Sorumlulukları)

- 70.** Tüm öğretmenler, öğretmenlik mesleği statüsünün büyük ölçüde kendi davranışlarına bağlı olduğunu bilir, kabul eder.

Bu nedenle tüm öğretmenlerin, tüm mesleki etkinliklerinde, olabilen en üstün (yüksek) kurallara uyma çabası göstermeleri gerekir.

71. Öğretmenlere uygulanabilir mesleki kuralların tanımlanmasının (belirlenmesinin) ve onlara saygı gösterilmesinin, öğretmen örgütlerinin katkı ve katılımıyla sağlanması gerekir.
72. Öğretmenler ve öğretmen örgütlerinin; gerek öğrenciler, gerekse eğitim ve toplum yararına, yetkililerle tam olarak işbirliği yapmaya çaba göstermeleri gerekir.
73. Meslek ahlâkı yada davranış kuralları, öğretmen örgütlerince konulmalıdır.
Bu gibi meslek ahlâkı kuralları, kabul edilen ilkelere göre, mesleğin saygınlığını ve mesleksi ödevlerin yerine getirilmesini sağlamaya büyük ölçüde katkıda bulunur.
74. Öğretmenler, öğrenci ve yetişkinler yararına, okul-dışı/müfredat-dışı etkinliklere katılmaya hazır olmalıdır.

Öğretmenler ve Eğitim Sisteminin Tümü Arasındaki İlişkiler

75. Yetkililerin; öğretmenlerin kendilerine düşen ödevleri yerine getirebilmeleri amacıyla, öğretmen örgütlerine danışma yöntemi oluşturması ve bunu düzenli olarak uygulaması gerekir.
Bu danışma yöntemi; eğitim politikası, okul örgütlenmesi ve eğitim alanında ortaya çıkan tüm yeni değişiklikler gibi sorunlar konusunda oluşturulmalı ve uygulanmalıdır.
76. Yetkililer ve öğretmenler, öğretmenlerin örgütleri aracılığıyla yada başka yollarla katılımının önemini kabul etmelidir.
Bu katılımın konuları; öğretmenlerin eğitimin niteliğini iyileştirmeyi amaçlayan çabaları, pedagojik araştırmalar, yeni ve geliştirilmiş yöntemlerin ayarlanıp düzenlenmesi ve yayılması sorunlarıdır.
77. Yetkililerin, inceleme grupları oluşturulmasını ve çalışmalarını kolaylaştırması gerekir.
Bu gruplar, her kuruluştaki yada daha geniş bir çerçevede, aynı disiplindeki öğretmenlerin işbirliğini özendirmekle görevlidir.
Yetkililerin, bu grupların görüş ve önerilerini gereğince göz önünde bulundurması gerekir.
78. Yönetmelik personel ve eğitimle ilgili kimi işlevlerle görevli tüm öteki personel, öğretmenlerle iyi ilişkiler kurmaya çaba göstermelidir.
Öğretmenler de, bu personel hakkında aynı davranışı benimsemelidir.

Öğretmenlerin Hakları

79. Öğretmenlerin, toplumsal (sosyal) ve kamusal yaşama katılımını özendirmek gerekir.

Bu katılım; eğitim personelinin gelişiminin, eğitim hizmetinin ve tüm toplumun yararınadır.

80. Öğretmenlerin, tüm yurttaşların genel olarak yararlandıkları tüm kişi haklarını kullanmakta özgür olmaları ve kamusal görevlere seçilebilmeleri gerekir.

81. Öğretmenin, kamusal bir yükümlülük (hizmet) nedeniyle eğitim görevinden ayrılmak zorunda kalması durumunda, kıdem ve emekli aylığı haklarının korunması gerekir.

Bu kamusal yükümlülüğün sona ermesinde de, eski görevine yada eşdeğer bir göreve yeniden dönebilmesi gerekir.

82. Öğretmenlerin, gerek aylıkları gerekse çalışma koşulları, öğretmen örgütleri ile işverenler arasında (toplu) görüşmeler yoluyla belirlenmelidir.

83. Öğretmenlerin, örgütleri aracılığıyla kamusal yada özel işverenleriyle (toplu) görüşme hakkını güvence altına almak için, yasal düzenleme yada ilgililer arasında yapılan (isteğe bağlı) anlaşma yollarıyla yöntemler/usuller oluşturulmalıdır.

84. Eşit yanlı (ortak, ikili) uygun organlar (kurullar, mekanizmalar) oluşturulmalıdır.

Bu organların amacı, öğretmenler ile işverenleri arasında ortaya çıkabilecek çalışma koşullarına ilişkin uyuşmazlıkları çözümlemektir.

Bu amaçla oluşturulmuş araçların ve yöntemlerin tüketilmesi durumunda yada taraflar arasındaki (toplu) görüşmelerin kesilmesi durumunda, öğretmen örgütlerinin de meşru (haklı) çıkarlarını savunmak için öteki örgütlerin normal olarak yararlandığı (sahip olduğu) başka eylem araçlarına başvurma hakkı bulunmalıdır.

IX. EĞİTİMİN ETKİLİLİĞİ İÇİN UYGUN KOŞULLAR

85. Öğretmenin çalışması/emeği, o kadar özel ve o kadar yararlıdır ki, her türlü zaman ve enerji/çaba kaybını önleyecek biçimde düzenlenmesi ve kolaylaştırılması gerekir.

Sınıflardaki Öğrenci Sayıları

86. Sınıflardaki öğrencinin, öğretmenin öğrencilerinden her birine özel dikkat göstermesine olanak verecek sayıda olması gerekir.

Öğrenciler, zaman zaman, sınıfta/derslikte küçük gruplar halinde bir arada toplanabilmelidir.

Hatta öğrenciler, örneğin tamamlatıcı/düzeltilici bir öğrenim vermek için, birer birer de alınabilmelidir.

Öğrenciler, görsel-işitsel öğretim oturumları için, daha büyük sayılar halinde de toplanabilmelidir.

Yardımcı Personel

87. Eğitim kuruluşları (okullar), öğretim ile ilgisi bulunmayan işlevlerle görevli olan bir yardımcı personel bulundurmalıdır.

Amaç, öğretmenlere mesleki görevlerinde tüm özenlerini gösterme (görevlerine odaklanma) olanağı vermektir.

Öğretim Araç-Gereçleri

88. 1) Yetkililerin, öğretmenleri ve öğrencilerini yeni öğretim araç-gereçleriyle donatması gerekir.

Bu yardımcı araç-gereçler, öğretmenin yerini alacak öğeler olarak düşünülmemelidir. Bunları, öğretimin niteliğini iyileştirmeye ve daha çok sayıda öğrencinin eğitimden yararlanmasını yaygınlaştırmaya olanak verecek öğeler olarak göz önüne almak gerekir.

2) Yetkililerin, öğretim araç-gereçlerinin kullanımı konusundaki araştırmaları kolaylaştırması ve öğretmenleri, bu araştırmalara daha etkin biçimde katılmaya özendirilmesi gerekir.

Çalışma Süresi

89. Öğretmenlerden, haftalık ve günlük olarak istenen çalışma süreleri, öğretmen örgütlerine danışılarak saptanmalıdır.

90. Ders saatlerini saptarken, öğretmenin yerine getirmek zorunda olduğu çalışmanın toplamını belirleyen tüm etkenleri göz önünde bulundurmak gerekir. Bu etkenler, örneğin şunlardır:

- a) Öğretmenin, günde ve haftada, kendileriyle çalışmak zorunda olduğu öğrencilerin sayısı;
- b) Derslerin iyi hazırlanması ve ödevlerin düzeltilmesi için ayrılması gerekli olan zaman;
- c) Her gün verilecek değişik derslerin sayısı;
- d) Öğretmenlerin araştırmalara, okul dışı etkinliklere katılmaları, öğrencileri denetlemeleri ve onlara öğütlerde bulunmaları için gerekli gördükleri zaman;
- e) Öğretmenlere, anne-babaları/velileri bilgilendirmek ve öğrencilerin ilerlemesi konusunda onlarla görüşmek için bırakılması istenen zaman.

91. Öğretmenlerin, çalışmaları süresince yetkinleşmelerini kolaylaştırmaya yönelik etkinliklere (hizmet-içi eğitim programlarına) katılmalarına olanak veren yeterli zamana sahip olmaları gerekir.

92. Öğretmenlerin okul dışı etkinliklerinin, hem kendileri için aşırı bir yük olması ve hem de temel görevlerinin yerine getirilmesini engellememesi gerekir.
93. Öğretmenlerden, derslerine ek olarak özel eğitimsel (pedagojik) sorumluluklar yerine getirmesi istendiği zaman, bunun karşılığında normal ders saatlerinin indirilmesi gerekir.

Yıllık Ücretli izinler

94. Tüm öğretmenlerin, tam aylıklı olarak, yeterli bir süre için yıllık izin hakkının olması gerekir.

Eğitim İzinleri

95. 1) Öğretmenlerin, tam yada kısmî aylıklı olarak, zaman zaman eğitim izinlerinden yararlanmaları gerekir.
2) Eğitim izinlerinin, kıdem ve emekliliğin hesaplanmasında göz önünde bulundurulması gerekir.
3) Öğretmenlerin, kent merkezlerinden uzak olan ve kamu yetkililerince böyle tanımlanan bölgelerde çalışmaları durumunda, eğitim izinlerinden daha sık yararlanmaları gerekir.

Özel İzinler

96. İki yanlı yada çok yanlı kültürel değişim programları çerçevesinde tanınan özel izinlerin, hizmet dönemleri ile eş tutulması, hizmet olarak değerlendirilmesi (sayılması) gerekir.
97. Teknik yardım programlarının gerçekleştirilmesine katılan öğretmenlerin, kendi ülkelerindeki kıdem haklarını, yükselme olanaklarını ve emeklilik haklarını yitirmeksizin izinden yararlanabilmeleri gerekir.

Bundan başka, (bu programlara katılan) bu öğretmenlerin ek (olağandışı) harcamalarını karşılamalarına olanak vermek için, özel önlemler alınması da gerekir.

98. Yabancı ülkelere gelen öğretmenlerin de, kendi ülkelerinde izinden, kıdem ve emeklilik haklarından yararlanmayı sürdürmeleri gerekir.
99. 1) Öğretmenlerin, fırsat düştüğünde, örgütlerinin etkinliklerine katılmak ereğiyle, tam aylıklı olarak izin (mazeret izni) alabilmeleri gerekir.
2) Öğretmenlerin, örgütlerinde görev üstlenme hakkının olması gerekir.

Bu gibi durumlarda, kamusal bir yükümlülük üstlenen öğretmenlerinkine benzer haklardan yararlanmaları gerekir.

100. Öğretmenlerin, göreve/mesleğe girişten önce kararlaştırılmış kurallara göre, geçerli kişisel nedenlerle tam ücretli olarak izin alabilmeleri gerekir.

Hastalık yada (ve) Doğum İzinleri

- 101.** 1) Öğretmenlerin, ücretli hastalık izni hakkının olması gerekir.
- 2) Aylık ücretin tümünün yada bir bölümünün ödeneceği dönemi saptarken, öğretmenlerin öğrencilerden uzun süre ayrı kalmalarının kaçınılmaz olduğu durumları göz önünde bulundurmak gerekir.
- 102.** Uluslararası Çalışma Örgütü'nce anneliğin korunması konusunda saptanmış kuralların uygulanması yerinde olacaktır.
- Bunlar, özellikle 1919 tarihli Anneliğin Korunması Sözleşmesi ile 1952 tarihli gözden geçirilmiş Anneliğin Korunması Sözleşmesi'nde ve bu Tavsiye'nin 126. maddesinde belirtilen kurallardır.
- 103.** Çocuğu olan kadın öğretmenlerin, görevinde kalmaya özendirilmesi yerinde olur.
- Bu özendirme; örneğin, onlara çocuğun doğumundan sonra, istekleri üzerine, en çok bir yıl aylıksız ek izin almalarına olanak vererek ve onların görevlerini yitirmeksizin ve bütünüyle korunan görevlerinden doğan tüm haklarını saklı tutarak yapılmalıdır.

Öğretmen Değişimi

- 104.** Yetkililerin, ülkeler arasındaki mesleki ve kültürel değişimlerin ve yurt dışında öğretmen gezilerinin, hem eğitim ve hem de öğretmenler için sunduğu yararı kabul etmesi gerekir.
- Yetkililerin, bu nitelikteki olanakları geliştirmeye çaba harcaması ve öğretmenlerce yurt dışında kazanılan deneyimi göz önünde bulundurması gerekir.
- 105.** Bu değişimlerden yararlanan öğretmenler, hiçbir ayırım gözetilmeksizin seçilmeli ve herhangi bir siyasal görüşün temsilcisi olarak düşünülmemelidir.
- 106.** Öğretmenlere, görevleri ve statüleri gerektiği gibi güvence altına alınarak, inceleme ve öğretim amacıyla yurtdışına gitmelerinde tüm kolaylıkların sağlanması yerinde olur.
- 107.** Öğretmenlerin, yurtdışında edindikleri deneyimden meslektaşlarını yararlandırmaya özendirilmesi gerekir.

Okul Yapıları

- 108.** Okul yapılarında, güvenlik güvencesi bulunmalıdır. Yapılar, bütünüünün tasarlanışıyla hoş görünümlü/çekici ve işlevsel biçimde düzenlenmiş olmalıdır.
- Yapılar, etkili bir öğretime ve özellikle kırsal bölgelerde, okul dışı toplulukla ilgili etkinliklere elverişli olmalıdır.
- Dayanıklı maddelerden ve sağlık kurallarına göre yapılan okul yapıları, değişik kullanımlara uygun, bakımı kolay ve ekonomik olmalıdır.

- 109.** Yetkililerin, öğrenci ve öğretmenlerin sağlık ve güvenliğini hiçbir tehlike altına sokmayacak biçimde, okul eklentilerinin (tesis, çevre ve eklerinin) bakımına özen göstermesi gerekir.
- 110.** Yeni okulların yapılması öngörüldüğü (planlandığı) zaman, eğitim mesleğinin yetkili temsilcilerine danışmak yerinde olacaktır.

Var olan okullarda yeni binaların yapılması yada yapıların büyütülmesi öngörüldüğünde, ilgili okulun öğretim personeline danışmak yerinde olacaktır.

Kırsal yada Uzak Bölgelerdeki Öğretmenlere Uygulanacak Özel Kurallar

- 111.** 1) Kent merkezlerinden uzakta olan ve kamu yetkililerince böyle tanımlanan bölgelerde, tercihen ücretsiz yada düşük bir kira karşılığında, insana yakışır konutlar (lojmanlar), öğretmenlerin ve ailelerinin hizmetine sunulmalıdır.
- 2) Öğretmenlerden, olağan işlevleri dışında toplulukla ilgili etkinlikleri özendirme ve uyandırmalarının istendiği ülkelerde, kalkınma programlarında öğretmenler için insana yakışır lojmanlar (uygun konutlar) öngörülmelidir.
- 112.** 1) Öğretmenlerin, uzak bölgelere atanması yada yeri değiştirilerek gönderilmesi durumunda, kendileri ve aileleri için yolluk ve taşınma ödeneği almaları gerekir.
- 2) Böyle bir mahrumiyet bölgesinde görevli olan öğretmenlerin, gerektiğinde, mesleki yeteneklerinin düzeyini korumalarına olanak vermek amacıyla, özel seyahat kolaylıklarından yararlanmaları gerekir.
- 3) Uzak bir bölgede göreve gönderilen öğretmenlerin, özendirilmeleri amacıyla, evlerinin bulunduğu yere kadar, yılda bir kez, tatilleri dolayısıyla seyahat/yol giderlerinin karşılanmasına hakkı olmalıdır.
- 113.** Öğretmenlerin; özellikle güç yaşam koşullarına katlanmak zorunda kaldıkları her zaman, bunun karşılığı olmak üzere özel tazminat almaları gerekir.

Özel tazminatın, emeklilik aylıklarının hesaplanmasında göz önünde bulundurulması gerekir.

X. ÖĞRETMENLERİN AYLIKLARI

- 114.** Öğretmenlerin statüsünün değerlendirilmesinde söz konusu olan değişik etkenler arasında, onlara ödenen ücrete özel bir önem verilmesi gerekir.

Çünkü bugün (1966'da) dünyada doğruluğu kabul edilen eğilimlere göre, öğretmenlere toplumda tanınan konum yada onların görevine biçilen önem (saygınlık) derecesi gibi öteki etkenlerin de, başka birçok benzer meslekte olduğu gibi, büyük ölçüde içinde bulundukları ekonomik duruma bağlı olduğu yadsınamaz.

115. Öğretmenlerin ücretleri:

- a) Öğretmenlik görevinin ve dolayısıyla bu görevi yerine getirenlerin, toplum için taşıdığı önem ölçüsünde olması gerekir.

Bu önem kadar, hizmete girişinden başlayarak öğretmene düşen her tür sorumluluk ölçüsünde olması (bu önemi ve sorumlulukları yansıtmaları) gerekir.

- b) Benzer yada eşdeğer nitelikler gerektiren öteki mesleklerde ödenen aylıklarla, daha elverişli olduğu biçiminde karşılaştırılabilir;
c) Öğretmenlere, (hem) kendileri ve aileleri için makul bir yaşam düzeyi, (hem de) bilgilerini geliştirerek ve kültürlerini zenginleştirerek mesleki niteliklerini iyileştirme araçları (olanakları) sağlamalıdır;
d) Kimi makamların, daha büyük bir deneyim ve daha yüksek nitelikler gerektirdiği ve daha geniş sorumluluklar içerdiği olgusu göz önünde bulundurulmalıdır.

116. Öğretmenlere, kendi meslek örgütleriyle anlaşmaya varılarak oluşturulan aylık basamakları temeline dayalı ücret verilmelidir.

Nitelikli öğretmenlere, hazırlık/adaylık süresinde yada geçici olarak çalıştırıldıklarında, hiçbir durumda asıl olarak atanmış öğretmenlerin ücretinden daha düşük bir oranda ücret verilmemelidir.

117. Öğretmen aylıklarının yapısı, farklı öğretmen grupları arasında kırgınlıklar doğurma tehlikesi taşıyan her tür haksızlığı ve her tür kural dışılığı önleyecek biçimde düzenlenmelidir.

118. Bir yönetmeliğin ders saatlerinin üst sınırını belirlemesi durumunda, verdiği düzenli hizmet (ders saati) bu üst sınırı geçen öğretmenin, önceden onaylanmış bir bareme göre ek ders ücreti alması gerekir.

119. Aylıklardaki farklılıkların; nitelik, kıdem yada sorumluluk derecesi gibi nesnel ölçütlere dayanması gerekir.

Ancak en düşük aylık ile en yüksek aylık arasındaki farkın, makul sınırlar içinde tutulması gerekir.

120. Mesleki yada teknik bir öğretimle görevli olan ve üniversiteden aldığı bir derecesi (akademik unvanı) bulunmayan kişilerin taban aylıklarını belirlemek için, formasyon (pratik öğrenim) ve deneyimlerinin değerini göz önünde bulundurmaları gerekir.

121. Öğretmen aylıklarının, yıllık bir dönem temelinde hesaplanması gerekir.

122. 1) Tercihen her yıl, düzenli aralıklarla yapılan aylık (ücret) artışları aracılığıyla, her kategori (derece) içinde bir yükselme öngörmek yerinde olacaktır.

2) Taban aylıklar basamağının en düşük ve en yüksek basamakları arasında ilerlemenin, on ile on beş yıl arasında değişen bir dönemden daha uzun bir döneme yayılmaması gerekir.

3) Öğretmenlerin, hazırlık/adaylık döneminde yada geçici olarak çalışılan dönemde yerine getirilen hizmetler için, dönemsel artışlardan yararlanması gerekir.

- 123.** 1) Öğretmenlerin aylık basamaklarının, belirli aralıklarla (dönemsel olarak) yeniden gözden geçirilmesi gerekir.

Bu gözden geçirmenin; yaşam pahalılığının artması, üretim artışından ileri gelen ulusal gelir düzeyinin yükselmesi yada ücret ve aylıklardaki genel bir artış gibi etkenler göz önünde bulundurularak yapılması gerekir.

2) Aylıkların yaşam pahalılığına otomatik olarak endekslediği oynak merdiven sisteminin bulunduğu bir ülkede; aylık göstergesinin, öğretmen örgütlerinin katılımıyla belirlenmesi ve her yaşam pahalılığı tazminatının (farkının), emekli aylığının hesaplanmasında göz önünde bulundurulmuş ücretin ayrılmaz bir parçası olarak düşünülmesi gerekir.

- 124.** Liyakate göre (belirlenecek) hiçbir ücret sisteminin, ilgili öğretmen örgütlerinin ön görüşü ve onayı alınmadan kararlaştırılmaması ve uygulamaya konulmaması gerekir.

XI. SOSYAL GÜVENLİK

Genel Hükümler

- 125.** Tüm öğretmenlerin, hizmet ettikleri okul tipi ne olursa olsun, sosyal güvenlik konusunda özdeş yada benzer bir korumadan yararlanmaları gerekir.

Bu korumanın, eğer şimdiden düzenli bir biçimde eğitimde çalıştırılıyorlarsa, kendini pedagojik kariyere hazırlayan öğrencileri ve hazırlık/adaylık dönemini gerçekleştiren öğretmenleri de kapsamaması gerekir.

- 126.** 1) Sosyal güvenlik önlemlerinin; yardımlar ile ilgili olarak, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 1952 tarihli Sosyal Güvenlik (Asgari Norm) Sözleşmesi'nde belirtilen tüm risklere karşı öğretmenleri koruması gerekir.

Bu yardımlar; tıbbî yardımlar, hastalık, işsizlik ve yaşlılık yardımları, iş kazası ve meslek hastalıkları yardımları, aile yardımları, annelik, sakatlık ve sağ kalanlar (dul ve yetimler) yardımlarıdır.

2) Öğretmenlerin sosyal güvenliğine ilişkin kuralların, asgari olarak, Uluslararası Çalışma Örgütü'nce kabul edilen ilgili belgelerde, özellikle 1952 tarihli Sosyal Güvenlik (Asgari Norm) Sözleşmesi'nde öngörülenler kadar elverişli olması gerekir.

3) Sosyal güvenlik yardımlarının, öğretmenlere hak olarak tanınması gerekir.

127. Sosyal güvenlik konusunda öğretmenlerin korunması, 128'den 140'a kadar olan aşağıdaki maddelerde belirtildiği gibi, onların özel çalışma koşullarını göz önünde bulundurmalıdır.

Tıbbî Bakım

128. Sağlık hizmetlerinin bulunmadığı bölgelerde, öğretmenler gerekli (uygun) tıbbî bakım (muayene ve tedavi) için yer değiştirmek zorunda kaldıkları zaman, yol giderlerinin karşılanması gerekir.

Hastalık Yardımları

129. 1) Hastalık yardımlarının, gelirin kesilmesi sonucu doğuran çalışma gücünden yoksun kalmış tüm süre için ödenmesi gerekir.
- 2) Hastalık yardımlarının, gelirin kesildiği ilk günden başlayarak ödenmesi gerekir.
- 3) Hastalık yardımlarının süresi sınırlı olduğu zaman, öğretmenlerin öğrencilerden ayrı kalmalarının gerektiği durumlar için süre uzatımları öngörülmalıdır.

İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları

130. Öğretmenlerin, yalnızca okul içindeki hizmet/ders saatlerinde değil, aynı zamanda okul dışında düzenlenen eğitim etkinlikleri sırasında da ortaya çıkan kazaların sonuçlarına karşı korunmaları gerekir.
131. Çocuklarda sık sık görülen kimi bulaşıcı/salgın hastalıklar, öğrencileri yüzünden salgınla karşı karşıya olan öğretmenlere geçtiği zaman, meslek hastalığı olarak düşünülmesi gerekir.

Yaşlılık Yardımları

132. Bir öğretmenin, aynı ülkede başka bir eğitim makamının yetki alanına giren bir göreve atanması durumunda, emeklilik konusunda önceki hizmetlerinden yararlanma hakkının korunması gerekir.
133. Ulusal düzenlemeleri göz önünde bulundurarak ve gereğince gözlemlenen öğretmen açığı durumunda, emeklilik hakkını kazanmış olarak görevlerini yerine getirmeyi sürdüren öğretmenlerce gerçekleştirilen hizmet yılları, ya emekli aylığının hesaplanmasında göz önünde bulundurulmalıdır, yada öğretmenlere, uygun birimler (acenteler) sayesinde, ek emeklilik (hakkı) elde etme olanağı sağlanmalıdır.
134. Yaşlılık yardımlarının, kariyer sonu gelirine göre ve öğretmenin yeterli bir yaşam düzeyini korumasına olanak verecek biçimde saptanması gerekir.

Sakatlık Yardımları

135. Fiziksel yada zihinsel bir iş göremezlik (yetersizlik) sonucu etkinliğine (işine) ara vermek zorunda kalan öğretmenlere, sakatlık (malûllük) yardımı ödenmesi gerekir.

İş göremezlik durumu, uzun süreli bir hastalık yardımı yada başka tazminatlar için bir hak doğurmuyorsa, emeklilik (hakkı) tanınmasının öngörülmesi gerekir.

136. Kısmî iş göremezlik durumunda, yani öğretmenin görevini (ancak) kısmî zamanlı olarak yerine getirebilecek güçte olması durumunda, ilgilinin (öğretmenin) kısmî sakatlık yardımına hak kazanması gerekir.

137. 1) Sakatlık yardımlarının, öğretmenin yeterli bir yaşam düzeyini korumasına olanak verecek biçimde, elde edilen son gelire göre saptanması gerekir.

2) İş göremezlik durumuna düşmüş olan öğretmenlerin, eski durumuna gelmek (iyileşmek) yada hiç olmazsa, sağlık durumlarını düzeltmek için tıbbî bakımdan ve (buna) bağlı ek yardımlardan yararlanmaları gerekir.

Bu durumda olan öğretmenlerin; bunun olanaklı olduğu her durumda/seferde, önceki çalışmalarına yeniden başlamaya hazırlanmaları için, yeniden uyum (rehabilitasyon) hizmetlerinden de yararlanabilmeleri gerekir.

Sağ Kalanlara Yardımlar

138. Sağ kalanlara (dul ve yetimlere) yardım sağlama koşullarının ve yardım tutarının, (hem) yardımlardan yararlananların yeterli bir yaşam düzeyini korumasına ve (hem de) bakmakla yükümlü oldukları çocuklarının esenlik (refah) ve eğitimlerini sağlamasına olanak vermesi gerekir.

Öğretmenleri Sosyal Güvenlikten Yararlandırma Araçları (Yolları)

139. 1) Öğretmenlerin sosyal güvenlik konusunda korunmasının, elden geldiği kadar, genel bir sistem aracılığıyla sağlanması gerekir.

Bu genel sistem, duruma göre, kamu kesimine yada özel kesime uygulanabilir.

2) Karşılanacak bir yada birçok tehlike için genel bir sistem oluşturulmadığı zaman, öğretmenler için yasal düzenlemeler temeline dayalı olarak yada başka bir biçimde, özel bir sistem oluşturulması uygun olacaktır.

3) Genel bir sistemle sağlanan koruma düzeyi, bu Tavsiye’de öngörülen düzeyin altında kaldığı zaman, bu farkın ek yardım sistemleri sayesinde kapatılması uygun olacaktır.

140. Öğretmen örgütlerinin, fonların yatırımını da kapsamak üzere, özel yada ek sosyal güvenlik sistemlerinin yönetimine ortak edilmesi (katılması) olanağının incelenmesi uygun olacaktır.

XII. ÖĞRETMEN AÇIĞI

141. 1) İlke olarak ağır bir hizmete alma bunalımına çare bulmak amacıyla başvuru her türlü önlemin, olağanüstü (istisnai) bir önlem biçiminde düşünülmesi gerektiğini ortaya koymak gerekir.

Bunlar; oluşturulmuş yada oluşturulacak meslek kurallarına hiçbir biçimde aykırı olmayan yada onlara zarar vermeyen ve öğrencilerin öğrenimine zarar verme tehlikesini asgariye indirgeyen önlemler olarak düşünülmelidir.

2) Öğretim personeli (öğretmen) açığını gidermeye yönelik kimi geçici çareler, öğretimin (eğitimin) amaç ve hedefleriyle bağdaşmaz ve öğrenciler için de zararlıdır.

Bu geçici çareler; örneğin, öğrenci sayısının aşırı olduğu sınıflar ve⁴ öğretmenlerden ders saatlerinde makul olmayan artış istekleri yapılmasıdır.

Bu nedenle yetkili makamların, ivedi olarak, bu geçici çarelere başvurmanın zorunlu olmadığını belirtmesi ve buna son vermesi gerekir.

- 142.** Gelişmekte olan ülkelerde, gereksinmelerin ivedi oluşu, hızlandırılmış bir öğretmen yetiştirme (hizmet-öncesi eğitim) programına başvurmayı zorunlu kılabilir.

Bu ülkelerde, gerekli tüm yetkinliğe sahip olan bir öğretim kadrosundan yararlanacak biçimde, aynı zamanda eğitimin bütününe yönlendirmek ve yönetmek için eksiksiz bir yetiştirmeyi de örgütlemek gerekecektir.

- 143.** 1) Hızlandırılmış yetiştirme programlarını izlemeye kabul edilen öğrencilerin, olağan tipte bir hazırlık/adaylık eğitim ve öğretimi alması gereken öğrencilerinki ile aynı ölçütlere göre yada hatta, daha sonra eğitim ve öğretimlerini tamamlayacak durumda olmaları için, daha katı ölçütlere göre seçilmeleri gerekir.

2) Hızlandırılmış bir eğitim ve öğretim gören öğretmenler için, hizmet içinde niteliklerini tamamlama olanağı sağlamak amacıyla özel kurallar ve kolaylıklar öngörülmelidir. Bu kurallar, tam aylıklı ek eğitim izinlerini de kapsamalıdır.

- 144.** 1) Niteliksiz personelin, olanaklar ölçüsünde, tam olarak nitelikli öğretmenlerce yönetilmesi ve sıkı sıkıya denetlenmesi gerekir.

2) Niteliksiz personelin, görevini yerine getirmeyi sürdürebilmesi için, gerekli nitelikleri kazanmaktan yada daha önce kazandığı nitelikleri tamamlamaktan sorumlu tutulması gerekir.

- 145.** Yetkililerin; öğretmenlerin sosyal ve ekonomik durumlarını, yaşam ve çalışma koşullarını, istihdam koşullarını ve kariyer perspektiflerini iyileştirmenin, yetkin ve deneyimli öğretmen açığına çare bulmanın ve öğretmenlik mesleğine, tam olarak nitelikli çok sayıda kişiyi çekmenin ve onları bu meslekte tutmanın en iyi aracını oluşturduğunu kabul etmesi gerekir.

4 Madde 141/2'nin bu bölümünde, İngilizce metindeki "and" yerine, Fransızca metinde "ou" (yada) bağlacı vardır.

XIII. SON KURAL

146. Öğretmenler kimi alanlarda, bu Tavsiye kurallarında belirtilmiş olanlardan daha elverişli bir statüden yararlandıkları zaman, bu kurallar hiçbir durumda daha önce tanınmış avantajlardan (güvenceye alınmış statüden) vazgeçmek için (bir neden olarak) ileri sürülmemelidir.

Yukarıdaki metin, Paris'te toplanan ve 5 Ekim 1996'da sona eren Öğretmenlerin Statüsü Konusundaki Hükümetlerarası Özel Konferans'ın kabul ettiği Tavsiye'nin resmî metnidir.

Öğretmenlerin statüsü konusundaki Hükümetlerarası Özel Konferans Başkanı ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Direktörü, 5 Ekim 1966 günü Tavsiye'yi imzalamışlardır.

Açıklamalar:

- 1) Son maddeden sonra yukarıdaki iki paragrafta yer alan açıklamayı ben yapmadım.

Açıklama; UNESCO'nun dört dilde yayınladığı bir ortak metninde yer almaktadır. Bu metin, 1966 Tavsiyesi maddelerinin çift sayfada dört sütun olarak yer aldığı İngilizce, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinlerini karşılaştırma olanağı vermektedir.

Açıklamanın altında da, Konferans Başkanı *Jean Thomas* ile UNESCO Genel Direktörü *René Maheu*'nın imzaları vardır.

Ayrıca, UNESCO Hukuk Danışmanının onayladığı da belirtilmiştir.

Bu nedenledir ki açıklamayı, çeviri sonuna ekledim.

- 2) Dolayısıyla, bu iki paragrafın başındaki “Yukarıdaki metin” sözcükleri, resmî olmayan bu Türkçe çeviri metnine ilişkin değildir.
- 3) Tavsiye'nin, Fransızca ve İngilizce orijinal metnlerinin başlıklarının yinelenmiş olması da, bunu göstermektedir.

Mesut Gülmez

KAYNAKÇA

- Altunya, Niyazi (1996) *Eğitim-İş Deneyimi*, Nisan, Ankara: Ürün Yayını.
- Altunya, Niyazi (1998) *Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesi, 1908-1998*, 90. Yıl Armağanı, Ankara: Ürün Yayını.
- Altunya, Niyazi (2000a) *Eğitimde Geleceğe Bakış*, Ankara.
- Altunya, Niyazi (2000b) *Öğretmenlerin Sendikası Nasıl Olmalı / Neler Yapılmalı?*, Ankara.
- Altunya, Niyazi (2008) *Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesi, 1908-2008*, 100. Yıl, Yenilenmiş 2. Baskı, Ankara: Ürün Yayını.
- Altunya, Niyazi (2015) *Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesi*, 3. Baskı Ankara: Eğitim-İş Yayını.
- Altunya, Niyazi (2022) *Uzunkoşu*, Anılar, 1. Baskı, Eylül, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Baykurt, Fakir (1967) *İlk İki Yılda Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS)*, 1965-1967, Ağustos, Ankara: TÖS Yayını.
- Baykurt, Fakir (1969a) *Sendika ve Grev*, Türkiye Öğretmenler Sendikası Eğitim El Kitabı 2, Haziran, Ankara: TÖS Yayını.
- Baykurt, Fakir (1969b) *Devrimci Öğretmenlerin Savaşı*, 2. Olağan Genel Kurul, 7-9 Temmuz, Kayseri, Temmuz, Ankara: TÖS Yayını.
- Baykurt, Fakir (1994) *İfade, TÖS Savunması*, Birinci Basım, Mayıs, Ankara: Eğitim-İş Yayını.
- Baykurt, Fakir (1999) *Bir TÖS Vardı, Özyaşam*, İstanbul: Papirus Yayınları.
- Baykurt, Fakir (2000) *Öğretmenin Uyandırma Görevi, TÖS Dönemi: 1965-1971*, (Derleme), Ankara: Eğitim Sen Yayını.
- BIT (1960) *Procès-verbaux de la 147^{em} session du Conseil d’administration*, 15-18 Novembre 1960, Genève.
- BIT (1963) *Procès-verbaux de la 157^{em} session du Conseil d’administration*, 12-15 Novembre 1963, Genève.
- BIT (1964) *Procès-verbaux de la 158^{em} session du Conseil d’administration*, 13-17 Février 1964, Genève.
- BIT (1966a) *Procès-verbaux de la 164^{em} session du Conseil d’administration*, 28 Février-4 Mars 1966, Genève.

- BIT (1966b) *Bulletin officiel*, Vol. XL, No 2, avril 1966, Genève.
- BIT (1967) *Procès-verbaux de la 170^{em} session du Conseil d'administration*, 14-17 Novembre 1967, Genève.
- BIT (1968a) *Procès-verbaux de la 172^{em} session du Conseil d'administration*, 31 Mai et 26 Juin 1968, Genève.
- BIT (1968b) *Procès-verbaux de la 173^{em} session du Conseil d'administration*, 12-15 Novembre 1968, Genève.
- BIT (1968c) *Bulletin officiel*, Vol. LI, No 1, janvier 1968, Genève.
- BIT (1969) *Bulletin officiel*, Vol. LII, No 1, avril 1969, Genève.
- BIT (1978) *La rémunération des enseignants*, première édition, Genève: Publication du BIT.
- BIT (1979) *La sécurité sociale des enseignants*, première édition, Genève: Publication du BIT.
- BIT (1984) *La condition du personnel enseignant*, Un instrument pour faire progresser la recommandation internationale de 1966, Commentaire conjoint du BIT et de l'UNESCO, première édition, 1984, Genève.
- BIT (1990) *Le personnel enseignant des pays en développement*, Aperçu des conditions de service, première édition, Genève: Publication du BIT.
- BIT (1991a) *Les normes internationales du travail et les enseignants*, première édition, Genève: Publication du BIT.
- BIT (1991b) *Le personnel enseignant: Les défis des années 90, Deuxième Réunion paritaire sur la condition du personnel enseignant*, Genève, 1991.
- BIT (2018a) *La liberté syndicale*, Compilation des décisions du Comité de la liberté syndicale, sixième édition, Genève: Publication du BIT.
- BIT (2018b) *Les conditions d'emploi du personnel de l'enseignement supérieur*, GDFTE, Document d'orientation – Forum de dialogue mondial sur les conditions d'emploi du personnel de l'enseignement supérieur (Genève, 18-20 septembre 2018).
- BIT (2019) *Manuel sur les procédures en matière de conventions et recommandations internationales du travail*, Edition du centenaire 2019, Département des normes internationales du travail, première édition, Genève: Publication du BIT.

CEART (1970) *Rapport final*, Comité Conjoint OIT/UNESCO d'experts sur l'application de la recommandation concernant la condition du personnel enseignant (deuxième session, Paris, 27 avril-8 mai 1970), Paris, le 26 juin 1970, CEART/II/1970/4.

CEART (1976) *Rapport*, Comité conjoint OIT / UNESCO d'experts sur l'application de la recommandation concernant la condition du personnel enseignant (troisième session, Genève, 8-19 mars 1976, CEART/III/1976/10.

CEART (1979) *Rapport*, Comité conjoint OIT / UNESCO d'experts sur l'application de la recommandation concernant la condition du personnel enseignant (quatrième session, Paris, 19-23 novembre 1979, Annexes au rapport, CEART/SP/79/7.

CEART (1982) *Rapport*, CEART/IV/1982/12, Comité conjoint OIT-UNESCO d'experts sur l'application de la recommandation concernant la condition du personnel enseignant, Quatrième session, Genève, 29 novembre — 7 décembre 1982, BIT- Genève, UNESCO – Paris.

CEART (1983) *Rapport*, Comité conjoint OIT / UNESCO d'experts sur l'application de la recommandation concernant la condition du personnel enseignant (quatrième session, Genève, 29 novembre – 7 décembre (1982), CEART/IV/1982/12.

CEART (1985a) *Rapport*, Comité conjoint OIT / UNESCO d'experts sur l'application de la recommandation concernant la condition du personnel enseignant (quatrième session, Genève, 29 novembre – 7 décembre (1982), CEART/IV/1982/12.

CEART (1985b) *Rapport*, Comité conjoint OIT-UNESCO d'experts sur l'application de la recommandation concernant la condition du personnel enseignant, Session spéciale, Paris, 3-10 septembre 1985, CEART/SP/85/7, Paris 16 décembre 1985.

CEART (1988) *Rapport*, CEART/V/1988/5, Comité conjoint OIT-UNESCO d'experts sur l'application de la recommandation concernant la condition du personnel enseignant, Cinquième session, Genève, 18-27 octobre 1988, BIT-Genève, UNESCO – Paris.

CEART (1989) *Rapport*, Comité conjoint OIT-UNESCO d'experts sur l'application de la recommandation concernant la condition du personnel enseignant, (cinquième session, Genève, 18-27 octobre 1988, CEART/V/1988/5.

CEART (1991) *Rapport*, Comité conjoint OIT-UNESCO d'experts sur l'application de la recommandation concernant la condition du personnel enseignant, Session spéciale, Paris, 22-26 juillet 1991, CEART/SP/1991/12.

CEART (1994) *Rapport*, CEART/VI/1994/12, Comité conjoint OIT-UNESCO d'experts sur l'application de la recommandation concernant la condition du per-

sonnel enseignant, Sixième session ordinaire, Genève, 12-20 juillet 1994, BIT-Genève, UNESCO – Paris.

CEART (2000) *Rapport*, CEART/7/2000/10, Comité conjoint OIT-UNESCO d'experts sur l'application de la recommandation concernant la condition du personnel enseignant, Septième session, Genève, 11-15 septembre 2000, BIT-Genève, UNESCO – Paris.

CEART (2003) *Rapport*, CEART, 8/2003/11, Comité conjoint OIT-UNESCO d'experts sur l'application de la recommandation concernant la condition du personnel enseignant, Huitième session, Paris, 15-19 septembre 2003, BIT-Genève, UNESCO – Paris.

CEART (2005) *Rapport intérimaire du Comité conjoint OIT/UNESCO d'experts sur l'application des recommandations concernant le personnel enseignant: allégations présentées par des organisations d'enseignants*, Commission des questions juridiques et des normes internationales du travail, GB.294/LILS/7/2, 294e session, novembre 2005, *Annexe*: Comité conjoint OIT/UNESCO d'experts sur l'application des Recommandations concernant le personnel enseignant, Rapport intérimaire sur les allégations reçues des organisations d'enseignants sur la non-application des Recommandations de 1966 et 1997^[1]_{SEP} concernant le personnel enseignant, Genève, septembre 2005.

CEART (2008), GB.303/LILS/7, *Rapport intérimaire sur les allégations présentées par les organisations d'enseignants*, Comité conjoint OIT/UNESCO d'experts sur l'application des recommandations concernant le personnel enseignant (CEART), Conseil d'administration, Septième question à l'ordre du jour, Genève, novembre 2008.

CEART (2009a) *Rapport*, Comité conjoint OIT-UNESCO d'experts sur l'application des Recommandations concernant le personnel enseignant, CEART 10/2009, dixième session, Paris, 28 septembre – 2 octobre 2009, Organisation internationale du Travail, première édition, BIT Genève, UNESCO.

CEART (2009b), *Rapport sur les allégations présentées par les organisations d'enseignants*, Comité conjoint OIT/UNESCO d'experts sur l'application des recommandations concernant le personnel enseignant (CEART), GB.306/LILS/8 (Corr.), Conseil d'administration, Huitième question à l'ordre du jour, Genève, novembre 2009.

CEART (2011) *Rapport intérimaire sur les allégations reçues d'organisations d'enseignants au sujet de non-respect de la recommandation OIT/UNESCO concernant la condition du personnel enseignant, 1996*, Comité conjoint OIT-UNESCO d'experts sur l'application des Recommandations concernant le personnel enseignant, CEART/INT/2011/1, Genève, septembre 2011, BIT - Genève, UNESCO - Paris.

CEART (2012a) *Rapport sur les allégations présentées par des organisations d'enseignants*, Comité conjoint OIT-UNESCO d'experts sur l'application des Recommandations concernant le personnel enseignant (CEART), GB.316/LILS/3, Conseil d'administration, 316e session, 1-16 novembre 2012, 22 novembre 2012.

CEART (2012b) *Rapport final*, Comité conjoint OIT-UNESCO d'experts sur l'application des Recommandations concernant le personnel enseignant, CEART/11/2012/9, Genève, 8-12 octobre 2012.

CEART (2014) *Rapport intérimaire du Comité conjoint OIT-UNESCO d'experts sur l'application des Recommandations concernant le personnel enseignant*, CEART/INT/2014/1, Comité conjoint OIT-UNESCO d'experts sur l'application des Recommandations concernant le personnel enseignant, Genève, septembre 2014, BIT - Genève, UNESCO - Paris.

CEART (2015) *Rapport final*, Douzième session, Comité conjoint OIT-UNESCO d'experts sur l'application des Recommandations concernant le personnel enseignant, CEART/12/2015/14, Paris, 20-24 avril 2015.

CEART (2016a) *Rapport intérimaire Comité conjoint OIT-UNESCO d'experts sur l'application des Recommandations concernant le personnel enseignant*, INT/2016/1, Allégations reçues du Syndicat japonais des enseignants et personnels de l'éducation (ZENKYO), Genève, 2016, BIT - Genève, UNESCO - Paris.

CEART (2016b) *Rapport intérimaire Comité conjoint OIT-UNESCO d'experts sur l'application des Recommandations concernant le personnel enseignant*, INT/2016/2, Allégations envoyées par l'Association indépendante des enseignants du Cameroun (CITA), Genève, 2016, BIT - Genève, UNESCO - Paris.

CEART (2018) *Rapport final*, Treizième session, Comité conjoint OIT-UNESCO d'experts sur l'application des Recommandations concernant le personnel enseignant, Genève, 1er-5 octobre 2018, CEART/13/2018/10, Genève, 2018, BIT - Genève, UNESCO - Paris.

CEART (2021a) *Rapport final*, Quatorzième session, Comité conjoint OIT-UNESCO d'experts sur l'application des Recommandations concernant le personnel enseignant, Genève, 4-8 octobre 2021, CEART/14/2021/10, Département des politiques sectorielles, Genève, 2021, BIT - Genève, UNESCO - Paris.

CEART (2021b) *Rapport final*, Réunion technique sur l'avenir du travail dans le secteur de l'éducation sous l'angle de l'apprentissage continu pour tous, des compétences et de l'Agenda du travail décent, 17-21 mai 2021, TMDWA/2021/9, Département des politiques sectorielles (SECTOR), Genève, 2021.

CE (2018) *Digest de jurisprudence*^[1] du comité européen des droits sociaux, Strasbourg.

- CMOPE (1991) *Historique de la Recommandation UNESCO-OIT de 1966 concernant la condition du personnel enseignant*, Une oeuvre de justice et une entreprise de progrès, Essai préparé à l'occasion du 25e anniversaire de la Recommandation.
- Coombs, Philip H. (1968) *La crise mondiale de l'éducation* (étude préparée pour la conférence de Williamsbuey USA, 1967), Paris: PUF.
- Çelenk, Halit (1990) *Hukuk Açısından TÖB-DER Davası*, 1. Baskı, Mart, Ankara: Egit-Der Yayını (2. Baskı, Internet edisyonu, Kasım 2013).
- Demir, Ali (1994a) "Dünyada Öğretmen Yetiştirme", *Eğitim Dünyası*, Sayı 15, Eylül-Ekim, s. 22-25.
- Demir, Ali (1994b) "Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme", *Eğitim Dünyası*, Sayı 16, Kasım-Aralık, s. 8-10.
- Eğitim-İş 1 (1993) "Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu", *Eğitim Dünyası*, Sayı 3, Nisan, s. 20-27.
- Eğitim-İş 1 (1994a) "Öğretmen Statüsü Tavsiyesi", *Eğitim Dünyası*, Sayı 15, Eylül-Ekim, s. 18.
- Eğitim-İş 1 (1994b) "1994 Dünya Öğretmenler Günü Eğitime ve Gelişmeye Katkımızı Kutluyoruz", *Eğitim Dünyası*, Sayı 15, Eylül-Ekim, s. 19-20.
- Eğitim Sen (1998a) *Demokratik Eğitim Kurultayı*, 2-6 Şubat 1998, Ankara: Eğitim Sen Yayını.
- Eğitim Sen (1998b) *Demokratik Eğitim Kurultayı Ön Raporları*, 2-6 Şubat 1998, Ankara: Eğitim Sen Yayını.
- Eğitim Sen (2003a) *Eğitim Yönetimi ve Üniversitede Demokratik Yapılanma Sempozyumu*, 22-23 Şubat 2003, Haziran, Ankara: Eğitim Sen Yayını.
- Eğitim Sen (2003b) *Öğretmen Yetiştirme ve İstihdam Sempozyumu*, 26-27 Nisan 2003, Eylül, Ankara: Eğitim Sen Yayını.
- Eğitim Sen (2005a) *4. Demokratik Eğitim Kurultayı, Eğitim Hakkı*, 1-5 Aralık 2004, 1. Cilt, Mart, Ankara: Eğitim Sen Yayını.
- Eğitim Sen (2005b) *4. Demokratik Eğitim Kurultayı, Eğitim Hakkı*, 1-5 Aralık 2004, 2. Cilt, Mart, Ankara: Eğitim Sen Yayını.
- Eğitim Sen (2022a) Haklarımızı ve Taleplerimizi İçermeyen Öğretmenlik Meslek Kanunu Tasarısı Geri Çekilsin, *Eğitim Sen Bülteni Eki*, Ocak.

- Eğitim Sen (2022b) Haklarımızı ve Taleplerimizi İçermeyen Öğretmenlik Meslek Kanunu İptal Edilsin, *Eğitim Sen Bülteni Eki*, Eylül.
- Gülmez, Mesut (1988) *Sendikal Hakların Uluslararası Kuralları ve Türkiye (UÇÖ/ ILO Sözleşme ve İlkeleri)*, Şubat, Ankara: TODAİE Yayını.
- Gülmez, Bahadır (1991) “ILO/UNESCO Tavsiye Metni ve Öğretmen Yetiştirme Sorunu”, *Eğitim-İş*, Sayı 14, 15, Kasım, s. 14-15.
- Gülmez, Mesut (1990) *Memurlar ve Sendikal Haklar (Türkiye’de ve Dünya’da)*, Kasım, Ankara: İmge Yayını.
- Gülmez, Mesut (1991a) *Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi (1966 ILO / UNESCO Belgesi)*, Ankara: Eğitim-İş Yayını, Elkitapları Dizisi 5, Kasım.
- Gülmez, Mesut (1991b) “Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi’nde Katılma ve Türkiye’de Öğretmen Katılımsızlığı”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 24, Sayı 3, Eylül 1991, s. 3-26.
- Gülmez, Mesut (1991c) “Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi’nde Katılma ve Toplu Pazarlık Süreçleri”, *Eğitim-İş*, Sayı 13, 15 Ekim 1991, s. 22-23 ve 43-48.
- Gülmez, Mesut (1991d) “Türkiye’de Öğretmen Katılımsızlığı”, *Eğitim-İş*, Sayı 14, 15 Kasım 1991, s. 32-37.
- Gülmez (1991e) “Türkiye’nin İnsan Hakları Belgelerini Onaylama Politikası”, *İnsan Hakları Yılığ*, Cilt 13, 1991, s. 103-138.
- Gülmez, Mesut (1993a) “Dünya Öğretmenlerinin Yeni Örgütü: Eğitim Enternasyonal” (Eğitim-İş Eğitim Enternasyonal’inde), *Eğitim Dünyası*, Sayı 2, Mart 1993, s. 23-25.
- Gülmez, Mesut (1993b) “Eğitim Enternasyonal, Amaçları ve Temel İlkeleri”, *Eğitim Dünyası*, Nisan 1993, s. 35-40.
- Gülmez, Mesut (1995) “Milli Eğitim Personel Kanunu Taslağı ve Uluslararası Belgeler”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 28, Sayı 1, Mart 1995, s. 47-62.
- Gülmez, Mesut (1996) *Dünyada Memurlar ve Sendikal Haklar*, Mayıs, Ankara: TODAİE Yayını.
- Gülmez, Mesut (1998a) “Evet, Uluslararası Sözleşmeler ‘Anayasa-Üstü’dür”, *Cumhuriyet*, 17 Haziran 1998, s. 2.
- Gülmez, Mesut (1998b) “İnsan Haklarının Güvencesi, İnsan Hakları Eğitimidir”, *Açık Sayfa*, Nisan 1998, Sayı 13, s. 14-15.

- Gülmez, Mesut (1998c) “İnsan Haklarının Güvencesi Olarak İnsan Hakları Eğitimi Hakkı”, *Demokratik Eğitim Kurultayı*, 2-6 Şubat 1998, Eğitim-Sen, Ankara, 1998, s. 545-558.
- Gülmez, Mesut (1999-2000) “Türkiye’nin İnsan Hakları Sözleşmelerini Onay Politikası: 1990 Sonrası”, *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 21-22, 1999-2000, s. 33-60.
- Gülmez, Mesut (2000a) “Eğitim ve İnsan Hakları Eğitimi Hakları”, *İnsan Hakları*, YKY Yayını, İstanbul, 2000, s. 309-336.
- Gülmez, Mesut (2000b) “Uluslararası Çalışma Örgütü Koruma Sistemleri”, *İnsan Hakları*, YKY Yayını, İstanbul, 2000, s. 501-522.
- Gülmez, Mesut (2001) *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi, Egemenlik İnsanıdır*, Ankara: TODAİE Yayını, No 303.
- Gülmez, Mesut (2002a) *Kamu Görevlileri Sendika ve Toplu Görüşme Hukuku, 788’den 4688’e, 1926–2001*, TODAİE Yayını, No 309, Ankara: TODAİE Yayını.
- Gülmez, Mesut (2002b) “Kamu Görevlileri Sendikaları Yasasında ve Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesinde Sendikal Haklar ve Katılma”, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Yıl 3, Sayı 33, Kasım 2002, s. 27-31.
- Gülmez, Mesut (2004a) *Birleşmiş Milletler Sisteminde İnsan Haklarının Korunması*, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını.
- Gülmez, Mesut (2004b) “Anayasa Değişikliği Sonrasında, İnsan Hakları Sözleşmelerinin İç Hukuktaki Yeri ve Değeri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 54, Eylül / Ekim 2004, s. 147-161.
- Gülmez, Mesut (2004c) “UNESCO ve İnsan Haklarının Korunması: Bireysel Yakınlara Dayalı Koruma Yöntemi”, *Bülent Tanör Armağanı*, Legal Yayıncılık, Hukuk Kitapları Serisi: 32, İstanbul, 2004, s. 287-309.
- Gülmez, Mesut (2010) *Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi (1966 ILO / UNESCO Belgesi)*, 2. Baskı, Eylül, Ankara: Eğitim-Sen Yayını.
- Gülmez, Mesut (2011) *Uluslararası Sosyal Politika*, 3. Baskı (Güncelleme Notları ile Tıpkı Basım), Kasım, Ankara: Hatiboğlu Yayını.
- Gülmez, Mesut (2014) *Sendikal Hakların Uluslararası Kuralları, Oluşumu ve Uygulanması, 1919-2014 (100. Kuruluş Yıldönümü Eşiğinde UÇÖ/ILO Kuralları)*, Ankara: Hatipoğlu Yayını, Ağustos.
- Gülmez, Mesut (2018) *Uluslararası Sosyal Güvenliğin Evrensel Sefaleti, Politika, Hukuk, Uygulama (1919-2018)*, Ekim, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını.

Gülmez, Mesut (2019) *1919-2019, ILO-Türkiye İlişkilerinin Yüzyılı*, Ankara: ILO Türkiye Ofisi, Eylül.

https://www.ilo.org/ankara/publications/WCMS_731580/lang--en/index.htm.

<http://disk.org.tr/?s=Mesut+Gülmez>

Helvacı, Nevzat (2013) *Karanlıkta Yol Aramak*, 1. Baskı, Haziran, Ankara: İmge Yayını.

IE-EI (2009) Rapport au comité d'experts sur l'application de la recommandation de l'OIT/UNESCO de 1966 concernant la condition du personnel enseignant et de la recommandation de l'UNESCO de 1997 concernant la condition du personnel enseignant de l'enseignement supérieur, Septembre.

ILO (1990) *Teachers and International Labour Standards: A Handbook*, Genève.

ILO (2016a) *Recommandation OIT-UNESCO de 1966 concernant la condition du personnel enseignant et Recommandation de l'UNESCO de 1997 concernant la condition du personnel enseignant de l'enseignement supérieur*, Édition révisée.

ILO (2016b) *The ILO-UNESCO Recommendation concerning the Status of Teachers (1966) and the UNESCO Recommendation concerning the Status of Higher-Education Teaching Personnel (1997)*, Revised edition 2016, International Labour Office, Sectorial Policies Department, Geneva, ILO, 2016.

İşıklı, Alpaslan (1978) "Dünya Öğretmen Örgütlenmesinin Tarihçesi", *Demokratik Eğitim Kurultayı*, 4-11 Şubat 1978, Ankara, TÖB-DER Yayını, s. 75-86.

Jang, Areum et Christop her Weller (2018) *L'avenir du travail et la profession d'enseignant*, Rapport présenté à la 13e session du Comité conjoint OIT/UNESCO d'experts sur l'application des Recommandations concernant le personnel enseignant, CEART/13/2018/3, UNESCO – Paris, BIT – Genève.

Jarrell, Amanda (2018) *L'Evaluation de l'enseignement supérieur: Problèmes, tendances et recommandations*, Rapport présenté à la 13e session du Comité conjoint OIT/UNESCO d'experts sur l'application des Recommandations concernant le personnel enseignant, CEART/13/2018/4, Juin, UNESCO – Paris, BIT – Genève.

JMEWCT (1991) *Deuxième Réunion paritaire sur la condition du personnel enseignant, Rapport final*, Genève, 20-28 novembre 1991, CEART/7/2000/10.

Leuwen, Fred von (1994) "Birinci Dünya Kongresine Doğru", *Eğitim Dünyası*, Sayı 15, Eylül-Ekim, s. 21.

- Locatelli, Rita (2018) *Conséquence de la privatisation de l'éducation pour les enseignants des pays à faible revenu*, Rapport présenté à la 13e session du Comité conjoint OIT/UNESCO d'experts sur l'application des Recommandations concernant le personnel enseignant, CEART/13/2018/9, UNESCO – Paris, BIT – Genève.
- Mihçioğlu, Cemal (1968) *Kamu Personeli Sendikaları*, Ankara.
- Morris, Ben (1977) *Les Libertés professionnelles des enseignants: enquête pilote internationale*, Monographies sur l'éducation, IX, Paris: UNESCO.
- Rawkins, Christa (2018) *Aperçu global de l'enseignement et de la formation techniques et professionnelles: Défis actuels, tendances et recommandations*, Rapport présenté à la 13e session du Comité conjoint, OIT/UNESCO d'experts sur l'application des Recommandations concernant le personnel enseignant, CEART/13/2018/8, UNESCO – Paris, BIT – Genève.
- Sayılan, Fevziye / Ahmet Yıldız (Yayına Hazırlayanlar) (2005) *Yaşam Boyu Öğrenme*, Sempozyum Bildirileri ve Tartışmalar, 9-10 Aralık 2004, Temmuz, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayını.
- Sorguç, Bahir (1982) *1920'den 1981'e Milli Eğitim Bakanlığı, Öğretmenler Günü*, 24 Kasım, İstanbul: MEB Yayını.
- TÖB-DER (1978) *Demokratik Eğitim Kurultayı*, 4-11 Şubat 1978, Ankara: TÖB-DER Yayını.
- TÖS (1967) *İlk İki Yılda Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS)*, 1965-1967, Ağustos, Ankara.
- TÖS (1969) *Devrimci Öğretmenlerin Savaşı*, 7-9 Temmuz (1969) Kayseri, Temmuz, Ankara.
- UNESCO (1967) *Condition du personel enseignant*, Paris: UNESCO.
- UNESCO (2008) *Recommandation OIT/UNESCO concernant la condition du personnel enseignant (1966) et Recommandation de l'UNESCO concernant la condition du personnel enseignant de l'enseignement supérieur (1997), avec un guide de l'utilisateur*, première édition, Paris: UNESCO.
- UNESCO (2010) *Comité sur les conventions et recommandations*, édition 2010, Paris: UNESCO.
- UNESCO (2016) *Forum mondial sur l'éducation 2015, Rapport final*, Paris: UNESCO.

- UNESCO (2017) *Rapport mondial de suivi sur l'éducation, 2017/8, Rendre des comptes en matière d'éducation: Tenir nos engagements*, première édition, Paris: UNESCO.
- UNESCO (2019) *Right to education handbook*, Organisation des Nations Unies pour l'éducation, la science et la culture, Paris: UNESCO.
- UNESCO (2020a) *Manuel sur le droit à l'éducation*, Organisation des Nations Unies pour l'éducation, la science et la culture, Paris: UNESCO.
- UNESCO (2020b), *Textes fondamentaux*, édition révisée comprenant les textes et amendements adoptés par la Conférence générale à sa 40e session, Paris: UNESCO.
- UNESCO (2021a) *Repenser nos futurs ensemble — Un nouveau contrat social pour l'éducation*, Rapport de la Commission Internationale sur les Futurs de l'éducation, Révision de la version anglaise: Mary de Sousa, Traduction: Nadine Touzet, Paris: UNESCO.
- UNESCO (2021b) *Reimagining our futures together: A new social contract for education*, par l'Organisation des Nations Unies pour l'éducation, la science et la culture, Paris: UNESCO.
- UNESCO (2021c) *Guidelines to strengthen the right to education in national frameworks*, education 2030, Paris: UNESCO.
- UNESCO (2022), *From Rihts to Country Level-Action*, Results of the tenth consultation of Member States on the 1960 Convention and Recommendation, Education 2030, Paris: UNESCO.

BAZI UNESCO VE ILO LİNKLERİ

(Eriştiklerim, bunlardan “katbekat” çoktur)

<https://www.unesco.org/en/days/teachers>

<https://www.unesco.org/fr/days/teachers>

https://www.concernedhistorians.org/content_files/file/et/17.pdf

http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=12024&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

http://portal.unesco.org/fr/ev.php-URL_ID=13084&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

<https://webarchive.unesco.org/web/20220323164423/https://fr.unesco.org/themes/enseignants/ceart>

<http://www.ilo.org/public/french/dialogue/sector/techmeet/ceart/about.htm>, Erişim: 06.09.2010.

<http://www.ilo.org/public/french/dialogue/sector/techmeet/ceart/about.htm>, Erişim: 06.09.2010

<http://www.ilo.org/public/french/dialogue/sector/techmeet/ceart/docs.htm>, Erişim: 06.09.2010;

<https://www.ilo.org/global/industries-and-sectors/education/lang--en/index.htm>, Erişim: 07.09.2022.

AD VE KAVRAMLAR DİZİNİ

(Dizin, abece sırasına göre düzenlendi. Kişi adları italikle yazıldı.)

1. Savaş 102, 104, 139
- 2 numaralı sıkıyönetim askeri mahkemesi 73,
2. Savaş 62, 101, 102, 129, 141,
- 5 Ekim 23, 37, 40, 46, 48, 53, 61, 69, 70, 77, 78, 81, 82, 84, 85, 87, 90, 92, 94, 95, 101, 105, 115, 116, 136, 146, 158, 187, 190, 193, 203, 226 (bkz. Dünya Öğretmenler Günü)
- 24 Kasım 46, 53, 78, 79, 81, 92, 94
- 87 sayılı sözleşme 74, 76, 77, 81, 125, 140, 149, 160, 202 (bkz. Sendika Özgürlüğü ve Sendika Hakkının Korunması Sözleşmesi)
- 98 sayılı sözleşme 74, 77, 81, 109, 125, 140, 149, 155, 160, 202 (bkz. Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Hakkı Sözleşmesi)
- 100 sayılı sözleşme (bkz. Ücret Eşitliği Sözleşmesi) 125
- 111 sayılı sözleşme 111, 125 (bkz. İşte ve Meslekte Ayrımcılık Sözleşmesi)
- 151 sayılı sözleşme 140
- 274 sayılı kanun / yasa 72
- 624 sayılı kanun / yasa 72
- 652 sayılı kanun hükmünde kararname 79
- 657 sayılı kanun / yasa 24
- 1739 sayılı kanun / yasa 24, 79
- 1966 Tavsiyesi 23, 37-40, 44, 46, 49, 51, 61-63, 66-71, 74-77, 79, 81-83, 87, 89-90, 93-98, 102, 108, 111, 114, 116, 119, 120, 122, 124-131, 137-139, 141-146, 151, 153, 157-160, 165, 169-171, 174, 175, 177, 178, 180, 184, 185, 193, 226 (bkz. Tavsiye kararı / kararları)
- 1997 Tavsiyesi 39, 46, 48-52, 61, 95, 96, 98, 127, 128, 137, 139, 142, 144, 145, 148, 151, 152, 160, 166, 174, 175, 179-183, 187, 189-194, 197 (bkz. Yüksek Öğretim Eğitim Personelinin / Çalışanlarının Statüsü Tavsiyesi)
- 5204 sayılı kanun / yasa 24
- 7354 sayılı kanun / yasa 26, 97
- XXI. yüzyıl 48, 53, 101, 176, 190, 192, 196
- A**
- ABD 105, 143, 144
- Acıpayam 54, 56
- Açık toplum vakfı 191, 192
- Aday öğretmenlik ve kariyer basamakları yönetmeliği 27
- Adaylık / öğretmenliğe hazırlık dönemi 31, 62, 207, 210, 221, 222, 225
- Afrika 170-172
- Ağır aykırılık ve ihlaller 151
- AIDS 174
- Aile yardımları 222
- Aile yükümlülüğü olan eğitim personeli 212
- Akademik özgürlükler 29, 30, 47, 122, 168, 174, 175, 191, 192, 196, 213
- Ana okulu 126, 203
- Akol, Osman Korkut 57*
- Altunya, Niyazi 43,44, 53, 72, 83, 84*
- Amicus curiae 25
- Anayasa Mahkemesi 24, 25, 27, 97
- Ankara 30, 39, 40, 41, 43, 54, 55, 57, 68, 69, 71, 74, 75, 80-83, 94
- Ankara Hukuk Fakültesi 56

Anket 26, 130, 151, 154, 156, 168, 191

Anket misyonu 154

Anne-babalar / veliler 31, 205, 214, 217

Anneliğin korunması 219

Annelik izni 212

Annelik yardımları 222

Aplikasyon / Uygulama / Konferans Komitesi / Komisyonu 139, 140, 147, 150 (bkz. Uygulama...)

Aral, Fahri 42, 55

Arap Birliği Cumhuriyeti 143

Arap devletleri 170

Arjantin 143, 144, 192

Arnavutluk 153

Asgari kural 205, 222

Askeri mahkeme 73, 75

Askeri savcılık 44, 73, 75

Asya 170

Avrupa Konseyi 76, 124, 160

Avrupa Sosyal Şartı 76, 124, 160

Avusturalya 153

Ayrımcılık 27, 29, 125, 129, 178, 196, 203-205

B

Bağımsızlık 140, 172

Bakım gerektiren çocuklar 204

Başlangıç eğitimi (hizmet öncesi) 28, 174, 177, 179, 186, 195, 196

Başöğretmen 24, 25, 28, 31, 78, 79

Baykurt, Fakir 38, 40-44, 54-56, 69-74, 77, 81

Belirli gün ve haftalar çizelgesi 46, 79, 95, 136

Bener, Osman 39, 71

Besañon 71

Bilgi ve iletişim teknolojileri 127, 177-179

Bilgilendirilme hakkı 208, 210, 212

Bilgisizlik olgusu / sorunu 47, 50, 79, 61, 69

Bilinirlik sorunu 51, 53, 61, 71, 80, 81, 92, 158, 180, 183

Bilinmezlik sorunu 61-64, 67, 69, 77, 86, 92, 101

Birinci (ilk) soru kâğıdı 167, 168, 169

Birleşik Krallık 143, 144, 153, 193

Birleşmiş Milletler 61, 65, 68, 69, 72, 82, 102, 103, 119, 123, 125, 127-129, 137, 144, 145, 200-203, 226

Birleşmiş Milletler Örgütü 103, 129

BM Genel Kurulu 123, 138

Bolivya 152

Bölgesel temsilcilik 50, 51, 62, 68, 146, 171, 180

Brezilya 143

Burs 206, 207

Burundi 152

Bütünleşik işbirliği 111

Bütünleşik ortak eylem 112

Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı 144

C

Cenevre 53, 69, 103, 107, 108, 110, 113, 138, 139, 143, 147, 152, 166, 167, 169, 171, 174, 175, 182, 186

Cinsel taciz 127

CMOPE 105-107, 152, 153, 168

Code 64 (bkz. Yasalar derlemesi)

Condition 63 (bkz. Durum kavramı)

Coşkun, Feyzi 53

CSME 168

Ç

Çalışma açığı 183

Çalışma gurubu / grupları 151, 167, 174, 175

Çalışma / iş süresi 24, 30, 107, 156, 191, 217

Çalışma koşulları 28, 29, 41, 47, 76, 82, 86, 104, 107, 115, 120-122, 127, 143, 148, 150, 157, 160, 172, 176, 178, 181, 183, 184, 188, 191, 192, 194-196, 203, 204, 212, 213, 216, 223, 225

Çalışma sorunları 41, 96, 101, 107, 120, 142

Çalışma yöntemi (Ortak Komite) 49, 69, 139, 147-149, 151-153, 156, 163-167, 172-175, 178, 182, 190

Çalışmanın geleceği 182, 183, 185, 187, 194

Çek Cumhuriyeti 153

Çekoslovakya 153

Çelenk, Halit 43, 44, 76

Çin 144

Çocuk eğitimi 179, 181

Çocuk Hakları Bildirgesi 123, 202

Çocuk Hakları Sözleşmesi 82

Çocuk yuvaları 126, 203

Çokdillilik 192

Çokkültürlülük 192, 196

COVID-19 28, 189, 191, 195

D

Danışsal statü 150, 167, 173

Danışma 67, 81, 151-156, 159, 171, 215, 220

Danimarka 153

Değişim aktörleri 194

Demografik bağlam / değişim / gelişim 96, 120, 146, 185-187, 193

Demokrasi eğitimi 37, 86

Demokratik eğitim kurultayı / kurultayları 43, 46, 74, 75, 86, 92, 93, 95, 96

Denetim organları 44-48, 49, 66, 68, 69, 71, 91, 119, 136, 137, 139, 145, 148, 150, 160

Denetim sistemi 40, 48, 62, 65, 69, 90, 91, 129, 139, 140, 141, 144, 148, 149, 151, 160, 183, 213

Deneysel pedagoji 207

Denizli 54

Ders saatleri 30, 122, 177, 217, 218, 221, 223, 225

Destek / yardımcı personel 52, 101, 120, 126, 128

Devletlerarası 70, 74

- Devrimci eğitim şûrası 38, 41-44, 54-57, 69
- Dışlama 29, 196
- Dijital çağ 46, 177, 178
- Dijitalleşme 177
- Dijital kırılma 196
- Dijital ortam 196
- Dijital pedagoji 177, 178
- Dijital teknoloji 178, 188, 192, 196
- Dijital toplum 176
- Dijital uçurum 178
- Dijital yetenek 176, 178, 196
- Disiplin usulleri / önlemleri 154, 211, 212
- Doğrudan ilişki 151
- Doğum izinleri 219
- Dostça çözüm 142
- Dostluk, hoşgörü, karşılıklı anlayış 204
- Dördüncü soru kâğıdı 169, 170
- Durum kavramı 63, 64, 74, 120
- Dünya eğitim forumu 180, 183, 187
- Dünya öğretmenler günü 23, 40, 46, 48, 77-79, 82-85, 88-90, 94, 95, 116, 136, 179, 182, 184, 186, 190
- Dünya öğretmenler günü bildirisi (2021) 186, 193-197
- Dünya öğretmenler / öğretmenlik şartı 103
- Eğitim bilimi akademisyenleri 92, 96
- Eğitimciler şartı 101
- Eğitim düzeyi ve tipi 205, 210
- Eğitim emekçileri uluslararası sözleşmesi 49, 51, 52
- Eğitim Enternasyonalı 52, 94-96, 146, 147, 155, 175, 179, 183, 184, 191
- Eğitim Enternasyonalı Mesleki Etik Deklarasyonu 95
- Eğitim fırsatlarından yararlanma hakkı 204
- Eğitim hakkı 82, 95, 96, 123, 129, 184, 187-189, 191, 192, 202, 205
- Eğitim-İş 1 37, 40, 44, 80-87, 93, 94
- Eğitim-İş 2 97, 98
- Eğitim İşçileri Birliği 156, 193
- Eğitim izinleri 213, 218, 225
- Eğitim konusunda hedef 4 180, 187
- Eğitim kuramı 207
- Eğitim kuruluşları açma ve yönetme özgürlüğü 205
- Eğitim meta değildir 182, 186-188
- Eğitim personeli 64
- Eğitim planlaması 205
- Eğitim politikası / politikaları 29, 63, 73, 120, 121, 152, 180, 204, 206, 215
- Eğitim sistemi 25, 83, 93, 139, 215
- Eğitim Sen 23-32, 40, 46, 52, 53, 80, 86-89, 92-98
- Eğitim tarihi 207
- E**
- Eğitim 2030 eylem planı 181-182, 185

Eğitim tipi 201	Filadelfiya Bildirgesi 102
Eğitim yönetimi 93, 207	Fiji 143
Eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma sempozyumu 93	Fransa 38, 56, 71, 105, 143
G	
Eğitimciler Şartı 106	Gana 172
Eğitimin etkililiği 29, 204	Gelişmekte olan ülkeler 194, 225
Eğitimin metalaşması olgusu 184	Gençlerde, Halklar Arasında Barış, Karşılıklı Saygı ve Anlayış Ülkülerinin Geliştirilmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Bildirgesi 123, 202
Eğitimin özelleştirilmesi 182	Genel Direktör (ILO ve UNESCO) 50, 65, 86, 90, 103, 104, 108, 110-116, 139, 142, 144, 168, 172, 183, 190, 226
Eğitimin sürekliliği 192	Gerekçeli hüküm 73
Eğitiminin ticarileştirilmesi 47, 186, 187	Geziler (öğretmenlerin yurtdışı, yurt dışında) 210, 219
Ekonomik büyüme 187	<i>Gould, Roland</i> 106
Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü / OECD 183, 191	Görünürlük sorunu 180, 183
Elkitabı 37, 38, 43, 53, 61, 80, 82-86, 94, 169	Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı 160
Emeklilik aylıkları 216, 220, 222	Güney Afrika 94, 143, 144
Engelli çocuklar 207	Güney Amerika 170
<i>Ersoy, Muzaffer</i> 42, 54, 56	<i>Gürbüz, Ramazan</i> 53
Eşitsizlik 31, 178, 187, 188, 194	Güvencesizlik 27
Etiyopya 153	Güvencesizleştirme 47, 178, 184, 191, 195
F	
FIAI 104-107	H
FIPESO 104-107	
Fırsat eşitliği (mesleki yetkinleşmede) 186	Halk Eğitimi Uluslararası Konferansı (bkz. Uluslararası Halk Eğitimi Konferansı)
Fırsat eşitliği (çocuğun eğitiminde) 204	Hakça eğitim 188
FISE 72, 74, 75, 77, 92, 106, 168, 175	Hakça güvenceler 149, 212
FISE Genel Sekreteri 74, 75, 92	

Hakça statü 204

Işıklı, Alpaslan 40, 43, 74-76, 88, 92

Hastalık izinleri 219

İ

Hastalık yardımları 222-224

İfade (TÖS savunması) 40, 43-44, 72-73

Hatipoğlu, Esra 61

İkili söylem ve eylem 135

Helvacı, Nevzat 42, 54, 56, 57

İkinci soru kâğıdı 168, 169

Herkes için eğitim 123, 174, 177, 181, 188, 194, 202, 205

İklimsel değişim 185, 186

Hızlandırılmış eğitim / öğretim 225

İlerleme ve yükselme 107, 210

Hindistan 143

İletişim teknolojileri 127, 177-179

Hizmet içi eğitim / yetkinleştirme 93, 179, 186, 188, 205, 206, 210, 226

İlgisizlik olgusu / sorunu 37, 38, 42, 44, 46, 47, 50, 51, 61-63, 69, 73, 87, 93, 96, 98, 131, 136, 137, 161, 169, 171

Hizmet öncesi eğitim 93, 122, 179, 186, 188, 204- 206, 210, 226

İlk / birinci soru kâğıdı 167, 168, 169

Hükümetlerarası 106, 111, 145, 172, 173-175

İnsana yakışır çalışma 194

İnsana yakışır konut / lojman 220

Hükümetlerarası özel konferans 39, 61, 64-66, 71-74, 86, 90, 105, 111, 113-116, 119, 130, 137, 142, 165, 202, 203, 226

İnsana yakışır ücret 188

İnsanca çalışma 126, 179, 183, 187, 188, 196

I

İnsanca çalışma açığı 183

ILO Anayasası 140, 141, 186

İnsanca yaşama 206

ILO Büroları 171, 179, 184

İnsan hakları 37, 48, 50, 63, 67, 68, 79, 81, 86, 101, 102, 120, 123, 124, 129, 136, 139, 141, 142, 144-146, 159, 160, 192, 202, 203

ILO denetim sistemi 139-141, 150, 151, 153, 160

İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi 160

ILO/UNESCO ortak kararı eylem programı 23, 50, 61, 90, 101-103, 107-114

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi 76, 160

ILO/UNESCO Uzmanlar Ortak Komitesi 24, 46, 48, 51, 52, 62, 66, 68, 71, 81, 82, 88, 94, 96, 97, 102, 106, 113, 116, 119, 128, 131, 132, 137-142, 144, 148, 165-168, 181, 189 (bkz. Ortak Komite, Uzmanlar Ortak Komitesi)

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 64, 66, 74, 123, 129, 138, 202

İnsanlığın kurtuluşu (özgürleşmesi) 189

ILO üyesi devlet 49, 64, 91, 127, 129, 130-132, 148

İkinci soru kâğıdı 168, 169

İstihdam 29, 64, 106, 108, 155, 168, 174, 176-178, 188, 189, 194, 195, 204, 225

İstihdam koşulları (bkz. Çalışma koşulları) 106, 108, 224	Kariyer perspektifleri 181, 225
İstihdam güvencesi 120, 178, 211	Karşılaştırmalı eğitim 207
İsveç 143	Karşılıklı bağımlılık 42, 101, 109, 120
İş göremezlik 223, 224	Karşılıklı bütünsellik, bölünmezlik 50
İş kazası ve meslek hastalıkları yardımları 222	Karşılıklı etkileşim 51
İş sağlığı 156, 195	Katılma 29, 31, 41, 42, 67, 74, 81, 92, 135, 145, 154, 159, 168, 171, 178, 180-182, 204, 213, 215, 217, 218, 224,
İşte ve Meslekte Ayrımcılık Sözleşmesi 125 (bkz. 111 sayılı sözleşme)	Katılım 28, 29, 32, 39, 71, 73, 76, 80, 122, 145, 195, 216,
İşsizlik yardımları 222	Katılımcılık 121
İyi örnek uygulamalar 177, 182	Katılım eksikliği 180
J	Katılım karşıtı 28, 69
Jamaika 143	Katılımsızlık 69, 81, 93
Japon hükümeti 153-158	Keyfi eylem 30, 154, 211
Japon sendikaları 153-158, 175, 179, 193	Kınama 212
Japonca çeviri (1966 Tavsiyesinin) 157, 158	Kırsal bölge öğretmenleri 219, 220
Japonya 143, 151-154, 157, 175, 179, 193	Kısmî iş göremezlik 224
<i>Jouen, Elie 94</i>	Kısmî zamanlı hizmet, çalışma 110, 127, 208, 213, 224
K	Kısmî zamanlı yetiştirme 208
Kabul edilebilirlik 141, 148, 150, 152, 159	Kolombiya 153
Kadın öğretmenler 25, 169, 212, 213, 219	Kovuşturma 211, 212
Kamboçya 193	<i>Kural, Kâzım 56</i>
Kamu hizmeti 121, 204, 216	<i>Kurul, Nejla 53</i>
Kamusal / ortak iyilik 187, 189, 191	Kurumlararası toplantı 110
Kariyer 121, 168, 174, 181, 211, 222, 223, 225	Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı 144
Kariyer basamakları 24-28, 31	Küçük çocuk eğitimi (bkz. Çocuk eğitimi) 179, 181

Küresel hak istemi 51

Küresel diyalog forumu 183

L

Laroque, Pierre 143

Liyakat 32, 153, 154, 222

Liyakate dayalı ödüllendirme 154

Londra 103, 105

Lübnan 144

M

Maddi yardım 205, 207

Maheu, René 104, 116, 226

Ma'kus talih 47, 98

Mali olanaklar 206

Mamak Askeri Ceza ve Tutukevi 73

Meksika 143

Meksiko 104, 106

Meslek sorunları 109, 172

Mesleki kusur 211

Mesleki süreklilik / istikrar 211

Mesleki uğraş 29, 204

Mesleksel yetkinlik 186, 195

Mesleksel / mesleki özgürlükler 168

Mesleksizleştirme 47, 155, 158, 174

Meta 182, 186-188

Metalaştırma 47, 184

Meydan okuma 47, 175, 176, 182, 185, 187, 195

Milletler Cemiyeti 103

Milli Eğitim Bakanlığı 24, 25, 27, 28, 38-41, 44, 45, 61, 69-71, 77, 79, 80, 83, 91, 94, 97, 98, 135, 138, 158

Milli Eğitim Personel Kanunu Taslağı 81

Montserrat 144

Müdür / okul müdürü / yöneticisi 126, 211

Müfettiş 211

N

Nakama Öğretmenler Sendikası 154, 158, 193

Nesnel değerlendirme 211, 214

Nesnellik 140, 172

Nitelikli eğitim 31, 47, 51, 175, 181, 185, 187, 188

Nitelikli öğretmen 31, 194, 207, 213, 221, 225

Nitelikli personel 155

Niteliksiz öğretmen 175, 176

Niteliksiz personel 225

Norveç 143

Nöbetleşe yoksulluk 27

O

OHAL 30

Okul / eğitim kuruluşları yapıları 211, 219, 220

Okulda eğitim / öğretim deneyimi 122, 208

Okulda şiddet 176, 177, 181, 182

Okullar ağı 205

- Okul öncesi çocuklar 126
- Okul seçme özgürlüğü 205, 209
- Okulsuzlaştırma 176
- Okul tipi 222
- Olağan toplantı 69, 71, 72, 119, 139, 143, 146, 148, 149, 151, 159, 165-167, 170, 171, 173-175, 177, 183, 193
- Olağanüstü bilgilendirme oturumu 174
- Olağanüstü / istisnai önlem 122, 224
- OMPE 105-106
- Ortak akıl 179
- Ortak bölgesel seminer 145, 171, 172
- Ortak çalışma (ilişkileri, kültürü) 29, 66, 83, 176, 178, 179, 190, 191, 196
- Ortak dilekçe 97
- Ortak eylem 50, 61, 101-103, 107-109, 110-112, 114
- Ortak iyilik 191
- Ortak Komite 49, 67, 68, 74, 83, 91, 92, 96, 128, 136-144, 146-154, 160, 165, 167, 168, 170, 172, 173, 181-183, 189, 190, 192, 193
- Ortak Komite sekreterliği 150-152, 192, 193
- Ortak yarar 108
- Ö**
- Ödev bilinci 207
- Öğrenci sayısı 30, 31, 152, 191, 194, 225
- Öğrencilerin düşüncelerini dile getirme olanağı 208
- Öğretim Alanında Ayrımcılığa Karşı Savaşım Sözleşmesi 125, 127, 203
- Öğretim / eğitim araç-gereçleri 122, 213, 217, 189
- Öğretim Personelinin Durumuna İlişkin Tavsiye Kararı 74 (bkz. Tavsiye kararı / kararları, Öğüt kararı)
- Öğretim tipi 205
- Öğretimin / eğitimin amaçları 121, 204-206
- Öğretmen açığı 109, 121, 122, 125, 155, 169, 174, 175, 177, 180, 183, 203, 223, 224, 225
- Öğretmen aylıkları 122, 199, 216, 220-222
- Öğretmen değişimi 219
- Öğretmen kavramı 62-63, 126-128
- Öğretmen ücretleri 31, 107, 114, 152, 157, 168, 192, 196, 221
- Öğretmen yetiştirme kuruluşları 39, 82, 176, 177, 179, 186, 206, 208, 209
- Öğretmen yetiştirme programları 80, 93, 177, 186, 192, 207, 208, 225
- Öğretmen yetiştirme ve istihdam sempozyumu 93
- Öğretmen yetiştirme sempozyumu 83
- Öğretmen yoksulluğu 175
- Öğretmenin itiraz / başvuru hakkı 214
- Öğretmenler Şartı 66, 101, 104, 105, 119
- Öğretmenlere / eğitim emekçilerine yönelik şiddet 127, 155, 181, 182
- Öğretmenleri sosyal güvenlikliktan yararlanma araçları / yolları 224
- Öğretmenlerin düşüncelerini dile getirme olanağı 195, 208

Öğretmenlerin / eğitim emekçilerinin hakları 26, 40, 41, 70, 74-76, 85, 121, 122, 124, 145, 184, 187, 213, 216, 218, 219

Öğretmenlerin hakları şartı 106

Öğretmenlerin / öğretmenliğin mesleksizleştirilmesi 176, 177, 180, 186

Öğretmenlerin ödevleri 121, 199, 213-215, 217

Öğretmenlerin özerkliği 174, 175, 195

Öğretmenlerin / öğretmenliğin mesleki durumu / sosyal statüsü 120, 124, 177, 178, 180, 181, 196, 203-205

Öğretmenlerin statüsüne ilişkin öğüt kararı 82

Öğretmenlerin statüsü tavsiyesi kararı / kararları (bkz. Tavsiye kararı / kararları, Öğüt kararı)

Öğretmenlerin yetiştirilmesi 121, 122, 143, 168, 174, 176, 185, 186, 192, 195, 203, 204, 206, 207, 208, 210

Öğretmenlerin yetkinleştirilmesi 185, 205, 206, 209, 210

Öğretmenlik mesleği 23-25, 27-31, 38, 46-49, 62, 63, 67, 73, 87, 95, 96, 103-107, 109-111, 113, 120-122, 128, 131, 153, 155, 165, 171, 172, 176, 178, 179, 182, 185, 187, 188, 190-193, 195, 204, 206, 207, 210-215, 225

Öğretmenlik mesleğine giriş 210

Öğretmenlik Meslek Kanunu 24-32, 46, 87, 97, 98

Öğretmenlik Meslek Kanunu Teklifi 26

Öğüt kararı 82, 83

Öğüt Anayasası 149

Örgütlenme özgürlüğü 76, 107, 125, 168

Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Hakkı Sözleşmesi 125, 203, 204 (bkz. 98 sayılı sözleşme)

Örgütsel yakınma 148, 158, 159, 175

Özel izinler 218

Özel toplantı 102, 151, 152, 165, 166, 168, 169, 172-174

Özer, Mahmut 31

Özerklik 29, 191, 194, 196

Özlük ve meslek sorunları 75

P

Pakistan 144

Paris 23, 38, 53, 61, 70, 71, 73, 138, 166, 168, 172, 174, 177, 203, 226

Pedagoji 70, 179, 207

Pedagojik amaç / araştırma / kariyer / plan / teknik / yetiştirme / yetenek / uygulama 22, 176, 178, 186, 196, 204, 208, 209, 210, 213, 215, 222

Pektaş, Seyfettin 94, 95

R

Retureau, Daniel 75

Rusya Federasyonu 144

S

Sağ kalanlara (dul ve yetimlere) yardımlar 222, 224

Sağlık muayeneleri 212, 223

Sakatlık yardımları 222-224

Salman, Güngör 71

San Francisco 105

Sarıhan, Zeki 42, 55	Sözleşme ve Tavsiyeler Komitesi 141, 142, 151
Savunma hakkı 212, 216	SPIE 168
Saygınlık (öğretmenlik, meslek) 122, 170, 186, 203, 204, 215	SSCB 143
SEKA 56, 57	Statut 63
Sendikal haklar 37, 40, 69, 74-76, 80, 81, 86, 92, 140, 149, 150, 160, 168	Statü kavramı 62-64, 120, 126
Sendikal yakınmalar yöntemi 92, 137, 140, 145, 148-150, 152-155, 158-160, 175, 179, 184, 193	Sürdürülebilir eğitim 181
Sendika Özgürlüğü Komitesi 77, 149, 151, 153	Sürdürülebilir gelişme 180, 186
Sendika Özgürlüğü ve Sendika Hakkının Korunması Sözleşmesi 125, 202 (bkz. 87 111 sayılı sözleşme)	Sürdürülebilir kalkınma hedefi – 4 184, 187
Senegal 153	Sürdürülebilir kalkınma hedefi – 8 187
SIDA 174	Sürekli mesleki yetkinleşme 186, 195
Sıkıyönetim komutanlığı 73	Ş
Sınıflardaki öğrenci sayıları 175, 216	Şikâyetler (bkz. Yakınmalar)
Siyasal Bilgiler Fakültesi 41, 128	Şikâyetlere itiraz hakkı 210
Soru kâğıdı uygulaması / yöntemi 167-170	T
Soru kâğıdı uygulaması / yönteminin askıya alınması 172	Tam zamanlı yetiştirme 208
Soruşturma 28, 212	Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti 144
Sosyal ağlar 179	Taşınma ödeneği 220
Sosyal diyalog 81, 145, 155, 157, 159, 174, 177	Tavsiye'nin güncellenmesi 44, 102, 184
Sosyal güvenlik 120, 121, 168, 213, 222-224	Tavsiye Kararı / Kararları (Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi) 61, 66, 70, 72, 74, 75, 77, 78, 81, 84-86, 88-90, 94 (bkz. 1966 Tavsiyesi)
Sosyal insan hakları 47	Teknik ve mesleki eğitim 124-126, 182, 188, 202, 203, 206-208, 221
Sosyal sözleşme 191	Teknik ve Mesleki Öğretime İlişkin Tavsiye 203
	Temel insan hakları 123, 187, 202
	Tersine evrim 69, 73, 169

Thomas, Jean 105, 116, 226

Tıbbî yardımlar 222-224

Ticarileştirme 47

Togo 144

Toplantılar döngüsü 173

Toplu görüşme / pazarlık 122, 127, 153-155, 216

Toplumsal cinsiyet 127

TÖB-DER 43, 44, 57, 74, 75, 77, 80, 92, 93

TÖS 40-44, 54, 56, 57, 69, 71-73, 75, 77, 80, 93 (bkz. Türkiye Öğretmenler Sendikası)

TÖS Hukuk Bürosu 54, 57

TÖS savunması (İfade) 43, 44, 71-73, 75

Türkiye 24, 28-30, 40, 42, 43, 45, 52, 61, 67-69, 71, 76, 80-85, 90, 91, 97, 109, 129, 131, 135, 160, 170, 192

Türkiye ILO Ofisi 45, 61, 68, 146, 171, 180, 184

Türkiye Öğretmenler Sendikası 40, 42, 69, 72, 73, 143, 158

U

Ulusal temsilcilik 50, 62, 146, 171

Uluslararası boyut 46, 47, 67, 72, 86, 91, 92-94, 137, 143, 158

Uluslararası Çalışma Bürosu 142, 147, 148

Uluslararası Çalışma Konferansı 111, 115, 125, 140, 144, 147, 190

Uluslararası Çalışma Örgütü 106, 107, 115, 125, 129, 139, 147, 160, 180, 186, 202, 219, 222

Uluslararası Eğitim Bürosu 103, 104, 125, 175, 203

Uluslararası eğitim örgütleri 24, 51, 52, 62, 66, 67, 85, 89, 90-92, 93, 97, 101, 102, 104-106, 108, 111, 128, 136, 145, 146, 148, 149, 150-152, 165, 167, 168, 171, 175

Uluslararası eğitimciler şartı 105, 106

Uluslararası Halk Eğitimi Konferansı 103, 104, 125, 203

Uluslararası Öğretmenler Şartı 106

Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu 183, 184

Uluslararası yasa derlemesi 120

UNESCO Büroları 171, 179, 184, 197

UNESCO denetim sistemi 141, 142

UNESCO Genel Direktörü 65, 86, 90, 104, 111, 114-116, 142, 144, 172, 183, 226

UNESCO Milli Komisyonları 179, 184

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu 23, 39, 61, 68, 136, 146, 180, 184 (bkz. UTMK)

UNESCO üyesi devlet 64, 70, 90, 91, 104, 113, 127, 129-132, 148

Uruguay 144

UTMK 39, 40, 61

Uygulama / Konferans Komisyonu 139, 140, 147, 150

Uzaktan eğitim 127, 177, 195, 198

Uzman öğretmen 24, 25, 27, 28

Uzmanlar Komisyonu / Komitesi 66, 139, 140, 190

Uzmanlar Ortak Komitesi 28, 29, 48, 49, 67-69, 74, 83, 91, 102, 119, 138-144, 146, 148, 149, 151, 153, 160, 165, 167, 168, 170, 172, 173, 178, 180-183, 189, 190, 192, 193, 197

Ü

Ücret Eşitliği Sözleşmesi 125 (bkz. 100 sayılı sözleşme)

Ücretsiz eğitim 205, 207, 209

Üçlü yapı 106, 107, 111, 114, 115, 139-141, 144, 147-149

Üçüncü soru kâğıdı 169, 170

Ünver, Gülüzar 53

V

Veliler 31, 96, 122, 179, 214, 217

Veli dernekleri 29

Veli örgütleri 52, 206

Versay Antlaşması 139

W

William, G. Carr 105

Y

Yabancı ülkede eğitim 207

Yakınmalar / Şikâyetler

Yansızlık 140, 172

Yardımcı personel 152, 126, 128, 217

Yargının dostları 25

Yargıya başvuru hakkı 212

Yasalar derlemesi 64

Yavuz, Fehmi 54

Yaşam boyu öğrenme 176, 181, 191, 192, 196

Yaşam boyu öğrenme sempozyumu 96

Yaşam koşulları 205, 220, 225

Yaşayan belge 44, 46, 88, 119, 160, 165

Yaşlılık yardımları 222, 223

Yenilenme / tazelenme kursları 209

Yetkinleştirme (hizmet içi eğitim) 83, 93, 110, 178, 209

Yılmaz, İsmet 69, 77, 78, 80

Yönetim Konseyi 86, 106-108, 111-115, 138-140, 144, 147, 149-151, 154, 155, 157, 165, 167, 178, 187, 197

Yönetim Konseyi delegasyonu 114, 115

Yönlendirici ilkeler 96, 115, 121, 123, 131, 160, 187

Yugoslavya Federal Cumhuriyeti 153

Yücecişik, Aysel 71

Yüksek öğretim eğitim personeli / çalışanları 64, 95, 127, 128, 137, 139, 143, 183

Yüksek Öğretim Akademik Personelinin Durumuna İlişkin Tavsiye 128 (bkz. 1997 Tavsiyesi)

Yüksek Öğretim Eğitim Personelinin / Çalışanlarının Statüsü Tavsiyesi 127, 139 (bkz. 1997 Tavsiyesi)

Yürütme Konseyi / Kurulu / Komitesi 103, 139, 141, 142, 144, 147, 148, 150, 151, 157, 167, 178, 197

Z

ZENKYO 153, 154, 156-158, 193

Zimbabwe 172

MESUT GÜLMEZ

Özgeçmiş ve Yayımlanmış Kitaplar

Özgeçmiş

1943'te Denizli/Acıpayam'da doğdu. 1966'da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. 1971 yılında, Fransa'da Rennes Üniversitesi Hukuk ve Ekonomi Bilimleri Fakültesi'nde, "Yönetim Bilimi" alanında (MEB burslusu olarak) doktora öğrenimini tamamladı.

1973'te, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü'ne girdi. 1981'de, "Sosyal Siyaset" dalında doçent oldu. 1988'de, "Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri" dalında profesör unvanını aldı. Enstitüde, 1983-1986 yılları arasında Derleme ve Yayın Şubesi Müdürü, 1990-1997 yılları arasında TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Müdürü görevlerini yürüttü. 2008'de emekliye ayrıldı.

1998-1999 yıllarında, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Eğitimi Onyılı Ulusal Komitesi üyesi olarak görev yaptı. 1994 yılından beri, "I. P. V. Ius Primi Viri, International Association"ın (İlk Hak Yaşam Hakkı Uluslararası Derneği'nin) İnsan Hakları Eğitimi Onyılı'nın Uygulanması Uluslararası Komitesi üyesidir.

Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'nın kurucu üyesidir. Türkiye İnsan Hakları Kurumu Vakfı'nın kurucu ve ilk Yönetim Kurulu üyesidir. 2002-2005 yılları arasında, Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin Danışma Kurulu ile Yürütme Kurulu üyesi görevlerinde bulundu. 2013-2015 yılları arasında, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu İnsan Hakları İhtisas Komitesi üyesi olarak görev yaptı.

TODAİE'de; (Sevk ve İdare Yüksek Okulu'nda "İş Hukuku"), "Türkiye'de Çalışma İlişkileri", "Uluslararası Çalışma İlişkileri", "İnsan Haklarının Uluslararası Korunması" derslerini verdi. Ayrıca "Birleşmiş Milletler Sisteminde İnsan Haklarının Korunması", "Avrupa Birliğinde Sosyal Politika" ve "Memur Sendikacılığı" konularında seminer dersleri yaptı. 1992-2003 yılları arasında, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde, "Uluslararası Sosyal Politika" dersini okuttu. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri doktora programında, "İnsan Hakları Belgelerinde Sendikal Hak ve Özgürlükler" dersini verdi. 2008-2009 öğretim yılında, doktora dersine yeniden başladı.

Çeşitli sivil toplum örgütlerinin (işçi ve memur sendikaları, insan hakları dernek ve vakıflarının) yanı sıra kamu kurum ve kuruluşlarının düzenledikleri hizmetiçi eğitim programlarında; konferans, kongre, panel, kurultay ve sempozyum gibi çeşitli toplantılarda, özellikle uluslararası belgelerde sendikal ve sosyal haklar, Avrupa Sosyal Şartı, insan hakları ve demokrasi eğitimi, insan haklarının uluslararası korunması, eşitlik ve ayrımcılık yasağı, çalışma hakkı ve özgürlüğü, sosyal güvenlik ve sosyal koruma vb. konularda konuşmalar yaptı, bildiriler sundu.

Uluslararası Çalışma Örgütü (Cenevre), Birleşmiş Milletler (Cenevre), Avrupa Konseyi (Strazburg), Avrupa Birliği (Brüksel) ve UNESCO'da (Paris), uluslararası sos-

yal politika, Türkiye-ILO ilişkileri tarihi, ILO ve Uluslararası Sosyal Politika Tarihi, sendikal haklar, insan hakları ve uluslararası korunması, Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi, Avrupa Sosyal Şartı, sosyal haklar, eşitlik ve ayrımcılık yasağı, insan hakları eğitimi, Avrupa Birliği ve sosyal politika konularında inceleme ve araştırmalar yaptı.

2009-2016 yılları arasında, Akdeniz, Pamukkale (2 kez), Kocaeli (2 kez), Muğla Sıtkı Koçman, Uludağ ve Anadolu Üniversiteleri İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümlerinin dönüşümlü olarak uluslararası ve ulusal düzeylerde düzenlediği Sosyal Haklar / Sosyal İnsan Hakları Ulusal / Uluslararası Sempozyumlarına “Düzenleme Kurulu” üyesi olarak katkı sağladı.

Amme İdaresi Dergisi, İnsan Hakları Yıllığı, Turkish Yearbook of Human Rights, Turkish Public Administration Annual, International Union Rights, Toplum ve Bilim, Çalışma ve Toplum, Yapıt, ODTÜ Gelişme Dergisi, Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Görüş, abece, Eğitim-İş Bülteni, Eğitim Dünyası, Öğretmen Dünyası, Sendika, Sendikal Birlik, Türk-İş dergisi, Günışığı, Güncel Hukuk, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Eğitim-İş, Karatahta İş Yazıları, vb. süreli yayınlar ile Cumhuriyet, Milliyet, BirGün ve BirGün Pazar, Radikal ve Radikal İki gazetelerinde; ayrıca, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi ve çok sayıda Armağan’da, son yıllarda da <https://arastirma.disk.org.tr/>’de inceleme, makale ve yazıları yayımlandı.

Yayımlanmış Kitaplar:

- Türkiye’de Çalışma İlişkileri (1936 Öncesi), Ankara: TODAİE Yayını, 1983 (xxiv+443 s.); İkinci Bası, 1991 (xxvii+531 s.).
- Türkiye Belgesel Çalışma İlişkileri Tarihi (1936 Öncesi), Ankara: TODAİE Yayını, Ankara, 1983 (xxiv+538 s.).
- Sendikal Hakların Uluslararası Kuralları ve Türkiye (UÇÖ / ILO Sözleşme ve İlkeleri), Ankara: TODAİE Yayını, Ankara, 1988 (xxiv+487 s.).
- Memurlar ve Sendikal Haklar (Türkiye’de ve Dünya’da), Ankara: İmge Yayını, 1990 (x+318 s.).
- Memurların ve Öğretmenlerin Sendikal Hakları (Hukuksal Durum ve İçeriği, Denetim Mekanizmaları ve İşletilmesi), Ankara: Eğitim-İş Yayını, Elkitapları Dizisi 1, 1990 (60 s.).
- Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi (1966 ILO / UNESCO Belgesi), Ankara: Eğitim-İş Yayını, Elkitapları Dizisi 5, Kasım 1991, (63 s.).
- İnsan Hakları ve Kamu Görevlileri (Sempozyum ve Açık Oturum, Bildiriler ve Tartışmalar), (Yay. Haz.), Ankara: TODAİE / İHADMD Yayını, Ankara, 1992 (vi+222 s.).
- Memur Sendikalarının Yasal Düzeni İçin Öneri ve Dayanaklar (İmzasız), Ankara: Eğitim-İş, 1992 (39 s.).
- Avrupa Sosyal Şartı ve Türkiye Kollokyumu (Bildiriler ve Tartışmalar), (Yay. Haz.), Ankara: TODAİE / İHADMD Yayını, 1993 (x+288 s.).
- Belgelerle Yönetim, Yargı ve Memur Sendikaları (1990–1993), Ankara: TODAİE Yayını, 1993 (xxiv+272 s.).
- Türkiye’de Memurlar ve Sendikal Haklar (1924–1994), Yeni Bölümler Eklenerek Genişletilmiş 2. Bası, Ankara: TODAİE Yayını, 1994 (xxiv+251 s.).
- İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi (Uluslararası Belgeler ve Türkiye), Ankara: TODAİE Yayını, 1994 (xvi+232 s.).
- Meclislerde İşçi Sorunu ve Sendikal Haklar (1909–1961), Ankara: Öteki Yayınevi, 1995 (334 s.).
- Dünyada Memurlar ve Sendikal Haklar, Ankara: TODAİE, 1996 (xxiii+299 s.).

- İnsan Hakları Eğitimi Hakkı, İHDE Elkitapları Dizisi 1, Ankara: TODAİE / İHADMD Yayını, 1996 (xi+67 s.).
- İnsan Haklarının Uluslararası Korunması, İHDE Elkitapları Dizisi 4, Ankara: TODAİE / İHADMD Yayını, 1996 (xi+62 s.).
- Ailede ve Okulda İnsan Hakları Eğitimi (Yay. Haz., Nesrin Ünal ile birlikte), Ankara: Ankara Anadolu Lisesi Koruma Derneği Yayını, 1998 (viii+72 s.).
- Belgelerle İnsan Hakları Eğitimi Birleşmiş Milletler Onyılı, Ankara: TODAİE Yayını, 1998 (xviii+122 s.).
- Yasaların Uygulanması İçin İnsan Haklarına İlişkin Uluslararası Kurallar, Polisler İçin Cep Kitabı (Çeviri), Ankara: TODAİE Yayını, 1998, vi+58 s.); İkinci Baskı, 2000.
- Uluslararası Sosyal Politika, Birinci baskı, Ankara: TODAİE Yayını, 2000 (xvi+265 s.).
- Tüm İnsanlar... İnsan Hakları Eğitimi İçin Elkitabı (Çeviri), 1. Baskı, Ankara: Türkiye İnsan Hakları Kurumu Vakfı Yayını, No 2, 2000 (160 s.); 2. Baskı, TİHAK, 2001.
- İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi, Egemenlik İnsanındır, Ankara: TODAİE Yayını, 2001 (xxxii+476 s.).
- Kamu Görevlileri Sendika ve Toplu Görüşme Hukuku, 788'den 4688'e, 1926–2001, Ankara: TODAİE Yayını, 2002 (xxxiv+590 s.).
- Avrupa Birliğinde Sosyal Politika, Ankara: Türkiye-AB Sendikal Koordinasyon Komisyonu Yayını, Mart 2003 (vii+235 s.).
- Birleşmiş Milletler Sisteminde İnsan Haklarının Korunması, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını, Mayıs 2004 (xxxiv+542 s.).
- Sendikal Haklarda Uluslararası Hukuka ve Avrupa Birliğine Uyum Sorunu, “AB’ye Sosyal Uyum Süreci Dizisi, No: 1, Ankara: Belediye-İş Yayını, Birinci Baskı, Eylül 2005 (xxxiii +342 s.; İkinci Baskı, Temmuz 2006.
- Uluslararası Sosyal Politika, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara: Hatiboğlu Yayını, Nisan 2008 (xxii+394 s.); 3. Baskı, Tıpkı Basım; Güncelleme Notları, Kasım 2011.
- Avrupa Birliği ve Sosyal Politika, Yeni Bölümler Eklenmiş, Geliştirilmiş ve Güncelleştirilmiş 2. Baskı, Ankara: Hatiboğlu Yayını, Mayıs 2008 (xxvi+526 s.).

- İnsan Hakları ve Avrupa Birliği Hukukunda Ayrımcılığın Kaldırılması ve Türkiye, “AB’ye Sosyal Uyum” Dizisi, No: 5, Birinci Baskı, Ankara: Belediye-İş Yayını, Nisan 2009 (xlii +742 s.).
- Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi (1966 ILO / UNESCO Belgesi), 2. Baskı, Ankara: Eğitim-Sen Yayını, Eylül 2010, (72 s.).
- 4/C Anarşisi: Hukuksuz Dayanaklarıyla 4/C ve 4/C’liler, 1965–2012, İstanbul: Legal Yayını, Haziran 2012 (xliv+599).
- Sosyal Haklısız ‘Yeni’ Anayasa mı?, Eleştirel Gözle Emek ve Sermayenin Önerileri, Ankara: Hatipoğlu Yayını, Haziran 2013 (xvi+256 s.).
- Belgeleriyle Birleşmiş Milletler Türk Derneği Davaları (2000-2004), Ankara: Selvi Yayınları, Nisan 2014 (xviii+270 s.).
- Sendikal Hakların Ulusalüstü Kuralları, Oluşumu ve Uygulanması, 1919-2014 (100. Kuruluş Yıldönümü Eşiğinde UÇÖ/ILO Kuralları), Ankara: Hatipoğlu Yayını, Ağustos 2014 (766 s.).
- İçimdeki Ukde, İş Hukuku ve Sosyal Politika Öğretilerinin Sosyal İnsan Haklarıyla İmtihani, Ankara: Siyasal Kitabevi Yayını, Ekim 2015 (382 s.).
- Uluslararası Sosyal Güvenliğin Evrensel Sefaleti, 1919-2018 (Politika, Hukuk, Uygulama), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, Eylül 2018, (698 s.).
- 1919-2019, ILO-Türkiye İlişkilerinin Yüzyılı, Ankara: ILO Türkiye Ofisi, Eylül 2019 (723 s.).

https://www.ilo.org/ankara/publications/WCMS_731580/lang--en/index.htm.

<http://disk.org.tr/?s=Mesut+Gülmez>

- Pirus Zaferi’nden ILO Zaferi’ne, Yüzüncü Yıl Eşiğinde İşçi Delegatesini Belirleme Sorunu, Ankara: Hatiboğlu Yayını, Ekim 2020 (464 s.).
- Öğretmenlik Mesleğinin ve Eğitim Emekçilerinin Uluslararası Yasası, Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi, Nisan 2023, Ankara: Eğitim Sen Yayını (255 s.).

